

**LUBELSKI
OBSZAR
METROPOLITALNY**

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego do roku 2030

Spis treści

Wykaz skrótów.....	2
I. Wprowadzenie.....	3
II. Wymiar terytorialny i podstawa prawna opracowania Strategii Rozwoju LOM	4
III. Obszary Strategicznej Interwencji	6
IV. Spójność Strategii Rozwoju LOM z dokumentami i celami na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym	9
1. Poziom europejski	10
2. Poziom krajowy.....	11
3. Poziom regionalny	15
V. Synteza diagnozy obszaru wsparcia.....	17
VI. Analiza problemów, potrzeb i potencjałów LOM oraz wzajemnych powiązań.....	38
VIII. Plan Strategiczny LOM	45
1. Wizja Rozwoju	45
2. Cele Strategiczne i Priorytety Rozwojowe.....	46
3. Kierunki Działań LOM.....	54
IX. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej	60
1. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej.....	60
2. Ustalenia i rekomendacje w zakresie lokalnych polityk przestrzennych	65
X. System wdrażania i monitoringu Strategii LOM.....	76
1. Struktura zarządzania LOM.....	76
2. Procedury dotyczące Strategii LOM	80
3. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych	81
4. Monitoring i ewaluacja postanowień strategii.....	82
XI. Zasady i tryb wyboru projektów strategicznych/zintegrowanych/komplementarnych etc.....	95
XII. Ramy finansowe i źródła finansowania Strategii LOM.....	97
XIII. Włączenie lokalnych interesariuszy w przygotowanie i realizację Strategii LOM	99
Założenia do Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM	99
Prekonsultacje – wizja współpracy jednostek samorządu terytorialnego w ramach Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM	100
Konsultacje społeczne - tryb ustawowy.....	101
Komitet Społeczny LOM	102
XIV. Opiniowanie dokumentu Strategii LOM	103
XV. Projekty realizujące strategię.....	106
1. Projekty LOM w ramach instrumentu ZIT	106
2. Projekty LOM w ramach programu operacyjnego Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027.....	118
Spis rysunków.....	120
Spis tabel	120
Spis map.....	120

Wykaz skrótów

IZ RPO WL	Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Lubelskiego. Zadania związane z pełnioną funkcją realizują w zależności od zakresu: DZ RPO, DW EFS, DW EFRR – komórki organizacyjne usytuowane w strukturze Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego
JST	jednostka samorządu terytorialnego
KOORDYNATOR JST	osoba powołana na podstawie zarządzenia Wójta/Burmistrza/Starostę lub Prezydenta Miasta Lublin do wspierania realizacji Strategii ZIT LOF poprzez wykonywanie przypisanych do niej obowiązków
KPM	Krajowa Polityka Miejska 2030
KPO	Krajowy Plan Odbudowy
KSRR	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego
LOF	Lubelski Obszar Funkcjonalny obejmujący swoim zasięgiem 16 jednostek samorządu terytorialnego, funkcjonujący w ramach Porozumienia Gmin Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego o współpracy w zakresie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w perspektywie finansowej UE 2014-2020 zostało zawarte w dniu 30 marca 2015 r. na mocy art. 74 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2013 poz. 594 z późn. zm.)
LOM	Lubelski Obszar Metropolitalny obejmujący swoim zasięgiem 22 jednostki samorządu terytorialnego, obszar wskazany w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)
OF	obszar funkcjonalny
OSI	Obszary Strategicznej Interwencji
OZE	Odnawialne Źródła Energii
PZMM	Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej
SOR	Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
SRP LOM	Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego na lata 2021-2029
SRWL	Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku
STRATEGIA ZIT LOF	dokument określający cele, kierunki rozwoju, zasady współpracy oraz najważniejsze działania i planowane przedsięwzięcia 16 Gmin tworzących Lubelski Obszar Funkcjonalny w ramach ZIT
SZOOOP	Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WL 2014 – 2020
UP	Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027
ZIT	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

I. Wprowadzenie

Strategia rozwoju ponadlokalnego jest dokumentem zintegrowanym, łączącym ze sobą sferę społeczną, gospodarczą i przestrzenną. Kompleksowy dokument ma zapewnić koordynację przestrzenną działań zaplanowanych w zgodzie ze zrównoważonym rozwojem i ładem przestrzennym obszaru współpracy ponadlokalnej. Narzędzie to powstało z myślą o gminach sąsiadujących, powiązanych ze sobą funkcjonalnie, które posiadają wspólne, uzupełniające się lub współzależne cele rozwojowe i chcą razem realizować politykę rozwoju w granicach swoich terytoriów. Dlatego też, strategia rozwoju ponadlokalnego ma pełnić funkcję podstawowego narzędzia zarządzania rozwojem Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Idea opracowania „Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego do roku 2030” została pozytywnie przyjęta przez wszystkich Partnerów LOM, co potwierdza zaangażowanie w prace nad dokumentem podczas jego tworzenia. Otwartość wszystkich samorządów w niniejszym zakresie jest również dowodem na dobrą współpracę w ramach partnerstwa i stanowi solidne podstawy do rozwoju współpracy w kolejnych latach. Przygotowanie strategii ponadlokalnej dla całego obszaru metropolitalnego było konkretnym wyzwaniem, które udało się zrealizować. Opracowano dokument, zawierający kompleksowy plan na wykorzystanie możliwych potencjałów oraz przezwyciężenie istniejących problemów poprzez realizację odpowiednich działań, w tym również projektów zintegrowanych i partnerskich. Przedstawiony dokument stanowi zatem solidną podstawę zintegrowanego rozwoju Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Zaangażowanie samorządów, partnerów społecznych (w tym przedsiębiorców i organizacji pozarządowych) oraz mieszkańców od początku prac nad dokumentem pozwoliło na przygotowanie strategii wychodzącej naprzeciw potrzeb i oczekiwań społeczeństwa.

Przedstawione w dokumencie cele strategiczne i operacyjne korespondują z „Diagnozą sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego”, a określone w niej potrzeby i problemy obszaru wymagają interwencji w najbliższym czasie. Podjęcie konkretnych działań, w ramach wypracowanych w niniejszym dokumencie obszarów, będzie miało na celu m.in. zwiększenie koncentracji polityki regionalnej na potencjałach terytorialnych obszaru metropolitalnego. Powiązane są one tematycznie z obszarami wskazanymi w dokumencie pn. „Kierunki działań LOF po roku 2020”, a jednocześnie są również odpowiedzią na potrzeby nowych członków partnerstwa. Działania te będą prowadziły do wzmocnienia koordynacji prowadzonej dotychczas polityki rozwoju w ramach Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego do roku 2030 ma również za zadanie zapewnić kontynuację i ciągłość współpracy podjętej w 2013 r. w ramach Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego. W tym również w zakresie kontynuacji założeń dokumentu Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Podjęte dotychczas zintegrowane działania w zakresie cyfryzacji, ochrony bioróżnorodności, mobilności oraz rewitalizacji pozwoliły na poprawę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Należy jednak zaznaczyć, że z uwagi na zwiększenie liczby samorządów wchodzących w skład Partnerstwa oraz rosnące potrzeby, niezbędne jest kontynuowanie interwencji zintegrowanych w ramach Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Podobnie jak w poprzedniej perspektywie finansowej UE, istotnym elementem współpracy będzie instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego LOM będzie jednocześnie pełnić funkcję Strategii ZIT. Zgodnie z wymaganiami zawiera ona elementy wskazane w art.34 ust. 15 ustawy wdrożeniowej.

Niniejszy dokument będzie zatem „drogowskazem” dla jednostek samorządu terytorialnego tworzących LOM oraz działań przez nie podejmowanych. Wdrożenie postanowień strategii poprzez realizację zaplanowanych działań wypełniających cele strategiczne i priorytety rozwojowe doprowadzi do osiągnięcia zakładanych wskaźników rozwojowych oraz wizji obszaru.

II. Wymiar terytorialny i podstawa prawna opracowania Strategii Rozwoju LOM

Możliwość opracowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wynika z art. 10g znowelizowanej ustawy o samorządzie gminnym. Strategia ma na celu umożliwienie wspólnego planowania działań rozwojowych na obszarze kilku, powiązanych ze sobą funkcjonalnie gmin. Ma to kluczowe znaczenie zwłaszcza w odniesieniu do planowania inwestycji. Stanowi również dobrą podstawę do podejmowania decyzji przez poszczególne gminy o sposobie i zakresie dostarczania społecznościom lokalnym wybranych usług publicznych. Strategia rozwoju ponadlokalnego przygotowywana przez kilka gmin może więc przynieść wymierne korzyści wszystkim interesariuszom. W szczególności poprzez dostosowanie planów inwestycyjnych poszczególnych gmin i uwzględnienie w nich potrzeb całego obszaru objętego strategią, jak również przez realizowanie wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych. Niniejszy rozdział zawiera opis podstawowych informacji o Partnerstwie wraz z historią jego powstawania.

Z uwagi na fakt, że bardzo istotną rolę we wdrażaniu postanowień Strategii Ponadlokalnej LOM pełnił będzie instrument ZIT, należy wskazać również podstawę prawną umocowującą go w systemie wdrażania funduszy UE na lata 2021-2027. Rozporządzenie ogólne Rady UE i Parlamentu Europejskiego w art. 29 określa niezbędne elementy strategii terytorialnej, której przygotowanie jest warunkiem realizacji ZIT. W tym przypadku wspólne planowanie działań rozwojowych wychodzi naprzeciw trendom, jakie obserwowane są od kilku lat w UE w odniesieniu do adresowania różnego rodzaju wsparcia finansowego do obszarów powiązanych ze sobą funkcjonalnie i wykraczającego poza granice administracyjne danej gminy. Pozwala to na efektywniejsze wykorzystanie zasobów administracyjnych, finansowych oraz przestrzennych.

Na poziomie krajowym, wymagania dotyczące instrumentu ZIT określa również Umowa Partnerstwa na lata 2021 – 2027. Jednym z warunków realizacji ZIT dla MOF miast wojewódzkich jest przygotowanie strategii rozwoju ponadlokalnego dla całego obszaru. Dokument określa również podstawowe zasady delimitacji MOF w SRW oraz wskazuje na wysoki potencjał ZIT do zapewnienia terytorializacji polityki publicznej przez JST.

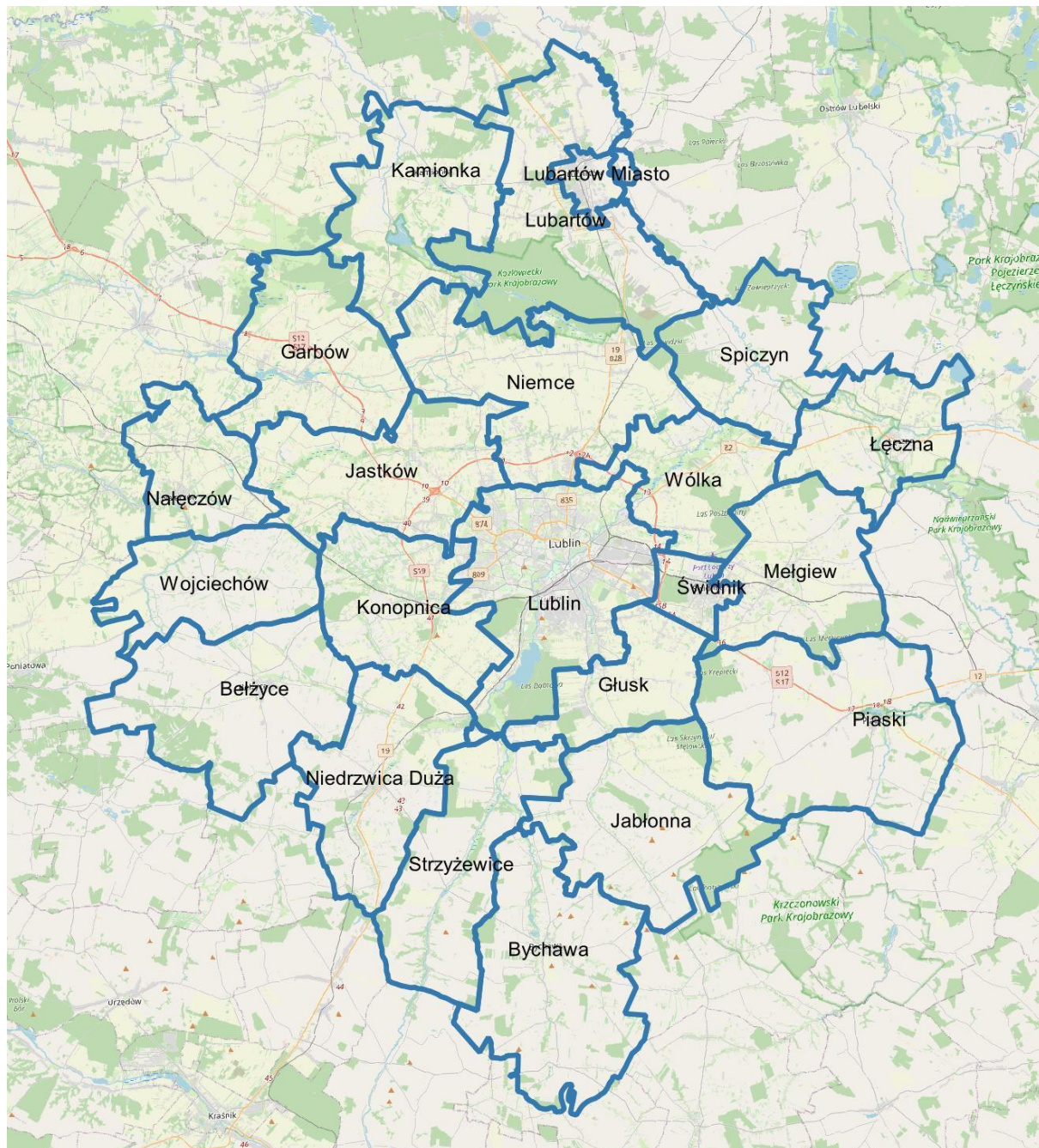
Należy również zaznaczyć, że dokumentem wskazującym na dalszy rozwój zintegrowanych mechanizmów terytorialnych jest projekt ustawy o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie 2021-2027 (tzw. ustawa wdrożeniowa). Art. 34 ustawy jest katalogiem zawierającym w sobie warunki określone w art. 29 rozporządzenia ogólnego, jednak zostały one bardziej uszczegółowione. Ustawa wdrożeniowa jest również podstawą do określenia wymiaru terytorialnego wsparcia w ramach Instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Zgodnie z zapisami projektu niniejszego dokumentu, ZIT są realizowane w miejskich obszarach funkcjonalnych wskazanych jako obszary strategicznej interwencji w strategii rozwoju województwa.

Koncentracja potencjału gospodarczego, społecznego i demograficznego w miastach stanowi szczególnie ważny czynnik sprzyjający uzyskaniu efektu synergii w procesach rozwojowych. Uwzględniając podstawowy cel delimitacji MOF, tj. wyznaczenie obszaru budowania potencjału rozwojowego miast oraz wzmacniania powiązań funkcjonalnych ośrodków rdzeniowych z otoczeniem, a także uznając określone w KSRR 2030 zasady polityki regionalnej (w tym szczególnie istotną dla procesu delimitacji zasadę partnerstwa i współpracy) w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego wyznaczono OSI Miejskie Obszary Funkcjonalne, wśród których określono również MOF ośrodka wojewódzkiego, czyli Lubelski Obszar Metropolitalny.

Partnerstwo na rzecz rozwoju LOM, jako oddolna inicjatywa zostało zainicjowane poprzez podpisanie Listu Intencyjnego dotyczącego współpracy JST w celu realizacji działań na rzecz rozwoju LOM w dniu 28 stycznia 2020 r. Podpisanie listu intencyjnego, było wyrazem zainteresowania Partnerów wspólną realizacją działań mających prowadzić do rozwoju Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Postanowienia listu określały również gotowość do przekształcenia Partnerstwa w formę prawną umożliwiającą realizację Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Następnie, w toku konsultacji społecznych projektu SRWL do roku 2030, Obszar Strategicznej Interwencji wyznaczony w dokumencie

został rozszerzony o Gminę Kamionka. Taki stan rzeczy został zatwierdzony Uchwałą Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 2 lutego 2021 r., co ostatecznie znalazło swoje potwierdzenie w Uchwale Sejmiku Województwa Lubelskiego nr XXIV/406/2021 z dnia 29 marca 2021 r. przyjmującej Strategię Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku.

Mapa 1 – Lubelski Obszar Metropolitalny

Źródło: Opracowanie własne

Kolejnym krokiem w formalizacji współpracy było zawarcie Porozumienia jednostek samorządu terytorialnego w sprawie określenia zasad współpracy w ramach Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w czerwcu 2021 r. Najważniejsze postanowienia Porozumienia jednostek samorządu terytorialnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (uwzględniającego uaktualniony skład partnerstwa) w zakresie współpracy podczas przygotowania do nowej perspektywy finansowej UE, dotyczą m.in.: deklaracji współpracy wszystkich JST na rzecz rozwoju LOM, powołania Rady LOM, jako organu podejmującego najważniejsze decyzje i wyznaczającego kierunki działania w ramach współpracy, formalnego

powierzenia Gminie Lublin - Liderowi LOM, przygotowania dokumentów strategicznych dla LOM (Strategia Rozwoju Ponadlokalnego LOM oraz Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla LOM).

Niniejsze porozumienie pozwoliło na odpowiednie przygotowanie do wspólnej realizacji działań, w tym również w ramach instrumentu ZIT. Po ustaleniu ostatecznego kształtu aktu prawnego, został on poddany pod głosowanie poszczególnych rad gmin i powiatów. Następnie, porozumienie zostało podpisane przez wszystkich interesariuszy z wykorzystaniem procedury obiegowej. Dokument został również opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

Ostateczną formą współpracy w ramach Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego jest Stowarzyszenie LOM, zawiązane w trybie art. 84 ustawy o samorządzie gminnym oraz w zgodności z zapisami ustawy o samorządzie powiatowym oraz ustawy o stowarzyszeniach. Zawiązana forma partnerstwa, pełni również funkcję Związku ZIT na potrzeby realizacji instrumentu ZIT w rozumieniu przepisów ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027. Stowarzyszenie LOM stanowi platformę efektywnej absorpcji środków zewnętrznych i koordynacji prowadzonej polityki rozwoju. Ma również zapewnić partnerski model współpracy pomiędzy członkami Stowarzyszenia.

Stowarzyszenie LOM zostało powołane dnia 23 listopada 2022 r. na zebraniu założycielskim, po którym nastąpiła jego rejestracja w Krajowym Rejestrze Sądowym w dniu 2 grudnia 2023 r. Organizację, zadania oraz tryb pracy stowarzyszenia określa jego statut, a członkami założycielami stowarzyszenia są następujące jednostki samorządu terytorialnego:

- Gmina Lublin,	- Gmina Nałęczów,
- Gmina Bełżyce,	- Gmina Niedrzwica Duża,
- Gmina Bychawa,	- Gmina Niemce,
- Gmina Garbów,	- Gmina Piaski,
- Gmina Głusk,	- Gmina Spiczyn,
- Gmina Jabłonna,	- Gmina Strzyżewice,
- Gmina Jastków,	- Gmina Miejska Świdnik,
- Gmina Kamionka,	- Gmina Wojciechów,
- Gmina Konopnica,	- Gmina Wólka,
- Gmina Lubartów,	- Powiat Lubelski,
- Gmina Miasto Lubartów,	- Powiat Lubartowski,
- Gmina Łęczna,	- Powiat Puławski,
- Gmina Melgiew,	- Powiat Świdnicki.

III. Obszary Strategicznej Interwencji

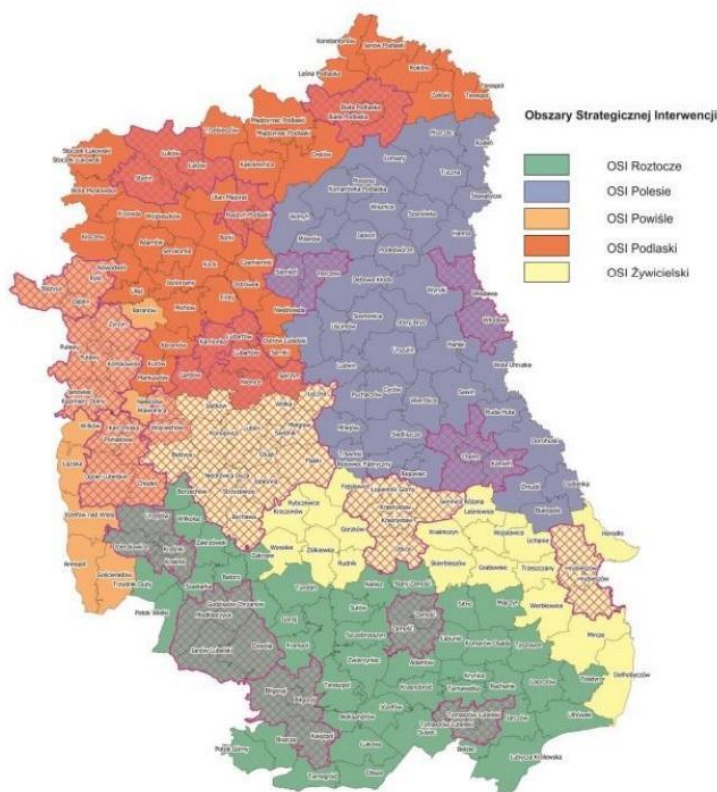
Obszary Strategicznej Interwencji to określone w strategii rozwoju obszary o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych. OSI stanowią wybór strategiczny, którego konsekwencją jest skierowanie interwencji na dany obszar. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego zgodnie z wymaganiami ustawowymi wskazuje na OSI wyznaczone na poziomie regionalnym i krajowym, znajdujące się na terenie obszaru funkcjonalnego. Jednocześnie w trakcie prac nad dokumentem podjęto decyzję o braku konieczności wyznaczania dodatkowych OSI wewnętrznych w LOM.

Podstawowy podział województwa lubelskiego na Obszary Strategicznej Interwencji o znaczeniu regionalnym został zaprezentowany w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030. OSI Regionalne (OSI Roztocze, OSI Powiśle, OSI Polesie, Podlaski OSI, Żywicielski OSI) stanowią wyraz podjętej decyzji dotyczącej potrzeby szczególnego wsparcia realizacji wybranych kierunków działań SRWL na określonych obszarach województwa. Przyjmując model zrównoważonego rozwoju, w tym policentryczny rozwój sieci osadniczej, w SRWL 2030 wskazuje się Obszary Strategicznej Interwencji obejmujące:

- obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast (MOF),
- strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych.

W wymiarze strategicznym oznacza to wskazanie: obszarów dla których zdefiniowany indywidualny priorytet rozwojowy determinuje zakres planowanego wsparcia w ramach instrumentów terytorialnych, kierunków działań (wybranych spośród wszystkich kierunków działań SRWL 2030), których realizacja ma szczególne znaczenie dla priorytetów rozwojowych poszczególnych subregionów funkcjonalnych, przedsięwzięć, których realizacja ma szczególne znaczenie dla rozwoju określonych subregionów funkcjonalnych, w tym przede wszystkim służących poprawie ich dostępności w układzie wewnętrznym i zewnętrznym.

Mapa 2 – Regionalne OSI na tle subregionów funkcjonalnych

Realizując założenia, KSRR która zakłada zapewnienie rozwoju całego kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym oraz przestrzennym, a także uwzględniając wyraźne zróżnicowanie terytoriów pod względem stanu rozwoju oraz występujących barier i potencjałów, w woj. lubelskim wyznaczono tzw. OSI subregionalne.

Gminy wchodzące w skład LOM leżą na terenie subregionalnych Obszarów Strategicznej Interwencji. Na terenie OSI Powiśle znajdują się gminy Wojciechów, Nałęczów. W obrębie OSI Podlaskiego leży: Miasto Lubartów, Gmina Lubartów, Kamionka, Niemce, Garbów i Spiczyn. Jeżeli chodzi o pozostałe gminy LOM: Jastków, Lublin, Wólka, Łęczna, Mełgiew, Świdnik, Piaski, Głusk, Jabłonna, Strzyżewice, Bychawa, Niedzwica Duża, Bełżyce, Konopnica, znajdują się one w obrębie oddziaływania OSI Żywieckiego.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030.

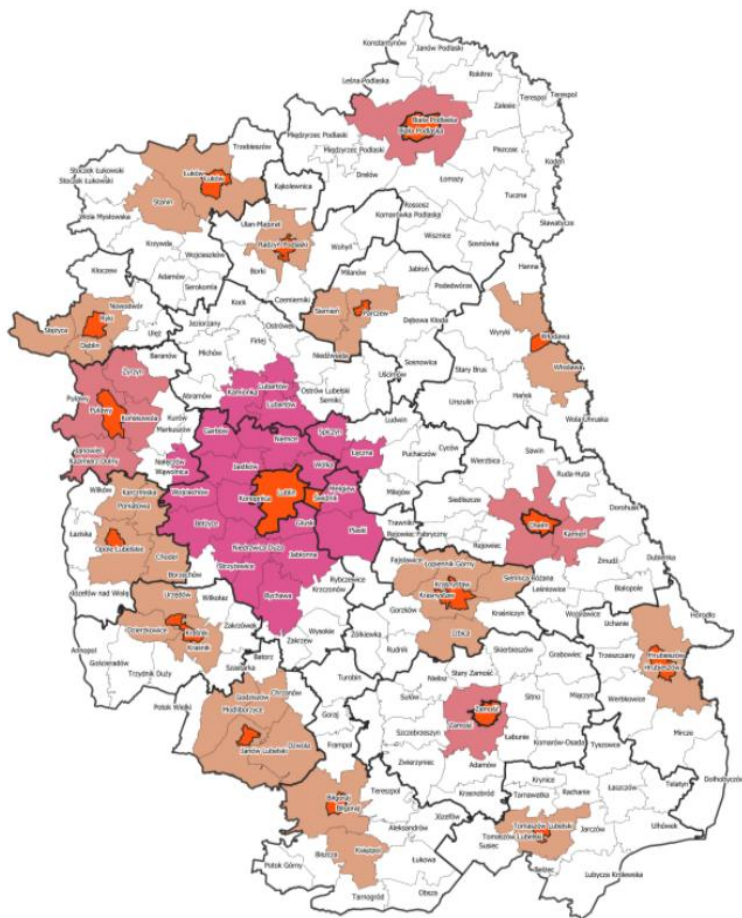
Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030, wyznaczając regionalne Obszary Strategicznej Interwencji wskazała również tematyczne obszary interwencji, które powinny stanowić ich główną oś rozwoju. Należy również zaznaczyć, że Miejskie Obszary Funkcjonalne ośrodków subregionalnych i MOF ośrodków lokalnych stanowią integralną przestrzennie i funkcjonalnie strukturę w obrębie OSI subregionalnych.

Lubelski Obszar Metropolitalny został wyznaczony w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 również jako jeden z Miejskich Obszarów Funkcjonalnych czyli OSI na poziomie regionalnym. Taki stan rzeczy wiąże się z możliwością wykorzystania Instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych przez Partnerów LOM.

Zgodnie z zapisami SRWL 2030: koncentracja potencjału gospodarczego, społecznego i demograficznego w miastach stanowi szczególnie ważny czynnik sprzyjający uzyskaniu efektu synergii w procesach rozwojowych. Podstawowym celem delimitacji MOF było zatem wyznaczenie obszarów sprzyjających budowaniu potencjału rozwojowego miast oraz wzmacnianiu powiązań funkcjonalnych

ośrodków rdzeniowych z otoczeniem. Wyznaczenie MOF ma realizować również zasady polityki regionalnej, w tym szczególnie istotną dla procesu delimitacji zasadę partnerstwa i współpracy, określoną w KSRR 2030.

Mapa 3 – OSI Miejskie Obszary Funkcjonalne w SRWL 2030

Miejski Obszar Funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego (LOM) tworzą 22 jednostki samorządu terytorialnego, które możemy podzielić zgodnie z ich charakterem administracyjnym:

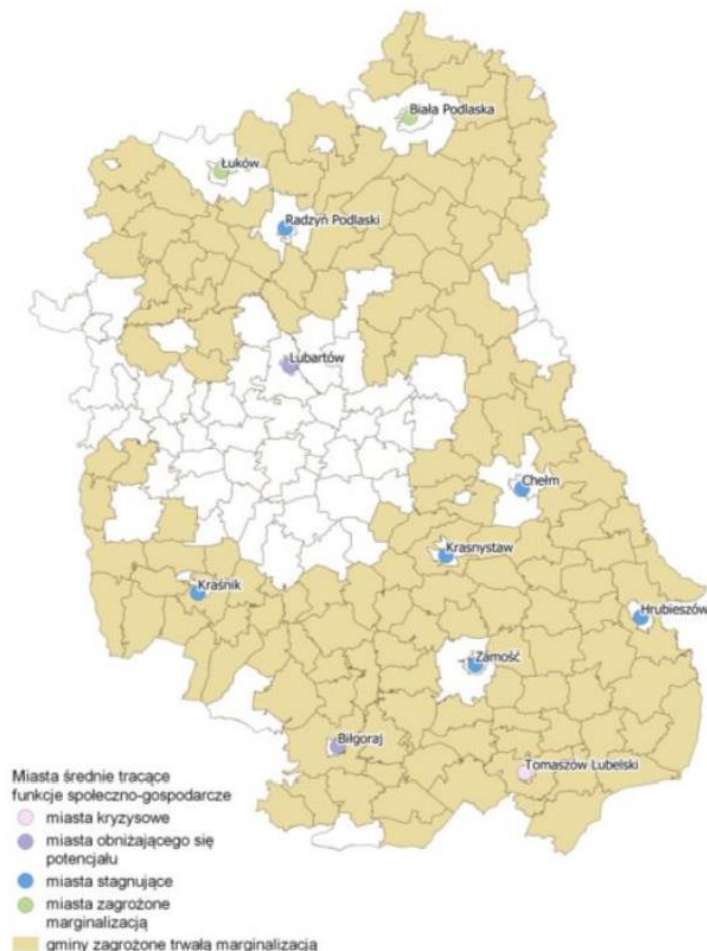
- miasta: Lublin i Świdnik (tworzące rdzeń LOM) będące terenem koncentracji funkcji metropolitalnych,
- miasta satelitarne: Lubartów, Łęczna, Piaski, Bychawa, Bełżyce, Nałęczów – będące ośrodkami rozwijającymi wyspecjalizowane funkcje społeczno-gospodarcze wspomagające ośrodek centralny LOM,
- gminy położone w obszarze aglomeracji: Konopnica, Jastków, Głusk i Wólka - jako tereny koncentracji przedsiębiorczości pozarolniczej,
- gminy położone poza aglomeracją: Niemce, Niedrzwica Duża, Garbów, Mełgiew, Wojciechów, Strzyżewice, Jabłonna, Lubartów, Spiczyn i Kamionka.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030.

Na terenie LOM znajdują się również Obszary Strategicznej Interwencji wyznaczone na poziomie krajowym. Obejmują one tereny o niekorzystnych uwarunkowaniach, dla których niezbędne jest wykształcenie zasobów służących eliminowaniu barier rozwojowych i pobudzeniu trwałego wzrostu. Spośród wszystkich gmin wchodzących w skład Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego, do OSI krajowych zaliczono Miasto Lubartów, które znajduje się na liście miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze.

Strategia Ponadlokalna będzie zatem również podstawą do ubiegania się o wsparcie zewnętrzne dedykowane konkretnym typom OSI zarówno na poziomie krajowym jak i regionalnym. Zależnie od źródła finansowania, przewiduje się różne formy preferencji dla niniejszych obszarów: od dodatkowej punktacji w naborach w ramach trybu konkurencyjnego, przez dedykowane konkursy tematyczne, po możliwość wskazania projektów w ramach trybu niekonkurencyjnego.

Mapa 4 – Obszary zagrożone trwałą marginalizacją oraz miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze

Obszary zagrożone trwałą marginalizacją oraz grupa miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, które ze względu na występujące cechy problemowe wpływające na niekorzystną sytuację społeczno-gospodarczą zostały określone jako strefa opóźnienia urbanizacyjnego. Na podstawie dokumentów na poziomie krajowym jak i regionalnym należy podjąć działania, których efektem powinien być rozwój lokalnych firm, wzrost liczby lokalnych miejsc pracy, wzrost dochodów mieszkańców oraz bazy dochodowej samorządów. Celem krajowej polityki regionalnej w odniesieniu do miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze jest odbudowa bazy gospodarczej tych miast oraz wzmocnienie ich roli, jako centrów aktywności społecznej i gospodarczej. W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 zakłada się, że będzie to możliwe dzięki rozwojowi przedsiębiorczości oraz inwestycjom generującym lokalnie atrakcyjne miejsca pracy.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030.

IV. Spójność Strategii Rozwoju LOM z dokumentami i celami na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym

Przygotowanie wspólnej strategii ponadlokalnej jest odpowiedzią na potrzebę planowania działań rozwojowych wykraczających i oddziałujących poza granice administracyjne jednostek terytorialnych. Opracowanie dokumentu dotyczącego kilku samorządów pozwoli również na aplikowanie o środki unijne, a także umożliwi realizację zintegrowanych projektów partnerskich

W niniejszym rozdziale wskazano zbiór podstawowych dokumentów wyższego rzędu, z którymi Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wykazuje spójność. Opisane dokumenty strategiczne i wykonawcze stanowią warunki brzegowe dla Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM, która przygotowana została w pełnej zgodności z tymi dokumentami. Jednocześnie, mając na uwadze rozpoczynającą się nową perspektywę finansową Unii Europejskiej na lata 2021 – 2027 dołożono wszelkich starań, aby działania określone w dokumencie odpowiadały równocześnie na wyzwania na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym zidentyfikowane w poszczególnych obszarach wsparcia współfinansowanych z Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych w kolejnych latach. Należy zaznaczyć, że Strategia Rozwoju LOM wykazuje spójność zarówno z dokumentami o charakterze strategicznym jak i wykonawczym.

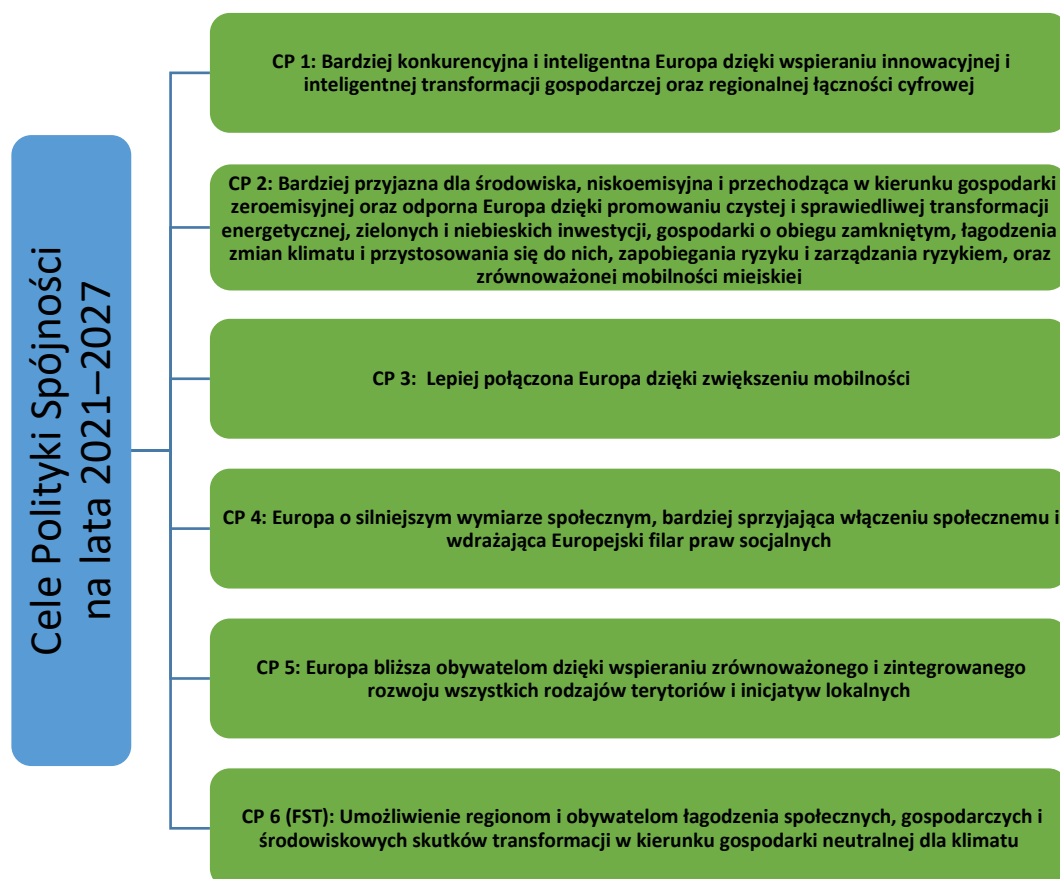
1. Poziom europejski

Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady

Komisja Europejska w Rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady przedstawiła Cele Polityki Spójności na lata 2021-2027. Pakiet rozporządzeń obejmuje przede wszystkim: rozporządzenie ramowe, rozporządzenie ws. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Funduszu Spójności (FS), rozporządzenie ws. Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), rozporządzenie ws. Interreg, rozporządzenie ws. Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST). Jednym z elementów ww. dokumentów jest przedstawienie podstawowych założeń i Celów Tematycznych dla Polityki Spójności oraz proponowanych przez Komisję Europejską zasad funkcjonowania programów operacyjnych w perspektywie 2021–2027.

W latach 2021-2027 Polska będzie realizować działania w ramach wszystkich pięciu celów polityki spójności oraz celu dodatkowego umożliwiającego obywatelom i regionom łagodzenie społecznych, gospodarczych i środowiskowo-przestrzennych skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu.

Rysunek 1 - Cele Polityki Spójności na lata 2021–2027

Źródło: Opracowanie własne.

Dla Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego jednym z ważniejszych jest Cel Tematyczny nr 5 – Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych, który jest podstawą ustanowienia Instrumentów Terytorialnych (w tym ZIT) i będzie głównym źródłem finansowania projektów w ramach obszarów funkcjonalnych w perspektywie 2021 – 2027. Zaplanowano jednak, że w ramach ZIT możliwa będzie realizacja projektów również we wszystkich pozostałych celach polityki. Zarówno współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jak i Europejskiego Funduszu Społecznego.

Europejski Zielony Ład

Europejski Zielony Ład jest strategią na rzecz rozwoju, mającą na celu przekształcenie UE w sprawiedliwe i prosperujące społeczeństwo żyjące w konkurencyjnej, zasobooszczędnej i nowoczesnej gospodarce. Jej celem jest również: ochrona, zachowanie i poprawa kapitału naturalnego oraz ochrona zdrowia i dobrostanu obywateli przed zagrożeniami oraz negatywnymi skutkami związanymi z klimatem i naturalnym środowiskiem.

Dokument zawiera plan działań umożliwiających bardziej efektywne wykorzystanie zasobów dzięki przejściu na czystą gospodarkę o obiegu zamkniętym oraz przeciwdziałanie utracie różnorodności biologicznej i zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń. Do obszarów Europejskiego Zielonego Ładu, wchodzi m.in.:

- Ochrona naszego wrażliwego ekosystemu i bioróżnorodności biologicznej;
- Sposoby na bardziej zrównoważony łańcuch żywnościowy;
- Czysta i bezpieczna energia;
- Zrównoważony przemysł i sposoby na bardziej zrównoważone i przyjazne środowisku cykle produkcyjne;
- Bardziej ekologiczny sektor budowlany i renowacyjny;
- Zrównoważona mobilność i promowanie bardziej zrównoważonych środków transportu;
- Środki mające na celu szybkie i skuteczne ograniczenie oraz eliminację zanieczyszczeń;
- Osiągnięcie neutralności klimatycznej.

Zakłada się, że zapisy Ponadlokalnej Strategii Rozwoju LOM będą zgodne z Europejskim Zielonym Ładem, którego postanowienia będą wpływać na zmiany w poszczególnych sektorach Państw UE. Wdrożenie Europejskiego Zielonego Ładu wymagać będzie od członków KE przemyslenia strategii politycznych w zakresie m.in. dostaw czystej energii w gospodarce, w sektorze przemysłu, produkcji i konsumpcji, infrastruktury, transportu, budownictwa, żywności i rolnictwa.

2. Poziom krajowy

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, jako jeden z ważniejszych dokumentów krajowych wskazuje, że zrównoważony rozwój społeczny i regionalny to rozwój skierowany na terytorialną różnorodność oraz jej atuty, a jednocześnie dbający o zapewnienie całemu społeczeństwu wysokiej jakości życia.

W określonym w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju modelu zarządzania głównymi procesami rozwojowymi w kraju, do miast podchodzi się jako do obszarów przestrzennej koncentracji wyzwań rozwojowych. Wiele ośrodków miejskich, ze względu na skupienie czynników społeczno-gospodarczych negatywnie wpływających na dynamikę rozwoju, nie w pełni wykorzystuje swoje możliwości rozwojowe. Działania w ramach miejskiego wymiaru SOR koncentrują się na wspieraniu rozwoju wszystkich miast bez względu na ich wielkość, położenie czy pełnione funkcje społeczne, gospodarcze i administracyjne.

Działania podejmowane dla realizacji celów polityki miejskiej integrują się z szeregiem działań sektorowych podejmowanych w ramach innych obszarów SOR, np. z zakresu spójności społecznej, skutecznego państwa czy infrastruktury. W horyzoncie czasowym po roku 2020 szczególny nacisk położony będzie na usprawnienie zarządzania i wzmacnianie współpracy pomiędzy miastami i ich obszarami funkcjonalnymi, doskonalenie rozwiązań regulacyjnych i organizacyjnych oraz dostosowanie do specyfiki różnego typu ośrodków. Wskazane w SOR działania w zakresie poprawy warunków rozwojowych polskich miast to m.in:

- Wypracowanie i upowszechnianie elastycznych rozwiązań organizacyjnych i prawnych, ułatwiających współpracę pomiędzy miastami oraz wewnątrz miejskich obszarów funkcjonalnych;

- Usprawnienie systemu monitorowania i diagnozowania sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej na poziomie miejskich obszarów funkcjonalnych, w tym dostosowanie metodologii statystyki publicznej, rozbudowa lokalnych, regionalnych i krajowych centrów wiedzy nt. obszarów miejskich;
- Wspieranie realizacji zintegrowanych działań rewitalizacyjnych na podstawie programów rewitalizacji ukierunkowanych na przekształcenie obszarów zdegradowanych (w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym);
- Realizacja niskoemisyjnych strategii miejskich i związanych z poprawą jakości powietrza oraz przystosowanie do zmian klimatycznych obszarów miejskich, w powiązaniu z działaniami wskazanymi w obszarach SOR dotyczących energetyki i środowiska naturalnego;
- Realizacja strategii zrównoważonej mobilności miejskiej w powiązaniu z działaniami dotyczącymi kompleksowych programów rozbudowy infrastruktury systemów transportu publicznego;
- Poprawa dostępu do różnego typu usług publicznych o charakterze rozwojowym (w tym społecznych związanych m.in. z edukacją, zdrowiem, kulturą oraz gospodarczych – związanych m.in. ze wsparciem przedsiębiorczości, przyciąganiem inwestycji prywatnych);
- Tworzenie krajowej sieci współpracy miast umożliwiającej wymianę wiedzy i najlepszych praktyk nt. zrównoważonego rozwoju miast, usprawnień w zarządzaniu, koordynacji i realizacji innowacyjnych projektów;
- Wzmocnienie koordynacji prowadzonej dotychczas polityki miejskiej w powiązaniu z polityką regionalną na wszystkich szczeblach zarządzania oraz wzmocnienie współpracy pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w kształtowanie rozwoju obszarów funkcjonalnych.

SOR wskazuje potrzebę dopasowania zakresu interwencji polityki regionalnej do potencjałów i wyzwań rozwojowych różnych typów obszarów funkcjonalnych (w tym wiejskich i miejskich) oraz udoskonalenia i poprawy skuteczności mechanizmów i instrumentów wykorzystywanych w tej polityce (organizacyjnych, prawnych i finansowych). Zakłada się, że na samorządach lokalnych spoczywać będzie większa niż dotychczas odpowiedzialność za rozwój gospodarczy, przełamywanie barier we współpracy z innymi samorządami, jak również poprawę dialogu z przedsiębiorcami i mieszkańcami.

Na rzecz realnego wsparcia i wzmocnienia powiązań funkcjonalnych, planuje się kontynuację tzw. formuły ZIT+, która ma być rozwijana po roku 2020. Zgodnie z SOR do roku 2020 koncentrowano się na zwiększeniu efektywności i usprawnieniu wdrażania obecnie realizowanego instrumentu ZIT. Po roku 2020 ma nastąpić koncentracja na wypracowaniu zasad realizacji ZIT+ z funduszy unijnych oraz rozwiązań krajowych umożliwiających sprawną współpracę jednostek samorządu terytorialnego i realizację wspólnych strategii rozwojowych w miejskich obszarach funkcjonalnych. Rozwiązania te będą dotyczyły kreowania rozwoju metropolitalnego poprzez poprawę zarządzania, wypracowanie usprawnień organizacyjnych w dostarczaniu usług aglomeracyjnych i prowadzenie analiz rozwojowych w miejskim obszarze funkcjonalnym, jak również poprzez podejmowanie działań wykraczających poza zadania dotyczące wdrażania funduszy unijnych (w szczególności integrujących działania finansowane z różnych źródeł).

Przygotowanie „Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM” ma na celu wyjście naprzeciw oczekiwaniom polityki wskazanej w SOR w ramach wykorzystania potencjału największych polskich aglomeracji. Identyfikacja obszarów współpracy Partnerów LOM, pozwoli skonkretyzować prace nad dokumentem oraz rozpocząć przygotowania do planowania i realizacji partnerskich przedsięwzięć w kolejnych latach. Obszary współpracy i proponowane działania, będą wpisywały się w zagadnienia wskazane w SOR, a ich realizacja prowadzi do wzmocnienia koordynacji prowadzonej dotychczas polityki rozwoju w ramach obszaru funkcjonalnego i zwiększenia koncentracji polityki regionalnej na potencjałach terytorialnych.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

„Strategia Rozwoju Ponadlokalnego LOM” realizować będzie postanowienia KSRR 2030 dotyczące zrównoważonego rozwoju poszczególnych części kraju w wymiarze gospodarczym, środowiskowym, społecznym i przestrzennym.

Zgodnie z zapisami KSRR dla rozwoju regionalnego istotne jest zwiększenie współpracy pomiędzy różnymi kategoriami miast oraz wzmacnianie powiązań w obszarach funkcjonalnych. Ścisła współpraca samorządów LOM oraz ich zaangażowanie będą niezbędne w procesie tworzenia strategii ponadlokalnej. Wspólne planowanie i realizacja przedsięwzięć ukierunkowanych na rozwój oraz podniesienie konkurencyjności obszaru funkcjonalnego, również wymagać będą współdziałania pomiędzy partnerskimi JST. Lubelski Obszar Metropolitalny będzie mógł realizować zintegrowane przedsięwzięcia, przy pomocy mechanizmu wdrażania ZIT, co sprzyjać będzie możliwości zwiększenia oddziaływania projektów.

Ponadto, „Strategia Rozwoju Ponadlokalnego LOM” będzie wpisywała się w realizację wyzwań wskazanych dla polityki regionalnej w KSRR 2030, tj.:

- Adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie zagrożeń dla środowiska;
- Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych;
- Rozwój i wsparcie kapitału ludzkiego i społecznego;
- Wzrost produktywności i innowacyjności regionalnych gospodarek;
- Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach;
- Zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami terytorialnymi i między sektorami;
- Przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych oraz niwelowanie sytuacji kryzysowych na obszarach zdegradowanych.

Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027

Umowa Partnerstwa pokazuje szerszy kontekst i ramy dla perspektywy finansowej UE 2021-2027, jednocześnie nakreślając strategię wykorzystania środków polityki spójności i koordynacji w zakresie określania obszarów wsparcia. Umowa Partnerstwa łączy ze sobą oczekiwania Komisji Europejskiej z wyzwaniami wynikającymi z krajowych dokumentów, takich jak Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju i inne strategie sektorowe.

UP realizować będą krajowe i regionalne programy operacyjne (KPO i RPO), które wraz z UP tworzą spójny system dokumentów strategicznych i programowych, stanowiący podstawę do realizacji perspektywy 2021-2027 w Polsce. Projekt UP zakłada kontynuację realizacji dotychczasowych programów krajowych oraz regionalnych. Nowym narzędziem jest planowany program finansowany ze środków Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.

Jednym z opisanych w dokumencie narzędzi przeznaczonych dla obszarów funkcjonalnych w perspektywie 2021-2027 jest instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Jego istotą jest realizacja partnerskich projektów przyczyniających się do rozwiązywania problemów i wspólnego oraz skoordynowanego zaspakajania potrzeb całego obszaru. Instrument ten ma służyć wzmocnieniu współpracy i partnerstw samorządów, które realizują wspólne działania rozwojowe na podstawie strategii terytorialnych.

Kluczowe zasady w procesie przygotowania i wprowadzania instrumentów terytorialnych:

- partnerstwo i współpraca,
- zintegrowane podejście do rozwiązywania problemów łączących sąsiadujące jednostki samorządu terytorialnego,
- zaangażowanie lokalnych instytucji i organizacji w przygotowanie i realizację działań wynikających ze strategii terytorialnych.

Realizacja tych zasad ma mieć wpływ na oddolny charakter wypracowanych strategii, które jednocześnie muszą wykazać spójność z ramami strategicznymi na poziomie regionalnym - strategią rozwoju województwa.

Rysunek 2 - Układ programów Polityki spójności na lata 2021–2027

Źródło: Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

Instrument ZIT jest przeznaczony dla MOF miast wojewódzkich i MOF miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Będzie realizowany w MOF wskazanych przez władze samorządowe w SRW jako OSI o znaczeniu regionalnym. Kryteria delimitacji MOF nie są wskazywane z poziomu krajowego, jednak podczas wyznaczania MOF i zawiązywania współpracy pomiędzy JST, należy uwzględnić zasady wskazane w projekcie Umowy Partnerstwa. Lublin jako miasto wojewódzkie, wraz ze swoim obszarem powiązań stanowi regionalny OSI – Lubelski Obszar Metropolitalny, który terytorialnie jest zdelimitowany w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030.

Szczególnie ważnymi dla ZIT tematami, które powinny mieć charakter ponadlokalny i służyć wzmocnieniu relacji funkcjonalnych będą w szczególności: transport niskoemisyjny, poprawa stanu środowiska przyrodniczego na obszarze MOF, zwiększenie efektywności energetycznej w MOF, wsparcie rozwoju opieki nad dziećmi, edukacji na wszystkich poziomach, kształcenia i szkolenia zawodowego oraz wykorzystania potencjału kulturalnego i turystycznego poprzez działania ukierunkowane na zwiększenie oferty kulturalnej i turystycznej. Działania w obszarze edukacji i kultury będą również skierowane do osób ze szczególnymi potrzebami. Powyższe nie stanowi katalogu zamkniętego dla szeregu możliwych do podejmowania wspólnych działań w innych obszarach.

„Strategia Rozwoju Ponadlokalnego LOM” i stworzone w ramach LOM Partnerstwo będą spełniać przedstawione w UP wymagania oraz przewidywać wykorzystanie instrumentu ZIT jako jednego ze źródeł finansowania realizacji działań zaplanowanych w tym dokumencie.

Krajowa Polityka Miejska 2030

Krajowa Polityka Miejska 2030 (KPM) wyznacza cele zrównoważonego rozwoju miast i miejskich obszarów funkcjonalnych. Dokument jest adresowany do wszystkich polskich miast, a jego głównym celem jest poprawa jakości życia mieszkańców.

Podmiotami oraz pierwszoplanowymi adresatami dokumentu są instytucje rządowe odpowiedzialne za programowanie kierunków rozwoju. Jednak kluczowymi partnerami w realizacji celów krajowej polityki miejskiej powiązanych z zasadami rozwoju miejskiego, są przede wszystkim jednostki samorządu terytorialnego (JST) oraz podmioty ze sfery pozarządowej, biznesu, nauki, organizacji zrzeszających mieszkańców, przedsiębiorców i innych interesariuszy rozwoju miejskiego. KPM przyjmuje sześć celów, które wpisują się w wizję długofalowego rozwoju miast:

- **Miasto kompaktowe** – oznacza dążenie do rozwoju obszarów miejskich w sposób zrównoważony i odpowiedzialny oraz racjonalnego wykorzystania przestrzeni i dostępnych zasobów.
- **Miasto zielone** – oznacza przeciwstawianie się pogłębianiu kryzysu klimatycznego, przeciwdziałanie skutkom zmian klimatycznych oraz odbudowywanie ekosystemów na obszarach miejskich (zwiększanie terenów zielonych oraz ciągłość ekosystemów przenikających się z obszarami zurbanizowanymi).
- **Miasto produktywne** – oznacza oparcie rozwoju obszarów miejskich na zdywersyfikowanej gospodarce, która zapewnia mieszkańcom miejsca pracy, tworząc solidną inwestycyjną podstawę zrównoważonego rozwoju miejskiego.
- **Miasto inteligentne** – oznacza wykorzystanie procesów transformacji cyfrowej na rzecz wzmacniania wzajemnych relacji pomiędzy zarządzającymi obszarem miejskim, mieszkańcami i przedsiębiorcami, aby efektywnie zarządzać rozwojem miejskim.
- **Miasto dostępne** – oznacza gwarancję zapewnienia równych szans wszystkim mieszkańcom i pełnego ich uczestnictwa w życiu społeczności oraz w dostępie do usług publicznych niezależnie od wielkości i umiejscowienia w strukturze osadniczej.
- **Miasto sprawne** – oznacza zdolność skutecznego zarządzania, efektywnego wykorzystania zasobów własnych, ale także umiejętność współpracy między wszystkimi uczestnikami procesów rozwoju miejskiego (współpraca partnerska między instytucjami, organizacjami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami – nie tylko w obrębie miast, ale także w obszarze funkcjonalnym).

„Strategia Rozwoju Ponadlokalnego LOM” odnosi się do problematyki polityki przestrzennej i wpisuje się w postanowienia Krajowej Polityki Miejskiej 2030. To praktyczne narzędzie dla JST LOM, które ma wspierać zarządzanie nimi. Warunkiem zrównoważonego rozwoju miejskich obszarów funkcjonalnych przy jednoczesnym stawianiu się motorami rozwoju w skali regionalnej i lokalnej jest m.in.: przeciwdziałanie chaosowi przestrzennemu, angażowanie mieszkańców w zarządzanie miastami, tworzenie zrównoważonej mobilności miejskiej, podejmowanie w miastach działań na rzecz niskoemisyjności i efektywności energetycznej.

3. Poziom regionalny

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030

W Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego przyjęto model rozwoju stymulowany strategicznymi wyborami jako: zrównoważony, integrujący zasoby i potencjały, ukierunkowany na wysoką jakość życia. Aby realizować kierunki założone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego, zastosowano wymiar terytorialny poprzez skoncentrowanie działań na wykorzystaniu potencjałów rozwojowych na określonym obszarze, tzw. obszarze strategicznej interwencji.

Priorytetami rozwojowymi w ramach poszczególnych OSI jest wykorzystanie potencjałów zróżnicowanych wewnątrz obszaru, eliminacja występujących barier rozwojowych oraz zbudowanie na ww. priorytetach wsparcia regionalnego. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego wskazuje 17 OSI miejskich obszarów funkcjonalnych (MOF ośrodka wojewódzkiego, ośrodków subregionalnych i MOF ośrodków lokalnych) oraz 5 OSI regionalnych (OSI Roztocze, OSI Powiśle, OSI Polesie, Podlaski OSI, Żywicielski OSI).

Kluczowe znaczenie dla obszarów funkcjonalnych ma budowanie i wzmacnianie współpracy służącej realizacji wspólnych przedsięwzięć. Założone w Strategii Rozwoju Województwa kierunki działań wynikają m.in. z przyjętego celu operacyjnego 2.2. – Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego zakłada m.in.: następujące kierunki interwencji:

- Rozwijanie funkcji metropolitalnych Lublina, w tym gospodarczych, edukacyjnych, naukowych, turystycznych, kulturalnych, konferencyjno-wystawienniczych o charakterze regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
- Rozwój funkcji ponadlokalnych (usług ponadpodstawowych) i specjalistycznych w miastach powiatowych;
- Organizacja terenów inwestycyjnych, w tym służących rozwijaniu logistyki;
- Stymulowanie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości;
- Integrowanie systemów transportowych w miejskich obszarach funkcjonalnych, przyjaznych środowisku, z uwzględnieniem infrastruktury sprzyjającej elektromobilności;
- Wspieranie działań w zakresie dostosowania do zmian klimatu i odporności na klęski żywiołowe oraz redukcji wielkości emisji zanieczyszczeń na terenach miejskich z wykorzystaniem zielonej i niebieskiej infrastruktury i rozwiązań opartych na przyrodzie;
- Wprowadzanie rozwiązań opartych na idei smart city, ze szczególnym uwzględnieniem partycypacji społecznej;
- Zintegrowane planowanie rozwoju obszarów podmiejskich w wymiarze ponadlokalnym – przeciwdziałanie niekontrolowanej urbanizacji terenów wiejskich;
- Wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych (w tym rewitalizacja);
- Integrowanie działań na rzecz efektywnego świadczenia usług społecznych.

Regionalna Polityka Miejska Województwa Lubelskiego

Opracowywany dokument „Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM” będzie wpisywał się w postanowienia Regionalnej Polityki Miejskiej Województwa Lubelskiego.

W ramach procesu przygotowania Regionalnej Polityki Miejskiej WL przeprowadzono pogłębioną diagnozę w zakresie przestrzennych i społeczno-gospodarczych uwarunkowań rozwoju miast i miejskich obszarów funkcjonalnych. Zidentyfikowano również wyzwania rozwojowe wynikające z wielopłaszczyznowej roli ośrodków miejskich, a także przyjętych celów rozwoju. Wchodzące w skład Obszaru Funkcjonalnego miasta Lublin i Świdnik uznane zostały za ośrodki miejskie tworzące rdzeń obszaru metropolitalnego, miasto Lubartów za miejski ośrodek lokalny pełniący ważną funkcję sektora publicznego, miasto Nałęczów za miasto wskazane do wzmacniania krajowych i regionalnych funkcji specjalistycznych, a Piaski, Bychawa i Bełżyce za miasta wspomagające dyfuzję potencjału metropolitalnego.

W dokumencie wskazano następujące obszary realizacji polityki miejskiej:

1. Rozwój zewnętrznych funkcji miasta wynikających z roli poszczególnych ośrodków miejskich w obsłudze regionu.
2. Wzmacnianie bazy ekonomicznej miast służące poprawie ich konkurencyjności.
3. Podnoszenie atrakcyjności miast jako obszaru życia ich mieszkańców.

Inwestycyjne obszary realizacji regionalnej polityki miejskiej zostały uszczegółowione poprzez kierunki działań wyznaczonych dla każdego z nich. Dodatkowo dla samorządów przygotowano rekomendacje, które uporządkowane zostały w grupach uwzględniających ich charakter i potrzebę zaangażowania różnych podmiotów oraz szczebli zarządzania niezbędnych dla skuteczności polityki rozwoju miast. Niezależnie od wielkości ośrodków miejskich i ich znaczenia dla regionu, wyznaczone kierunki są istotne dla rozwoju wszystkich ośrodków miejskich.

Spójność „Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM” z przedmiotowym dokumentem zostanie zapewniona poprzez powiązanie obszarów rozwoju LOM po roku 2020 z obszarami realizacji i kierunkami działań Regionalnej Polityki Miejskiej WL.

V. Synteza diagnozy obszaru wsparcia

Zgodnie z wymogami ustawowymi, przygotowanie dokumentu „Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM do roku 2030 ” poprzedzone było opracowaniem „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego”¹. W procesie tym wykorzystane zostały również dotychczasowe działania i opracowania analityczne dla JST LOM, które zawierają szczegółowe informacje i dane związane z poszczególnymi obszarami tematycznymi:

- „Analiza funkcjonującego modelu gospodarki odpadami w JST LOM”²,
- „Diagnoza do planu adaptacji do zmian klimatu dla Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego do roku 2030”³,
- „Diagnoza przestrzenna Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego”⁴,
- „Diagnoza społeczna seniorów i osób z niepełnosprawnościami Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego”⁵.
- „Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego do roku 2030 (z perspektywą 2040)”⁶.

Wnioski z niniejszych dokumentów zostały wykorzystane podczas tworzenia strategii, a krótka synteza diagnozy zawarta w niniejszym rozdziale prezentuje najważniejsze dane określające zarówno potrzeby, bariery i problemy obszaru, jak i jego zasoby oraz potencjały. Należy zaznaczyć, że w procesie diagnostycznym uwzględniono uwarunkowania zewnętrzne i trendy rozwojowe o charakterze krajowym i lokalnym, właściwe dla Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Wnioski posłużyły jako podstawa wypracowania: rdzenia strategii, czyli jej części programowej zawierającej model struktury funkcjonalno-przestrzennej, cele strategiczne i priorytety rozwojowe, kierunki działań oraz obszary współpracy pomiędzy samorządami.

Poniżej znajdują się najważniejsze wnioski z analizy powiązań funkcjonalnych oraz analizy statystycznej wynikające z poszczególnych rozdziałów tematycznych opracowanej „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego”.

1. Uwarunkowania geograficzne

Lubelski Obszar Metropolitalny położony jest w środkowo – wschodniej Polsce, w centralnej części województwa lubelskiego. Odległość od Warszawy – stolicy kraju wynosi ok 173 km. Niecałe 150 km dzieli Lubelski Obszar Metropolitalny od przejścia granicznego z Białorusią (w Terespolu) oraz ok. 100 km od przejścia granicznego z Ukrainą (Dorohusk). Przez teren LOM przebiegają drogi krajowe S12, S17 i S19. Łączna powierzchnia administracyjna LOM wynosi 2 233 km², co stanowi 8,89% powierzchni całego województwa lubelskiego. Przez terytorium Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego przebiegają naturalne granice regionów geograficznych o dużej różnorodności krajobrazowej, geologicznej i klimatycznej. Lubelski Obszar Metropolitalny położony jest w obrębie 9 mezoregionów: Wysoczyzny Lubartowskiej, Płaskowyżu Nałęczowskiego, Równiny Bełżyckiej, Wzniesienia Urzędowskiego, Padołu Zamojskiego, Wyniosłości Giełczewskiej, Płaskowyżu Świdnickiego, Obniżenia Dorohuckiego, Równiny Łęczyńsko – Włodawskiej.

W strukturze użytkowania gruntów tereny zabudowane obejmują 17,4% powierzchni LOM. Wśród terenów zabudowy mieszkaniowej niespełna 90% ich powierzchni stanowią tereny zabudowy jednorodzinnej, w tym zagrodowej. Natomiast tereny zabudowy wielorodzinnej – niespełna 6%. Przy

¹ <https://slom.bip.gov.pl/dokumenty-diagnostyczne/diagnoza-obszaru-wsparcia.html>

² https://lublin.eu/lublin/lublin-w-ue/zintegrowane-inwestycje-terytorialne/strategia-lom/dokumenty-diagnostyczne/#id_1

³ https://lublin.eu/lublin/lublin-w-ue/zintegrowane-inwestycje-terytorialne/strategia-lom/dokumenty-diagnostyczne/#id_4

⁴ https://lublin.eu/lublin/lublin-w-ue/zintegrowane-inwestycje-terytorialne/strategia-lom/dokumenty-diagnostyczne/#id_2

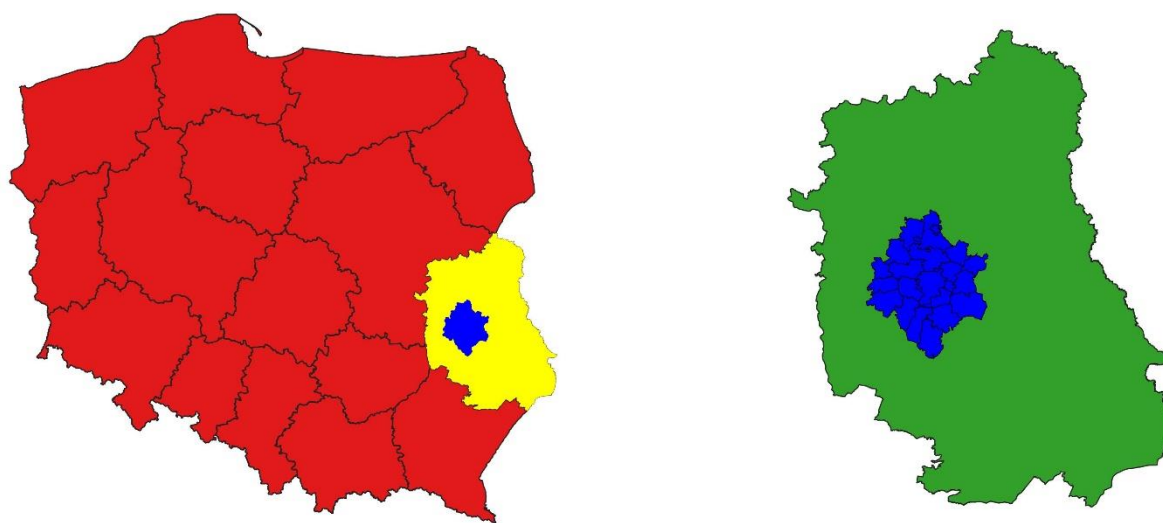
⁵ https://lublin.eu/lublin/lublin-w-ue/zintegrowane-inwestycje-terytorialne/strategia-lom/dokumenty-diagnostyczne/#id_3

⁶ <https://slom.pl/sump/>

czym największe kompleksy terenów zabudowy wielorodzinnej koncentrują się w przede wszystkim w Lublinie, a także w Świdniku i Łęcznej.

Sieć osadniczą LOM tworzy: 9 miast i 417 sołectw, z których 13 to gminne ośrodki wiejskie. Sieć miejska obszaru, w kontekście obsługi obszaru i zasięgu oddziaływania ośrodków miejskich, jest zrównoważona. Miasta są dość równomiernie rozmieszczone w przestrzeni LOM i są w stanie zapewnić obsługę terenów wiejskich w usługi podstawowe. Lubelski Obszar Metropolitalny jest obszarem, na którym obserwuje się występowanie wyraźnych lub rozwijających się relacji funkcjonalno-przestrzennych pomiędzy największym miastem regionu – Lublinem, miastami go otaczającymi oraz sąsiadującymi z nimi obszarami wiejskimi. Cechy te wyraźnie wyodrębniają obszar funkcjonalny z pozostałej części województwa.

Mapa 5 – Lubelski Obszar Metropolitalny na tle Polski i województwa lubelskiego.

Źródło: opracowanie własne.

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu uwarunkowań geograficznych Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego możemy zaliczyć:

- Lubelski Obszar Metropolitalny dzięki swoim uwarunkowaniom geograficznym posiada znaczący potencjał rozwojowy w wielu dziedzinach tematycznych.
- Położenie w obrębie 9 mezoregionów: gwarantuje wysoki poziom różnorodności krajobrazowej, geologicznej i klimatycznej;
- Sieć osadnicza LOM pozwala na zarysowanie wyraźnych lub rozwijających się relacji funkcjonalno-przestrzennych pomiędzy największym miastem regionu – Lublinem, miastami go otaczającymi oraz sąsiadującymi z nimi obszarami wiejskimi. Cechy te wyraźnie wyodrębniają obszar funkcjonalny z pozostałej części województwa;
- LOM jest obszarem koncentracji szczególnych działań regionalnej polityki przestrzennej ukierunkowanej na rozwiązywanie problemów wynikających z intensywnej urbanizacji charakterystycznej dla obszarów wokół dużych miast
- Struktura zagospodarowania i użytkowania terenów obszaru LOM wykazuje cechy schematu struktury koncentryczno-promienistej, którego centralnym ośrodkiem jest Lublin. Tereny zabudowane wokół Lublina, w najbliższym jego sąsiedztwie rozciągają się w układzie gwiazdowym, głównie wzdłuż ważniejszych tras komunikacyjnych;
- Istotnym elementem jest zielony pierścień (Green Belt) obejmujący tereny otwarte i ekologicznie aktywne (las, doliny rzeczne) położone pomiędzy aglomeracją a pierścieniowym układem miast satelitalnych, który ma za zadanie kanalizowanie rozwoju urbanizacji powstrzymując żywiołowe rozlewanie się zabudowy w obszarach podmiejskich;
- Odpowiednie zagospodarowanie poszczególnych terenów LOM powinno prowadzić do jego zrównoważonego rozwoju, w oparciu o zasadę ograniczenia niekontrolowanej urbanizacji i poszanowania terenów zielonych.

2. Ludność i procesy demograficzne

Liczba mieszkańców Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego na koniec 2021 r. wynosiła 616 883. Na przestrzeni lat 2016-2019 liczba ludności w obszarze stale rosła. Jednak w roku 2020 r. odnotowano spadek wartości wskaźnika o 738 osób. Dla dalszego rozwoju LOM istotne będzie utrzymanie trendu wzrostowego z lat 2016-2019. LOM charakteryzuje się większą niż średnia dla województwa gęstością zaludnienia, która wynosi 361 os./km² (województwo – 83,4 os./km²). Najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowuje Lublin i gminy bezpośrednio z nim sąsiadujące.

Struktura ludności LOM według grup wieku przedstawia się niekorzystnie. Wyraźnie widać postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Od 2015 roku procentowy udział grup powyżej 60 roku życia w całej społeczności, systematycznie się powiększa. Należy również zaznaczyć, że najliczniejszą grupę wiekową, stanowią osoby powyżej 70 roku życia.

Tabela 1 – Zestawienie liczby mieszkańców w gminach LOM

jednostka samorządu terytorialnego		liczba ludności w gminie LOM	procentowy udział mieszkańców gminy w populacji LOM	liczba ludności w powiatach na terenie LOM	procentowy udział mieszkańców powiatu w populacji LOM
miasto na prawach powiatu	Lublin	338 586	54,89%	338 586	54,89%
powiat lubelski	Bełżyce	13 167	2,13%	141 218	22,89%
	Bychawa	11 532	1,87%		
	Garbów	9 048	1,47%		
	Głusk	11 981	1,94%		
	Jabłonna	8 107	1,31%		
	Jastków	14 351	2,33%		
	Konopnica	14 267	2,31%		
	Niedrzwica Duża	11 893	1,93%		
	Niemce	20 042	3,25%		
	Strzyżewice	8 127	1,32%		
	Wojciechów	5 957	0,97%		
	Wólka	12 746	2,07%		
powiat świdnicki	Świdnik	38 763	6,28%	59 252	9,61%
	Mełgiew	10 022	1,62%		
	Piaski	10 467	1,70%		
powiat lubartowski	Kamionka	6 491	1,05%	39 995	6,48%
	Miasto Lubartów	21 636	3,51%		
	Gmina Lubartów	11 868	1,92%		
powiat łęczyński	Spiczyn	5 823	0,94%	28 951	4,69%
	Łączna	23 128	3,75%		
powiat puławski	Nałęczów	8 881	1,44%	8 881	1,44%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych wg stanu na dzień 31.12.2021 r.

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu uwarunkowań demograficznych Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego możemy zaliczyć:

- Na obszarze LOM wyraźnie postępuje proces starzenia się społeczeństwa, co będzie skutkowało koniecznością podjęcia działań mających na celu zwiększenie wsparcie mieszkańców LOM znajdujących się w grupie 65+.
- Na przestrzeni lat 2016-2020 nastąpił również nieznaczny wzrost liczby mieszkańców w grupach wiekowych 0-4 oraz 10-14, co w przyszłości może pozwolić na odwrócenie negatywnego trendu demograficznego.
- W badanym okresie znacząco wzrósł udział ludności w wieku poprodukcyjnym co ma ścisły związek z ogólnym trendem starzenia się społeczeństwa na obszarze LOM. Jednocześnie wzrasta liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym, co zdecydowanie jest zjawiskiem pozytywnym na przyszłość;
- Przyrost naturalny w LOM na przestrzeni lat 2016-2019 był dodatni i wahał się od poziomu 0,27 do poziomu 0,72. Jednak w roku 2020 nastąpił wyraźny spadek jego wartości i wyniósł -1,61;
- Na obszarze LOM odnotowano dodatnie saldo migracji (uwzględniając migracje zewnętrzne i wewnętrzne). Pomimo różnic występujących między poszczególnymi gminami, finalnie w LOM przybywa nowych mieszkańców;
- Według Prognozy ludności gmin na lata 2017-2030 (oprac. GUS) liczba mieszkańców LOM w 2030 r. zmniejszy się o 11 020 osób (1,8%) w porównaniu do stanu ludności w 2020 r. Prognozowany na 2030 r. ubytek liczby mieszkańców dotyczy przede wszystkim gmin miejskich i miejsko-wiejskich;
- W związku z prognozowanymi zmianami demograficznymi, w najbliższych latach szczególnie istotne będzie podejmowanie działań wspierających seniorów oraz dzieci i młodzież szkolną.

3. Infrastruktura i polityka społeczna

Ochrona zdrowia i opieka społeczna należą do zadań własnych samorządu na szczeblu gminnym i powiatowym. Zapewnienie odpowiedniej, jakości tych usług należy do priorytetów władz i ma bardzo istotny wpływ na poziom, jakości życia mieszkańców w LOM.

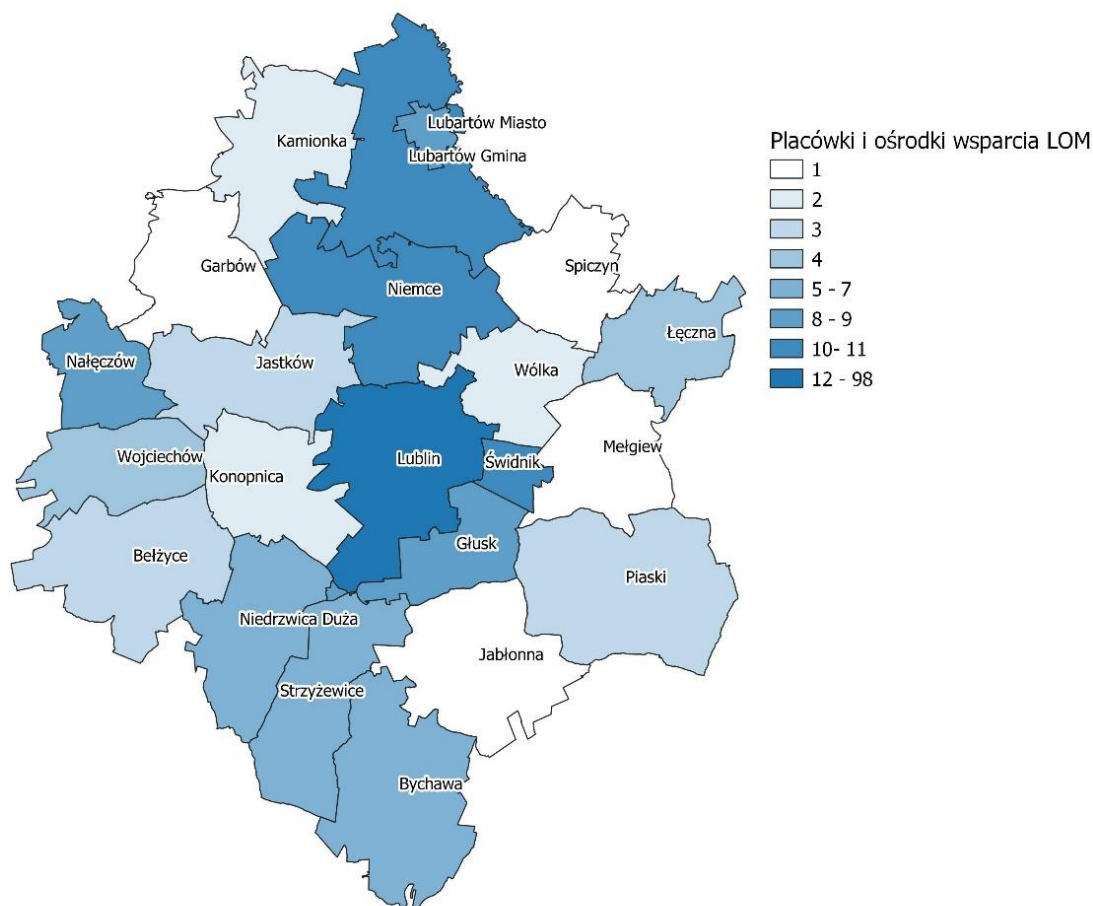
Mieszkańcy LOM nie mają większych problemów z dostępem do placówek podstawowej opieki zdrowotnej. Na terenie każdej z badanych gmin działa co najmniej jedna taka placówka. Podobna sytuacja występuje jeśli chodzi o dostęp do placówek i ośrodków wsparcia z zakresu pomocy społecznej. Jednak zdecydowanie największa liczba placówek ulokowana jest w Lublinie lub jego najbliższej okolicy.

W każdej z gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego świadczone są specjalistyczne usługi w miejscu zamieszkania. Wśród nich, najczęściej realizowane są usługi opiekuńcze. Obejmują one pomoc świadczoną w czterech obszarach: zaspokajanie codziennych potrzeb, opieka higieniczna, zabiegi pielęgnacyjne zlecone przez lekarza i zapewnienie kontaktów podopiecznego z toczeniem zewnętrznym. Wśród gmin LOM nie znalazła się ani jedna, która nie świadczyła usług tego rodzaju w roku 2020.

Zgodnie z opracowaną przez Główny Urząd Statystyczny Prognozą ludności gmin na lata 2017-2030, przewidywania dotyczące liczby ludności na podstawie danych GUS dla wszystkich 22 gmin wchodzących w skład LOM wskazują na zwiększający się udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w strukturze ludności, choć dynamika tego przyrostu jest różna w poszczególnych gminach. Zgodnie z prognozą na terenie całego LOM do roku 2030 liczba osób w wieku 60 lat i więcej powinna wynieść około 187 tysięcy.

Zmiany społeczno-demograficzne wymuszają zmiany organizacyjne w opiece zdrowotnej i polityce społecznej. Wraz ze starzeniem się społeczeństwa wzrośnie zachorowalność. Zwiększone zapotrzebowanie na usługi medyczne może skutkować niewydolnością systemu opieki i brakiem opieki ze strony personelu w stosunku do rosnącej liczby osób starszych. Jednocześnie wzrośnie zapotrzebowanie na usługi towarzyszące jesieni życia świadczone przez prywatnych dostawców świadczeń zdrowotnych ale również społeczność lokalną. Ważną rolę prewencyjną odegra edukacja i profilaktyka zdrowotna (profilaktyka zamiast medycyny naprawczej).

Mapa 6 – Placówki i ośrodki wsparcia w LOM

Źródło: Diagnoza społeczna seniorów i osób z niepełnosprawnościami Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu infrastruktury i polityki społecznej w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym możemy zaliczyć:

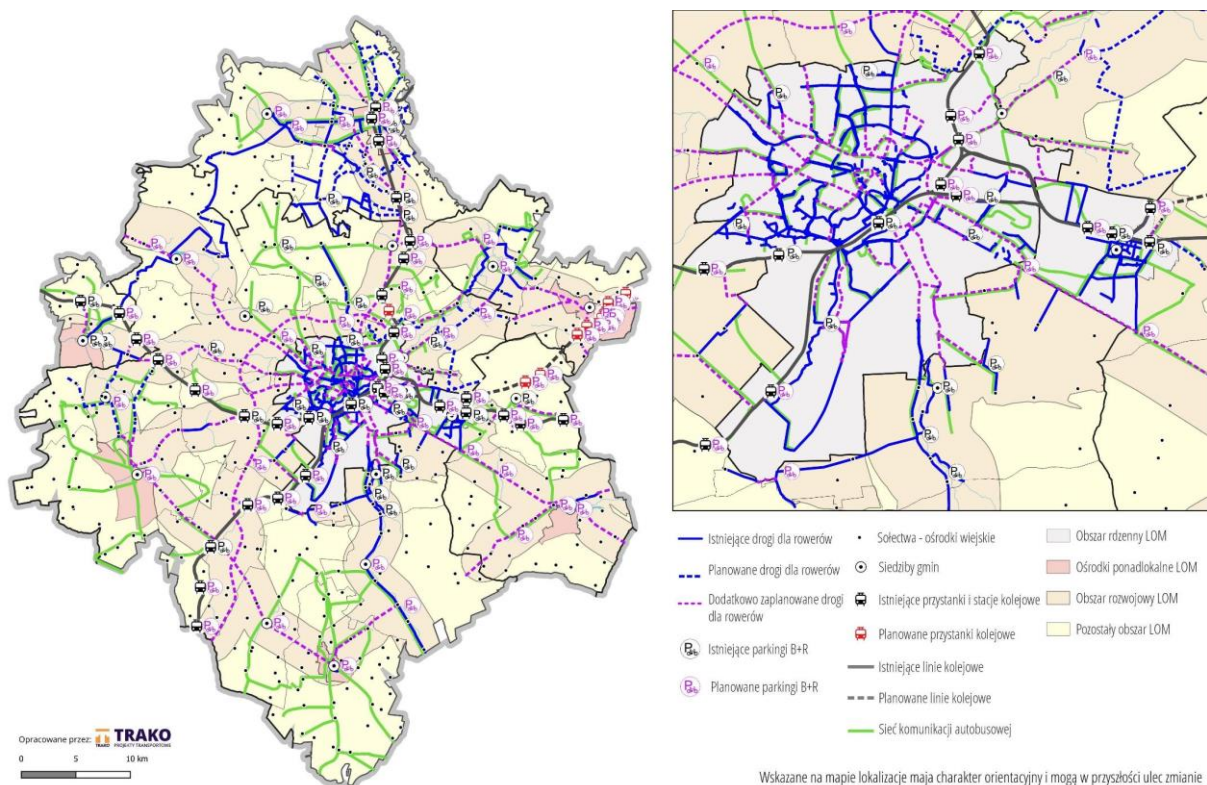
- Zmiany demograficzne prowadzą do wzrostu zapotrzebowania na usługi medyczne w związku ze starzeniem się społeczeństwa;
- W LOM zauważalny jest nierówny dostęp do poradni specjalistycznych. W dużej mierze jest on ograniczony do gmin miejskich lub miejsko-wiejskich.
- Na obszarze LOM usługi świadczy 128 poradni specjalistycznych, w tym 77 działa w samym Lublinie. Na 22 gminy, mieszkańcy 6 z nich muszą szukać specjalistycznej pomocy poza swoim miejscem zamieszkania;
- W ramach dostępu do placówek i ośrodków wsparcia szczególnie istotny dla seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami jest dostęp do Domów Pomocy Społecznej. Na terenie LOM znajduje się obecnie 13 DPS, z czego większość tego typu instytucji ulokowana jest w Lublinie. Łączna ilość dostępnych miejsc wynosi 1219;
- Prawie trzykrotnie mniej miejsc zapewnia 14 placówek całodobowej opieki nad osobami niepełnosprawnymi, przewlekłe chorymi lub osobom w podeszłym wieku. W przeciwieństwie do DPS większość tego rodzaju ośrodków zlokalizowanych jest poza terytorium Lublina, najczęściej na terenach wiejskich.
- Dodatkową formą pomocy społecznej są Kluby Integracji Społecznej i Centra Integracji Społecznej, które swoim działaniem mają służyć reintegracji społecznej i zawodowej szerokiemu katalogowi wachlarzowi osób potrzebujących wsparcia. Na obszarze LOM działa 8 klubów i 2 centra, są to ośrodki miejskie i miejsko-wiejskie;

- Na terytorium Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego dostępnych jest łącznie 200 placówek i ośrodków wsparcia (każdego typu), z czego prawie połowa (98) znajduje się w Lublinie, a ponad połowa (109) w ścisłym rdzeniu LOM. Niektóre typy placówek dostępne są tylko w stolicy regionu – np. dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, noclegownie, ogrzewalnie oraz mieszkania chronione. Jedynym rodzajem ośrodka, który nie znajduje się w żadnej z gmin jest rodzinny dom pomocy. Występuje również zróżnicowanie terytorialne, które będzie miało wpływ na dostępność do tego typu placówek. Zasadnym jest poszerzenie oferty dla mieszkańców szczególnie w gminach wiejskich;
- Istotną rolę dla reintegracji lokalnej społeczności, odgrywają kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów, które stanowią ponad 40 % wszystkich podmiotów wsparcia społecznego;
- W każdej z gmin LOM świadczone są usługi opiekuńcze zwykle dotyczące zaspokajania codziennych potrzeb, opieki higienicznej, zabiegów pielęgnacyjnych zlecone przez lekarza i zapewnienie kontaktów podopiecznego z otoczeniem zewnętrznym.
- Na terenie LOM występuje ograniczony dostęp do specjalistycznych usług opiekuńczych wymagających specjalistycznego przygotowania zawodowego przez osoby, które świadczą tego typu usługi;
- Trendy demograficzne dla obszaru LOM wskazują na zwiększający się systematycznie udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w strukturze ludności co wymusi zmiany organizacyjne w opiece zdrowotnej i polityce społecznej na poziomie lokalnym w kierunku działań profilaktycznych, lepszej organizacji i dostosowania się do zmieniających się i rosnących potrzeb mieszkańców LOM.

4. Transport przyjazny środowisku

Lubelski Obszar Metropolitalny z racji swojej lokalizacji posiada bardzo korzystne położenie transportowe. Kluczowe ciągi komunikacyjne wchodzą w skład transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T. Przez obszar LOM przebiega ciąg drogowy Warszawa – Lublin – Rzeszów, wchodzący w skład sieci bazowej TEN-T, który tworzą odcinki dróg krajowych nr 17/S17/E372 Warszawa – Lublin oraz nr 19/S19 Lublin – Rzeszów.

Mapa 7 – Infrastruktura mobilności aktywnej w LOM

Źródło: Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego do roku 2030 (z perspektywą 2040).

Ważnym zagadnieniem w transporcie regionalnym jest obsługa komunikacją publiczną zarówno LOM, jak i całego województwa lubelskiego w zakresie przewozów pasażerskich pomiędzy miastami oraz w obrębie poszczególnych miast. Sprawne funkcjonowanie spójnego systemu komunikacji zbiorowej w regionie wymaga kształtowania zintegrowanych węzłów przesiadkowych, które pozwolą na skoordynowanie i lepsze wykorzystanie wszystkich środków komunikacji. Szczególne znaczenie w tym zakresie mają organizacja i optymalne lokalizowanie infrastruktury przesiadkowej (m.in. dworce, przystanki i parkingi) a także dostępność do komunikacji autobusowej, trolejbusowej i kolejowej. W LOM regularna komunikacja miejska prowadzona jest w Lublinie, a jej zasięg obejmuje gminy: Konopnicę, Świdnik, Jastków, Głusk, Wólkę, Niedzwicę Dużą, Jabłonna oraz Niemce. Przewozy o charakterze komunikacji miejskiej prowadzone są również w Lubartowie. Mniej istotne znaczenie dla transportu zbiorowego w LOM mają połączenia kolejowe.

Infrastruktura rowerowa jest elementem kształtowanego zrównoważonego układu komunikacyjnego szczególnie na terenach miejskich. Zarówno w województwie jak i w LOM infrastruktura mobilności aktywnej jest ciągle rozbudowywana. Dość dynamicznie rozwijają się turystyczne szlaki rowerowe. Transport rowerowy oprócz korzyści dla środowiska i zdrowia ludzi staje się ważnym czynnikiem rozwoju regionalnego. Ścieżki rowerowe i chodniki dla pieszych służą rozwojowi aktywnej turystyki, ale także odgrywają dużą rolę w codziennej komunikacji. Istniejące regionalne trasy rowerowe są załącznikiem systemu łączącego większe miasta i atrakcyjne tereny turystyczne, służą aktywnemu wypoczynkowi zarówno jednodniowym wycieczkom jak i dłuższym wakacyjnym wypadom. Lokalna sieć rowerowa jest wykorzystywana głównie do codziennych dojazdów do szkoły lub do pracy oraz rekreacyjnie. Niezbędne jest zatem kontynuowanie jej rozwoju.

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu zrównoważonego transportu i mobilności w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym możemy zaliczyć:

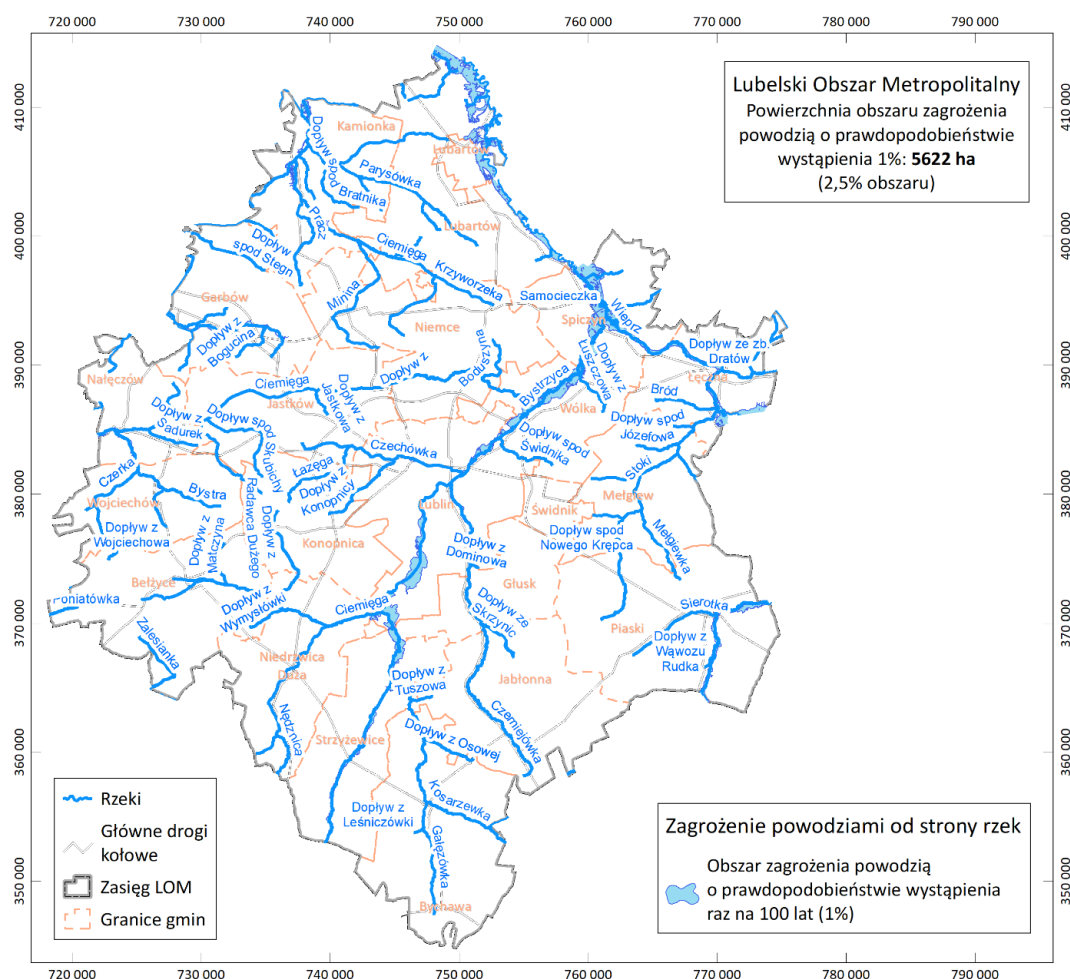
- W systemie przewozów transportem publicznym kluczowe znaczenie ma Lublin, który jest największym generatorem ruchu w LOM. Do Lublina następuje największy przepływ ludności związany z dojazdami do pracy, szkoły, uczelni wyższych czy placówek handlowo-usługowych;
- Najważniejsze działania dla rozwoju systemów komunikacji Lublina uznaje się uprzywilejowanie niskoemisyjnego i proekologicznego transportu zbiorowego, rozwój podstawowego układu drogowego, w tym układu tras obwodowych, budowa węzłów przesiadkowych na obrzeżach miasta oraz zmiany w organizacji ruchu związane z ograniczeniami ruchu w obszarze centralnym miasta poprzez m.in. funkcjonowanie strefy płatnego parkowania, a także zwiększenie ilości podróży odbywanych w formie mobilności aktywnej;
- Istotne znaczenie dla mieszkańców LOM ma rozwój infrastruktury mobilności aktywnej: ścieżki rowerowe i chodniki, które w przyszłości stworzą spójną sieć.
- W gminach LOM należy tworzyć infrastrukturę wspierającą popularyzację transportu publicznego: parkingi P&R, B,R i węzły przesiadkowe.
- W celu usprawnienia komunikacji o znaczeniu ponadlokalnym realizowana jest budowa intermodalnego Zintegrowanego Centrum Komunikacyjnego, modernizacja linii kolejowej nr 7 (Warszawa Wschodnia Osobowa – Dorohusk) oraz przebudowa bocznicy kolejowej do EC Wrotków oraz bazy paliw PKN Orlen. Ponadto uwzględniono rozbudowę regionalnego portu lotniczego: Port Lotniczy Lublin (wraz z budową terminala cargo);
- Koncepcja realizacji Lubelskiej Kolei Aglomeracyjnej, która ma na celu umożliwienie mieszkańcom województwa lubelskiego szybkiego i sprawnego dojazdu do Lublina – głównego ośrodka LOM, m.in. z Puław, Parczewa, Chełma i Kraśnika. Wśród założeń LKA jest m.in. modernizacja istniejących i budowa nowych przystanków kolejowych, dostosowanie peronów do potrzeb osób o ograniczonych możliwościach poruszania się oraz integracja z innymi środkami transportu, dzięki planowanym węzłom przesiadkowym;
- Skomunikowanie Dworca Głównego PKP i Zintegrowanego Centrum Komunikacyjnego oraz przystanków PKP Lublin Zachód i Lublin Ponikwoda w celu integracji systemów transportowych w miejskim obszarze funkcjonalnym i nadania priorytetu transportowi zbiorowemu oraz indywidualnemu niezmotoryzowanemu poprzez budowę m.in. węzłów przesiadkowych, w tym pętli autobusowych, parkingów P+R, B+R, K+R, infrastruktury przystankowej i okołoprzystankowej, buspasów, ścieżek rowerowych, chodników, oświetlenia, monitoringu, rozwój ITS.

- Kluczową inwestycję z zakresu transportu zbiorowego w LOM stanowi Budowa Dworca Metropolitalnego (Zintegrowane Centrum Komunikacyjne). W ramach inwestycji planowana jest integracja różnych sposobów transportu;
- W granicach Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego funkcjonuje Port Lotniczy Lublin S.A., który realizuje stałe połączenia krajowe i międzynarodowe co znacząco wpływa na konkurencyjność i atrakcyjność obszaru LOM;
- Przez Lubelski Obszar Metropolitalny przebiega szlaki rangi regionalnej: Lublin – Wola Uhruska (110 km) i Kazimierz Dolny – Lublin (61 km);
- Od 2014 r. na terenie LOM funkcjonuje system Lubelskiego Roweru Miejskiego. Od 2016 roku działał on w systemie aglomeracyjnym, wówczas do systemu dołączyła Gmina Świdnik i Powiat Świdnicki. Aktualnie system funkcjonuje wyłącznie w Lublinie, po wprowadzeniu odpłatności od pierwszej minuty liczba wypożyczeń spada.
- Lubelski Obszar Metropolitalny posiada opracowany Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej (SUMP) - dokument strategiczny, którego celem jest poprawa jakości przemieszczania się i dostępności transportu publicznego oraz osiągnięcie zmian w zakresie klimatu i energii.

4. Uwarunkowania klimatyczne

Klimat obszaru LOM można określić jako typ klimatu umiarkowanego, przejściowego, między klimatem oceanicznym a kontynentalnym. W porównaniu z innymi obszarami Polski, Wyżyna Lubelska cechuje się największym kontynentalizmem termicznym klimatu, związanym ze względnie wysokimi temperaturami lata oraz dużym kontynentalizmem opadowym. Przejawem tego są: duża liczba dni pogodnych w lecie, ale i w roku, stosunkowo wczesne daty występowania przymrozków, długa wiosna, duża częstość pogody mroźnej oraz duża różnica między opadami latem i zimą.

Mapa 8 – Mapa zagrożenia wystąpieniem suszy atmosferycznej na terenie LOM

Źródło: Diagnoza do planu adaptacji do zmian klimatu dla Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego do roku 2030.

Pod względem hydrograficznym, cały obszar LOM położony jest w Dorzeczu Wisły. Największymi rzekami obszaru są płynące wzdłuż północno-wschodniej granicy LOM Wieprz i jego lewy dopływ przecinający omawiany obszar z południa na północny-wschód, Bystrzyca. Rzeka Bystrzyca, wraz z dopływami: Ciemięga, Dopływ z Tuszowa, Czechówka, Dopływ z Dominowa i Dopływ spod Świdnika tworzy charakterystyczny, dendryczny układ sieci rzecznej. Ukształtowanie powierzchni sprzyja powstawaniu lokalnych działów wodnych, szczególnie na Płaskowyżu Nałęczowskim. Doliny rzeczne stanowią również ekologiczne osie obszaru, środowisko życia ptaków i kształtowania się siedlisk przyrodniczych.

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu uwarunkowań klimatycznych w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym możemy zaliczyć:

- Obszar LOM leży w strefie klimatu Wyżyn Środkowych w krainie Wyżyn i Krawędzi Lubelsko-Lwowskich (D4).
- Klimat LOM charakteryzuje się: roczną amplitudą temperatury powietrza 22,9°C, długością okresu z temperaturą dodatnią 259 dni, długością okresu wegetacyjnego 205 dni, roczną sumą opadu 550 mm i stosunkiem sum opadów letnich do sum opadów zimowych 271%;
- W regionalizacji klimatu Polski opartym na częstości występowania dni z różnymi typami pogody, obszar LOM leży w Regionie Lubelskim, który wyróżnia się, w porównaniu z innymi regionami Polski, małym zachmurzeniem w lecie oraz dużą liczbą dni pogodnych w ciągu roku i w poszczególnych porach roku. Inne wyróżniające cechy klimatu tego obszaru to: stosunkowo wczesna data występowania przymrozków, długa wiosna i duża częstość pogody mroźnej;
- Główne zagrożenia klimatyczne dla obszaru LOM to: wzrost liczby dni upalnych i liczby dni w falach upałów; stała liczba dni mroźnych i utrzymująca się liczba fal mrozów przy spadającej liczbie dni w falach mrozów; rosnący trend występowania długotrwałych okresów bezopadowych połączonych z wysoką temperaturą; występowanie intensywnych opadów i rosnący trend sumy rocznych opadów; rosnąca liczba dni z burzami; częstsze przypadki występowania porywistego wiatru powyżej 17 m/s;
- Na terenie LOM istnieje ryzyko wystąpienia powodzi nagłych (błyskawicznych). Są one definiowane jako nagłe zalanie lub podtopienie terenu, które miało miejsce na skutek wystąpienia silnego, krótkotrwałego deszczu o dużej wydajności na niedużym obszarze (tzw. deszczu nawalnego).
- Na terenie zasadniczej części Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego występuje wysoki stopień zagrożenia (silnie zagrożone/bardzo zagrożone) wystąpienia silnej suszy atmosferycznej;
- W wyniku analizy dot. diagnozy do planu adaptacji do zmian klimatu dla obszaru LOM wytypowano szereg luk wiedzy, potrzeb i działań adaptacyjnych, a także obszarów w których należy je podjąć m.in. brak bezpośrednich odniesień w zakresie adaptacji do zmian klimatu w dokumentach strategicznych poszczególnych JST, luki w wiedzy dotyczących dostępności danych meteorologicznych i hydrologicznych, brak szczegółowych danych statystycznych dotyczących niekorzystnych skutków dla poszczególnych sektorów, niedostateczny poziom wiedzy mieszkańców na temat konieczności podejmowania działań adaptacyjnych do zmian klimatu i reagowanie na zagrożenia oraz płynących korzyści dla gminy związanych z przewidywanymi zmianami klimatu.
- Odpowiednie zagospodarowanie terenów zielonych w LOM może przeciwdziałać skutkom zmian klimatycznych.
- Identyfikuje się braki w systemie zarządzania bezpieczeństwem mieszkańców w przypadku wystąpienia nieprzewidywanych zjawisk klimatycznych.
- W przypadku LOM wstępują bardzo korzystne warunki nasłonecznienia, dzięki czemu produkcja energii z OZE będzie opłacalna.
- W kolejnych latach przewiduje się rozwój instalacji solarnych i fotowoltaicznych zarówno w sektorze prywatnym jak i sektorze publicznym.
- Sektor energetyczny na terenie LOM jest bezpośrednio powiązany z ochroną środowiska naturalnego. Dwa elementy, które mają decydujący wpływ na ochronę środowiska to: inwestycje związane z (OZE) i poprawa efektywności energetycznej.
- Poniesione dotychczas nakłady na termomodernizacje oraz OZE nie są wystarczające w stosunku do potrzeb LOM w tym zakresie.

5. Uwarunkowania środowiskowe

Spośród wszystkich obszarów objętych ochroną prawną największy powierzchniowo odsetek zlokalizowany jest w północnej i południowo-wschodniej części LOM i należą do nich obszary chronionego krajobrazu oraz parki krajobrazowe. W granicach Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w całości lub w części występują m.in. następujące formy ochrony przyrody:

- 4 parki krajobrazowe wraz z otulinami (Krzczonowski, Kazimierski, Nadwieprzański, Kozłowiecki) oraz otulina Parku Krajobrazowego Pojezierze Łęczyńskie,
- 4 obszary chronionego krajobrazu (Czerniejowski, Kozi Bór, Dolina Ciemięgi, Chodelski).
- 6 obszarów siedliskowych Natura 2000 (SOO Bystrzyca Jakubowicka, SOO Dolina Środkowego Wieprza, SOO Świdnik, SOO Chmiel, SOO Olszanka, SOO Wierzchowiska).

Ponadto w obszarze LOM usytuowane są następujące elementy regionalnej sieci ekologicznej:

- ostoje przyrody: Lasy Kozłowieckie (leśny, łąkowo-pastwiskowy, wodny), Zemborzyce (łąkowo-pastwiskowy, wodny), Dolina Ciemięgi (łąkowo-pastwiskowy, murawowy), Dolina Bystrzycy (łąkowo-pastwiskowy), Świdnik (murawowy), Podzamcze (murawowy), Wierzchowiska (leśny), Chmiel (leśny), Olszanka (leśny),
- korytarze dolinne: dolina Bystrzycy, dolina Ciemięgi, dolina Wieprza, dolina Mininy, dolina Bochońniczanki i Bystrej, dolina Giełczwi, dolina Świnki,
- korytarze leśne: Płaskowyż Nałęczowski – Lasów Kozłowieckich – Pojezierza Łęczyńskiego, Krzczonowsko – Poniatowski, Roztocza Szczepieszyńskiego – Doliny Wieprza
- korytarze rzeczne: Bystrzyca, Ciemięga, Czerniejówka, Nędznica, Bystra, Wieprz. Niektóre rejony województwa odznaczają się specyficznymi cechami bioklimatu lokalnego, które określa się mianem klimatu leczniczego (uzdrowiskowego).

Tabela 2 – Powierzchnia obszarów prawnie chronione w LOM

Gmina	Rezerваты przyrody	Parki krajobrazowe	Rezerваты i inne formy ochrony w parkach krajobrazowych	obszary chronionego krajobrazu	Rezerваты i inne formy ochrony przyrody na obszarach chronionego krajobrazu	Użytki ekologiczne	Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe
Lubartów	-	-	-	-	-	-	-
Kamionka	0,00	672,00	0,00	1 778,63	0,00	0,00	0,00
Lubartów	41,00	4 415,00	41,00	0,00	0,00	14,22	0,00
Bełżyce	0,00	0,00	0,00	1 264,68	0,00	0,00	0,00
Bychawa	3,40	0,00	0,00	4 070,00	3,40	0,00	0,00
Garbów	0,00	0,00	0,00	2 217,09	46,04	46,04	0,00
Głusk	0,00	0,00	0,00	1 880,00	0,00	0,00	0,00
Jabłonna	34,40	1 481,00	34,40	7 150,00	0,00	0,00	0,00
Jastków	0,00	0,00	0,00	240,00	0,00	0,00	0,00
Konopnica	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	10,93
Niedrzwica Duża	0,00	0,00	0,00	70,00	0,00	0,00	0,00
Niemce	0,00	1 034,00	4,20	2 030,00	0,00	5,45	0,00
Strzyżewice	0,00	0,00	0,00	1 680,00	0,00	0,00	0,00
Wojciechów	-	-	-	-	-	-	-
Wólka	0,00	0,00	0,00	357,00	0,00	0,00	0,00
Łączna	0,00	1 072,16	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Spiczyn	0,00	302,39	0,00	0,00	0,00	6,34	0,00

Nałęczów	0,00	12,38	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Świdnik	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	96,88	0,00
Mełgiew	0,00	0,00	0,00	100,00	0,00	0,00	0,00
Piaski	24,50	0,00	0,00	1 210,00	24,50	231,62	0,00
Lublin	24,40	0,00	0,00	2 530,00	24,40	0,00	0,00
RAZEM LOM	127,70	8 988,93	79,60	26 577,40	98,34	400,55	10,93

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu uwarunkowań środowiskowych w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym możemy zaliczyć:

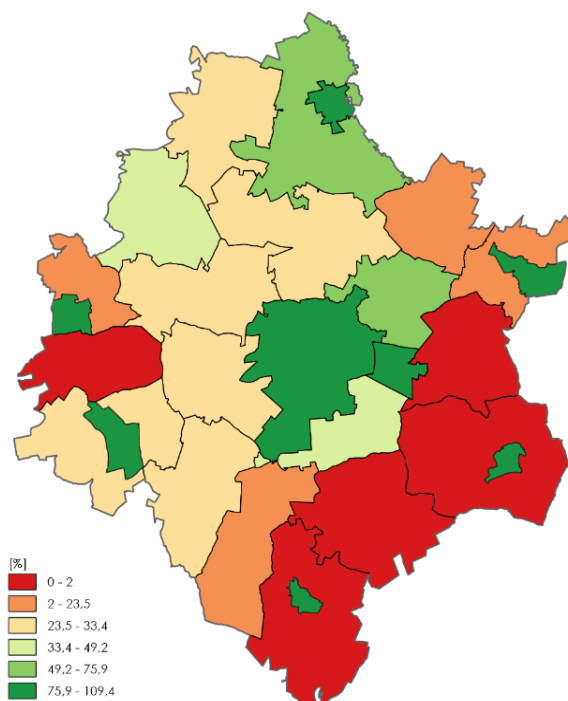
- Lubelski Obszar Metropolitalny posiada dość bogate zasoby przyrodnicze, pozwalające na wykorzystanie niniejszego waloru w rozwoju obszaru.
- Doliny rzeczne oraz obszary cenne przyrodniczo stanowią potencjał do współpracy ponadlokalnej w zakresie ochrony bioróżnorodności.
- Dobrze zachowane różnorodne środowisko przyrodnicze, zasoby przyrody ożywionej i nieożywionej, w tym zwłaszcza obszary i obiekty przyrodnicze objęte ochroną prawną stanowią o potencjale LOM w zakresie uwarunkowań środowiskowych.
- W celu zachowania walorów przyrodniczych LOM należy podjąć działania z zakresu ochrony i wsparcia bioróżnorodności obszarów cennych przyrodniczo.
- Należy zapobiegać dewastacji krajobrazu obszarów rekreacyjnych i turystycznych poprzez odpowiednie gospodarowanie i udostępnianie ich społeczeństwu.
- Atrakcyjność krajobrazowa i przyrodnicza środowiska dla może być podstawą do przyjazdów turystycznych związanych z aktywną turystyką kwalifikowaną, ekoturystyką agroturystyką i turystyką wypoczynkową.
- Na terenie LOM występują zdegradowane obszary przyrodnicze wymagające interwencji w celu ich zachowania i ochrony.
- Jednym z zasobów środowiska przyrodniczego, mającym kluczowe znaczenie dla rozwoju rolnictwa są zasoby gleb i ich wysoka jakość.
- Poza obszarami chronionymi w LOM identyfikuje się również walory bioklimatyczne, źródła wód mineralnych i rozwinięte lecznictwo uzdrowiskowe.
- Dolina rzeki Czarniejówki znajdująca się na terenie Krzczonowskiego Parku Krajobrazowego oraz Czarniejowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu jest obszarem cennym przyrodniczo, który wymaga odpowiedniego zagospodarowania i ochrony.

6. Gospodarka wodno-kanalizacyjna i zagospodarowanie odpadów

Stan gospodarki wodno-ściekowej na terenach miast, gmin i zakładów produkcyjnych decyduje o jakości środowiska wodnego. Średnio 66,9% mieszkańców obszaru korzysta ze zbiorczej sieci kanalizacyjnej. Natomiast wszystkie gminy wchodzące w skład LOM posiadają zbiorcze sieci wodociągowe. Średni wskaźnik zwodociągowania obszaru LOM, liczonego jako liczba mieszkańców obszaru korzystających ze zbiorczej sieci wodociągowej, wynosi 83,2%. Występuje zatem znacząca dysproporcja między dużym stopniem zwodociągowania obszaru a liczbą mieszkańców objętych zbiorczym systemem odprowadzania ścieków. Analiza wskaźników zwodociągowania i skanalizowania obszaru LOM wykazuje, że aż w 15 gminach odsetek osób korzystających z sieci kanalizacji zbiorczej nie przekracza 33% liczby osób korzystających ze zbiorczej sieci wodociągowej;

Aglomeracja ściekowa to teren, na którym zaludnienie lub działalność gospodarcza są wystarczająco skoncentrowane, aby ścieki komunalne były zbierane i przekazywane do oczyszczalni ścieków albo do końcowego punktu zrzutu tych ścieków. Na terenie LOM wyznaczonych jest 10 aglomeracji ściekowych.

Mapa 9 – Stosunek liczby ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej do liczby ludności korzystającej z sieci wodociągowej

Źródło: Diagnoza przestrzenna Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Odpady i ich właściwe zagospodarowanie to obecnie jedno z największych wyzwań, z jakimi zmagają się gminy. Duży wpływ ma na to m.in. ilość wytwarzanych odpadów i duże koszty odbioru i wywozu. Każda gmina obszaru LOM realizuje zadania własne związane z odbiorem odpadów komunalnych m. in. poprzez prowadzenie Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych, a także działania informacyjne o tematyce prawidłowej segregacji. Celem tworzenia selektywnych punktów zbierania odpadów komunalnych jest m.in. przygotowanie do ponownego wykorzystania i recyklingu materiałów odpadowych, a także zmniejszenie ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych na składowiska.

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu gospodarki wodno-kanalizacyjnej i zagospodarowania odpadów w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym możemy zaliczyć:

- Lubelszczyzna należy do obszarów średnio zasobnych w wody podziemne;
- LOM położony jest w granicach 2 Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP), tj. nr 406 Niecka lubelska (Lublin) i nr 407 Niecka lubelska (Chełm - Zamość). Obydwa zbiorniki mają charakter porowo-szczelinowy, ich głębokość do zwierciadła wody jest zróżnicowana i ogólnie zawiera się w przedziale 15–50 m;
- Występuje znacząca dysproporcja między dużym stopniem zwodociągowania obszaru a liczbą mieszkańców objętych zbiorczym systemem odprowadzania ścieków. Analiza wskaźników zwodociągowania i skanalizowania obszaru LOM wykazuje, że aż w 15 gminach odsetek osób korzystających z sieci kanalizacji zbiorczej nie przekracza 33% liczby osób korzystających ze zbiorczej sieci wodociągowej;
- Diagnoza potwierdza niekorzystne warunki rozwoju gospodarki ściekowej obszarów wiejskich i wskazuje występującą lukę infrastrukturalną pomiędzy terenami miejskimi a wiejskimi. Szczególnie groźny jest brak kanalizacji na terenach dobrze wyposażonych w urządzenia wodociągowe, gdzie występuje znaczne zużycie wody oraz na obszarach stref ochronnych ujęć wód powierzchniowych i zbiorników wód podziemnych;
- W wyniku prowadzonych prac diagnostycznych dotyczących wdrożenia skutecznych rozwiązań dot. gospodarowania odpadami gminy LOM zarekomendowały potrzebę współpracy przede wszystkim w celu: wymiany doświadczeń, przeprowadzania wspólnych kampanii edukacyjnych, stworzenia wspólnego systemu gospodarki odpadami, który obniżyłby ceny za odpady

komunalne. W ramach takiego systemu gminy widzą potrzebę budowy instalacji do termicznego przekształcania odpadów, jednak rozwiązanie to budzi spore kontrowersje wśród mieszkańców co ma wpływ na ewentualną lokalizację tego typu obiektu;

- Przeciętny mieszkaniec LOM w 2020 r. „wytworzył” o 5,3 kg więcej niż w 2016 r. Średnia wartość dla obszaru funkcjonalnego to znacznie więcej niż średnia dla województwa lubelskiego (98,1 kg), ale mniej niż średnia ogólnopolska (174,3 kg);
- Rośnie świadomość mieszkańców LOM w zakresie segregacji i selektywnej zbiórki odpadów;
- W latach 2017-2020 ilość odpadów zbiórki selektywnej wzrosła o 86%. Mieszkańcy obszaru funkcjonalnego w 2020 r. zebrali o 1 610,69 ton więcej niż w roku 2017, co jest zjawiskiem pozytywnym.

7. Kultura

Kultura i dziedzictwo kulturowe stanowią podstawowy element budowy tożsamości regionalnej i lokalnej. Kultura zwiększa także atrakcyjność regionu, zarówno dla mieszkańców, jak i inwestorów. Pełni również istotną rolę jako element, który przyciąga turystów. Może zatem być znaczącym czynnikiem wzrostu gospodarczego. Rozwój kultury na poziomie ponadlokalnym ma znaczenie dla gmin, jako czynnik wpływający na jakość życia.

Większość oferty kulturalnej i wydarzeń koncentruje się wokół Lublina jako siedziby głównych instytucji kultury woj. lubelskiego. W stolicy regionu znajdują się środki masowego przekazu, działalność wydawnicza, kina, teatry i instytucje muzyczne, księgozbiory bibliotek naukowych i fachowych. Tu też realizowane są najważniejsze wystawy i widowiska. Wsparcie kultury stanowi jeden z fundamentów budowania pozytywnego wizerunku oraz promocji regionu. Dzięki atrakcyjnym wydarzeniom kulturalnym oraz szerokiej ofercie w zakresie form spędzania wolnego czasu, poprawia się jakość życia mieszkańców oraz poprawa się atrakcyjność turystyczna obszaru LOM. Lublin jako stolica województwa nadal wykazuje wysoki potencjał rozwojowy w zakresie oferty kulturalnej, a tym samym potrzeby związane z rozwojem infrastruktury kulturalnej.

Tabela 3 – Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w LOM w latach 2016-2020

	j.m	2016	2017	2018	2019	2020
Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice	szt.	31	33	34	34	34
Imprezy	szt.	4 037	4 031	4 391	4 317	2 372
Uczestnicy imprez	os.	527 249	493 384	1 441 675	1 233 284	332 229
Zespoły artystyczne	szt.	266	278	253	217	217
Członkowie zespołów artystycznych	os.	4 260	4 180	4 527	3 847	3 427
Koła (kluby)	szt.	339	407	396	424	436
Członkowie kół (klubów)	os.	6 411	9 411	10 608	8 426	6 140

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

W przeprowadzonych prekonsultacjach, mieszkańcy zwrócili uwagę na niewystarczającą ilość działań integrujących społeczność, niedostateczny poziom zaangażowania mieszkańców w tworzenie kultury, brak oferty kulturalnej odpowiadającej potrzebom mieszkańców i mieszanek, brak oferty dla dzieci i młodzieży w obszarach gminnych, zbyt małą ofertę wydarzeń gminnych jak festyny, dzień dziecka, koncerty. Dla młodych osób brakuje i oferty, jaki i miejsc do spotkań i działań. Zwrócono uwagę na potrzeba zagospodarowania przestrzeni publicznej (terenów i budynków) w celu stworzenia miejsc przyjaznych do spędzania wolnego czasu i integracji mieszkańców oraz turystów.

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu dziedzictwa kulturowego w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym możemy zaliczyć:

- Najpopularniejszą formą działalności kulturalnych dostępną dla mieszkańców w każdej gminie są biblioteki (region lubelski posiada największą w kraju sieć biblioteczną). Co piąta biblioteka w województwie lubelskim działała w LOM.
- Liczba funkcjonujących 128 placówek jest liczbą stałą od kilku lat i nie potwierdza tendencji spadkowej widocznej w skali kraju. Większość bibliotek w LOM znajduje się w ośrodkach miejskich (na 75 placówek 43 funkcjonuje w Lublinie) co nie wpisuje się w tendencję woj. lubelskiego gdzie większość bibliotek publicznych i filii prowadziło działalność na wsi (73,9%);
- Pomimo stałej liczby placówek biblioteczných systematycznie rośnie liczba mieszkańców przypadająca na jedną placówkę w gminach LOM, co z kolei jest związane z postępującym procesem urbanizacji w gminach LOM.
- Liczba osób przypadająca na jedną placówkę biblioteczną jest kilkakrotnie większa w mieście wojewódzkim w porównaniu do pozostałych JST obszaru LOM. Wskaźnik tzw. „dostępności” jest informacją dla samorządów, które placówki wymagają powiększenia księgozbiorów, aby zapewnić możliwie szeroki dostęp do zasobów biblioteczných;
- Systematycznie spada zainteresowanie korzystania z bibliotek publicznych na całym obszarze LOM. Wyniki potwierdzają tendencję wojewódzką i krajową. Spadek liczby osób korzystających z zasobów bibliotek jest efektem spadku atrakcyjności oferty bibliotek oraz zmieniającym się „kanałem” dostępu na rzecz zasobów cyfrowych, czemu sprzyja powszechny dostęp do Internetu (nowy sposób uczestnictwa w kulturze). Systematycznie również wrasta odsetek czytelników korzystających z książek udostępnianych w formie streamingu w ramach opłaty.
- Zdecydowana większość gmin LOM (19 gmin) prowadzi domy, ośrodki kultury oraz kluby i świetlice. Połowa z nich zlokalizowana jest w Lublinie gdzie odbywa się większość imprez kulturalno-sportowych.
- W latach 2016-2019 mimo relatywnie stałej liczby imprez nastąpił przyrost mieszkańców aktywnie uczestniczących w wydarzeniach. Szczytowy moment nastąpił w 2018 r., gdzie liczba uczestników zbliżyła się do 1,5 mln. W latach 2019-2020 liczba imprez spadła o 45% wraz jej uczestnikami (spadek o 73%).
- Od kilku lat systematycznie spada liczba grup artystycznych i ich członków na terenie LOM; Na obszarze LOM na 29 imprez masowych, 26 odbyło się w Lublinie. W okresie 2016-2019 stopniowo spadała liczba wydarzeń przy jednoczesnym wzroście liczby uczestników. Rok 2020 przyniósł gwałtowny spadek liczby organizowanych imprez o ponad 80%;
- Na koniec roku 2020 r. na obszarze LOM działało 14 muzeów (łącznie z oddziałami muzealnymi) w tym 11 miało swoją siedzibę w Lublinie. Pozostałe obiekty muzealne znajdują się w gminie Kamionka (Muzeum Zamoyskich), w Lubartowie (Muzeum Ziemi Lubartowskiej) oraz Nałęczowie (oddział zamiejscowy Muzeum Narodowego z filią Muzeum Bolesława Prusa i filią Muzeum Stefana Żeromskiego).
- W analizowanym okresie systematycznie spada liczba wydarzeń dla każdej kategorii imprez oświatowych organizowanych w muzeach;
- Systematycznie spada liczba osób zwiedzających muzea i oddziały. Z liczby 763 911 os. w 2016 r. do 261 861 os. w 2020 r. Największy spadek nastąpił w latach 2019-2020, gdzie liczba zwiedzających spadła prawie trzykrotnie, co potwierdza krajowe tendencje odpływu zwiedzających z placówek muzealnych i jest skutkiem obostrzeń epidemiologicznych.
- Największą liczbę odwiedzin w placówkach muzealnych wygenerowało Muzeum Zamoyskich w Kozłowie, położone w gminie Kamionka;
- Rekomendacja zmiany kanału transmisji treści kulturalnych na rzecz wdrożenia systemu digitalizacji zbiorów muzealnych i biblioteczných we współpracy z samorządowymi instytucjami kultury, podmiotami prywatnymi oraz organizacjami pozarządowymi może zwiększyć zasięg usług kulturalnych poprzez objęcie nimi osób mieszkających na co dzień poza Lublinem, a także istotny dostęp dla osób niepełnosprawnych;
- Na 9 działających galerii w województwie lubelskim, 6 z nich znajdowało się na terenie LOM, centralizując się w stolicy województwa (Galeria Labirynt, Galeria Biała, Galeria Gardzienice, Galeria Wirydarz, Brain Damage Gallery, Galeria Sztuki Sceny Plastycznej KUL).

- W latach 2016-2020 liczba organizowanych wystaw stopniowo rosła osiągając moment szczytowy w 2019 z wynikiem 146 wystaw i ekspozycji, co pozwala wnioskować o wzroście zainteresowania taką formą partycypacji w kulturze. Analogicznie rosła liczba wystaw angażująca nowe technologie stawiając na uatrakcyjnienie przekazu i angażowanie zwiedzającego w odbiór sztuki.;
- Teatry i instytucje muzyczne znajdują się głównie w Lublinie. W okresie 2016-2020 wszystkie podmioty odnotowały znaczny spadek liczby wystawianych przedstawień. Nie bez znaczenia na wartości liczbowe mają wprowadzone obostrzenia, które w sposób decydujący wpłynęły na liczby bezwzględne. Analizując przedział czasowy z wyłączeniem danych z roku 2020, widać wyraźną tendencję wzrostową dla teatru muzycznego i teatru lalkowego;
- Spadkowi liczby przedstawień/koncertów towarzyszył również spadek liczby widzów dla wszystkich instytucji;
- Na obszarze LOM kina znajdują się na terenie: Lublina, gdzie funkcjonuje 8 kin, w tym 3 to multiplexy oraz Nałęczowa, Lubartowa i Świdnika. W latach 2016-2019 na względnie stałym poziomie utrzymywała się liczba seansów w kinach LOM oraz systematycznie przybywało widzów. Z racji ograniczonego dostępu do tej formy partycypacji, rok 2020 przyniósł spadek o 45% względem roku poprzedniego i spadek liczby widzów o 34%;
- Kino jest jedną z popularniejszych form uczestnictwa w kulturze z tendencją wzrostową co do sposobu spędzania czasu wolnego. Sprzyja temu bardzo dobra infrastruktura kinowa i aktualny repertuar. Widz najczęściej wybiera produkcje zagraniczne (ok. 90% podejmowanych wyborów). Na obszarze LOM najlepszy dostęp do sal kinowych (liczba ludności przypadająca na jedno miejsce w kinie) ma gmina Nałęczów następnie Lublin;
- Wsparcie kultury stanowi jeden z fundamentów budowania pozytywnego wizerunku oraz promocji regionu. Dzięki atrakcyjnym wydarzeniom kulturalnym oraz szerokiej ofercie w zakresie form spędzania wolnego czasu, poprawia się jakość życia mieszkańców oraz poprawa się atrakcyjność turystyczna obszaru LOM.
- Lublin pełni rolę głównego ośrodka kultury, a jego oferta stanowi potencjał rozwojowy dla całego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.
- Z uwagi na wzrost zainteresowania kulturą wyższą, inwestycje w infrastrukturę i instytucje kulturalne pozwolą na przygotowanie odpowiedniej oferty dla mieszkańców LOM i turystów.

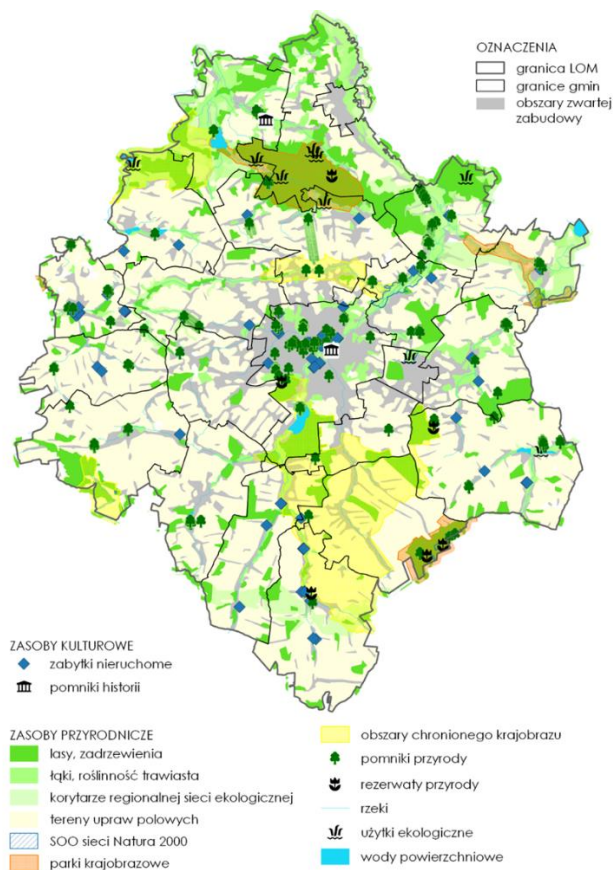
9. Turystyka i rekreacja

Z uwagi na położenie geograficzne obszar funkcjonalny Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego posiada liczne i atrakcyjne zasoby kulturowe i przyrodnicze, warunkujące w znacznej mierze turystyczny i wypoczynkowy charakter tego regionu. To właśnie zasoby kulturowe, przyrodnicze i sportowe stanowią o atrakcyjności turystycznej obszaru. W oparciu o unikalne walory regionu utworzono wiele szlaków turystycznych, umożliwiających zapoznanie się jego z zasobami przyrodniczymi, kulturowymi i historycznymi. Gęsta sieć szlaków turystycznych umożliwia zwiedzanie tego obszaru zarówno pieszo, jak i rowerem czy kajakiem.

Pod względem potencjału i zasobów przyrodniczo-kulturowych wyróżnia się północna i środkowo-wschodnia część LOM. Na tych terenach występuje większe, w stosunku do pozostałej części obszaru, nagromadzenie form ochrony przyrody, atrakcyjnych form krajobrazowych, kompleksów leśnych, zasobów dziedzictwa kulturowego. Walory te w głównej mierze decydują o atrakcyjności i potencjale obszaru oraz o możliwościach rozwoju branż gospodarki związanych z turystyką i rekreacją.

Istotny składnik infrastruktury turystycznej stanowią szlaki turystyczne. Ich główną funkcją jest umożliwienie turystom lepszego poznania odwiedzanego miejsca. Dlatego też wytyczane są w miejscach potencjalnie atrakcyjnych z punktu widzenia turysty, a dzięki połączeniu pojedynczych punktów tworzą pewną zwartą sieć, kierującą ruch turystyczny w skali gminy, powiatu, województwa. Przez LOM przebiegają regionalne i ponadregionalne szlaki kulturowe.

Mapa 10 – Zasoby środowiska przyrodniczego i kulturowego LOM

Źródło: Diagnoza przestrzenna Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu turystyki i rekreacji w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym możemy zaliczyć:

- Lubelski Obszar Metropolitalny posiada liczne i atrakcyjne zasoby kulturowe i przyrodnicze, warunkujące w znacznej mierze turystyczny i wypoczynkowy charakter regionu;
- Lublin – główne miasto LOM generuje największy ruch turystyczny w regionie i jest centrum kulturotwórczym. Odbyna się tu wiele cyklicznych imprez muzycznych i teatralnych o znaczeniu ogólnopolskim i międzynarodowym, które ściągają turystów z kraju i zagranicy;
- Kluczowe znaczenie dla wielkości ruchu turystycznego ma rozwój infrastruktury turystycznej m.in. bazy noclegowej, która zaspokoi potrzeby i zatrzyma potencjalnego turystę w regionie na dłuższy pobyt. W badanym okresie o prawie 50% wzrosła liczba obiektów oferująca miejsca noclegowe. Największą dynamikę wzrostu wykazują Lublin i Nałęczów, odpowiadając na potrzeby różnego klienta (turystyka biznesowa, turystyka uzdrowiskowa, turystyka rekreacyjna). Natomiast Województwo lubelskie zajmuje jedno z ostatnich miejsc pod względem gęstości bazy noclegowej w skali kraju (mierzone liczbą miejsc noclegowych na 1 km² powierzchni);
- Niezbędnymi elementami infrastruktury turystycznej są również kulturowe szlaki turystyczne, szlaki piesze, ścieżki rowerowe o zasięgu regionalnym i ponadregionalnym, które mogą stworzyć wspólną sieć kierującą ruch turystyczny w ramach obszaru LOM (wspólna oferta turystyczna, wspólna informacja turystyczna);
- Istniejące ścieżki rowerowe mogą stanowić podstawę do rozwoju systemu łączącego większe miasta i atrakcyjne tereny turystyczne. Umożliwiając poznawanie zasobów turystycznych i przyrodniczych na terenie LOM.
- Według Polskiej Organizacji Turystycznej w Top 10 atrakcji woj. lubelskiego, 5 z nich znajduje się na obszarze LOM: Centrum Spotkania Kultur, Muzeum Zamoyskich w Kozłowie, Muzeum Narodowe, Państwowe Muzeum na Majdanku, Muzeum Wsi Lubelskiej;
- Studium uwarunkowań wielu gmin LOM w swoich dokumentach rekomenduje podejmowanie działań w kierunku rozwoju szeroko rozumianej branży turystycznej;

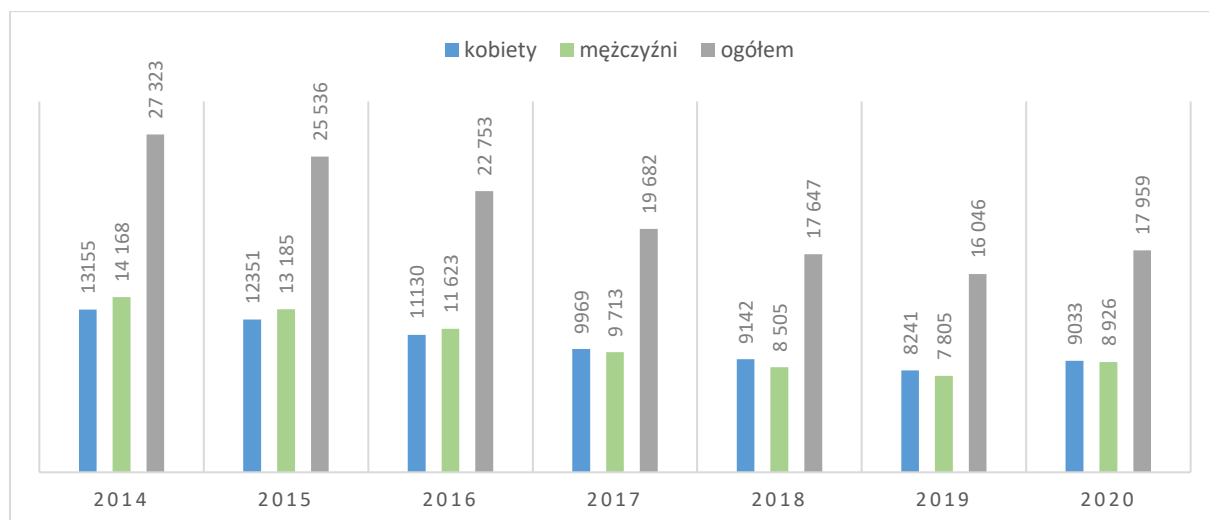
- Za główne potencjały i rekomendacje rozwojowe turystyki obszaru LOM można uznać: dobrze zachowane różnorodne środowisko przyrodnicze, zasoby przyrody ożywionej i nieożywionej, w tym zwłaszcza obszary i obiekty przyrodnicze objęte ochroną prawną, zachowane unikatowe dziedzictwo kulturowe (spuścizna kulturowa, wydarzenia kulturalne, muzea i miejsca martyrologii), atrakcyjność krajobrazową i przyrodniczą środowiska dla przyjazdów turystycznych związanych z aktywną turystyką kwalifikowaną, ekoturystyką, agroturystyką i turystyką wypoczynkową;
- W granicach LOM znajdują się obszary o walorach wypoczynkowych znaczących w skali regionu – rejon Nałęczowa wraz z Kazimierzem Dolnym i Puławami oraz Kazimierskim Parkiem Krajobrazowym, atrakcyjna i naturalna dolina Wieprza; uznane walory bioklimatyczne, źródła wód mineralnych i rozwinięte lecznictwo uzdrowiskowe;
- Potencjał turystyczny obszarów wiejskich stwarzający możliwość rozwoju agroturystyki: stworzenie wspólnej oferty turystycznej, stworzenie wspólnej informacji turystycznej (sieciowanie), modernizacja i rozbudowa bazy turystycznej dostosowanej do typu, intensywności ruchu turystycznego oraz wrażliwości środowiska.
- Baza turystyczna LOM wymaga nakładów finansowych w celu utrzymania i dalszego rozwoju potencjału turystycznego.

10. Przedsiębiorczość i rynek pracy

LOM jest obszarem o największej dynamice ekonomicznej i największej koncentracji miejsc pracy w regionie. Cechuje go wielosektorowa i unowocześniana struktura gospodarcza, działalność naukowo-badawcza reprezentowana przez znaczną ilość instytutów oraz szkolnictwo wyższe, a także zróżnicowane i wyspecjalizowane usługi. Dynamika zmian dotycząca liczby os. bezrobotnych zarejestrowanych w gminach LOM wpisuje się w krajowe tendencje w całym diagnozowanym okresie. W latach 2016-2019 wskaźnik ulegał systematycznej poprawie. W kluczowym okresie zmian wywołanych pandemią (2020) w gminach LOM liczba osób bezrobotnych wzrosła o 12%. W podziale bezrobotnych na płeć w zdecydowanej większości gmin LOM stanowią kobiety. Jednym z powodów może być tutaj trudność powrotu na rynek pracy po urlopie macierzyńskim

Na koniec grudnia 2020 r. w rejestrze REGON zarejestrowanych było 192 737 podmiotów z województwa lubelskiego. Prawie co trzeci podmiot działał na obszarze funkcjonalnym LOM (74 047 podmiotów gospodarczych). Zdecydowana większość podmiotów to mikroprzedsiębiorstwa (podmioty gospodarcze o liczbie pracujących do 9 osób), ze względu na wielkość zatrudnienia stanowią one 96% wszystkich podmiotów zarejestrowanych w gminach LOM. W rozpatrywanym okresie 2016-2020 liczba podmiotów w rejestrze REGON systematycznie wzrastała

Wykres 1 – Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w gminach LOM wg. płci – stan na 31 grudnia w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu przedsiębiorczości i rynku pracy w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym możemy zaliczyć:

- Na koniec 2020 r. liczba pracujących w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wynosiła 169 933 os. i stanowiła ponad 37% zatrudnionych w regionie. Zdecydowana większość mieszkańców obszaru funkcjonalnego to osoby pracujące w Lublinie (trzech na czterech pracuje w centrum regionu) i w dalszej kolejności w Świdniku, Lubartowie oraz Łęcznej. Wskaźnik systematycznie wykazywał wzrost z nieznaczną tendencją zniżkową w ostatnim roku badania (2020 r.). Miejsca pracy generują głównie ośrodki miejskie.
- Największą liczbę pracujących na 1000 ludności wg podziału innego niż PKD analogicznie jak wyżej notują ośrodki miejskie tj. Lublin, Lubartów, Świdnik oraz Łęczna. Średnia wartość dla LOM sytuuje obszar poniżej średniej wojewódzkiej i krajowej.
- W 2020 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie lubelskim wyniosło 4 914,95, co oznacza wzrost o 7,6% w porównaniu z rokiem 2019.
- Na 5 powiatów wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego aż 3 wygenerowały największe kwoty wynagrodzeń w woj. lubelskim, z Powiatem Łęczyńskim na czele. Wartość dla LOM sytuuje obszar powyżej średniej wojewódzkiej, lecz poniżej kwoty na poziomie krajowym.
- W województwie lubelskim prawie co trzeci podmiot działał na obszarze LOM (74 047 podmiotów gospodarczych). Zdecydowana większość podmiotów to mikroprzedsiębiorstwa, ze względu na wielkość zatrudnienia stanowią one 96% wszystkich podmiotów;
- Pomimo występujących trudności w gospodarce w roku 2020, liczba zarejestrowanych nowych podmiotów wzrosła z 71 075 (dane z 2019 r.) do 74 047 podmiotów.
- Lublin jako największy ośrodek miejski i centrum gospodarcze generuje przedsiębiorczość i docelowo nowe miejsca pracy - 65% podmiotów działa na terenie miasta wojewódzkiego. W dalszej kolejności mamy Świdnik m. Lubartów, Niemce.;
- Wskaźnikiem badającym kondycję gospodarki jest wskaźnik przedsiębiorczości, mierzony liczbą podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON przypadających na 10 000 mieszkańców. Średnia tego wskaźnika dla całego obszaru funkcjonalnego wyniosła w 2020 roku 928, co jest wynikiem lepszym niż średnia dla województwa lubelskiego (920), ale znacznie poniżej wartości krajowej (1219). Wyższy poziom wskaźnika osiągają ośrodki miejskie;
- Ze względu na rodzaj prowadzonej działalności przez osoby fizyczne na obszarze LOM dominują firmy usługowe funkcjonujące w obszarze handlu i naprawy pojazdów samochodowych, przedsiębiorstwa budowlane, podmioty prowadzące działalność związaną z opieką zdrowotną i pomocą społeczną oraz z zakresu transportu i gospodarki magazynowej. Podmioty tzw. "wytwarzające" tj. prowadzące przetwórstwo przemysłowe, podmioty z zakresu informacji i komunikacji oraz prowadzące działalność profesjonalną, naukową i techniczną stanowią zdecydowaną mniejszość;
- Zdecydowanie dominują usługi i jest to tendencja wzrostowa. To właśnie usługi rynkowe stanowią ważną grupę decydującą o zatrudnieniu i w najbliższych latach będą się rozwijać, co spowoduje dalsze zapotrzebowanie na pracowników w tej gałęzi gospodarki. Dynamika zmian wg. rodzaju prowadzonej działalności będzie dotyczyła spadku liczby podmiotów z zakresu rolnictwa i gwałtownego wzrostu liczby podmiotów zajmujących się informacją i komunikacją.
- Szansą rozwojową LOM jest wspólna promocja gospodarcza całego obszaru pozwalająca na nadanie ponadlokalnego charakteru lub umiędzynarodowienie lokalnej przedsiębiorczości.

11. Edukacja

Do placówek wychowania przedszkolnego w LOM uczęszczało 23 712 dzieci (2019). Przedszkola oferowały 21 349 miejsc (zabezpieczenie potrzeb na poziomie 90%). Popyt na miejsca przedszkolne znacznie przekraczał liczbę oferowanych miejsc. Biorąc pod uwagę liczbę dzieci przypadającą na 1000 miejsc w przedszkolu widać duże zróżnicowanie ze względu na wielkość ośrodka. Im większy ośrodek tym lepsze i adekwatniejsze zabezpieczenie miejsc w stosunku do potrzeb (Lublin, m. Lubartów, Łęczna, Świdnik). Na tym tle dobrze wypada również gmina Garbów, która udostępniła w 2018 roku kolejną placówkę przedszkolną dla swoich małych mieszkańców. Duży popyt na miejsca przedszkolne wykazuje gmina Mełgiew. Brak wystarczającej liczby miejsc jest skorelowany ze spadkiem liczby placówek w danej gminie.

W 2019 na terenie LOM funkcjonowało 187 szkół podstawowych dla dzieci, młodzieży i dorosłych, z czego 67 placówek znajduje na terenie miasta Lublin (dane z 30 września 2019 r.). W latach 2015-2019 liczba uczniów wzrosła z 35 992 do 48 813 (35,62%). Wraz ze wzrostem uczniów szkół podstawowych wzrosła liczba placówek oświatowych. Na 15 nowych placówek oświatowych, 14 utworzono w samym Lublinie. Natomiast współczynnik skolaryzacji powyżej 100% występuje w większych ośrodkach miejskich tj. w Lublinie w m. Lubartów oraz w Świdniku. Część dzieci nie uczęszcza do szkoły w swoim miejscu zamieszkania wybierając większe ośrodki edukacyjne (zawyżają wartość wskaźnika) i jest to tendencja o charakterze stałym. W pozostałych jednostkach JST, co do zasady, wskaźnik jest zdecydowanie niższy.

Z obszarem edukacji łączy się również pojęcie polityki młodzieżowej. Z myślą o aktualnych potrzebach, ale także przyszłości lubelskiej młodzieży, miasto Lublin podejmuje działania nad opracowaniem polityki młodzieżowej do roku 2030. Dokument wskaże kierunki rozwoju Lublina, jako miejsca przyjaznego, otwartego i dającego szerokie spektrum możliwości rozwoju młodego człowieka. Polityka młodzieżowa to również szereg działań i wydarzeń skierowanych do młodzieży. Chodzi tutaj zarówno o aktywności szkolne jak i pozaszkolne, partycypację obywatelską młodzieży i zdrowie psychiczne. Z uwagi na istotność niniejszej tematyki, należy rozważyć podejmowanie kwestii młodzieży również na poziomie metropolitalnym.

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu edukacji w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym możemy zaliczyć:

- Potrzeba zapewnienia opieki nad dziećmi do 3 roku życia w 2020 r. szczególnie w gminach wiejskich (w 9 gminach LOM nie funkcjonuje żadna placówka). Zabezpieczenie opieki w żłobkach i klubach dziecięcych przekłada się na powroty rodziców na rynek pracy. Uruchomienie placówek publicznych oznacza większy dostęp do opieki;
- Systematycznie wzrasta liczba placówek wychowania przedszkolnego na całym obszarze funkcjonalnym (w latach 2015-2019 przybyło 41 placówek) jednak sieć przedszkolna w dalszym ciągu wymaga rozwoju;
- W 2019 na terenie LOM funkcjonowały 379 przedszkola (z czego 52% prowadziło działalność edukacyjną na terenie miasta Lublin). Największy wzrost w krótkim czasie (okres 2018-2019) odnotowała gmina Wólka (dynamika 50%), która należy do czołówki w woj. lubelskim pod względem gmin atrakcyjnych dla nowych mieszkańców. Ma to bezpośrednie przełożenie na wzrost zapotrzebowania na miejsca w placówkach przedszkolnych;
- Rośnie odsetek dzieci w wieku przedszkolnym uczęszczających do przedszkoli. Szczególnie dużym zainteresowaniem cieszą się przedszkola w miastach. Wskaźnik ten przewyższył wielkość 100% dla miast Lubartów, Łęczna i Świdnik. Zawyżony wskaźnik sugeruje, iż do wyżej wymienionych miast uczęszczają dzieci z sąsiednich gmin. Jest to specyfika obszarów miejskich, które generują miejsca pracy tzn. rodzice dojeżdżają do większych ośrodków;
- Popyt w gminach LOM na miejsca przedszkolne znacznie przekracza liczbę oferowanych miejsc. Biorąc pod uwagę liczbę dzieci przypadającą na 1000 miejsc w przedszkolu widać duże zróżnicowanie ze względu na wielkość ośrodka. Im większy ośrodek tym lepsze i adekwatniejsze zabezpieczenie miejsc opieki w stosunku do potrzeb (Lublin, m. Lubartów, Łęczna, Świdnik);
- Systematycznie rośnie liczba uczniów szkół podstawowych. W latach 2015-2019 liczba uczniów wzrosła o ok. 36%. na całym obszarze LOM. W 2019 na terenie LOM funkcjonowało 187 szkół podstawowych dla dzieci, młodzieży i dorosłych, z czego 67 placówek znajdowało się na terenie miasta Lublin.
- Wraz ze wzrostem uczniów szkół podstawowych wzrosła liczba placówek oświatowych. Na 15 nowych placówek oświatowych, 14 utworzono w samym Lublinie;
- Powszechną miarą badania poziomu edukacji jest współczynnik skolaryzacji netto. Jest to relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Dla obszaru LOM w diagnozowanym okresie współczynnik utrzymywał się na zbliżonym poziomie, w 2019 r. wyniósł 84,65 %. Istnieje korelacja między wielkością ośrodka a wysokością wskaźnika. Część dzieci nie uczęszcza do

szkoły w swoim miejscu zamieszkania wybierając większe ośrodki edukacyjne (zawyżając wartość wskaźnika) i jest to tendencja o charakterze stałym;

- W ramach kształcenia ponadpodstawowego w 15 gminach LOM działało 28 zawodowych szkół ponadpodstawowych (zasadnicze szkoły zawodowe, szkoły branżowe I stopnia, szkoły przysposabiające do pracy zawodowej). Naukę zawodu pobierało 2303 uczniów. Przy względnie stałej liczbie placówek, dynamicznie zmieniała się liczba uczniów. Pomimo stopniowego spadku w początkowym okresie, rok 2019 przyniósł znaczący wzrost o 17%. Największy przyrost liczby uczniów wykazał Lublin.
- Wzrost uczniów w szkołach zawodowych na obszarze LOM nie koreluje z ogólnymi danymi dla woj. lubelskiego, które wykazują tendencje spadkową. Wzrost jako wynik reformy tj. w nowym roku szkolnym 2019/2020 naukę rozpoczął tzw. "podwójny rocznik";
- W 2019 na terenie 11 gmin LOM funkcjonowało 45 techników (12 699 uczniów). Nadreprezentację ilościową stanowi miasto Lublin z 25 placówkami i 8730 uczniami. W latach 2015-2019 liczba uczniów systematycznie rosła (wzrost o 30%). Kluczowe jest wsparcie nowych inwestycji i usług doradczych dla uczniów, które przyczynią się do świadomych i zgodnych z potrzebami rynku pracy wyborów dalszej ścieżki zawodowej w ścisłej współpracy z pracodawcami;
- Najpopularniejszym typem szkół ponadgimnazjalnych od lat są licea ogólnokształcące. W 2019 roku w 63 placówkach na obszarze LOM kształciło się 14 429 uczniów. W latach 2015-2018 liczba uczniów systematycznie spadała. Przełomowy okazał się rok 2018-2019 gdzie nastąpił wzrost uczniów o 30%;
- Badając jakość kształcenia w gminach LOM skupiono się m.in. na wynikach egzaminu ósmoklasisty. Obszar funkcjonalny LOM na tle wyników ogólnopolskich i wojewódzkich osiągnął w 2020 r. wyniki powyżej średniej, do czego przyczyniły się gminy wiejskie.
- Egzamin gimnazjalisty (przeprowadzony po raz ostatni w 2019 r.) dla obszaru funkcjonalnego wypadł nieznacznie poniżej średniej wojewódzkiej i krajowej. Średnia zdawalność z egzaminu maturalnego dla LOM wyniosła 65,70% i uplasowała się poniżej średniej krajowej i wojewódzkiej;
- Szczególnym rodzajem stosowanych metod i technik nauki w edukacji jest kształcenie specjalne. Na obszarze LOM funkcjonuje 20 przedszkoli specjalnych publicznych i niepublicznych, 26 publicznych i niepublicznych szkół podstawowych, 9 szkół średnich, 6 specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych. Najszerzą sieć placówek z ofertą edukacyjną dla osób z niepełnosprawnościami posiada Lublin.

12. Cyfryzacja

Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych i ich upowszechnianie jest jednym z czynników rozwojowych. Telefony i komputery stanowią podstawowe narzędzie pracy i komunikacji wielu osób. Technologia cyfrowa wkracza sukcesywnie w coraz większą ilość sfer życia i jest nieuniknioną koniecznością, warunkiem rozszerzania i aktualizacji zdobytej wiedzy, umiejętności i kompetencji. Dlatego też, w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym cyfryzacja stanowi nieodłączny element dalszego rozwoju. Prowadzi on do stworzenia społeczeństwa informacyjnego, na które składają się nie tylko informacja, środki teleinformatyczne, ale także człowiek i jego potrzeby, gospodarka, państwo i otoczenie. Rozwój środków informatycznych w wielu sektorach zwiększa wydajność pracy, prowadząc do dominacji sektora usług i technologii informatycznych oraz zmiany dystrybucji zasobów.

Cyfryzacja jest również elementem wykorzystywanym w wielu innych dziedzinach np. kultura lub turystyka. Dzięki niej możemy zwiększyć dostępność zasobów, oraz przedstawić je w nowoczesnej atrakcyjnej formie. Również w zakresie działania administracji mamy do czynienia z cyfryzacją usług publicznych. Jest to kierunek, który pozwoli obywatelom na efektywniejszy kontakt z samorządem i szybsze załatwianie spraw. Chociaż w perspektywie UE 2014-2020 samorządy LOM podejmowały inicjatywy z niniejszego zakresu, to nadal pozostaje pole do dalszego rozwoju w tym zakresie.

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu cyfryzacji w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym możemy zaliczyć:

- Cyfryzacja usług publicznych jako naturalna konsekwencja postępującego rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych i powszechnego dostępu do sieci;
- Budowa i modernizacja obecnie istniejącej infrastruktury w celu zapewnienia powszechnego dostępu do internetu o szerokiej przepustowości dla mieszkańców LOM. Celem jest niwelowanie różnic terytorialnych pokrycie światłowodem obszaru funkcjonalnego do 2023 r. w ramach Program Operacyjny Polska Cyfrowa.
- Według danych GUS z 2020 r. prawie 10 % gospodarstw domowych nie posiadało dostępu do Internetu;
- Dynamicznie przybywa użytkowników *profilu zaufanego*, narzędzia do elektronicznej komunikacji z administracją publiczną. Ostatnie dwa lata pandemii okazały się przełomowe i przyczyniły się do cyfrowej rewolucji (prawie dwukrotny wzrost użytkowników).
- Sytuacja pandemiczna wymusiła zcentralizowanie i zoptymalizowania usług świadczonych i dostępnych dla każdego obywatela. W chwili obecnej administracja oferuje obywatelom, przedsiębiorcom i urzędnikom możliwość korzystania drogą elektroniczną w sumie z 542 usług. Jednakże w ramach LOM nie wszystkie jednostki oferują swoim mieszkańcom e-usługi administracyjne;
- Według raportu unijnego DESI, Polska wykazuje wysoki poziom wykorzystania mobilnych usług szerokopasmowych ale jednocześnie raport wykazał deficyty w zakresie posiadania podstawowych umiejętności cyfrowych i korzystania z internetu. Działania interwencyjne zawarto w dokumencie strategicznym Program Rozwoju Kompetencji Cyfrowych do 2030 r. mającym na celu rozwój umiejętności cyfrowych. Program w ramach swoich kompleksowych założeń przewiduje rozwój powszechnych kompetencji cyfrowych wśród obywateli, począwszy od etapu edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej do wieku senioralnego.
- Cyfryzacja może znaleźć szerokie zastosowanie w dziedzinie turystyki i kultury.
- Pomimo podejmowanych dotychczas działań, w LOM nadal istnieją potrzeby z zakresu cyfryzacji usług publicznych.

13. Zarządzanie i finanse

Analiza sytuacji ekonomicznej gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego jest istotnym elementem diagnozy społeczno-gospodarczej. Zestawienie stanu finansów poszczególnych gmin pozwala ocenić ich sytuację ekonomiczną oraz możliwości finansowe w zakresie realizacji nowych inwestycji i postanowień strategii. Dzięki poniższym informacjom można również poznać trendy w zakresie dochodów i wydatków w poszczególnych gminach. Ważnym wskaźnikiem jest tutaj poziom dochodów w przeliczeniu na jednego mieszkańca. We wszystkich gminach obszaru możemy zaobserwować jego systematyczny i znaczący wzrost na przestrzeni lat 2016-2020. Najwyższy wzrost dochodów jest widoczny w gminach Głusk i Niedzwica Duża, gdzie ich wartość na przestrzeni badanego okresu wzrosła prawie dwukrotnie oraz Jabłonna, gdzie poziom dochodów w badanym okresie wzrósł o 2 847,31 zł. Natomiast najniższy wzrost odnotowano w gminach Bychawa i jest to 1 506,60 zł oraz Łęczna, gdzie wynosi 1 614,27 zł. Należy jednak zaznaczyć, że również w tych przypadkach wzrost dochodów w skali procentowej wynosi około 50%. Jeżeli chodzi o średnią wartość wskaźnika w analizowanym okresie dla całego obszaru metropolitalnego to wzrosła ona z poziomu 3 649,65 zł do poziomu 5 915,29 zł, co jest wynikiem wyższym o 62,08 %. Widać zatem, że gminy LOM stale podnoszą dochody własne.

Tabela 4 – Dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminach LOM w latach 2016–2020

Jednostka samorządu terytorialnego	Dochody na 1 mieszkańca				
	2016	2017	2018	2019	2020
M. Lubartów	3 483,01	3 806,21	4 008,78	4 872,93	5 797,33
Kamionka	3 621,04	3 975,79	4 547,09	5 564,51	5 958,93
Lubartów	3 581,77	4 381,77	4 868,05	5 304,35	6 323,75
Bełżyce	3 374,92	3 486,22	3 763,20	4 135,35	5 069,17
Bychawa	3 332,74	3 798,23	4 491,08	4 395,11	4 839,34
Garbów	3 569,47	4 064,38	4 572,51	5 273,98	5 911,20

Głusk	3 698,93	4 736,92	6 383,12	6 413,28	7 290,73
Jabłonna	3 358,36	3 908,46	4 502,38	5 161,80	6 205,67
Jastków	3 466,43	3 773,26	4 852,23	5 652,89	5 882,93
Konopnica	3 545,32	3 673,59	4 201,97	4 965,87	5 629,61
Niedrzwica Duża	3 483,68	4 146,33	5 057,44	5 133,33	6 882,87
Niemce	3 430,41	3 816,79	4 712,54	4 810,83	5 366,47
Strzyżewice	3 350,39	3 678,73	4 772,99	4 736,87	5 681,53
Wojciechów	3 727,69	4 046,96	4 357,21	5 403,19	5 681,93
Wólka	3 462,60	3 911,51	3 985,95	5 204,91	6 433,86
Łączna	3 162,57	3 463,59	3 592,73	4 379,04	4 776,84
Spiczyn	3 529,14	3 888,69	4 446,37	5 013,36	5 220,72
Nałęczów	4 660,40	4 363,35	4 526,08	5 127,68	7 083,72
Świdnik	3 412,78	3 413,09	3 763,37	5 298,25	6 012,56
Mełgiew	3 894,01	3 640,36	4 054,78	4 898,77	5 568,97
Piaski	3 766,97	4 249,36	4 981,60	5 134,71	5 454,82
Lublin	5 379,77	6 013,94	6 597,51	6 941,85	7 063,48
Średnia LOM	3 649,65	4 010,80	4 592,68	5 173,77	5 915,29

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Do najważniejszych wniosków diagnostycznych z zakresu zarządzania i finansów w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym możemy zaliczyć:

- Występuje znaczne zróżnicowanie w dochodach na jednego mieszkańca w poszczególnych gminach LOM. Średnia wartość wskaźnika w diagnozowanym okresie dla całego obszaru metropolitalnego wzrosła z 3 649,65 zł do 5 915,29 zł (wzrost o 62,08%);
- Wraz ze wzrostem dochodów systematycznie rosną wydatki w gminach LOM, szczególnie będzie to dotyczyć gmin z większym dochodem. Wartości średnie w zakresie wydatków w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wzrosły z 3 523,77 zł w roku 2016, do 5 690,99 zł w roku 2020, co stanowi wzrost wartości o 61,50 %;
- Finalnie średnia wartość wskaźnika dochodów dla całego obszaru funkcjonalnego jest wyższa od poziomu wydatków;
- Każda gmina LOM posiada „narzędzia” do efektywnego organizowania, planowania i zarządzania JST. Są to dokumenty strategiczne o charakterze ogólnym (strategie /plany/programy rozwoju gmin i powiatu) i szczegółowym w różnych sektorach (plany gospodarki niskoemisyjnej, programy rewitalizacji. Wszystkie działania mają na celu zaspokajanie potrzeb mieszkańców gmin badanego obszaru.
- Fundusze UE będą istotnym źródłem współfinansowania przedsięwzięć w latach 2021-2027.
- W celu opracowania diagnozy w ramach LOM bazowano na dokumentach analitycznych dotyczących m.in.: transportu zbiorowego, planu adaptacji do zmian klimatu, diagnozy przestrzennej, diagnozy społecznej seniorów i osób niepełnosprawnych.

VI. Analiza problemów, potrzeb i potencjałów LOM oraz wzajemnych powiązań

Syntetyczne zestawienie informacji dotyczących silnych i słabych stron LOM oraz szans i zagrożeń płynących z otoczenia zewnętrznego pozwala na uporządkowanie danych w czytelną formę. Bazuje ona na najważniejszych wnioskach wynikających z przeprowadzonej diagnozy w zakresie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym oraz wynikach prekonsultacji społecznych.

W niniejszym rozdziale przedstawiono kluczowe potencjały i bariery zidentyfikowane w procesie diagnostycznym, kluczowe determinanty potrzeb rozwojowych LOM oraz wyzwania i kierunki strategicznej interwencji i współpracy.

Analiza SWOT jest narzędziem, które łączy diagnozę z opracowanymi na kolejnych etapach Celami Strategicznymi i Priorytetami Rozwojowymi LOM. Z uwagi na szeroki zakres diagnozy, w celu usystematyzowania silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla obszaru, poniższe zestawienie podzielono na trzy wymiary: społeczny, gospodarczy i przestrzenny. Takie podejście ma na celu zwiększenie czytelności analizy oraz ułatwienie formułowania Celów Strategicznych i Priorytetów Rozwojowych na kolejnych etapach prac. Należy jednak zaznaczyć, że wskazane wymiary wzajemnie się przenikają i uzupełniają, a wiele w nich można przypisać do więcej niż jednego wymiaru.

Tabela 5 – Analiza SWOT

Wymiar społeczny	
Silne strony	Słabe strony
➤ Większa niż średnia dla województwa gęstość zaludnienia. ➤ Dodatnie saldo migracyjne w LOM ➤ Dobry dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej w każdej gminie LOM ➤ Dostęp do opieki uzdrowiskowej w Nałęczowie ➤ Znacząca rola lokalnych klubów i miejsc spotkań służących reintegracji lokalnej społeczności (inicjatywy oddolne) ➤ Dostęp do bibliotek mieszkańców wszystkich gmin ➤ Wzrost liczby mieszkańców aktywnie uczestniczących w wydarzeniach kulturalnych ➤ Wzrost liczby organizowanych wystaw w galeriach świadczący o wzroście partycypacji w tej formie kultury ➤ Wzrost liczby przedstawień/ koncertów w instytucjach kultury (z wyłączeniem danych z 2020 r.) ➤ Wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego, szkół podstawowych ➤ Wzrost liczby uczniów w przedszkolach, szkołach podstawowych i ponadpodstawowych ➤ Dobry wynik egzaminu ósmoklasisty-powyżej średniej wojewódzkiej i krajowej	➤ Spadek liczby mieszkańców ➤ Postępujący proces starzenia się społeczeństwa oraz wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym ➤ Ujemny przyrost naturalny ➤ Ograniczony dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej w poszczególnych gminach LOM ➤ Niewystarczająca liczba placówek i ośrodków wsparcia w gminach LOM w stosunku do rosnącego zapotrzebowania ze strony m.in. seniorów i os. z niepełnosprawnościami ➤ Niewystarczająca liczba miejsc w placówkach istniejących i niepełna oferta usług specjalistycznych odpowiadających na zapotrzebowanie ➤ Centralizacja placówek ochrony zdrowia i ośrodków wsparcia w gminach miejskich oraz występujące duże zróżnicowanie terytorialne ma wpływ na dostępność do ich usług ➤ Brak klubów integracji społecznej i centrów integracji w gminach wiejskich ➤ Spadek korzystających z zasobów bibliotecznych na rzecz internetu i zasobów cyfrowych ➤ Ograniczony dostęp do zasobów muzealnych drogą online ➤ Nie każda gmina posiada dom, ośrodek kultury, miejsce kulturotwórcze ➤ Brak bazy lokalowej dla instytucji kultury posiadających wieloletnią tradycję i ponadlokalny zasięg oferty kulturalnej ➤ Niewystarczająca oferta kulturalna odpowiadająca na potrzeby mieszkańców i integrująca społeczność na poziomie gmin ➤ Brak wystarczającej liczby miejsc do spędzania czasu wolnego

	➤ Wynik egzaminu maturalnego poniżej średniej wojewódzkiej i krajowej ➤ Programy kształcenia niedostosowane do zapotrzebowania rynku pracy ➤ Przestarzała lub niewystarczająca infrastruktura oświatowa (stan i wielkość budynków, wyposażenie sal, brak nowoczesnych pomocy dydaktycznych) ➤ Niskie kompetencje w zakresie umiejętności cyfrowych szczególnie w starszych grupach wiekowych ➤ Brak odpowiedniego systemu edukacji dorosłych i uczenia się „przez całe życie” ➤ Nie wszystkie gminy LOM oferują swoim mieszkańcom e-usługi ➤ Brak oferty edukacyjnej ze strony samorządów podnoszących kompetencje cyfrowe ich mieszkańców
Szanse	Zagrożenia
➤ Napływ nowych mieszkańców do gmin LOM poprzez prowadzenie atrakcyjnej polityki mieszkaniowej i zabezpieczenie infrastruktury towarzyszącej zaspakajającej potrzeby mieszkańców ➤ Zabezpieczenie dostępu do POZ, specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz opieki społecznej na poziomie każdej gminy ➤ Poprawa dostępu do usług opiekuńczych i świadczenie form wsparcia w miejscu zamieszkania ➤ Rozwój edukacji i uczenia się przez całe życie z uwzględnieniem technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz poprawa stanu bazy edukacyjnej ➤ Cyfryzacja usług publicznych w każdej gminie ➤ Digitalizacja zasobów bibliotecznych i dziedzictwa kulturowego i udostępnienie drogą online ➤ Modernizacja i rozbudowa istniejących budynków wraz z przystosowaniem do przeznaczenia na cele społeczne i kulturowe służące reintegracji społeczności lokalnej i włączeniu społecznemu	➤ Dalszy spadek liczby mieszkańców i utrzymujący się ujemny przyrost naturalny (stopniowe wyludnianie się gmin LOM); ➤ Narastające problemy społeczne poprzez brak placówek i niewystarczająca liczba miejsc opieki zdrowotnej i społecznej, która zabezpieczy rosnący popyt ze strony osób w wieku poprodukcyjnym i os. niepełnosprawnych. ➤ Ograniczony dostęp do usług poprzez centralizację placówek opieki zdrowotnej i społecznej w ośrodkach miejskich ➤ Nieprzewidywalna sytuacja epidemiologiczna na świecie i w kraju
Wymiar gospodarczy	
Silne strony	Słabe strony
➤ LOM obszarem o największej koncentracji miejsc pracy w regionie ➤ Rosnąca liczba pracujących w LOM	➤ Przeciętne miesięczne wynagrodzenie poniżej średniej krajowej

➤ Potencjał zasobów kapitału ludzkiego w postaci dużej i stale zasilanej bazy wykwalifikowanych specjalistów opuszczających corocznie lubelskie uczelnie wyższe i szkoły zawodowe ➤ Spadająca liczba osób bezrobotnych (z wyłączeniem danych z 2020 r.) ➤ Rosnąca liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON ➤ Przeciętne miesięczne wynagrodzenie powyżej średniej wojewódzkiej ➤ Dominacja podmiotów gospodarczych o charakterze usługowym co wpisuje się w ogólne trendy rynkowe ➤ Systematyczny wzrost podmiotów z zakresu informacji i komunikacji ➤ Wszystkie gminy LOM posiadają zbiorcze sieci wodociągowe ➤ Systematyczny wzrost ilości odpadów zbiórki selektywnej poddanej recyklingowi ➤ Pozycja Lublina jako miejsca wydarzeń o znaczeniu krajowym i międzynarodowym ➤ Pozycja Nałęczowa w kontekście turystyki uzdrowiskowej i biznesowej ➤ Muzeum Zamoyskich w Kozłowie generujące największą liczbę odwiedzin w regionie ➤ W granicach LOM znajdują się najbardziej popularne atrakcje woj. lubelskiego ➤ Budowa i modernizacja infrastruktury internetowej ➤ Wzrost poziomu dochodu w przeliczeniu na jednego mieszkańca we wszystkich gminach LOM ➤ Średnia wartość wskaźnika dochodów dla całego obszaru funkcjonalnego jest wyższa od poziomu wydatków	➤ Brak średnich i dużych przedsiębiorców, dominacja mikroprzedsiębiorstw ➤ Brak wysokiej jakości miejsc pracy (white collar) ➤ Zróżnicowanie terytorialne - miejsca pracy generują ośrodki miejskie gł. Lublin ➤ Wskaźnik przedsiębiorczości poniżej średniej krajowej ➤ Niska dostępność terenów inwestycyjnych ➤ Odpływ podmiotów gospodarczych z zakresu rolnictwa pomimo rolniczego charakteru regionu ➤ Brak kompleksowej oferty dla potencjalnych inwestorów ➤ Niewystarczający poziom wykorzystania dostępu do OZE: fotowoltaika, pompy ciepła, energii pozyskiwanej z wiatru ➤ Przestarzałe źródła ciepła tzw. kopciuchy ➤ Niewystarczający stopień skanalizowania gmin LOM, szczególnie na obszarach wiejskich ➤ Nadmierna eksploatacja zasobów wodnych ➤ Brak odpowiedniego wykorzystania tzw. małej retencji i zagospodarowania wód opadowych ➤ Wysoki stopień zagrożenia wystąpienia silnej suszy ➤ Niezadawalający stan gospodarki ściekowej – duży stopień zwodociągowania nie przekłada się na korzystanie z sieci kanalizacyjnej, brak przydomowych oczyszczalni ➤ Wysokie ceny usług związanych z gospodarką wodną i zagospodarowaniem odpadów ➤ Małe zagęszczenie stałych punktów selektywnej zbiórki odpadów (PSZOK) i ograniczenia czasowe co do częstości odbioru odpadów ➤ Niski poziom wiedzy społeczeństwa dotycząca działań adaptacyjnych do zmian klimatu, potrzeb gospodarki odpadami, gospodarowania wodą, ➤ Brak wspólnej polityki zagospodarowania odpadami dot. współpracy między gminami w sprawie wspólnej kampanii edukacyjnej, optymalizacji kosztów utylizacji odpadów, budowy instalacji do termicznego przekształcania odpadów ➤ Statystyczny mieszkaniec LOM z roku na rok wytwarza co raz więcej odpadów ➤ Nieszczelność systemu gospodarki wodnej i związanej z odpadami np. występowanie
---	---

	dzikich wysypisk śmieci, nielegalne opróżnianie szamb ➤ Niewystarczająca baza noclegowa i gastronomiczna ➤ Brak wspólnej informacji turystycznej i kompleksowej oferty kierującej ruchem turystycznym ➤ Słabo rozwinięta agroturystyka ➤ Brak sieci światłowodowej w niektórych gminach lub niewystarczająca przepustowość istniejących łączy internetowych ➤ Wzrost poziomu wydatków w przeliczeniu na jednego mieszkańca we wszystkich gminach LOM
Szanse	Zagrożenia
➤ Duży potencjał turystyczno-wypoczynkowy wynikający z posiadania atrakcyjnych zasobów kulturowych ➤ Inwestycje o strategicznym znaczeniu gospodarczym: Zintegrowane Centrum Komunikacyjne; Obwodnica Lublina; szlak kolejowy nr 7 ➤ Pełne wykorzystania potencjału Portu Lotniczego Lublin poprzez nowe połączenia oraz uruchomienie portu cargo ➤ Inwestycje gospodarstw domowych w alternatywne źródła energii OZE i działania proekologiczne związane z gospodarką wodną i gospodarką odpadami ➤ Powiązanie oferty turystycznej z wydarzeniami kulturalnymi o zasięgu regionalnym i krajowym ➤ Prowadzenie wspólnej polityki śmieciowej służącej optymalizacji kosztów, wymianie doświadczeń, budowie wspólnej spalarni ➤ Duży potencjał agroturystyczny, dający możliwość budowania rynku w oparciu o produkty ekologiczne i regionalne ➤ Wzrost konkurencyjności regionu poprzez pozyskanie nowych inwestycji i stworzenie nowych miejsc pracy. ➤ Adaptacja JST do zmian klimatu oraz ograniczenie skutków zagrożeń środowiska ➤ Możliwość pozyskania środków ze źródeł zewnętrznych, programów unijnych i pomocowych ➤ Wykorzystanie dobrych praktyk wypracowanych na podstawie dotychczasowej współpracy w ramach LOF ➤ Wspólna promocja gospodarcza LOM	➤ Niewystarczający dostęp do odnawialnych źródeł energii. Barierą może być niski poziom wiedzy lub wysoki koszt inwestycji ➤ Brak odpowiedniego poziomu skanalizowania gmin skutkujący nielegalnym spuszczeniem nieczystości ➤ Niewystarczająca infrastruktura turystyczna i usług powiązanych nie pozwala zatrzymać turysty na dłużej ➤ Niska atrakcyjność regionalnego rynku pracy skutkuje odpływem kapitału ludzkiego do innych miast wojewódzkich za lepiej płatną pracą. ➤ Niska atrakcyjność obszaru dla nowych inwestorów ➤ Brak długofalowych działań edukacyjno-promocyjnych podnoszących wiedzę i świadomość dot. zmian klimatu, ochrony środowiska, gospodarki wodnej, gospodarowania odpadami, ➤ Rosnące zagrożenie dla społecznego i gospodarczego rozwoju powodowane przez zmiany klimatu np. deszcze nawalne, wysokie temperatury

Wymiar przestrzenny	
Silne strony	Słabe strony
➤ Położenie w centralnej części województwa lubelskiego ➤ Poprawiająca się infrastruktura komunikacyjna: przez LOM przebiegają drogi krajowe S12, S17, S19 co umożliwia komunikację z woj. ościennymi w tym dobre połączenie ze stolicą ➤ Wybudowane w ramach instrumentu ZIT węzły przesiadkowe wraz z parkingami B&R, P&R ➤ Bliskość przejść granicznych z Białorusią i Ukrainą ➤ Dobre położenie logistyczne ➤ Rozwój miejskich linii autobusowych ZTM Lublin poza granice miasta-rdzenia ➤ Kluczowe znaczenie Lublina jako generatora ruchu w granicach LOM, który determinuje sprawny przepływ ruchu do gmin ościennych ➤ Znaczący udział taboru niskoemisyjnego oraz promocja publicznych środków transportu ➤ Wspólne inwestycje kilku gmin w zakresie mobilności w ramach projektu Mobilny LOF ➤ Leczniczy bioklimat Nałęczowa usankcjonowany wprowadzoną ochroną uzdrowską ➤ Wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe objęte ochroną prawną ➤ Bogate zasoby wodne – doliny rzeczne ➤ Unikatowe dziedzictwo naturalne LOM	➤ Ograniczony dostęp do transportu zbiorowego na obszarach wiejskich LOM ➤ Niedostosowana do potrzeb liczba połączeń między ośrodkami regionalnymi oraz powiatami ➤ Niedobory infrastruktury drogowej polegające na słabym stanie technicznym infrastruktury drogowej i okołodrogowej tj. bezpiecznych przejść, wysepek, energooszczędnego oświetlenia drogowego, chodników, wiat i zatok przystankowych na terenie LOM ➤ Brak dostatecznego zintegrowania pomiędzy różnymi środkami transportu, który pozwoli na zmianę środka transportu z indywidualnego na zbiorowy ➤ Duże natężenie ruchu (duża liczba samochodów) ➤ Braki infrastruktury towarzyszącej sprzyjającej włączeniu do regionalnego systemu transportowego m.in. węzłów przesiadkowych, parkingów P&R, B&R. ➤ Brak sprawnej komunikacji miejskiej łączącej z Portem Lotniczym spełniającej oczekiwania mieszkańców LOM. ➤ Zbyt mała liczba połączeń krajowych i międzynarodowych w stosunku do potencjału jaki posiada lubelski port lotniczy ➤ Brak spójnego systemu infrastruktury rowerowej w LOM ➤ Brak obwodnic poszczególnych miejscowości w LOM ➤ Niewystarczająca ilość chodników i bezpiecznych tras pieszych wzdłuż głównych dróg w obszarach zabudowanych. ➤ Duża degradacja obszarów zieleni i dolin rzecznych ➤ Zaburzona równowaga między zielenią a terenami gęstej zabudowy i postępująca ekspansja zabudowy mieszkalnej i letniskowej ➤ Zjawisko miejskiej wyspy ciepła negatywnym skutkiem nadmiernej urbanizacji ➤ Niewystarczająca ilość terenów zielonych i miejsc przeznaczonych pod rekreację

Szanse	Zagrożenia
➤ Budowa i funkcjonowanie Zintegrowanego Centrum Komunikacyjnego ➤ Oddanie do użytku dróg szybkiego ruchu m.in. S19 ➤ Budowa obwodnicy Nałęczowa jako ochrona bioklimatu i statusu uzdrowiska ➤ Zwiększenie dostępności transportu publicznego poprzez zintegrowanie różnych środków transportu w LOM ➤ Skomunikowanie Zintegrowanego Centrum Komunikacyjnego z innymi dworcami kolejowymi oraz z system węzłów przesiadkowych, parkingów P&R ➤ Modernizacja kluczowych dróg i zwiększenie przepustowości najbardziej obciążonych dróg stanowiących połączenie z drogami krajowymi oraz wyprowadzających ruch z rdzenia LOM ➤ Inwestycja w niskoemisyjne i energooszczędne środki transportu publicznego jako optymalizacja kosztów i poprawa jakości powietrza ➤ Odpowiednie wykorzystanie istniejącej infrastruktury Lubelskiego Roweru Miejskiego poprzez działania informacyjno-promocyjne i edukacyjne promujące transport rowerowy ➤ Budowa zintegrowanego systemu ścieżek rowerowych i systemu wypożyczania rowerów dla całego LOM ➤ Wspólne dokumenty strategiczne np. z zakresu: mobilności, zagospodarowania przestrzennego, adaptacji do zmian klimatu, polityki społecznej ➤ Duża różnorodność terenu i bogactwo walorów przyrodniczych stwarzające możliwość uprawiania turystyki aktywnej i wypoczynkowej ➤ Stworzenie wspólnej i kompleksowej oferty turystycznej dla gmin LOM z uwzględnieniem zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego oraz infrastruktury turystycznej i drogowej ➤ Przeciwdziałanie zmianom klimatu: mała retencja, rozsklepianie terenów, wykorzystywanie elementów zielono-niebieskiej infrastruktury ➤ Wzmocnienie bezpieczeństwa mieszkańców LOM poprzez rozwój systemu zarządzania bezpieczeństwem i doposażenie właściwych służb	➤ Niedostosowanie infrastruktury drogowej do rosnącego ruchu samochodowego generujące większe ryzyko zdarzeń drogowych ➤ Zbyt duże inwestycje w rozwój indywidualnego ruchu samochodowego, przekładające się na negatywny wpływ na środowisko, sprzyjający rozlewaniu się rdzenia LOM oraz Lublina, generujące znaczne koszty budowy oraz utrzymania ➤ Wzrost ruchu samochodów osobowych generujących większe ryzyko zdarzeń drogowych oraz większe zapotrzebowanie na infrastrukturę drogową ➤ Brak realizacji zapisów SUMPu dla LOM ➤ Niska atrakcyjność korzystania z komunikacji publicznej ze względów logistycznych i ekonomicznych oraz niskiej częstości kursowania ➤ Brak spójnej infrastruktury ścieżek rowerowych w LOM ➤ Budowanie infrastruktury rowerowej, która nie sprawia, że rower jest konkurencyjny dla samochodu, ➤ Brak dogodnych warunków dla rozwoju ruchu rowerowego, szczególnie w najbliższej okolicy centrów miast ➤ Brak dostatecznego zintegrowania systemu transportu publicznego łączącego różnego rodzaju środki transportu sprzyja zwiększonemu ruchowi aut osobowych i wzrostowi emisji CO2 ➤ Brak zrównoważonego planu zagospodarowania przestrzennego skutkuje postępującą degradacją obszarów zielonych na rzecz budownictwa mieszkalnego i zwartej zabudowy ➤ Brak miejsca/przestrzeni do spotkań nie stwarza podstawowych warunków do oddolnej inicjatywy lokalnych społeczności

Źródło: Opracowanie własne.

VIII. Plan Strategiczny LOM

Planowanie strategiczne opiera się przede wszystkim na zrealizowanych działaniach diagnostycznych. Pozostaje również w ścisłym związku z funkcją decyzyjną procesu zarządzania. Proces realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego został podzielony na cztery poziomy. Wszystkie zostały sformułowane na podstawie przeprowadzonego procesu diagnostycznego, którego wyniki zidentyfikowały najważniejsze potrzeby i problemy LOM oraz jego potencjały i szanse rozwojowe. W pierwszym kroku, na podstawie syntezy diagnozy oraz Analizy SWOT sformułowano Wizję Rozwoju, która jest jednocześnie celem głównym Partnerstwa. Przedstawia ona obraz LOM, w wyniku realizacji postanowień niniejszego dokumentu. Wizja ma również przełożenie na kolejny poziom wdrożeniowy czyli Cele Strategiczne obszaru, określone w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Wskazane Cele Strategiczne mają charakter długofalowy i wskazują generalny kierunek postępowania w realizacji założonej Wizji Rozwoju. Natomiast uszczegóławiające je Priorytety Rozwojowe będą realizowane w średnim okresie i stanowią narzędzia oraz sposoby realizacji Celów Strategicznych. Ostatnim elementem programu strategicznego są Kierunki Działań, które służą realizacji założonych celów i są podstawą wdrażania strategii ponadlokalnej. Ten spójny system w całości tworzy plan strategiczny LOM.

1. Wizja Rozwoju

Długookresowa, strategiczna wizja rozwoju jest istotnym elementem każdej strategii. W przypadku Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego jest ona opisem pożądanego stanu na koniec perspektywy finansowej UE, a tym samym na koniec obowiązywania niniejszego dokumentu. przedstawiając kierunki oczekiwanych zmian w wyniku realizacji strategii. Należy zaznaczyć, że wynika ona z uwarunkowań związanych z położeniem LOM, trendami rozwojowymi (zarówno globalnymi, np. demograficznymi, klimatycznymi czy technologicznymi, jak i specyficznymi dla obszaru). Wizja określona jest w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Na podstawie przeprowadzonego procesu diagnostycznego, weryfikując oczekiwania poszczególnych JST wchodzących w skład LOM sformułowano następującą wizję rozwoju:

Rysunek 3 – Wizja rozwoju Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego

W 2030 r. Lubelski Obszar Metropolitalny stanowi silny, konkurencyjny ośrodek funkcjonalny ze znaczącą rolą kultury, dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Jest obszarem atrakcyjnym turystycznie o wysokiej jakości przestrzeni publicznej. Dostępność komunikacyjna jest na wysokim poziomie, a wewnętrzny system komunikacyjny tworzy zintegrowaną ofertę dla mieszkańców. Dzięki temu mają oni równy dostęp do wysokiej jakości usług i infrastruktury społecznej oraz nowoczesnej edukacji. Środowisko naturalne jest czyste i odpowiednio chronione, a obszar metropolitalny jest przygotowany na ewentualne zagrożenia wynikające ze zmian klimatu.

Źródło: Opracowanie własne.

2. Cele Strategiczne i Priorytety Rozwojowe

Drugim poziomem uszczegółowienia zamierzeń związanych z realizacją strategii są cele strategiczne. Wyznaczono cztery zasadnicze cele, które związane są z priorytetowymi dla LOM obszarami współpracy. Mają one służyć realizacji zakładanej wizji. Punktem wyjścia do ich wyznaczenia była sporządzona i opisana w poprzednich rozdziałach Analiza SWOT. Cele strategiczne przedstawione są również jako zamierzenia, które chcielibyśmy osiągnąć w przyszłości. Główną zasadą, która przyświecała podczas determinowania celów, było ich jasne i przejrzyste określenie, tak aby nie pozostawiały wątpliwości co do zgodności z wizją rozwoju. Należy również zaznaczyć, że zgodnie z metodą SMART są one ściśle sformułowane, mierzalne, realistyczne i określone w czasie. Ponadto, każdy z celów strategicznych wpisuje się w priorytety i cele szczegółowe programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027.

Cele strategiczne zostały uszczegółowione poprzez Priorytety Rozwojowe, które pełnią rolę celów operacyjnych. Ich głównym zadaniem jest wykonywanie określonych działań i zadań, a także przedsięwzięć służących realizacji wizji. Można również powiedzieć, że w pewien sposób konkretyzują one zakładane cele strategiczne i spajają je z zaplanowanymi Kierunkami Działań. Przedstawione poniżej cele zostały sformułowane i opisane z uwzględnieniem podejścia zintegrowanego. Odnoszą się one do Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego całościowo i w taki również sposób mają prowadzić do rozwiązywania wspólnych problemów JST LOM oraz wykorzystywania ich potencjałów. Zintegrowany charakter Celów przejawia się również poprzez ich wzajemną komplementarność. Tworzą one spójny pakiet, który ma prowadzić do osiągnięcia zakładanej wizji rozwoju.

Cel Strategiczny 1: Wzmocnienie roli kultury, dziedzictwa kulturowego i naturalnego LOM.

Cel strategiczny wpisuje się w wynikającą z diagnozy obszaru wsparcia potrzebę zagospodarowania zasobów (materialnych i niematerialnych) na miejsca aktywności kulturowej, turystycznej i rekreacyjnej przeznaczonej dla społeczności obszaru metropolitalnego oraz turystów. Niniejszy cel wpisuje się w następujące cele szczegółowe programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027:

1. cel szczegółowy 4(vi) wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych,
2. cel szczegółowy 5(i) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich oraz
3. cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.

Obszar realizacji celu charakteryzuje się słabym dostępem do kulturotwórczych usług publicznych oraz niewykorzystanym potencjałem turystycznym. Na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego występują duże potrzeby w zakresie rozwoju i ochrony infrastruktury opartej na unikalnym dziedzictwie kulturowym, historycznym i zabytkowym, która stworzy nową ofertę turystyczno-kulturalną i przyczyni się do rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru funkcjonalnego zwiększając atrakcyjność turystyczną obszaru LOM. Jednym z działań niezbędnych do podjęcia jest również zwiększenie dostępności oferty kulturalnej dla mieszkańców LOM i całego regionu. Należy zwrócić uwagę na wzmocnianie instytucji kultury w celu realizacji nowych wyzwań przed nimi stawianych w obszarze włączenia społecznego, kreowania integracji międzypokoleniowej oraz wzmocniania więzów społecznych w lokalnej społeczności, a także realizujących cele edukacyjne powiązane z prowadzoną działalnością kulturalną.

Realizacja celu przyczyni się również do wzrostu konkurencyjności i atrakcyjności regionu poprzez poprawę dostępności i jakości usług publicznych w całym obszarze, podniesienie jakości kapitału ludzkiego osiągane dzięki rozwojowi edukacji kulturalnej i ograniczenie wykluczenia społecznego. Zwiększenie/uzupełnienie oferty kulturalnej w LOM zwiększy atrakcyjność regionu, przyciągnie turystów a tym samym może być czynnikiem wzrostu gospodarczego.

Obiekty dziedzictwa kulturowego i tereny zielone o wysokiej jakości i estetyce, są ważnym elementem krajobrazu LOM, wpływającym na jego atrakcyjność. W celu zwiększenia atrakcyjności kultury lokalnej na obszarze LOM istnieje potrzeba poprawy dostępności i poszerzenia oferty instytucji kultury o nowe funkcje oraz ich eksponowanie w przestrzeni, a także powiązanie potencjałów kulturowych z turystyką. Jednym z działań możliwych do realizacji w ramach niniejszego celu będzie włączenie do programów rozwoju kultury i turystyki ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego. Istotna jest również ochrona zabytkowych obiektów kulturowych obronnych i przemysłowych. Jedną z form wykorzystania dostępnych zasobów może być ich zagospodarowanie w formie szlaków turystycznych lub tras rowerowych, a także historycznych szlaków kulturowych. Bardzo ważne jest również wykorzystywanie ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego jako bazy dla tworzenia instytucji kultury, udostępnianie zabytków na cele turystyczne oraz ochrona i eksponowanie miejsc pamięci narodowej. Działania realizowane w ramach celu będą polegały także na tworzeniu i odnowie obszarów rozwoju rekreacji wypoczynkowej i turystyki krajoznawczej służącej podnoszeniu walorów turystycznych. Przewiduje się również, że realizowane działania pozwolą na wsparcie procesu rewitalizacji społecznej i fizycznej Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Realizacja celu wpłynie pozytywnie na poprawę jakości życia społecznego i pobudzenie aktywności społeczno-gospodarczej lokalnej społeczności. Cel zostanie zrealizowany zarówno poprzez realizację przedsięwzięć infrastrukturalnych jak również działań nieinwestycyjnych. Do najważniejszych typów działań realizowanych w ramach celu możemy zaliczyć: tworzenie ścieżek/szlaków edukacyjnych i turystycznych (w tym rowerowych) wraz z małą infrastrukturą i oznakowaniem, renowację/konserwację/ochronę zabytków wraz z terenami przynależnymi, budowę/przebudowę budynków na cele kulturalne, tworzenie atrakcyjnych turystycznie przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych z wykorzystaniem walorów przyrodniczych, rewitalizację dolin rzecznych poprzez tworzenie przestrzeni do spędzania czasu wolnego, wsparcie ośrodków kultury i promowanie dziedzictwa kulturowego. Działania w ramach niniejszego celu pozwolą na likwidację słabych stron i wykorzystanie potencjałów obszaru w zakresie kultury i turystyki.

Przewiduje się również realizację elementów związanych z ICT tak aby w pełni wykorzystać możliwości jakie daje wspierana infrastruktura kultury i dziedzictwa kulturowego, tak aby w sytuacji wystąpienia obostrzeń dotyczących możliwości korzystania z tej infrastruktury usługi mogły być świadczone przy wykorzystaniu rozwiązań cyfrowych.

Cel zostanie zrealizowany poprzez następujące Priorytety Rozwojowe:

Rysunek 4 – Priorytety Rozwojowe w ramach CS1

Źródło: Opracowanie własne.

Cel Strategiczny 2: Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości edukacji i usług społecznych w LOM.

Niniejszy cel wpisuje się w następujące cele szczegółowe z zakresu infrastruktury edukacyjnej programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027:

1. cel szczegółowy 4(ii) poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online,

2. cel szczegółowy 4(f) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Cel strategiczny obejmuje również działania z zakresu poprawy dostępu do usług społecznych wpisując się jednocześnie w poniższe cele szczegółowe programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027:

1. cel szczegółowy 4(iii) wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne,
2. cel szczegółowy 4(v) zapewnianie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej,
3. cel szczegółowy 4(k) zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.

Cel strategiczny odpowiada na potrzeby Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego związane z dostępem do odpowiedniej jakości edukacji i infrastruktury włączenia społecznego. Dużym wyzwaniem jest również zapewnienie wsparcia dla osób w podeszłym wieku, co wiąże się z ogólną tendencją związaną ze starzeniem się społeczeństwa. Na terenach wiejskich problem ten jest szczególnie odczuwalny ze względu na słabo rozwiniętą sieć wsparcia dla osób starszych oraz z powodu odpływu osób młodych, co dodatkowo pogłębia kryzys demograficzny wsi. Ograniczony dostęp do usług społecznych dotyczy także w dużej mierze osoby wykluczone społecznie, bezrobotne, długotrwale chore, niepełnosprawne, wielodzietne, osoby z zaburzeniami psychicznymi w tym osoby uzależnione i ich rodziny. Diagnoza wykazała, dużą liczbę osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz brak odpowiedniej infrastruktury, która mogłaby służyć ich integracji, aktywizacji społecznej oraz umożliwiałaby realizację usług na wysokim poziomie. Podobnie, jeśli chodzi o infrastrukturę edukacyjną, która w poszczególnych gminach wymaga inwestycji w zakresie przebudowy, remontu, rozbudowy obiektów istniejących, a także budowy nowych budynków. Należy również zadbać o odpowiednią jakość oferty edukacyjnej i podnoszenie kompetencji.

Powyższe sprawia, że rozwój wysokiej jakości usług społecznych w LOM jest niezbędny, aby poprawić sytuację mieszkańców w kwestiach społecznych. Realizacja celu w zakresie infrastruktury włączenia społecznego pozwoli na poprawę sytuacji związanej z utrudnionym obecnie dostępem i jakości usług dedykowanych osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, w tym również seniorów i grup defaworyzowanych. Działania przewidziane do realizacji w ramach komponentu społecznego obejmują usługi opiekuńcze dla seniorów (w tym opieka wytchnieniowa i teleopieka). Niezbędne będą również roboty budowlane i wyposażenie infrastruktury usług społecznych i integracji społecznej. Wsparcie działań na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji (np. Centra Aktywności Społecznej, Centra Usług Społecznych, Centra Seniorów) powinny być wspierane również działaniami miękkimi finansowanymi ze środków EFS+, poprzez poprawę dostępu i realizację spersonalizowanych środowiskowych usług społecznych i zdrowotnych w środowisku rodzinnym lub lokalnym z jednoczesnym ograniczeniem roli instytucji w organizacji opieki i wsparcia. Będą to działania szkoleniowe celowane do rodzin i faktycznych opiekunów osób potrzebujących wsparcia (rozwój usług opiekuńczych, asystenckich). W zakresie wsparcia rodziny realizowane będą usługi wspierające i interwencyjne ukierunkowane na wspieranie rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, dysfunkcją i niewydolnością wychowawczą w tym działania na rzecz rodzinnej pieczy zastępczej. Celem

jest kompleksowe wsparcie podopiecznych opuszczających pieczę i młodzież opuszczającą różnego rodzaju ośrodki. W zakresie łagodzenia skutków ubóstwa dzieci prowadzone będą m.in. działania na rzecz integracji społecznej rodzin wielodzietnych, ubogich rodzin z dziećmi i rodziców samotnie wychowujących dzieci. Działania miękkie w obszarze zdrowia będą polegały na realizacji programów polityki zdrowotnej w celu podniesienia jakości życia, m.in. w zakresie promocji zdrowia, profilaktyki, diagnostyki i rehabilitacji.

Istotne będą również działania przewidujące modernizację, adaptację (do potrzeb osób z niepełnosprawnościami) oraz zakup wyposażenia infrastruktury niezbędnej do świadczenia środowiskowych form wsparcia w miejscu zamieszkania (w tym ośrodki dziennego pobytu). Przewidziano również interwencję na rzecz placówek zapewniających całodobową opiekę osobom z niepełnosprawnościami, przewlekłe chorym lub osobom w podeszłym wieku. Uzupełnieniem działań mogą być również roboty budowlane i wyposażenie infrastruktury mieszkalnictwa o charakterze wspomagającym i chronionym oraz wsparcie infrastruktury wykorzystywanej w ramach najmu socjalnego.

Realizacja celu poprzez inwestycje w zakresie infrastruktury edukacyjnej, które mają priorytetowe znaczenie dla mieszkańców LOM przyczyni się do poprawy stanu bazy edukacyjnej, dostosowania jej do stale zwiększającej się liczby dzieci oraz współczesnych trendów edukacji. Budowa budynków oświatowych, w tym również w technologii pasywnej wpłynie na poprawę efektywności energetycznej. W zakresie edukacji planowane są inwestycje w infrastrukturę edukacji przedszkolnej i ogólnej (w tym szkoły specjalne przysposabiające do pracy), m.in. budowa, rozbudowa, przebudowa, adaptacja i modernizacja obiektów edukacyjnych wraz z zapewnieniem niezbędnego wyposażenia dla przedszkoli, placówek edukacji ogólnej i zawodowej, placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie, wraz z zapleczem socjalnym. Dodatkowo zaplanowano działania w zakresie wdrażania rozwiązań pozwalających na realizację zadań edukacyjnych w systemie on-line oraz podniesienie standardu technologicznego systemu zdalnego nauczania, poprzez rozwój niezbędnej infrastruktury oraz rozwój edukacji i uczenia się przez całe życie z uwzględnieniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

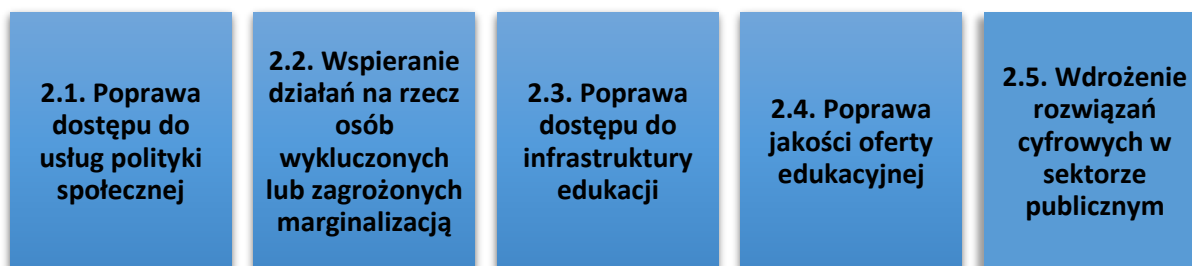
W zakresie szeroko pojętej polityki młodzieżowej podejmowane będą również działania skierowane do tej grupy wiekowej. Oferta spędzania wolnego czasu, zajęcia szkolne i dodatkowe na wysokim poziomie, pobudzanie aktywności młodzieży to tylko niektóre elementy, które powinny zostać zrealizowane w ramach niniejszego celu strategicznego. Odpowiednie zagospodarowanie potencjału ludzi młodych powinno pozwolić na ich pozytywne spojrzenie na LOM oraz chęć kontynuacji nauki oraz życia zawodowego w regionie.

Podejmowane będą również działania w celu wyrównywania szans edukacyjnych i rozwojowych dzieci i młodzieży z różnego rodzaju niepełnosprawnościami z uwagi na stale rosnące zapotrzebowanie na tego typu rozwiązania. Jest to szczególnie istotne w sytuacjach, gdy z uwagi na rodzaj niepełnosprawności istnieje konieczność zastosowania rozwiązań ukierunkowanych na potrzeby tych uczniów a rodzaj niepełnosprawności uniemożliwia zastosowania form zdeinstytucjonalizowanych.

Efekty realizacji celu strategicznego będą widoczne zarówno w sferze infrastrukturalnej jak i w sferze społecznej. Poprawa dostępu do wysokiej jakości edukacji i usług społecznych w LOM doprowadzi do podwyższenia poziomu życia mieszkańców oraz włączenia społecznego grup wykluczonych i defaworyzowanych.

Przewiduje się również realizację elementów związanych z ICT tak aby w pełni wykorzystać możliwości jakie daje wspierana infrastruktura społeczna i edukacyjna tak aby w sytuacji wystąpienia obostrzeń dotyczących możliwości korzystania z tej infrastruktury usługi mogły być świadczone przy wykorzystaniu rozwiązań cyfrowych. Wdrożenie w sektorze publicznym rozwiązań cyfrowych, pozwoli zapewnić wysoki poziom jakości i dostępności e-usług skierowanych do obywateli i przedsiębiorstw. Realizacja wsparcia przyczyni się do zwiększenia zakresu danych dostępnych w postaci cyfrowej oraz usprawnienia procesów w administracji publicznej.

Cel zostanie zrealizowany poprzez następujące Priorytety Rozwojowe:

Źródło: Opracowanie własne.

Cel Strategiczny 3: Rozwój i wzmocnienie zrównoważonej mobilności w LOM.

Cel strategiczny LOM przyczynia się do transformacji gospodarki na gospodarkę niskoemisyjną, w szczególności w zakresie szeroko pojętej mobilności, a zatem wpisuje się w cele szczegółowe 2(viii) oraz 3(ii) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027. Cel szczegółowy 2(viii) programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 obejmuje wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej, natomiast cel szczegółowy 3(ii) obejmuje rozwój i udoskonalanie zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatu, inteligentnej i intermodalnej mobilności na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w tym poprawę dostępu do TEN-T oraz mobilności transgranicznej. W ramach tego celu strategicznego planuje się również realizację projektów z programu Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027 w obszarze Zrównoważona mobilność miejska.

Realizacja celu strategicznego wynika ze zdiagnozowanych problemów Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w zakresie zrównoważonej mobilności i integracji systemów transportowych. Pomimo inwestycji realizowanych w ramach poprzedniej perspektywy finansowej, nadal występują potrzeby w zakresie transportu niskoemisyjnego i komunikacji. Duża część LOM to obszary wiejskie gdzie z racji peryferyjnego położenia lub braków infrastrukturalnych nie dociera transport zbiorowy. Mieszkańcy takich miejscowości zdani są na korzystanie z własnych środków transportu. Przy wielu drogach gminnych czy powiatowych brakuje chodników i ścieżek rowerowych oraz oświetlenia co przyczynia się do wielu tragicznych wypadków. Na obszarach miejskich występuje natomiast duże natężenie ruchu, gdyż większość osób korzysta z własnych samochodów dojeżdżając codziennie do pracy w mieście. Spowolniony ruch aut ze względu na korki skutkuje natomiast pogorszeniem stanu powietrza na terenach miejskich, gdzie dopuszczalne normy zanieczyszczeń przekraczane są wielokrotnie.

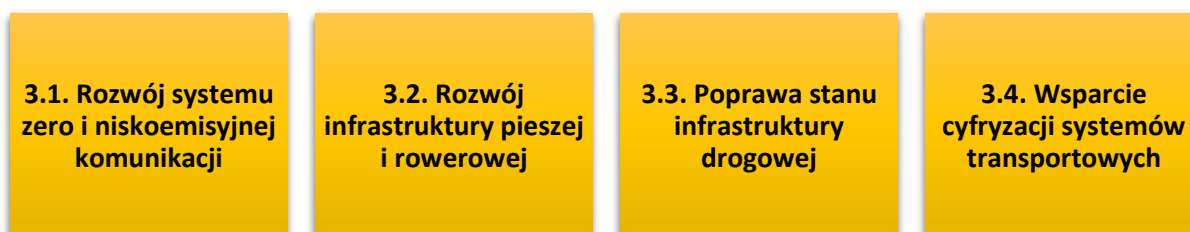
Realizacja celu będzie obejmować swoim zasięgiem terytorium gmin wchodzących w skład Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Pozwoli to na osiągnięcie przewagi transportu zbiorowego nad indywidualnym dzięki rozwojowi i usprawnieniu sieci połączeń pieszych i rowerowych oraz ich integracji z transportem publicznym. Przyczyni się także do poprawy i rozwoju systemu komunikacji zbiorowej, zwiększenia priorytetyzacji dla mniej emisyjnych środków transportu. Powstanie nowa infrastruktura pieszka, rowerowa i dla transportu zbiorowego. Działania te pośrednio doprowadzą również do poprawy stanu środowiska naturalnego, w szczególności w zakresie jakości powietrza. Nowe ścieżki rowerowe powstaną także w miejscach interesujących przyrodniczo i turystycznie co wpłynie na rozwój sektora turystycznego. Zostanie zakupiony bardziej ekologiczny transport publiczny. Stworzone zostaną nowe dworce i węzły przesiadkowe umożliwiające integrację różnych form transportu, a właściwe skomunikowanie ZCK z innymi dworcami kolejowymi na terenie miasta Lublin oraz z węzłami przesiadkowymi i przystankami autobusowymi w sposób umożliwiający kontynuowanie podróży z wykorzystaniem transportu publicznego lub środków transportu indywidualnego będzie miało pozytywny wpływ na szybkość i komfort podróży. Dobrze rozwinięta infrastruktura może wywierać także istotny wpływ na rozwój gospodarczy LOM poprzez podniesienie atrakcyjności dla potencjalnych inwestorów. Zakłada się, że realizacja celu pozwoli na to by Lubelski Obszar Metropolitalny był bardziej spójny pod względem komunikacyjnym, a osoby dojeżdżające na co dzień do miasta rdzenia obszaru

lub poruszające się na jego terenie będą miały realną alternatywę w postaci niskoemisyjnego bądź zeroemisyjnego transportu zbiorowego. Poprawione zostanie bezpieczeństwo ruchu drogowego poprzez budowę nowych odcinków chodników oraz cyfryzację rozwiązań wspierających inteligentny zrównoważony system transportu. Stworzenie nowych możliwości komunikacji: rowerem bądź komunikacją zbiorową ma na celu zmniejszenie zatorów komunikacyjnych i problemów z parkowaniem samochodów w centrach. Inwestycje w zbiorowy transport ekologiczny w formie np. autobusów elektrycznych czy wodorowych przyczynią się do ograniczenia negatywnych skutków jakie niesie ze sobą transport, a przede wszystkim do ograniczenia emisji CO₂.

Efektem realizacji celu strategicznego będzie funkcjonowanie na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego sprawnego i zrównoważonego systemu transportowego. Dzięki modernizacji i poprawie przepustowości dróg wprowadzających i wyprowadzających ruch z miasta z uwzględnieniem m.in. buspasów i innych środków stanowiących preferencję dla transportu publicznego, poprawie ulegnie sytuacja w zakresie codziennych dojazdów do pracy. Jednocześnie umożliwi to większą integrację funkcjonalnych generatorów ruchu i rynków pracy. Zrównoważona multimodalna mobilność miejska wpłynie także na działania adaptacyjne mające łagodzące oddziaływanie na zmiany klimatu, co przyczyni się do poprawy jakości życia w LOM. Z efektów działań podejmowanych w ramach realizacji celu korzystać będą mieszkańcy miasta Lublin, gmin LOM, regionu, podróżujący codziennie z/do Lublina, studenci, ale też mieszkańcy całego województwa czy też turyści.

Cel zostanie zrealizowany poprzez następujące Priorytety Rozwojowe:

Rysunek 6 – Priorytety Rozwojowe w ramach CS3

Źródło: Opracowanie własne.

Cel Strategiczny 4: Przystosowanie LOM do zmian klimatu i poprawa stanu środowiska naturalnego.

Cel strategiczny LOM wpisuje się w następujące cele szczegółowe programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027:

1. cel szczegółowy 2(iv) wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego,
2. cel szczegółowy 2(v) wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej,
3. cel szczegółowy 2(vi) wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej oraz
4. cel szczegółowy 2(vii) wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia.

Jak wynika z przeprowadzonych diagnoz, zagrożeniem dla LOM jest nasilenie częstotliwości występowania zjawisk ekstremalnych takich jak m.in. susze, podtopienia i gwałtowne zjawiska atmosferyczne powodowane zmianami klimatu. Zjawiska te stanowią zagrożenie dla społecznego i gospodarczego rozwoju. Zmiany klimatu są zjawiskiem globalnym, ale skutki tych zmian są odczuwalne przede wszystkim lokalnie. Działania adaptacyjne do zmian klimatu stają się coraz bardziej działaniami priorytetowymi dla samorządów lokalnych. Na terenie LOM identyfikowane są również potrzeby związane z poprawą stanu środowiska naturalnego. Obszar ten charakteryzuje się wysokimi walorami przyrodniczymi oraz wysokim poziomem bioróżnorodności. W związku z tym w ramach celu niezbędne są również działania chroniące obszary cenne przyrodniczo. Ochrona tych obszarów

i udostępnienie ich społeczeństwu, w sposób bezpieczny dla przyrody, nie tylko wpłynie korzystnie na środowisko i bioróżnorodność, ale również na komfort życia mieszkańców. W celu poprawy stanu środowiska oraz bezpieczeństwa i jakości życia mieszkańców Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego, w obliczu zmian klimatu i idących za tym negatywnych skutków, niezbędnym jest zintensyfikowanie działań adaptacyjnych.

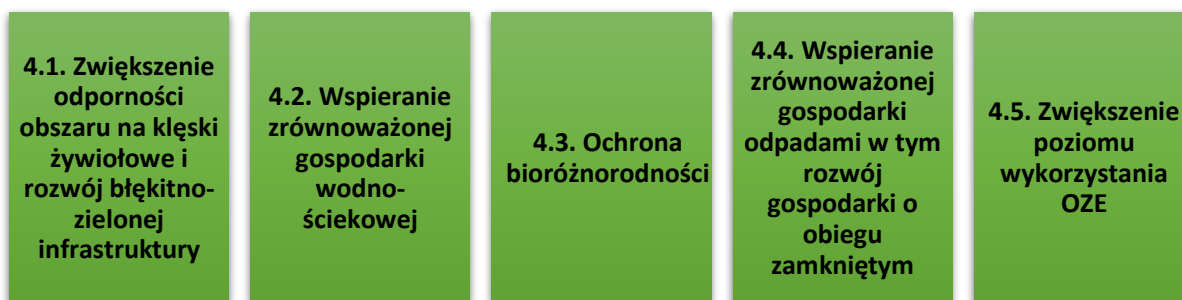
W ramach realizacji niniejszego celu strategicznego możemy wyróżnić szereg zadań prowadzących do poprawy stanu środowiska oraz poprawy warunków i komfortu życia mieszkańców LOM w obliczu zmian klimatu i idących za tym negatywnych skutków. Istotna jest również kwestia poprawy sytuacji w zakresie bezpieczeństwa kryzysowego i zarządzania zasobami w przypadku wystąpienia zjawisk nagłych m.in. w zakresie rozwoju potencjału służb publicznych poprzez odpowiednie wyposażenie w sprzęt, systemy prognozowania i ostrzegania środowiskowego w celu podniesienia bezpieczeństwa mieszkańców LOM. Wspieranie inwestycji w zbiorniki retencyjne wraz z infrastrukturą towarzyszącą, w tym rekreacyjną staną się także elementami systemu przeciwpowodziowego i przeciwpożarowego. Inwestycje w zielono-błękitną infrastrukturę oraz rewitalizacja, odnowa i pielęgnacja terenów zielonych oraz cennych przyrodniczo pozwolą na likwidację problemów klimatycznych np. miejskiej wyspy ciepła. Istotne będą też działania z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, które pozwolą na eliminację braków w niniejszym zakresie, szczególnie dotyczących infrastruktury wodociągowej oraz kanalizacyjnej na terenach wiejskich.

Efektom realizacji celu będzie zwiększenie zdolności adaptacyjnych oraz łagodzenie negatywnych skutków zmian klimatu dla środowiska, gospodarki, mieszkańców Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego oraz całego województwa lubelskiego i odwiedzających je przyjezdnych. Podejmowane działania przyczynią się do promowania systemów regeneracji i wymiany powietrza, osłabienia zjawiska tzw. miejskiej wyspy ciepła i ograniczenia niekorzystnych zjawisk związanych ze zmianami klimatu poprzez m.in. zwiększoną retencję wód opadowych oraz inne działania wspierające odporność środowiska naturalnego na zachodzące zmiany klimatyczne.

Cel wpłynie pozytywnie na zachowanie różnorodności biologicznej a przez to na jakość życia mieszkańców (tereny zieleni pełnią także istotne funkcje zdrowotne i rekreacyjne). Ochrona obszarów cennych przyrodniczo, z jednoczesnym kanalizowaniem ruchu turystycznego pozwoli na wzmocnienie różnorodności biologicznej obszaru. Utrwali również wizerunek Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego jako terenu o dobrym stanie środowiska naturalnego, atrakcyjnego przyrodniczo o wysokim poziomie zachowania i ochrony kompleksów przyrodniczych i potencjale biologicznym. Wsparcie działań prowadzących do efektywnego wykorzystania i zachowania zasobów naturalnych pozwoli na przeciwdziałanie czynnikom powodującym obniżenie jakości obszarów cennych przyrodniczo. Należy zadbać również o poprawę funkcjonowania systemu zagospodarowania odpadów. Planowane działania powinny prowadzić do realizacji polityki gospodarki o obiegu zamkniętym, która również wpłynie na poprawę stanu środowiska. Cel przyczyni się także do uzupełnienia infrastruktury rekreacyjno - turystycznej na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Jego realizacja pomoże podnieść świadomość ekologiczną mieszkańców, co korzystnie będzie wpływać na ochronę środowiska naturalnego we wszystkich sferach.

Cel zostanie zrealizowany poprzez następujące Priorytety Rozwojowe:

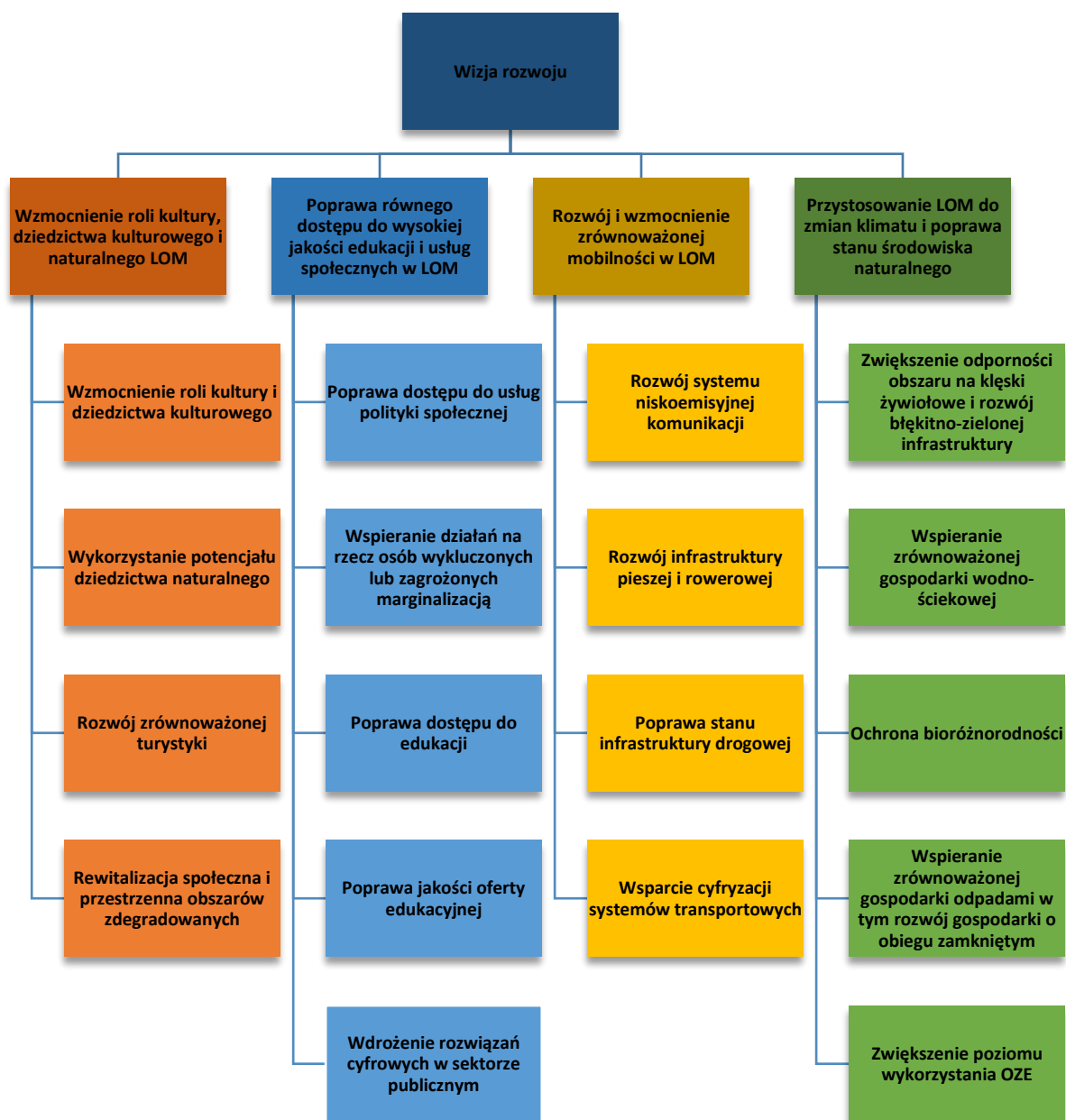
Rysunek 7 – Priorytety Rozwojowe w ramach CS4

Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowując, należy zaznaczyć że cele strategiczne rozwoju zostały określone wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Są to długookresowe założenia, które mają zostać osiągnięte w wyniku realizacji postanowień strategii. Priorytety Rozwojowe pełnią natomiast rolę celów szczegółowych przewidzianych do zrealizowania w średnim okresie. Cele i Priorytety zostały określone zarówno tematycznie jak i terytorialnie. Przedstawiona struktura tworzy logicznie powiązany, spójny system. Realizacja działań będzie przyczyniać się do osiągania poszczególnych Priorytetów Rozwojowych, co z kolei powinno odnosić się do osiągnięcia celów wyższego rzędu, czyli Celów Strategicznych. Dzięki realizacji przede wszystkim działań zintegrowanych, odpowiadających na potrzeby mieszkańców LOM w kilku priorytetach i celach możliwe jest uzyskanie efektu synergii, co będzie miało pozytywny wpływ na rozwój obszaru. Poniższy rysunek prezentuje Układ Celów Strategicznych i Priorytetów Rozwojowych LOM.

Rysunek 8 – Cele Strategiczne i Priorytety Rozwojowe LOM

Źródło: Opracowanie własne.

3. Kierunki Działań LOM

Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych interwencji i priorytetów rozwojowych stanowią kolejny poziom wdrażania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Zbiór tych kierunków pozwala na ogólne określenie zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć. Kierunki działań oznaczają zakres niezbędnych interwencji, które powinny być podejmowane przez JST LOM oraz partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych. Kierunki działań są zatem podstawą wdrażania strategii. Wskazanie w strategii kierunków działań lub, tam gdzie to jest możliwe, konkretnych działań jest zatem bardzo istotnym elementem prac nad dokumentem strategicznym. W kolejnych rozdziałach zostaną określone również oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki monitorujące ich osiągnięcie. Identyfikacja kluczowych zmian niezbędnych do realizacji założonych celów pozwoli na określenie najważniejszych kierunków interwencji, a następnie instrumentów realizacyjnych (w tym projektów) – mogą one znaleźć się już w części strategicznej lub też w części realizacyjnej dokumentu. Ważne jest, aby instrumenty przypisane były do poszczególnych celów i kierunków interwencji. Odzwierciedleniem całości planu strategicznego jest poniższa tabela. Pokazuje ona powiązania pomiędzy poszczególnymi celami strategicznymi, priorytetami rozwojowymi i kierunkami działań LOM.

Tabela 6 – Kierunki działań LOM

	Priorytet Rozwojowy	Kierunki działań
Cel Strategiczny 1 - Wzmocnienie roli kultury, dziedzictwa kulturowego i naturalnego LOM	1.1. Wzmocnienie roli kultury i dziedzictwa kulturowego	✓ Przygotowanie kompleksowej oferty turystycznej wspólnie z gminami LOM. ✓ Ochrona, promocja i upowszechnienie zasobów dziedzictwa kulturowego. ✓ Digitalizacja dóbr kultury i zasobów bibliotecznych. ✓ Organizowanie imprez i wydarzeń kulturalnych o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym dla różnych grup wiekowych, w różnych obszarach kultury wykorzystująca unikalne zasoby lokalne. ✓ Wzmocnienie edukacji kulturalnej poprzez rozszerzenie oferty edukacyjnej, podnoszenie poziomu wiedzy o kulturze, sztuce i twórcach. ✓ Wsparcie instytucji kultury. ✓ Wsparcie dla lokalnych twórców kultury. ✓ Budowa/rozbudowa/modernizacja budynków na potrzeby kulturalne wraz z uzupełniającymi funkcjami edukacyjnymi, społecznymi i włączającymi.
	1.2. Wykorzystanie potencjału dziedzictwa naturalnego	✓ Tworzenie atrakcyjnych turystycznie przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych z wykorzystaniem walorów przyrodniczych z małą infrastrukturą. ✓ Zagospodarowanie terenu dolin rzecznych na cele społeczno-rekreacyjne z małą infrastrukturą. ✓ Tworzenie ścieżek/szlaków edukacyjnych.
	1.3. Rozwój zrównoważonej turystyki	✓ Planowanie i tworzenie pieszych ścieżek/szlaków turystycznych wraz z małą infrastrukturą i oznakowaniem o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym ✓ Planowanie i tworzenie rowerowych ścieżek/szlaków turystycznych wraz z małą infrastrukturą i oznakowaniem o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym

Cel Strategiczny 2 - Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości edukacji i usług społecznych w LOM		✓ Tworzenie i promowanie lokalnych produktów turystycznych (sieciowanie produktów). ✓ Wsparcie infrastruktury turystycznej o zasięgu ponadlokalnym
	1.4. Modernizacja obszarów zdegradowanych i nadanie im nowej funkcji społecznej	✓ Modernizacja i adaptacja budynków istniejących w celu dostosowania przestrzeni do pełnienia funkcji społeczno-gospodarczych i kulturalnych. ✓ Modernizacja społeczna na terenach zdegradowanych i zagrożonych trwałą marginalizacją. ✓ Rozwój i modernizacja infrastruktury rekreacyjnej, np. siłownie na wolnym powietrzu, place zabaw, obszary rekreacji dla całych rodzin z uwzględnieniem lokalizacji terenów mieszkaniowych. ✓ Zapewnienie dostępności przestrzeni publicznej, architektury, transportu i produktów do wymagań wszystkich obywateli szczególnie dla osób ze szczególnymi potrzebami.
	2.1. Poprawa dostępu do usług polityki społecznej	✓ Modernizacja, adaptacja (do potrzeb osób potrzebujących) oraz zakup wyposażenia infrastruktury niezbędnej do świadczenia środowiskowych form wsparcia w miejscu zamieszkania. ✓ Budowa/przebudowa/rozbudowa infrastruktury oraz zakup wyposażenia dla placówek zapewniających całodobową lub dzienną opiekę osobom z niepełnosprawnościami, przewlekłe chorym lub osobom w podeszłym wieku. ✓ Budowa/przebudowa/rozbudowa infrastruktury oraz zakup wyposażenia dla placówek mieszkalnictwa o charakterze wspomagającym i chronionym (w uzasadnionych przypadkach także zakup lokali mieszkalnych na przedmiotowe cele). ✓ Wsparcie istniejącej infrastruktury (mieszkania/lokale) wykorzystywanej w ramach najmu socjalnego. ✓ Budowa/przebudowa/rozbudowa infrastruktury oraz zakup wyposażenia dla placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do lat 3.
	2.2. Wspieranie działań na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych marginalizacją	✓ Rozwój usług opartych na formach zdeinstytucjonalizowanych i aktywizacja społeczno-zawodowa w miejscu zamieszkania. ✓ Rozwój usług opiekuńczych dla seniorów w tym opieka wytnieniowa i teleporady. ✓ Zapewnienie opieki i specjalistycznych usług dostosowanych do potrzeb osób dorosłych, świadczonych w formach dziennych i całodobowych w centrach opiekuńczo-mieszkalnych. ✓ Organizowanie i prowadzenie zajęć umożliwiających nabycie, rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania w środowisku. ✓ Rozwój usług asystenckich wspierających aktywność społeczną, edukacyjną lub zawodową osób z niepełnosprawnościami.
	2.3. Poprawa dostępu do edukacji	✓ Budowa, rozbudowa, przebudowa, adaptacja i modernizacja obiektów na potrzeby prowadzenia działalności edukacji przedszkolnej wraz z zapleczem socjalnym (m.in. place zabaw), i zapewnieniem niezbędnego wyposażenia

	gwarantującego wysoką jakość kształcenia w tym przystosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami ✓ Budowa, rozbudowa, przebudowa, adaptacja i modernizacja obiektów edukacyjnych na potrzeby prowadzenia działalności edukacji ogólnej i zawodowej (w tym szkoły specjalne przysposabiające do pracy) i zapewnieniem niezbędnego wyposażenia, które pozwoli na wsparcie procesu rozwoju kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych w powiązaniu z zapotrzebowaniem dynamicznie zmieniającego się rynku pracy, w tym przystosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. ✓ Działania informacyjno-promocyjne i edukacyjne promujące transport rowerowy
2.4. Poprawa jakości oferty edukacyjnej	✓ Wdrażanie rozwiązań pozwalających na realizację zadań edukacyjnych w systemie on-line oraz podniesienie standardu technologicznego systemu zdalnego nauczania, poprzez rozwój niezbędnej infrastruktury (umożliwiającej m.in. skuteczne wykorzystywanie dostępu do szybkiego szerokopasmowego internetu), wyposażenie w niezbędny sprzęt oraz dostosowanie do warunków odpowiadających możliwościom osób z niepełnosprawnościami. ✓ Zakup nowoczesnego wyposażenia na potrzeby kształcenia zawodowego powiązanego z wymaganiami rynku pracy ✓ Kształtowanie i rozwijanie kompetencji kluczowych w tym kompetencji cyfrowych. ✓ Działania z zakresu aktywizacji młodzieży, w tym partycypacji obywatelskiej młodzieży. ✓ Dodatkowe zajęcia edukacyjne i specjalistyczne wyrównujące szanse edukacyjne dzieci w zakresie stwierdzonych deficytów oraz zwiększające szanse edukacyjne dzieci.
2.5. Wdrożenie rozwiązań cyfrowych w sektorze publicznym	✓ Rozwój elektronicznych usług publicznych na poziomie regionalnym i lokalnym; ✓ Udostępnienie informacji sektora publicznego oraz cyfrowych zasobów pozostających w dyspozycji podmiotów spoza sektora publicznego w zakresie zasobów naukowych, kulturowych i administracji. ✓ Rozwój, modernizacja i integracja danych geodezyjnych zasobów powiatowych oraz zasobów wojewódzkich, ich udostępnienie w celu tworzenia związanych z nimi usług cyfrowych. ✓ Rozwój infrastruktury informacji przestrzennej. ✓ Projekty z zakresu rozwoju cyberbezpieczeństwa, tj. wzmacniające bezpieczeństwo świadczenia e-usług lub systemów informatycznych poprzez budowę lub modernizację istniejących systemów, o zasięgu regionalnym i lokalnym.
3.1. Rozwój systemu niskoemisyjnej komunikacji	✓ Zakup oraz modernizacja niskoemisyjnego taboru szynowego, trolejbusowego i autobusowego dla połączeń

Cel Strategiczny 3 - Rozwój i wzmocnienie zrównoważonej mobilności w LOM		miejskich i podmiejskich wraz z niezbędną infrastrukturą (np. stacje ładowania pojazdów). ✓ Budowa, rozbudowa i przebudowa infrastruktury transportu publicznego (np. sieci kolei aglomeracyjnej; skomunikowanie dworców kolejowych, pętle trolejbusowe i autobusowe; wiaty z aktywną informacją pasażerską; zaplecze techniczne do obsługi taboru; infrastruktura punktowa np. przystanki, wysepki; centra przesiadkowe; dworce intermodalne; obiekty P&R, B&R), w tym dostosowanie jej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. ✓ Działania informacyjno-promocyjne i edukacyjne promujące transport zbiorowy i bezpieczeństwo ruchu w transporcie publicznym jako element szerszego projektu związanego z infrastrukturą transportową.
	3.2. Rozwój infrastruktury pieszej i rowerowej	✓ Inwestycje wspierające infrastrukturę pieszą i rowerową w centrach miast i ich obszarach funkcjonalnych (np. drogi rowerowe, ciągi piesze i ciągi pieszo-rowerowe, w szczególności w formie skrótów, przejścia dla pieszych, azyle dla pieszych, chodniki, inne urządzenia bezpieczeństwa ruchu drogowego) ✓ System dotacji na zakup roweru elektrycznego przez mieszkańców szansą na zmianę nawyków transportowych ✓ Działania informacyjno-promocyjne i edukacyjne promujące mobilność aktywną i bezpieczeństwo ruchu drogowego, w szczególności w formie praktycznej edukacji rowerowej oraz kampanii zachęcających do mobilności aktywnej
	3.3. Poprawa stanu infrastruktury drogowej	✓ Inwestycje związane z energooszczędnym oświetleniem ulicznym i drogowym, jako element szerszego projektu związanego z infrastrukturą transportową. ✓ Inwestycje w infrastrukturę drogową transportu publicznego (np. buspasy; obiekty przeznaczone do transportu publicznego: tunele, wiadukty; przebudowa skrzyżowań w celu ułatwienia oraz/lub nadania priorytetu transportowi publicznemu w ruchu: pasy skrętów dla autobusów, śluzy na skrzyżowaniach, infrastruktura drogowa przy pętlach kolei aglomeracyjnych, trolejbusowych, autobusowych, stacjach kolejowych lub obiektach P&R, B&R wraz z odcinkami dróg łączących je bezpośrednio z drogami miejskimi; budowa/remont osłon przeciw oślnieniowych, ekranów akustycznych; budowa/przebudowa kanalizacji teletechnicznej; wyposażenie dróg i ulic w niezbędne obiekty i urządzenia drogowe służące bezpieczeństwu ruchu pojazdów transportu publicznego). ✓ Inwestycje związane z poprawą bezpieczeństwa niechronionych uczestników ruchu (przejścia dla pieszych, przejazdy rowerowe, uspokojenie ruchu)
	3.4. Wsparcie cyfryzacji systemów transportowych	✓ Inwestycje (budowa, rozbudowa i przebudowa) związane z systemami zarządzania ruchem i energią, komunikacją miejską i bezpieczeństwem w komunikacji (ITS).
	4.1. Zwiększenie odporności obszaru na klęski żywiołowe i rozwój błękitno-zielonej infrastruktury	✓ Wyposażenie/doposażenie w sprzęt i materiały do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków zagrożeń naturalnych, w tym doposażenie magazynów przeciwpowodziowych.

Cel Strategiczny 4 - Przystosowanie LOM do zmian klimatu i poprawa stanu środowiska naturalnego		✓ Rozwijanie systemów prognozowania i ostrzegania środowiskowego. ✓ Budowa, przebudowa, rozbudowa, remont budowli i urządzeń dla celów ochrony przed pożarami lasów. ✓ Inwestycje w zakresie małej retencji wodnej. ✓ Budowa, przebudowa, rozbudowa, remont infrastruktury służącej do retencjonowania i/lub zagospodarowania wód opadowych, ✓ Rozwój zielonej i błękitnej infrastruktury oraz zastosowanie wodoprzepuszczalnych nawierzchni. ✓ Działania informacyjno-edukacyjne i edukacyjne w zakresie ekologii, kwestii klimatycznych oraz ochrony zasobów wodnych.
	4.2. Wspieranie zrównoważonej gospodarki wodno-ściekowej	✓ Budowa/modernizacja komunalnych sieci kanalizacyjnych oraz budowa, modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych wraz z zagospodarowaniem osadów ściekowych z oczyszczalni ścieków. ✓ Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków wraz z zagospodarowaniem osadów ściekowych z przydomowych oczyszczalni ścieków. ✓ Budowa/modernizacja systemów kanalizacji deszczowej. ✓ Budowa/modernizacja systemów zaopatrzenia w wodę z uwzględnieniem ujęcia, uzdatniania oraz przesyłu wody, w tym również wyposażenie w systemy zmniejszające straty w dostawach i zmniejszające ryzyko wystąpienia awarii.
	4.3. Ochrona bioróżnorodności	✓ Działania ochronne mające na celu zachowanie lub przywrócenie właściwego stanu siedlisk i gatunków. ✓ Budowa, rozwój ośrodków oraz centrów ochrony różnorodności biologicznej w oparciu o gatunki rodzime na obszarach miejskich i pozamiejskich. np. banki genowe, parki miejskie, ogrody botaniczne, ekoparki. ✓ Budowa, przebudowa/remont ośrodków edukacji ekologicznej, w tym doposażenie zaplecza dydaktycznego. ✓ Rozwój infrastruktury związanej z właściwym ukierunkowaniem ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo służącej ograniczeniu antropopresji i degradacji środowiska m.in. utworzenie stref wypoczynkowych, itp. elementów związanych z udostępnianiem i zachowaniem terenów zielonych oraz bioróżnorodności. ✓ Wsparcie mechanizmów zarządzania ochroną przyrody i krajobrazu poprzez opracowanie dokumentów planistycznych dla form ochrony przyrody oraz inwentaryzację przyrodniczą i krajobrazową. ✓ Zastosowanie błękitno – zielonej infrastruktury do ochrony różnorodności biologicznej i zapewnienia ciągłości w strukturze krajobrazu m.in. poprzez m.in. budowa ciągów pieszych i rowerowych, obiektów małej infrastruktury, obiektów sanitarnych, rekreacyjnych,.

	4.4. Wspieranie zrównoważonej gospodarki odpadami w tym rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym	✓ Budowa/rozbudowa/modernizacja infrastruktury do selektywnego zbierania odpadów komunalnych (w tym budowa / modernizacja PSZOK, punktów napraw i przygotowania do ponownego użycia, systemowe zagospodarowanie odpadów w kompostownikach przydomowych). ✓ Budowa/rozbudowa/modernizacja infrastruktury do recyklingu i innych procesów odzysku odpadów wraz z procesami przygotowania odpadów do ich odzysku (budowa/rozbudowa linii sortowniczych odpadów, modernizacja instalacji przetwarzania odpadów ulegających biodegradacji, budowa instalacji do przygotowania wyselekcjonowanych frakcji odpadów do recyklingu). ✓ Modernizacja istniejących instalacji mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych wraz z dostosowaniem do przetwarzania odpadów biodegradowalnych zbieranych selektywnie. ✓ Rekultywacja składowisk odpadów innych niż obojętne i niebezpieczne. ✓ Projekty w zakresie usuwania i unieszkodliwiania wyrobów zawierających azbest. ✓ Projekty polegające na wsparciu instalacji do unieszkodliwiania odpadów medycznych. ✓ Projekty mające na celu zminimalizowanie zużycia surowców, ilości wytwarzanych odpadów produkcyjnych, emisji zanieczyszczeń i strat energii służące osiągnięciu założeń Gospodarki o Obiegu Zamkniętym. ✓ Projekty polegające na zamykaniu obiegu odpadów organicznych, w tym przetwarzanie/wykorzystanie odpadów organicznych np. biomasa i bioprodukty.
	4.5. Zwiększenie poziomu wykorzystania OZE	✓ Przebudowa/wymiana nieefektywnych źródeł ciepła opartych o paliwa stałe, w tym zastosowanie systemów grzewczych opartych na niskoemisyjnych źródłach energii/OZE wraz z przyłączami budynków do sieci gazowej i sieci ciepłowniczej ✓ Kompleksowa modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej w tym: instalacja urządzeń OZE, systemów zarządzania energią, przyłączeniem do ciepła systemowego oraz promowaniem energooszczędności. ✓ Budowa energooszczędnych/ budynków użyteczności publicznej. ✓ Kompleksowa modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkalnych, w tym: instalacja urządzeń OZE, systemów zarządzania energią, przyłączeniem do ciepła systemowego oraz promowaniem energooszczędności. ✓ Efektywne sieci ciepłownicze/chłodnicze wraz z magazynami energii (budowa/rozbudowa/modernizacja); ✓ Budowa/rozbudowa/przebudowa energooszczędnego oświetlenia ulicznego. ✓ Budowa instalacji do produkcji biopaliw, biopłynów i biometanu. ✓ Budowa/rozbudowa odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania energii elektrycznej (również

	z magazynami energii działającymi na potrzeby danego źródła OZE oraz przyłączeniem do sieci). ✓ Budowa i rozbudowa odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania ciepła (również z magazynami ciepła działającymi na potrzeby danego źródła OZE). ✓ Budowa/rozbudowa/przebudowa lokalnych źródeł energii produkujących energię elektryczną i/lub ciepło/paliwa zdekarbonizowane z OZE na potrzeby lokalne, niewymagająca przesyłania jej na duże odległości w oparciu o lokalne zidentyfikowane zasoby lub wraz z infrastrukturą sieciową.
--	---

Źródło: Opracowanie własne.

IX. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej

Struktura funkcjonalno-przestrzenna obszaru metropolitalnego to system powiązanych ze sobą różnych elementów zagospodarowania pełniących określone funkcje, które łącznie tworzą jego spójny obraz. Elementami tej struktury są zarówno poszczególne części tego obszaru, które tworzą złożone systemy (np. ośrodki osadnicze, węzły ekologiczne, tereny produkcji rolniczej), tereny różniące się między sobą przeznaczeniem, użytkowaniem i funkcją, jak i sieci infrastrukturalne (transportowe, elektroenergetyczne), które umożliwiają kontakty i powiązania pomiędzy poszczególnymi częściami obszaru metropolitalnego.

Głównym celem kształtowanego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej LOM jest wykorzystanie wykształconej policentrycznej struktury osadniczej do dynamizacji rozwoju oraz stworzenie warunków do racjonalnego organizowania przestrzeni i egzekwowania ładu przestrzennego dla realizacji działań będących odpowiedzią na wyzwania rozwojowe Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Model ten będzie sprzyjał zwiększaniu dyfuzji rozwoju z miejsc i ośrodków cechujących się relatywnie wysokim stopniem rozwoju i mających szansę na uzyskanie wysokiej dynamiki wzrostu do obszarów o niższych wskaźnikach rozwojowych, które z ośrodkami tymi mogą być lepiej powiązane dzięki rozwojowi infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, a także dzięki dostępowi do informacji dostępnej w tych ośrodkach i zacieśniania kooperacji z instytucjami i firmami w nich funkcjonującymi.

Zagospodarowanie przestrzenne Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego powinno umożliwiać osiągnięcie trwałego wzrostu gospodarczego, przy zapewnieniu poprawy stanu środowiska przyrodniczego i umożliwieniu obecnym i przyszłym mieszkańcom obszaru dostępu do zasobów przyrody i dóbr kultury. Powinno ono także zwiększać integrację funkcjonalną pomiędzy najważniejszymi ogniwami układu osadniczego i produkcyjnego, ich relacje z układem regionalnym oraz powiązania z otoczeniem krajowym i międzynarodowym. Sposób zagospodarowania i rozmieszczenie poszczególnych elementów zagospodarowania sprzyjać powinien również eliminowaniu lub minimalizowaniu konfliktów przestrzennych, które mogą powstać pomiędzy funkcjami społeczno-gospodarczymi i poszczególnymi podmiotami gospodarczymi na tle wykorzystywania ograniczonej przestrzeni i jej zasobów.

1. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej LOM, uwzględniając regionalną politykę rozwoju określoną w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, organizuje warunki przestrzenne dla alokacji funkcji społeczno-gospodarczych i poszczególnych inwestycji. Określone w Strategii inicjatywy lokalne stanowią komplementarne przedsięwzięcia wobec projektów

strategicznych i łącznie przyczyniają się do realizacji priorytetów rozwojowych, które są w pełni spójne z celami wyznaczonymi na poziomie regionalnym.

Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną LOM składają się elementy stanowiące niezależnie funkcjonujące układy i struktury lub budujące strefy funkcjonalne będące obszarami o zbliżonych bądź powiązanych funkcjach i kierunkach rozwoju, które ukształtowały się w wyniku rozwoju obszaru i działalności człowieka. Wykazują one cechy modelu węzłowo-pasmowej policentrycznej koncentracji, dla którego charakterystyczny jest rozwój hierarchicznej sieci wielofunkcyjnych ośrodków osadniczych oraz rozwój urbanizacji w ramach zwartych struktur jednostek osadniczych i na kierunkach trzech powiązań komunikacyjnych zapewniających spójność wewnętrzną obszaru i jego powiązania zewnętrzne. Funkcjonowanie i rozwój elementów antropogenicznych struktury przestrzennej uzależnione są od warunków przyrodniczych, czyli elementów składających się na układ naturalny współtworzący niniejszą strukturę.

Głównymi elementami budującymi strukturę funkcjonalno-przestrzenną Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego są:

1) hierarchiczna sieć ośrodków osadniczych, na którą składają się:

a) Lublin (ośrodek metropolitalny) wraz ze Świdnikiem tworzące rdzeń Aglomeracji Lubelskiej, a tym samym i LOM, stanowiące obszar koncentracji funkcji metropolitalnych (w tym przede wszystkim: szkolnictwa wyższego, działalności naukowo-badawczej, kultury, sztuki i oświaty wyższego rzędu, obsługi biznesu i turystyki międzynarodowej, specjalistycznych usług medycznych, działalności kongresowo-wystawienniczej, przemysłu wysokiej techniki), i w którym postępuje ich dalsze wzbogacanie jakościowe i ilościowe koncentracja, przy jednoczesnym podnoszeniu jakości i sprawności rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych;

b) miasta satelitarne położone w zasięgu pasm rozwojowych (głównych i uzupełniających) korytarzy transportowych: Bełżyce, Bychawa, Lubartów, Łęczna, Nałęczów i Piaski – biorące udział we wspomaganiu funkcji rdzenia w obsłudze LOM, poprzez wzmacnianie procesów równoważenia rozwoju obszaru metropolitalnego; w ośrodkach tych rozwijane są funkcje związane z obsługą otaczających je obszarów, a także komplementarne funkcje metropolitalne, związane z ich zróżnicowaną specyfiką;

c) ośrodki gminne położone w obszarze Aglomeracji Lubelskiej: Kozubszczyzna (gm. Konopnica), Jastków, Dominów (gm. Głusk) i Wólka – lokalne ośrodki obsługi i koncentracji przedsiębiorczości pozarolniczej; właściwe dla wzmacniania i rozwoju funkcji obsługi mieszkańców w zakresie usług podstawowych;

d) ośrodki miejskie i gminne położone poza Aglomeracją Lubelską, w większości w zasięgu pasm rozwojowych: Garbów, Jabłonna, Kamionka, Mełgiew, Niedrzwica Duża, Niemce, Spiczyn, Strzyżewice i Wojciechów – lokalne ośrodki obsługi i koncentracji przedsiębiorczości pozarolniczej; właściwe dla wzmacniania i rozwoju funkcji obsługi mieszkańców w zakresie usług podstawowych i obsługi rolnictwa oraz wzmacniania i rozwoju funkcji turystyki i rekreacji;

e) sołectwa - właściwe dla utrzymania funkcji usług elementarnych służących zaspokajaniu podstawowych potrzeb mieszkańców;

2) strefy wzmożonej urbanizacji i koncentracji aktywności społeczno-gospodarczej, na które składają się:

a) Aglomeracja Lubelska – tereny położone w bezpośrednim otoczeniu rdzenia LOM, tj. miast: Lublin i Świdnik, jej zasięg wyznacza wewnętrzna granica zielonego pierścienia, są to tereny podlegające silnej presji urbanizacji na terenach gmin: Głusk, Jabłonna, Jastków, Konopnica, Mełgiew, Niedrzwica Duża, Niemce i Wólka, charakteryzują się osłabianiem 4 dotychczasowych funkcji rolniczych na rzecz funkcji osadniczo-gospodarczych; w strefie tej minimalizowane są zaistniałe negatywne skutki niekontrolowanej suburbanizacji, a dalszy rozwój urbanizacji jest ściśle podporządkowany zasadzie kształtowania zwartych przestrzennie, wielofunkcyjnych jednostek osadniczych;

b) pasma rozwojowe (główne i uzupełniające), w których potencjał rozwojowy związany jest w szczególności z przebiegiem tras komunikacyjnych drogowych i kolejowych o charakterze, zarówno zewnętrznych, jaki wewnątrz obszarowych powiązań transportowych; procesy towarzyszące rozwojowi społeczno-gospodarczemu zachodzą węzłowo w obszarach zwartej urbanizacji zlokalizowanych na szlakach transportowych oraz w ich bliższym lub dalszym sąsiedztwie; główne pasma rozwojowe związane są ze szlakami dróg krajowych (wchodzących w skład sieci TEN-T) i wojewódzkich stanowiących główne powiązania zewnętrzne LOM, natomiast pasma uzupełniające kształtują się przede wszystkim wzdłuż dróg wojewódzkich zapewniających powiązania wewnętrzne;

3) sieć ekologiczna, na który składają się prawne formy ochrony przyrody i krajobrazu (lub ich najwartościowsze fragmenty) oraz obszary węzłowe i korytarze ekologiczne (rzeczne, dolinne, leśne) o znaczeniu krajowym, regionalnym i lokalnym – pozwala ona zapewnić odpowiednie warunki dla zachowania i odtwarzania bioróżnorodności; elementy i obszary stanowiące sieć wymagają zachowania i kształtowania drożności ekologiczno-przestrzennej;

4) strefy wielofunkcyjnych terenów otwartych (strefy rolne, leśne i rekreacyjne) o relatywnie wysokich walorach rolniczej przestrzeni produkcyjnej i krajobrazowych, które są wykorzystywane zgodnie z ich potencjałem i z zachowaniem wymogów ochrony wartości przyrodniczych, wzmacniając równowagę ekologiczną LOM; w ramach tych stref wyróżnia się:

a) zielony pierścień, który stanowią tereny położone pomiędzy aglomeracją a pierścieniowym układem miast satelitarnych, na których istnieje zagrożenie dla utrzymania równowagi pomiędzy elementami naturalnymi i antropogenicznymi – charakteryzujące się występowaniem bardzo dobrych gleb i rosnącą dynamiką procesów związanych z rozwojem urbanizacji; wskazane do rozwoju gospodarki rolnej ukierunkowanej na obsługę żywicielską aglomeracji oraz funkcji rekreacyjnopoczynkowej, funkcjami komplementarnymi pierścienia są również stabilizacja i rozwój gospodarki rolnej w strefie żywicielskiej rdzenia LOM, ochrona struktury przestrzennej przed semiurbanizacją i chaotyczną urbanizacją oraz równoważenie dynamicznych procesów związanych z rozwojem urbanizacji,

b) obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, którą stanowią tereny rolnicze i związane z nimi tereny aktywności społeczno-gospodarczej rozciągające się poza zewnętrzną granicą zielonego pierścienia – charakteryzujące się relatywnie niższą gęstością zaludnienia oraz znacznym udziałem rozległych kompleksów użytkowanych rolniczo; wskazane do utrzymania 5 dotychczasowej funkcji rolniczej, rozwoju funkcji turystycznych i gospodarczych, a także lokalizacji zakładów uciążliwych w otoczeniu miast satelitarnych;

5) elementy infrastruktury kształtujące sieć powiązań wewnętrznych i zewnętrznych, w tym:

a) Regionalny Port Lotniczy Lublin (Świdnik) – istotny element sieci powiązań transportowych realizujący powiązania zewnętrzne obszaru,

b) drogi krajowe i wojewódzkie – realizujące powiązania zewnętrzne LOM i pełniące jednocześnie funkcję wewnętrznych powiązań komunikacyjnych, stanowiące główny szkielet sieci transportowej,

c) drogi powiatowe – realizujące głównie powiązania wewnętrzne, a także bliskie powiązania zewnętrzne, uzupełniając w tym zakresie sieć dróg krajowych i wojewódzkich,

d) drogi gminne – realizujące wewnętrzne powiązania transportowe, uzupełniające sieć dróg krajowych i wojewódzkich,

e) linie kolejowe – realizujące zarówno zewnętrzne powiązania LOM, jak i wewnętrzne w ramach kolei aglomeracyjnej,

f) powiązania energetyczne, na które składają się linie elektroenergetyczne NN i WN oraz gazociągi magistralne wraz z infrastrukturą towarzyszącą, decydujące o bezpieczeństwie energetycznym obszaru,

w odniesieniu do których zakłada się ich rozwój w wymiarze jakościowym i ilościowym, przede wszystkim infrastruktury transportowej, ukierunkowany na minimalizowanie barier i ograniczeń rozwoju w funkcjonowaniu układów przestrzennych, kształtowanie spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integrację poszczególnych elementów systemu transportowego i podwyższenie parametrów eksploatacyjnych. Istotnym aspektem realizacji działań będzie również poprawa dostępności komunikacyjnej i mobilności mieszkańców, zapewnienie sprawności powiązań komunikacyjnych, minimalizowanie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizji z elementami sieci ekologicznej.

Mapa 11 – Model struktury funkcjonalno-przestrzennej LOM

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ LUBELSKIEGO OBSZARU METROPOLITANEGO

Źródło: Opracowanie własne.

2. Ustalenia i rekomendacje w zakresie lokalnych polityk przestrzennych

Głównym celem modelowania struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest określenie wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi elementami tej struktury i między tymi elementami, a obszarem jako całością oraz kształtowanie tych relacji w sposób zrównoważony. Właściwemu kształtowaniu i harmonizowaniu struktury zarówno w odniesieniu do relacji pomiędzy układem naturalnym i antropogenicznym, jak i w obrębie obu układów służą wytyczne dla lokalnych polityk przestrzennych. W odniesieniu do poszczególnych elementów konstytuujących strukturę Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego zakłada się zróżnicowane kierunki rozwoju i działania w ramach polityk rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego stosownie do zasady nadrzędności działań służących utrzymaniu i wzmacnianiu ich funkcji podstawowych (wiodących) oraz zakładanych preferencji rozwojowych.

Ustalenia w zakresie polityki przestrzennej stanowią zbiór dyrektyw skierowanych do organów samorządu gminnego, których realizacja jest niezbędna dla potrzeb realizacji celów strategii rozwoju ponadlokalnego. Wymagają bezpośredniego uwzględnienia w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 9 ust. 2 upzp.

Rekomendacje w zakresie polityki przestrzennej kierowane są do szerokiego grona interesariuszy: instytucji publicznych, podmiotów prywatnych, organizacji społecznych, mieszkańców, stanowiąc zestaw wytycznych i dobrych praktyk, których wdrażanie wspomaga realizację celów strategii. Ponieważ nie posiadają bezpośredniego umocowania prawnego, ich rozpowszechnienie i popularyzacja wymaga wsparcia poprzez działania edukacyjne i promocyjne. Ustalenia i rekomendacje w zakresie lokalnych polityk przestrzennych odnoszą się do kluczowych elementów i jednostek funkcjonalno-przestrzennych składających się na całkowitą strukturę obszaru funkcjonalnego.

Elementy o wiodących funkcjach społeczno-gospodarczych

Ustalenia w odniesieniu do elementów właściwych dla rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych, tj.: ośrodki osadnicze, Aglomeracja Lubelska i pasma rozwojowe, mają na celu kreowanie wysokiej jakości przestrzeni miejsca zamieszkania i pracy oraz konkurencyjnej, wielofunkcyjnej przestrzeni gospodarczej i obejmują:

- 1) Planowanie wielofunkcyjnych jednostek osadniczych, polegające na integracji przestrzennej i funkcjonalnej obszarów o różnym, niekonfliktowym przeznaczeniu przy uwzględnieniach rozwoju programu adekwatnego do wielkości i rangi danej jednostki lub jej części oraz minimalizowaniu potrzeb transportowych w relacjach dom–praca–usługi.
- 2) Kształtowanie struktur przestrzennych zapewniających dobre środowiskowe warunki życia polegająca na uwzględnianiu w planowaniu struktur osadniczych:
 - zasobów i wartości przyrodniczych;
 - zachowania i kształtowania zielonej i błękitnej infrastruktury, w tym zapewnienia udziału (lub/i dostępu do) terenów zieleni i powierzchni biologicznie czynnej, proporcjonalnie do przyrostu zainwestowania (w tym zwiększającej się liczby mieszkańców);
 - sąsiedztwa istniejących lub rozwijających się funkcji konfliktogennych, mogących mieć istotny wpływ: na jakość powietrza, klimat akustyczny i aerosanitarny, narażenie na drgania i wibracje oraz szkodliwe promieniowanie lub oddziaływanie pól elektromagnetycznych, z zachowaniem standardów wynikających z obowiązujących norm jakościowych,
 - ryzyka wystąpienia powodzi i następstw zmian klimatycznych,
 - rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych dostosowanych do istniejących uwarunkowań przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, w tym poszanowania tożsamości kulturowej poprzez zachowanie: czytelności historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych,
 - specyficznych historycznych elementów zagospodarowania (w tym oryginalnych urządzeń i rozwiązań z zakresu techniki i infrastruktury, historycznych urządzonych terenów zielonych, parków i zbiorników wodnych).

- 3) Krystalizowanie sieci osadniczej, w szczególności na obszarach rozproszonej, monofunkcyjnej zabudowy mieszkaniowej poprzez:
- kształtowanie zwartych przestrzennie jednostek osadniczych i unikanie pasmowego rozwoju zabudowy wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych ograniczające ich negatywny wpływ na środowisko oraz sprzyjające rozwijaniu więzi społecznych;
 - wzmacnianie rangi jednostek o dobrych uwarunkowaniach związanych z dostępnością transportem zbiorowym oraz posiadających potencjał do rozwoju funkcji usługowych;
 - wykorzystanie w pierwszej kolejności obszarów istniejącego zagospodarowania, polegające na: (a) uzupełnianiu i kontynuacji urbanizacji obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej, z zapewnieniem standardów uwzględniających aspekty użytkowe, kulturowe i ekologiczne środowiska zamieszkania i pracy, (b) regeneracji obszarów zdegradowanych w szczególności poprzez rewitalizację oraz inne działania mające na celu przywrócenie im utraconych walorów lub/i nadanie nowych funkcji (modernizacja, rewaloryzacja, adaptacja, rekultywacja, remediacja itd.).
- 4) Tworzenie przestrzennych warunków dla kreowania wysokiej jakości przestrzeni publicznych sprzyjających integracji społecznej i budowaniu lokalnej tożsamości oraz tworzących spójne systemy funkcjonalne i kompozycyjne, adekwatnie do skali poszczególnych struktur (zarówno w odniesieniu do osiedli, dzielnic, jak i całych miejscowości i miast).
- 5) Kształtowanie terenów urbanizacji w sposób zapewniający odpowiednią dostępność terenów mieszkaniowych do (a) podstawowych usług publicznych, (b) transportu zbiorowego (c) przestrzeni publicznych, w tym przestrzeni otwartych, tj. takie wzajemne rozmieszczenie funkcji mieszkaniowych oraz funkcji związanych z ich bezpośrednią obsługą, które zapewni dojście piesze i dojazd rowerem w sposób bezpieczny oraz możliwie najkrótszy.
- 6) Określania w planowaniu lokalnym standardów dostępności przestrzennej do podstawowych usług publicznych, jako obowiązującego programu zagospodarowania terenów mieszkaniowych, określającego: (a) rezerwę terenową dla lokalizacji tych usług, proporcjonalnie do planowanej gęstości zaludnienia jednostki, (b) maksymalne parametry dotyczące zasięgu ich obsługi (np. jako czas dojazdu rowerem lub dojścia pieszego do miejsc świadczenia tych usług), (c) minimalny wskaźnik rezerwy terenowej z przeznaczeniem na zieleń ogólnodostępną o funkcjach rekreacyjnych i ekologicznych.
- 7) Rozwój terenów aktywności gospodarczej z przeznaczeniem pod działalność gospodarczą i/lub usługową:
- wykorzystujących w pierwszej kolejności tereny zainwestowane gospodarczo (*brown field*), w tym poprzemysłowe, pokolejowe, powojenne,
 - w bezpośrednim zasięgu oddziaływania istniejących kompleksów przemysłowych,
 - odpowiednio powiązanych z układem drogowym i kolejowym,
 - posiadających możliwości obsługi przez transport zbiorowy,
 - przy uwzględnieniu terenów zieleni buforowej, minimalizującej negatywne oddziaływanie tych terenów na obszary sąsiednie (np. w celu zmniejszenia hałasu).
- 8) Realizację strategicznych terenów aktywności gospodarczej spełniających następujące warunki:
- relatywnie duża i zwarta powierzchnia terenu, z możliwością przyłączania obszarów sąsiednich w przyszłości, umożliwiając lokalizację różnorodnych, komplementarnych funkcji gospodarczych, dla zwiększania potencjału inwestycyjnego i wykorzystania istniejącej infrastruktury technicznej,
 - korzystne położone względem infrastruktury transportowej, przez ich zlokalizowanie w bezpośrednim sąsiedztwie: (a) węzłów sieci dróg ekspresowych, (b) dróg stanowiących szkielet sieci pasm rozwojowych (głównych, uzupełniających), (c) węzłów integracyjnych i przystanków zintegrowanych, (d) stacji lub bocznicy kolejowej w przypadku specyficznych działalności gospodarczych,
 - kompleksowe wyposażenie w infrastrukturę techniczną (systemy wodno-kanalizacyjne, zasilanie w energię elektryczną o odpowiednich parametrach) lub z możliwością jej rozbudowy i przyłączenia do istniejących sieci (przy założeniu jej odpowiedniej przepustowości i parametrów zasilania), a także z możliwością powiązania z systemem dróg publicznych.

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ LOM ELEMENTY O WIODĄCYCH FUNKCJACH SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH ustalenia

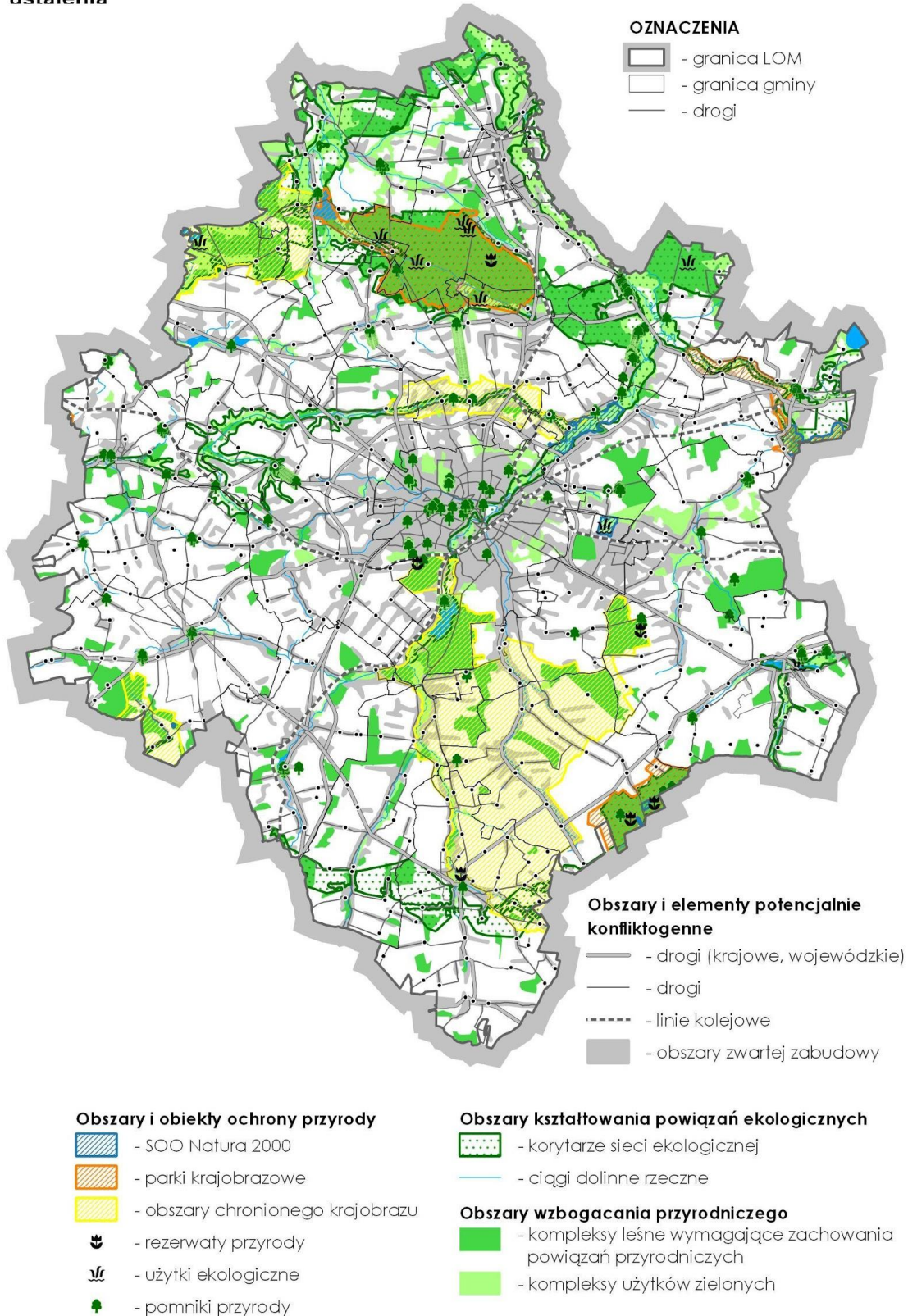
Źródło: Opracowanie własne.

- 9) Kształtowanie otoczenia obiektów dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej, w sposób kreujący przestrzeń publiczną integrującą mieszkańców, z poszanowaniem wartości kulturowych i krajobrazowych.
- 10) Włączanie technologii informacyjno-komunikacyjnych do systemu świadczenia usług publicznych, w celu minimalizowania konieczności przemieszczania się, a także kompensacji niedostatków w wyposażeniu ośrodków niższej rangi (zarówno w zakresie infrastruktury, jak i wyspecjalizowanej kadry) oraz obszarów o ograniczonej dostępności transportowej.
- 11) Określanie w gminnych dokumentach planistycznych sposobów i obszarów retencjonowania wód opadowych, jako elementów ochrony przed powodzią i suszą, a w szczególności:
 - zwiększenia retencji wodnej w drodze wyznaczania terenów mikroretencji obszarowej i przyobiektovej,
 - maksymalnego zatrzymywania i zagospodarowania wód opadowych i roztopowych w miejscu opadu,
 - przeciwdziałania nadmiernemu uszczelnianiu terenów zurbanizowanych.

Rekomendacje w odniesieniu do elementów właściwych dla rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych obejmują:

- 1) Kształtowanie wysokiej jakości przestrzeni publicznych o charakterze metropolitalnym, tworzących atrakcyjne, spójne i ogólnodostępne systemy, łączące najważniejsze źródła i cele ruchu metropolitalnego.
- 2) Wykorzystywanie w pierwszej kolejności dla lokalizacji funkcji metropolitalnych obszarów już przekształconych, obecnie zdegradowanych lub wykorzystania potencjału obiektów zabytkowych, wymagających rewaloryzacji – położonych w strategicznych obszarach rozwoju funkcji metropolitalnych.
- 3) Promowanie i kreowanie najwyższej jakości rozwiązań koncepcyjnych i projektowych dla priorytetowych przestrzeni publicznych oraz miejsc i obiektów o szczególnym znaczeniu dla poszczególnych ośrodków jak i całego regionu, poprzez wybór tych rozwiązań także w drodze konkursów urbanistycznych i architektonicznych.
- 4) Kształtowanie środowiska mieszkaniowego z uwzględnieniem rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych warunkujących jego wysoką jakość, tj.:
 - zapewniających wysokie walory funkcjonalne i estetyczne,
 - zapewniających dobre ekologiczne warunki życia, w tym przede wszystkim: odpowiednie warunki nasłonecznienia, przewietrzania i zagospodarowania wód opadowych i roztopowych,
 - uwzględniających zieloną infrastrukturę, zarówno w kontekście walorów kompozycyjno-użytkowych osiedlowych przestrzeni publicznych, jak i odporności na zjawiska klimatyczne (np. „wyspa ciepła”, zagrożenie powodziowe związane z nadmiernym uszczelnieniem obszarów zurbanizowanych),
 - sprzyjających kształtowaniu zwartej i energooszczędnej zabudowy,
 - przyjaznych dla rozwoju mobilności pieszej i rowerowej,
 - uwzględniających zasady projektowania uniwersalnego, odpowiadającego na potrzeby wszystkich użytkowników, w tym osób o ograniczonej mobilności i percepcji.
- 5) Promowanie i kształtowanie struktur mieszkaniowych, w których poprzez odpowiednie stosowane rozwiązania architektoniczne i technologiczne zredukowane jest zużycie zasobów oraz emisja szkodliwych substancji do środowiska, poprzez m.in.:
 - modernizację istniejących struktur, służącą jednocześnie poprawie warunków mieszkaniowych, w tym zdrowotnych, oraz ograniczeniu negatywnego oddziaływania na środowisko (m.in. poprzez zmniejszenie zużycia energii i wody),
 - realizację nowych struktur, z zapewnieniem wysokiego udziału budynków niskoenergetycznych i pasywnych.
- 6) Zapewnianie na terenach mieszkaniowych udziału zabudowy o różnych funkcjach oraz udziału mieszkań o zróżnicowanym standardzie, wielkości, typie, a także sposobie zasiedlenia (np. mieszkania komunalne, na wynajem, własnościowe).

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ LOM **ELEMENTY O WIODĄCYCH FUNKCJACH PRZYRODNICZYCH** ustalenia

Źródło: Opracowanie własne.

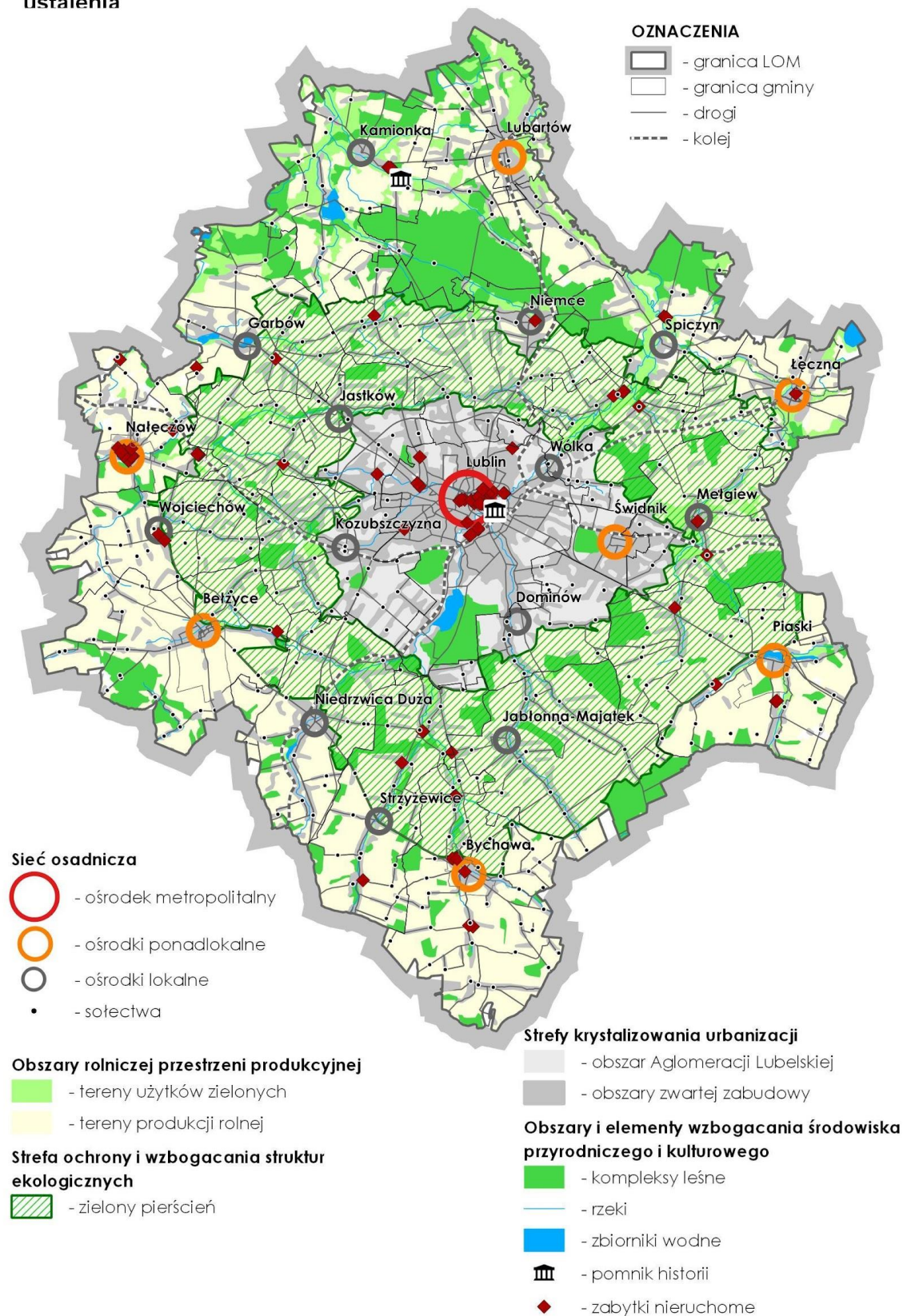
- 7) Uzupełnianie minimalnego programu usług publicznych, właściwego dla rangi oraz obszaru obsługi poszczególnych ośrodków, rozszerzanego o kolejne elementy, zgodnie z przyjętą hierarchią sieci osadniczej, przy uwzględnieniu współpracy międzygminnej w obszarach położonych na styku gmin.
- 8) Kształtowanie bazy infrastruktury usług, przede wszystkim w zakresie kultury i edukacji, przy wykorzystaniu istniejących obiektów (i ich otoczenia) o szczególnych walorach kulturowych, jako elementów przestrzeni szczególnie istotnych dla budowania więzi i tożsamości lokalnej.
- 9) Realizacja nowych oraz dostosowania istniejących obiektów i urządzeń usług z uwzględnieniem potrzeb wszystkich użytkowników, w tym osób o ograniczonej mobilności i percepcji, zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego.

Elementy o wiodącej funkcji przyrodniczej

Ustalenia w odniesieniu do obszarów i elementów głównej funkcji przyrodniczej mają na celu utrzymanie ciągłości powiązań ekologicznych, kształtowanie racjonalnej struktury obszarów chronionych, a także ograniczenie presji inwestycyjnej na obszarach o szczególnym znaczeniu dla zachowania zasobów przyrodniczych i obejmują:

- 1) Zachowanie i kształtowanie spójności sieci ekologicznej, w skład której wchodzi istniejące lub najcenniejsze fragmenty obszarów chronionych, obszary potencjalne do objęcia ochroną (cenne przyrodniczo), a także system węzłów i korytarzy ekologicznych rangi krajowej, regionalnej, subregionalnej i lokalnej.
- 2) Kształtowanie zagospodarowania przestrzennego w dostosowaniu do specyfiki obszaru i przedmiotu ochrony wartości przyrodniczych i krajobrazowych, wynikających z funkcji i reżimu ochronnego obszarów, odpowiednio do:
 - form ochrony przyrody – stosowanie zasad wynikających z dokumentów je ustanawiających oraz planów zadań ochronnych i planów ochrony (jeśli takie obowiązują) dla obszarów: Natura 2000, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu,
 - lasów – stosowanie zasad wynikających z planów zarządzania lasów,
 - dolin rzecznych – zachowanie i zwiększanie ciągłości łączności ekologicznej poprzez wykluczenie ich z zagospodarowania zmieniającego funkcje i sposób użytkowania z możliwością minimalizacji presji poprzez odpowiednie kanalizowanie ruchu, a także pozostawianie niezagospodarowanych fragmentów dna doliny i jej zboczy, posiadających łączność ekologiczną z obszarami sąsiednimi oraz zapewnienie trwałości funkcjonowania ekosystemów terenów podmokłych m.in. poprzez działania związane z odpowiednim zagospodarowaniem na cele rekreacyjne.
- 3) Zachowanie ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej ekosystemów leśnych i dolinnych, zwłaszcza w obszarach korytarzy ekologicznych, w miejscach przecięcia z infrastrukturą transportową o charakterze barier antropogenicznych, w szczególności dróg klas: S i GP oraz linii kolejowych poprzez zapewnienie przestrzennych możliwości realizacji przejść dla zwierząt.
- 4) Zachowanie trwałości gruntów leśnych oraz naturalnych cieków i zbiorników wodnych, w granicach korytarzy ekologicznych, przy zachowaniu ich dotychczasowego gospodarczego wykorzystania, z uwzględnieniem uzasadnionej potrzeby ich przeznaczenia na cele publiczne.
- 5) Zachowanie pozostałości naturalnych ekosystemów i ich ochrony planistycznej, jako cennych obiektów ochrony różnorodności biologicznej, zapewniających trwałość ekosystemów (w szczególności terenów podmokłych, łąk dolinnych i śródleśnych, zadrzewień śródpolnych, starorzeczy i oczek wodnych) – nie objętych dotychczas ochroną prawną.
- 6) Zachowywanie w stanie naturalnym terenów podmokłych - jako regulatorów warunków hydrologicznych, klimatycznych i ekologicznych środowiska oraz elementów naturalnej retencji wód.
- 7) Wyznaczanie w gminnych dokumentach planistycznych stref ochrony warunków siedliskowych lasu (otulin), których zadaniem jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania ekosystemów leśnych poprzez wykluczanie zagospodarowania mogącego mieć negatywny wpływ na gatunki wnętrza lasu oraz ekoton.

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ LOM STREFY TERENÓW OTWARTYCH ustalenia

Źródło: Opracowanie własne.

Rekomendacje w odniesieniu do elementów o wiodącej funkcji przyrodniczej obejmują:

- 1) Wzmacnianie trwałości istnienia lasów, kształtowanie ich właściwej struktury gatunkowej i wiekowej oraz zachowanie bogactwa biologicznego stosownie do ustaleń planów urządzenia lasu.
- 2) Wzbogacanie potencjału systemu obszarów chronionych poprzez obejmowanie prawną ochroną cennych przyrodniczo obszarów i obiektów dotychczas nie chronionych.
- 3) Podporządkowanie turystycznego użytkowania i zagospodarowania obszarów cennych przyrodniczo potrzebom zachowania bioróżnorodności.
- 4) Uwzględnianie w procesach inwestycyjnych zasady priorytetu ekologicznego – polegającej na stosowaniu rozwiązań techniczno-przestrzennych służących zachowaniu i podwyższeniu przyrodniczej, w tym krajobrazowej jakości przestrzeni i zapobiegania przekształceniom przestrzennym skutkującym utratą bądź istotnym obniżeniem walorów przyrodniczo-krajobrazowych, fragmentacją terenów przyrodniczo cennych oraz utratą łączności przestrzennej ekosystemów.

Strefy terenów otwartych

Ustalenia w odniesieniu do terenów otwartych, tj.: obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej i strefy zielonego pierścienia, mają na celu zachowanie naturalnych wartości zasobów środowiska przyrodniczego i rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz zrównoważony rozwój gospodarki rolnej i funkcji towarzyszących i obejmują:

- 1) Kształtowanie zwartych przestrzennie jednostek osadniczych minimalizujące rozpraszanie zabudowy na tereny otwarte oraz terenochłonność i związane z tym problemy i potrzeby obsługi infrastrukturalnej.
- 2) Określanie w gminnych dokumentach planistycznych sposobów podnoszenia retencyjnej pojemności zlewni, jako elementów ochrony przed powodzią i suszą, a w szczególności zwiększenia retencji wodnej w drodze wyznaczania powierzchni pod budowę zbiorników retencyjnych.
- 3) Ochronę i wyznaczanie w gminnych dokumentach planistycznych elementów ekspozycji krajobrazowej wskazanych do zachowania i ochrony planistycznej, do których zaliczane są:
 - elementy ekspozycji czynnej: punkty widokowe, ciągi widokowe, osie widokowe, powiązania widokowe;
 - elementy ekspozycji biernej: panoramy, panoramy miast i miejscowości, strefy ekspozycji widokowej obiektów, zespołów i elementów rzeźby terenu, ekspozycje wewnątrz krajobrazowych, dominanty naturalne i urbanistyczne, otwarcia widokowe.
- 4) Harmonijne kształtowanie zagospodarowania przestrzennego wokół obszarów i obiektów o wartościach kulturowych i krajobrazowych, w szczególności wpisanych do rejestru wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz uznanych za pomniki historii.
- 5) Ochronę i wzbogacanie przyrodnicze struktur ekologicznych w granicach zielonego pierścienia, polegające na:
 - fitomelioracji (zadrzewienia, zakrzewienia) oraz na rozwoju małej retencji w regionach o sprzyjających warunkach naturalnych,
 - kształtowanie drobnoziarnistej struktury obszarów przejściowych pomiędzy zabudową, a terenami otwartymi celem przeciwdziałania niekorzystnym skutkom krajobrazowym i ekologicznym poprzez wprowadzenie niższych (przejściowych) form zabudowy i zakładanie pasów zieleni,
 - utrzymywaniu i zwiększaniu ciągłości przestrzennej biotopów (zwłaszcza leśnych i łąkowych) poprzez zapobieganie ich izolacji i fragmentacji (głównie ze strony komunikacji),
 - wprowadzaniu różnorodności gatunkowej uprawa,
 - prowadzenie polityki zalesień w dostosowaniu do warunków glebowych i siedliskowych,
 - objęciu ochroną planistyczną elementów przyrodniczo-krajobrazowych, mających duże znaczenie w utrzymaniu stabilności krajobrazu oraz kształtowaniu funkcji rekreacyjnej.

Rekomendacje w odniesieniu do terenów otwartych obejmują:

- 1) Wprowadzanie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych na obszarach o wysokiej jakości użytków rolnych w części wyżynnej w ramach prowadzenia racjonalnej gospodarki zalesieniowej i zadrzewieniowej, dostosowanej do specyfiki obszaru.
- 2) Zachowywanie, odtwarzanie, rewaloryzację i kształtowanie elementów przyrodniczych charakterystycznych dla krajobrazu wiejskiego: miedz, pasów zadrzewień śródpolnych, małych cieków i dróg śródpolnych, śródpolnych oczek wodnych, ekosystemów brzegowych wód śródlądowych, żywopłotów etc., w szczególności w rejonach wielkoobszarowego rolnictwa
- 3) Z uwagi na ochronę krajobrazu kulturowego, w ramach gospodarki rolnej postuluje się zachowanie historycznie ukształtowanych rozłogów pól w obszarach o pofałdowanej rzeźbie terenu, z ich przeznaczeniem pod uprawy ekologiczne.
- 4) Stosowanie tradycyjnych dla poszczególnych części obszaru form architektury wiejskiej (w zakresie bryły, kształtu dachu, detalu architektonicznego i materiałów wykończeniowych).
- 5) Kształtowanie w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego sieci szlaków kulturowych, wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę towarzyszącą oraz rozpoznawalny w przestrzeni system identyfikacji wizualnej.
- 6) Stosowanie Kodeksu Dobrych Praktyk Rolniczych zapewniającego lepsze wykorzystywanie potencjału biologicznego gleb.

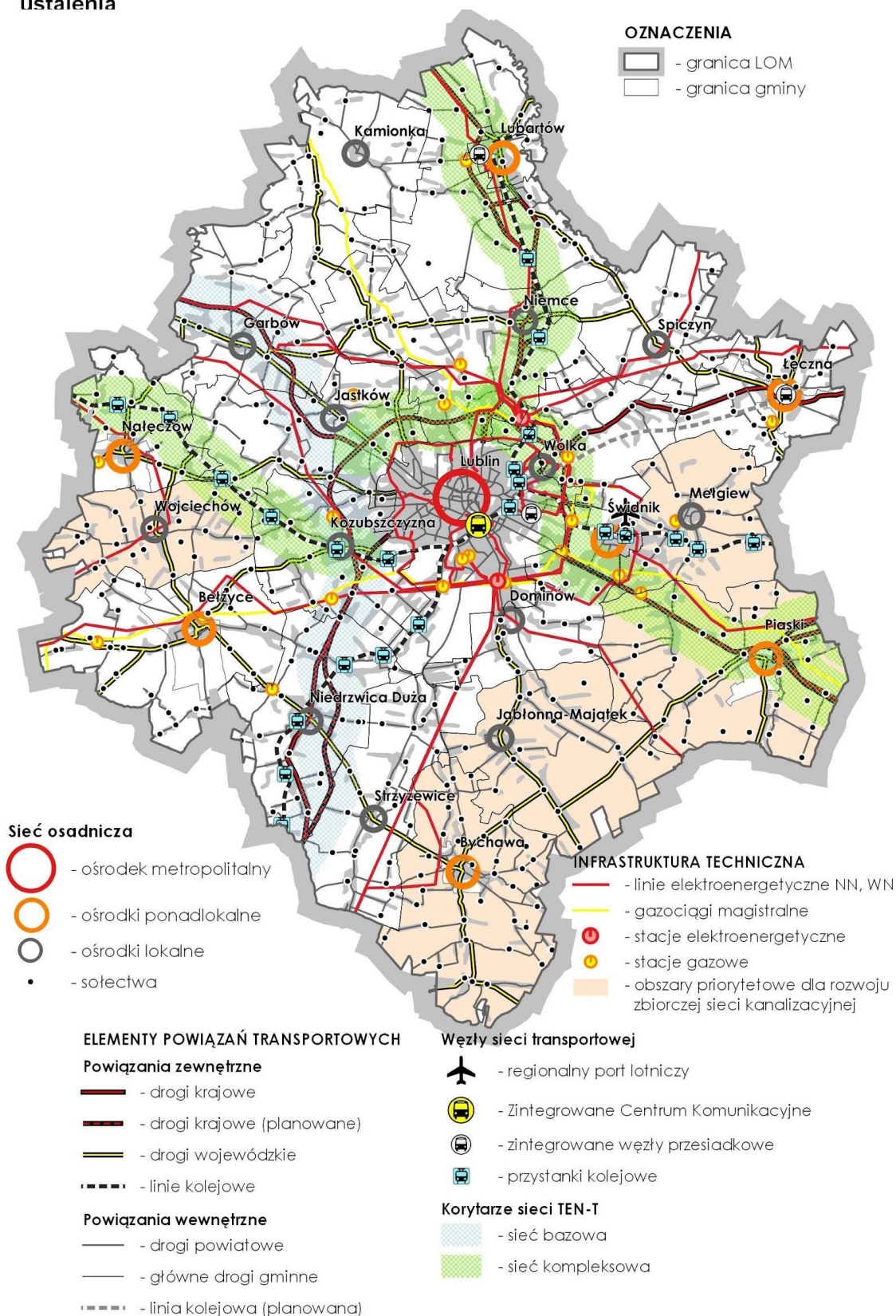
Elementy infrastruktury technicznej i komunikacyjnej oraz wzmacniania powiązań infrastrukturalnych

Ustalenia w odniesieniu do elementów sieci infrastrukturalnych mają na celu przede wszystkim rozwój infrastruktury transportowej zapewniającej sprawność powiązań komunikacyjnych, minimalizującą zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizje z elementami regionalnej sieci ekologicznej, a także ograniczenie emisji zanieczyszczeń do środowiska i obejmują:

- 1) Programowanie i zapewnienie odpowiedniej obsługi infrastrukturalnej struktur osadniczych poprzez budowę nowej i rozbudowę istniejącej infrastruktury (na podstawie analizy planów inwestycyjnych operatorów mediów i zdolności finansowych gminy), w zakresie:
 - infrastruktury technicznej (ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostaw energii elektrycznej oraz odprowadzenia ścieków w ramach zasięgu aglomeracji ściekowych),
 - systemów transportowych (ze szczególnym uwzględnieniem transportu zbiorowego).
- 2) Koncentrowanie rozwoju sieci transportowej i infrastruktury towarzyszącej w strefie Aglomeracji Lubelskiej oraz głównych pasmach rozwojowych, obejmujące priorytetowe działania służące poprawie powiązań rdzenia obszaru metropolitalnego z jego otoczeniem funkcjonalnym oraz tworzeniu warunków rozwoju wielomodalnych przewozów osób i towarów.
- 3) Kształtowanie sieci drogowej z zachowaniem wymagań w zakresie:
 - hierarchizacji sieci drogowej, wynikającej z dopasowania do siebie kategorii i klas łączących się dróg,
 - ochrony przed negatywnym oddziaływaniem na środowisko i kompensacji przyrodniczej,
 - minimalizacji kosztów dostępu i emisji zanieczyszczeń w przypadku obsługi terenów rozwoju osadnictwa;
 - oddziaływania planowanej drogi na bezpieczeństwo ruchu drogowego.
- 4) Kształtowanie infrastruktury transportowej wspierającej rozwój transportu niezmotoryzowanego i integracji transportu w ośrodkach lokalnych i subregionalnych oraz węzłach integracyjnych poprzez budowę:
 - dojazdowych tras rowerowych w obrębie OF tych ośrodków i węzłów,
 - parkingów w systemie P&R i B&R przy węzłach integracyjnych,
 - infrastruktury drogowej, w tym przystankowej, dla obsługi linii lokalnego transportu autobusowego.
- 5) Kształtowanie zintegrowanej sieci metropolitalnego transportu zbiorowego w oparciu o transport szynowy i system dowozu pasażerów środkami transportu autobusowego, trolejbusowego i rowerowego do węzłów integracyjnych.
- 6) Priorytetyzacja rozwoju sieci transportowej obszaru metropolitalnego w zakresie:

- budowy brakujących lub szczególnie ważnych elementów sieci transportowej, podnoszących istotnie (skokowo) ich sprawność i bezpieczeństwo ruchu, a także możliwości obsługi transportowej obszarów przemysłowych i usługowych oraz dojazdów do rdzenia obszaru metropolitalnego,
 - budowy i modernizacji transportowych węzłów integracyjnych i przystanków zintegrowanych, umożliwiających integrację transportu regionalnego i metropolitalnego, z zapewnieniem odpowiednich standardów,
 - budowy lub modernizacji brakujących elementów sieci tras rowerowych i ciągów pieszych, zapewniających dobrą obsługę obszarów urbanizacji, węzłów integracyjnych lub przystanków zintegrowanych,
 - wdrażania Inteligentnych Systemów Transportu, umożliwiających stosowanie nowoczesnych, innowacyjnych i zaawansowanych metod zarządzania transportem,
 - zapewnienia odpowiednich standardów bezpieczeństwa i ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko budowanych lub modernizowanych elementów infrastruktury transportowej.
- 7) Różnicowanie zintegrowanej polityki transportowej w stosunku do rdzenia i pozostałych stref obszaru metropolitalnego w zakresie:
- roli transportu zbiorowego,
 - narzędzi regulowania dostępności dla samochodów osobowych (zakazy i ograniczenia wjazdu, liczby miejsc postojowych i miejsc parkowania, organizacji parkingów i miejsc postojowych, odpłatności za dostęp do obszaru i miejsc parkingowych) i ciężarowych,
 - lokalizacji określonych elementów infrastruktury transportowej (węzłów i przystanków przesiadkowych transportu zbiorowego, parkingów P&R, B&R, centrów logistycznych).
- 8) Realizacja efektywnej i sprawnej obsługi struktur osadniczych transportem zbiorowym, rozumiana jako:
- racjonalizacja polityki w zakresie transportu zbiorowego, z uwzględnieniem zróżnicowań wynikających ze specyfiki poszczególnych stref: centralnej, funkcjonalnej i potencjalnie funkcjonalnej,
 - dowiązywanie linii komunikacyjnych transportu zbiorowego, na których jest planowane wykonywanie przewozów (metropolitalnych, powiatowych, gminnych) o charakterze użyteczności publicznej do węzłów integracyjnych i przystanków zintegrowanych położonych w ciągu linii kolejowych kolei aglomeracyjnej,
 - integracja środków transportu pasażerskiego poprzez właściwą lokalizację, typ i program użytkowy węzłów integracyjnych i przystanków zintegrowanych, z uwzględnieniem ich hierarchicznego podziału,
 - uwzględnianie w węzłach integracyjnych zlokalizowanych w strefach podmiejskich infrastruktury systemu P&R, B&R.
- 9) Zapewnienie odpowiedniej dostępności terenów mieszkaniowych do infrastruktury technicznej (w szczególności do sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz energetycznej), przy czym:
- w zakresie zaopatrzenia w wodę i odprowadzenia ścieków należy uwzględnić budowę urządzeń służących do zaopatrzenia w wodę, realizowaną jednocześnie z rozwiązaniem spraw gospodarki ściekowej, w szczególności poprzez równoczesną budowę systemów kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków,
 - w zakresie dostaw energii elektrycznej należy uwzględnić możliwości zastosowania generacji rozproszonej, opartej na małych jednostkach wytwórczych energii elektrycznej i ciepła, produkowanych w skojarzeniu,
- 10) Preferowanie lokalizacji instalacji do wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych na obszarach i w miejscach o największym potencjale zasobowym, przy uwzględnieniu konieczności eliminowania lub maksymalnego ograniczania zagrożeń i negatywnego oddziaływania tej infrastruktury na środowisko, w tym na bioróżnorodność, powiązania przyrodnicze, walory krajobrazowe oraz zdrowie ludzi.

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ LOM ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE ustalenia

Źródło: Opracowanie własne.

- 11) Zasada uwzględniania w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym potrzeb bezpieczeństwa energetycznego przez m.in.:
- rezerwowanie pasów terenów wolnych od zabudowy i przeszkód terenowych dla projektowanej i planowanej infrastruktury elektroenergetycznej,
 - określanie ograniczeń w zabudowie oraz zagospodarowaniu i użytkowaniu terenu w pobliżu projektowanej i planowanej infrastruktury elektroenergetycznej oraz źródeł produkcji energii elektrycznej i ciepłej.

Rekomendacje w odniesieniu do infrastruktury technicznej i transportowej obejmują:

- 1) Planowanie i realizacja infrastruktury energetycznej gwarantujące zrównoważony rozwój obszaru i oszczędne gospodarowanie zasobami przestrzeni, przez koncentrację przedsięwzięć liniowych i węzłowych, w szczególności w korytarzach infrastrukturalnych.
- 2) Minimalizowanie oddziaływania budowli elektroenergetycznych, w tym przebiegu linii NN i WN na krajobraz i środowisko – poprzez:
 - harmonizację projektowanych budowli z cechami środowiska oraz minimalizację dominacji infrastruktury w krajobrazie,
 - rozważenie możliwości stosowania konstrukcji nadleśnych, w przypadku konieczności przebiegu linii przez zwarte kompleksy leśne, w celu uniknięcia fragmentacji płatów ekologicznych.
- 3) Stosowanie rozwiązań umożliwiających kablowanie linii elektroenergetycznych 110 kV i sieci średniego napięcia na terenach silnie zurbanizowanych, o wysokiej wartości historycznej, krajobrazowej i turystycznej.
- 4) Optymalizacja obsługi jednostek osadniczych w zakresie zaopatrzenia w ciepło przez:
 - budowę, modernizację i przebudowę źródeł ciepła, umożliwiającą dostosowanie produkcji i dostaw energii ciepłej do rzeczywistych i prognozowanych potrzeb,
 - rozszerzanie zasięgów obsługi istniejących scentralizowanych układów ciepłowniczych,
 - rozwój sieci ciepłowniczej w skojarzeniu z racjonalizacją rozwoju sieci zaopatrzenia w gaz.

X. System wdrażania i monitoringu Strategii LOM

Wdrażanie Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM będzie procesem stałym, realizowanym przez wszystkich interesariuszy procesu. Wymaga on zaangażowania i współpracy wszystkich jednostek samorządu terytorialnego oraz lokalnych społeczności. Czynnikiem mającym decydujący wpływ na skuteczność podejmowanych interwencji jest współpraca oparta na partnerskich relacjach, zgodnych z wypracowanymi zasadami. Samorządy, mieszkańcy, przedsiębiorcy i organizacje pozarządowe są jednocześnie adresatami celów strategicznych i przypisanych im priorytetów działania, jak również istotnym partnerem w ich realizacji. Największa część zadań związanych z rozwojem Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego znajduje się w kompetencjach władz samorządowych oraz Biura Stowarzyszenia LOM. Z uwagi na powyższe należy wskazać na istotne elementy systemu wdrażania jakim są: struktura zarządcza, instrumenty realizacyjne oraz monitoring postanowień Strategii LOM.

1. Struktura zarządzania LOM

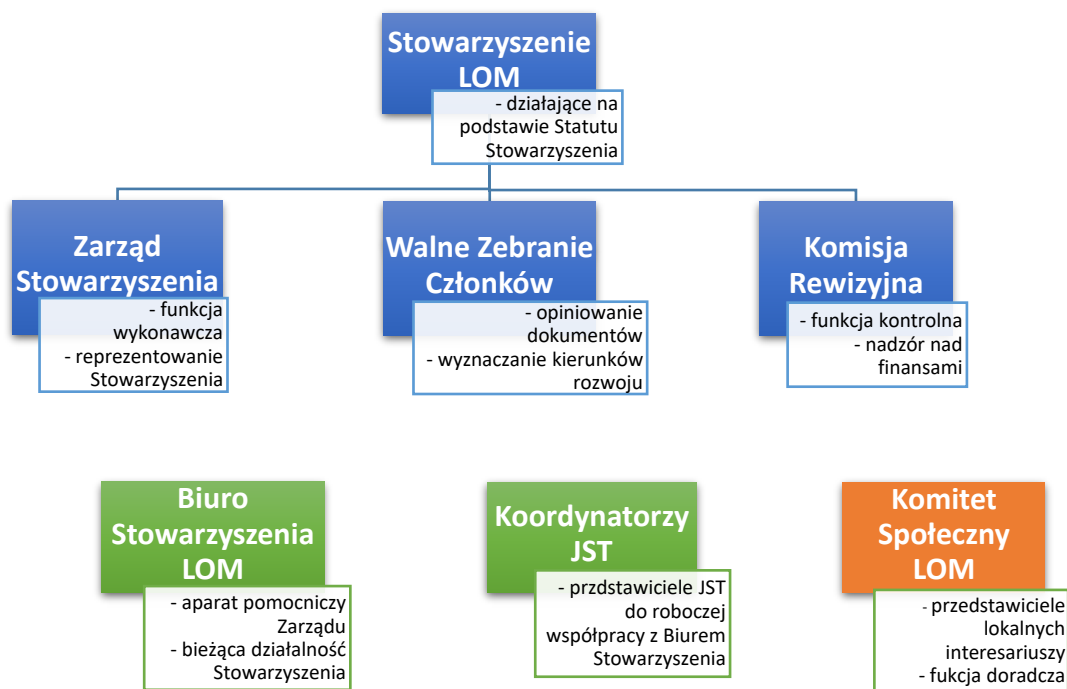
System wdrażania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM jest oparty o sformalizowaną współpracę jednostek samorządu terytorialnego zlokalizowanych w jego granicach. Formą prawną Partnerstwa jest Stowarzyszenie JST, zgodnie z art. 84 ustawy o samorządzie gminnym. W jego skład wchodzi 22 gminy LOM (gmina Lublin, gmina Bełżyce, gmina Bychawa, gmina Garbów, gmina Głusk, gmina Jabłonna, gmina Jastków, gmina Kamionka, gmina Konopnica, gmina Miasto Lubartów, gmina Lubartów, gmina Łęczna, gmina Mełgiew, gmina Nałęczów, gmina Niedrzwica Duża, gmina Niemce, gmina Piaski, gmina Spiczyn, gmina Strzyżewice, gmina miejska Świdnik, gmina Wojciechów, gmina Wólka) oraz 4 powiaty (powiat lubartowski, powiat lubelski, powiat puławski, powiat świdnicki).

Stowarzyszenie JST LOM zostało powołane dnia 23 listopada 2022 r. na zebraniu założycielskim, po którym nastąpiła jego rejestracja w Krajowym Rejestrze Sądowym. Organizację, zadania oraz tryb pracy stowarzyszenia określa jego statut. Współpraca w niniejszej formie prawnej wyczerpuje również wymagania ustawowe w zakresie możliwości wykorzystania instrumentu ZIT. Głównym celem Stowarzyszenia LOM jest trwała współpraca JST wchodzących w jego skład na rzecz rozwiązywania wspólnych problemów i wykorzystywania potencjałów obszaru.

Organy Stowarzyszenia zaangażowane w realizację postanowień Strategii Ponadlokalnej to: Walne Zebranie Członków, Zarząd Stowarzyszenia LOM oraz Komisja Rewizyjna. Rolę Organów Pomocniczych pełnią: Biuro Stowarzyszenia LOM, Koordynatorzy JST. Komitet Społeczny LOM pełni funkcję organu doradczego reprezentującego lokalnych interesariuszy.

Zasady regulaminowe i organizacyjne Związku ZIT, w tym: cele Stowarzyszenia, jego zadania i zasady działania oraz kompetencje poszczególnych organów i tryb podejmowania decyzji określa Statut Stowarzyszenia LOM.⁷

Rysunek 9 – Schemat struktury Stowarzyszenia LOM

Źródło: Opracowanie własne

Walne Zebranie Członków

Walne Zebranie Członków jest najwyższym organem Stowarzyszenia LOM i w jego skład wchodzi Wójtowie, Burmistrzowie Gmin LOM oraz Prezydent Miasta Lublin. Walne Zebranie Stowarzyszenia LOM zwoływane jest przez Zarząd Stowarzyszenia przynajmniej raz na 6 miesięcy. Decyzje Walnego Zebrania podejmowane są w drodze uchwał, zwykłą większością głosów, w obecności co najmniej połowy składu.

⁷ <https://slom.bip.gov.pl/statut-stowarzyszenia-lom/statut-stowarzyszenia-lom.html>

Zarząd Stowarzyszenia LOM

Zarząd Stowarzyszenia LOM jest organem wykonawczym. Tworzy go od 3 do 5 członków, w tym: Przewodniczący, Wiceprzewodniczący oraz od 1 do 3 Członków Zarządu. Zarząd kieruje bieżącą działalnością Stowarzyszenia realizując swoje zadania za pomocą Biura Stowarzyszenia LOM. Zarząd realizuje swoje zadania w drodze uchwał i przyjmowania stanowisk. Zarząd Stowarzyszenia, oprócz funkcji wykonawczej, pełni również funkcję reprezentacyjną Stowarzyszenia.

Komisja Rewizyjna

Komisja Rewizyjna stanowi organ o funkcji kontrolnej. W jej skład wchodzi od 3 do 5 członków wybieranych i odwoływanych przez Walne Zebranie, z zastrzeżeniem, że pierwszy skład Komisji Rewizyjnej wybierany jest na zebraniu założycielskim Stowarzyszenia LOM. Do zadań Komisji Rewizyjnej w szczególności należy: kontrola działalności Zarządu pod względem celowości, gospodarności i rzetelności powierzonych zadań i środków finansowych, kontrola zgodności działań organów Stowarzyszenia z jego Statutem oraz powszechnie obowiązującymi przepisami prawa, a także opiniowanie sprawozdania finansowego sporządzonego przez Zarząd.

Biuro Stowarzyszenia LOM

Biuro Stowarzyszenia LOM zapewnia pełną obsługę administracyjną, finansową i organizacyjną Stowarzyszenia, jednocześnie inicjując i prowadząc działania służące realizacji jego celów statutowych. Biuro Stowarzyszenia LOM pełni również rolę „opiekuna” dokumentu strategicznego, odpowiadając za monitoring realizacji jego postanowień oraz informowanie Walnego Zebrania o postępach prac, zidentyfikowanych oraz napotkanych problemach we wdrażaniu Strategii. Odpowiedzialność za realizację zadań wskazanych w Strategii LOM będzie leżała po stronie poszczególnych samorządów oraz Biura Stowarzyszenia LOM. Jednym z zadań Stowarzyszenia jest również koordynacja realizowanych projektów partnerskich (w tym również w ramach instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych).

Koordynatorzy LOM

Bardzo istotną rolę będą pełnić Koordynatorzy. Będą to osoby do stałych kontaktów i roboczej współpracy z Biurem Stowarzyszenia w sprawach związanych z realizacją zadań dotyczących LOM. Koordynatorzy JST mogą również brać udział w posiedzeniach Walnego Zebrania Członków i wchodzić w skład Zespołów zadaniowych poszczególnych projektów.

Komitety Społeczny LOM

Elementem struktury Związku ZIT będzie również Komitet Społeczny LOM - umocowane statutowo ciało doradcze Stowarzyszenia LOM składające się z wszystkich właściwych dla obszaru realizacji ZIT partnerów społeczno-gospodarczych. Reprezentacja partnerów będzie uwzględniać m.in. społeczeństwo obywatelskie, podmioty działające na rzecz ochrony środowiska oraz odpowiedzialne za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji. Wszystkie podmioty wchodzące w skład Komitetu, będą miały prawo do opiniowania decyzji tego organu lub lidera związanych z przygotowaniem i wdrażaniem Strategii ZIT poprzez przyjmowanie stosownych uchwał lub stanowisk m.in. poprzez monitorowanie wdrażania i udział w ewaluacji Strategii ZIT.

Instrumenty realizacyjne

Postanowienia Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego będą wdrażane przede wszystkim poprzez realizację projektów z niej wynikających. W szczególności będą to projekty współfinansowane ze źródeł zewnętrznych o których mowa w rozdziale XII. Z uwagi na charakter podejmowanych przedsięwzięć można dokonać podziału projektów realizujących Strategię LOM na następujące kategorie:

Źródło: Opracowanie własne

W zakresie mechanizmów niezbędnych do realizacji zaplanowanej interwencji należy zwrócić szczególną uwagę na Instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Zgodnie z założeniami, ZIT będzie wykorzystywany do wspierania miejskich obszarów funkcjonalnych, wskazanych przez władze samorządowe w strategii rozwoju województwa. Wśród niniejszych obszarów znajduje się również Lubelski Obszar Metropolitalny jako MOF ośrodka wojewódzkiego. Istotą instrumentu ZIT w perspektywie 2021-2027 jest realizacja projektów zintegrowanych przyczyniających się do rozwiązywania wspólnych problemów i skoordynowanego zaspokajania potrzeb obszaru objętego ZIT. Realizacja projektów zintegrowanych ma wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF i jest uzasadniona w części diagnostycznej i kierunkowej. W Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM przypisano Instrument ZIT do wybranych Celów Strategicznych i Priorytetów Rozwojowych. Warunkami niezbędnymi do realizacji ZIT, zgodnie z ustawą z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 (zwaną „ustawą wdrożeniową”), są:

1. powołanie związku ZIT – w przypadku LOM jest to Stowarzyszenie JST,
2. opracowanie i uchwalenie strategii terytorialnej („strategii ZIT”) oraz jej pozytywne zaopiniowanie przez właściwą instytucję zarządzającą programem w terminie 60 dni od dnia otrzymania – w zakresie możliwości finansowania strategii ZIT w ramach tego programu
3. opracowanie i uchwalenie do dnia 31 grudnia 2025 r. strategii rozwoju ponadlokalnego, o której mowa w art. 10g ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, w przypadku miejskiego obszaru funkcjonalnego, o którym mowa w ust. 2, miasta będącego siedzibą władz samorządowych województwa lub wojewody, a do czasu jej uchwalenia opracowanie i uchwalenie strategii ZIT.

Niniejszy dokument wypełnia wymagania dopuszczające dla realizacji instrumentu ZIT w MOF zapisane w Umowie Partnerstwa. Warunkiem realizacji ZIT dla MOF miast wojewódzkich (OSI o znaczeniu regionalnym) jest przygotowanie strategii rozwoju ponadlokalnego (o której mowa w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju) dla całego MOF. Dlatego też, podczas prac nad dokumentem, zadbano o odpowiednie zaznaczenie zapisów związanych z instrumentem ZIT.

Projekty ZIT mogą realizować wszystkie cele polityki spójności wskazane w rozporządzeniu ogólnym. Interwencja wdrażana w ramach ZIT w perspektywie finansowej 2021-2027 powinna mieć charakter zintegrowany i ponadlokalny i służyć wzmocnieniu relacji funkcjonalnych. Zgodnie z zapisami UP działania mogą być ukierunkowane w szczególności na: rozwój zrównoważonego transportu publicznego łączącego miasto i jego obszar funkcjonalny, poprawę stanu środowiska przyrodniczego na obszarze funkcjonalnym miasta, zwiększenie efektywności energetycznej w obszarze funkcjonalnym – realizacja projektów w zakresie inteligentnych systemów dystrybucji energii, wysokosprawnej kogeneracji, systemów ciepłowniczych, kompleksowej modernizacji energetycznej w budynkach mieszkaniowych, w tym termomodernizacja budynków. Wsparcie rozwoju kształcenia i szkolenia zawodowego w odpowiedzi na potrzeby i wyzwania rynku pracy w obszarze funkcjonalnym oraz wsparcie rozwoju innowacyjności w obszarach miejskich również stanowią kierunki działań, w jakich projekty ZIT powinny być realizowane. Ponadto, działania mogą być skierowane na przechodzenie w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym, w szczególności w zakresie rozwijania kompetencji, współpracy i wspólnych inicjatyw podmiotów publicznych i prywatnych w ramach obszarów funkcjonalnych. W ramach instrumentu ZIT będą realizowane projekty o charakterze zintegrowanym, odpowiadające na wspólne problemy i potencjały Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

2. Procedury dotyczące Strategii LOM

Opracowanie dokumentu

Zakres strategii rozwoju ponadlokalnego określa znowelizowana ustawa o samorządzie gminnym, odwołując się do wymaganego zakresu strategii rozwoju gminy (art. 10e). Jest to minimum warunków, jakie musi spełnić strategia ponadlokalna. Podmiot przygotowujący dokument może zamieścić w nim dodatkowe elementy, jeśli jest to zasadne ze względu na zakres tematyczny podejmowany w danej strategii. W przypadku Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM pełni ona również funkcję Strategii ZIT, dlatego też dodatkowo zawiera elementy wymagane dla tego typu dokumentu m.in. w ustawie wdrożeniowej. Dokument spełnia wszelkie wymagania ustawowe i jest zgodny z założeniami przedstawionymi w ramach „Procedury opiniowania strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w województwie lubelskim w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027”.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego została opracowana przez Biuro Stowarzyszenia LOM przy pełnym nadzorze ze strony organów stowarzyszenia tj. Zarządu i Walnego Zebrania. W proces przygotowania dokumentu włączono również grono lokalnych interesariuszy zgodnie z opisem zawartym w rozdziale XIII niniejszego dokumentu. Skuteczność proponowanych działań będzie zależała od poziomu zrozumienia treści strategii oraz skali aktywności i zintegrowania wielu środowisk, dlatego realizację dokumentu oparto o kilka zasady i mechanizmów przedstawionych poniżej:

- partycypacja i partnerstwo, czyli współpraca i równorzędne traktowanie reprezentantów różnych środowisk i instytucji - realizowana poprzez wieloetapowe konsultacje społeczne;
- otwartość, pozwalająca uczestniczyć jak największej liczbie osób i organizacji w partnerstwie, gwarantująca jego zróżnicowany skład, - realizowana poprzez działalność Komitetu Społecznego LOM;
- zintegrowany charakter działań i przedsięwzięć wynikających ze strategii - realizowany poprzez opracowanie listy projektów ZIT;
- transparentność, czyli przejrzystość działań, informowanie i konsultowanie decyzji oraz rozwiązań - realizowana poprzez powszechne publikowanie informacji na temat Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM i Stowarzyszenia;
- elastyczność reagowania, zakładająca możliwość modyfikacji i dostosowania strategii w zależności od zmian w otoczeniu - realizowana poprzez możliwość aktualizacji dokumentu;
- efektywność, oznaczająca dokonywanie takich wyborów sposobu wykorzystania zasobów, który zapewni celowość i oszczędność realizacji działania, przy uzyskaniu najlepszych efektów z poniesionych nakładów – realizowany poprzez efektywne wykorzystanie środków w programie regionalnym i programach krajowych;
- priorytet finansowania dla programów i projektów wpisanych wprost do strategii oraz tych, które z niej bezpośrednio wynikają – realizowany poprzez wykorzystanie instrumentu ZIT;

Aktualizacja dokumentu

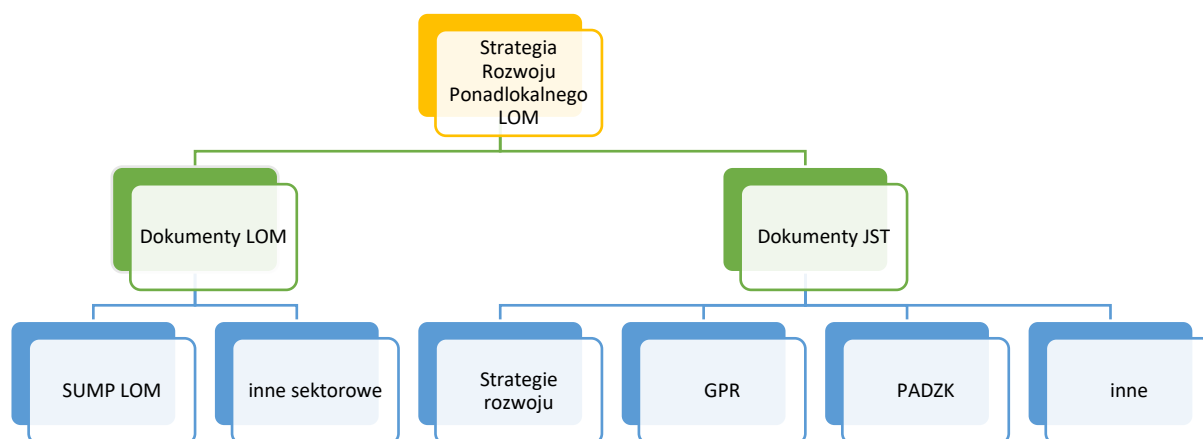
Aktualizacja Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego odbywa się w tym samym trybie co jej pierwsze opracowanie i przyjęcie przez Związek ZIT. Strategia rozwoju ponadlokalnego, pełniąc funkcję strategii ZIT podlega aktualizacji, jeżeli wymaga tego sytuacja społeczna, gospodarcza lub przestrzenna obszaru objętego strategią albo gdy jest to konieczne dla zachowania jej spójności ze strategią rozwoju województwa. Do aktualizacji strategii rozwoju ponadlokalnego stosuje się art. 10g ust. 4a–8 oraz art. 10e ust. 2–4 ustawy o samorządzie gminnym.

Aktualizacja strategii ZIT wymaga każdorazowo uzyskania ponownej opinii IZ programem regionalnym wg procedur opiniowania. Dlatego też, na etapie opracowania dokumentu przyjęto pewien stopień ogólności i elastyczności zapisów, którą powinny cechować się dokumenty planistyczne i strategiczne. Uszczegółowienie zapisów Strategii Rozwoju Ponadlokalnego ma miejsce poprzez odesłania do źródeł zewnętrznych np.: innych dokumentów, raportów, regulaminów, statutów.

3. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

W przypadku dokumentów wykonawczych dla Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego możemy wskazać dwa poziomy tego typu opracowań. Pierwszy poziom dotyczy dokumentów wykonawczych w stosunku do strategii opracowanych dla całego Partnerstwa tj. Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Należy wskazać tutaj np. na Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego do roku 2030 (z perspektywą 2040). W przyszłości możliwe jest również opracowanie innych dokumentów sektorowych np. z zakresu adaptacji do zmian klimatu, gospodarki odpadami czy też polityki senioralnej w LOM. Drugi poziom dokumentów wykonawczych dla SRP LOM stanowią obowiązkowe lub fakultatywne lokalne dokumenty strategiczne lub planistyczne poszczególnych JST. Kluczowy dla wdrażania założeń Strategii LOM jest efekt synergii z lokalnymi strategiami rozwoju. Ważnymi lokalnymi dokumentami w perspektywie finansowej 2021-2027 będą również programy rewitalizacji.

Rysunek 11 – Schemat dokumentów wykonawczych do Strategii LOM

Źródło: Opracowanie własne

Na etapie opracowania Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego dokonano również analizy i sporządzono zestawienie dokumentów strategicznych JST LOM w poszczególnych sektorach. Dokumenty wykonawcze do Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego powinny być tworzone w oparciu o szereg poniższych wytycznych, aby zachować synergię pomiędzy dokumentami na różnych poziomach wdrażania. Dlatego też, w procesie opracowania i aktualizacji dokumentów przez poszczególne JST należy zwrócić uwagę na następujące zasady:

- nadrzędność SRP LOM nad dokumentami wykonawczymi;
- zgodność celów dokumentów wykonawczych z celami Strategii;
- zgodność horyzontu czasowego;
- ustalony system wdrażania, monitorowania i ewaluacji wraz ze wskaźnikami umożliwiającymi ocenę stopnia ich wdrożenia;

- oszacowane ramy finansowe z potencjalnymi źródłami finansowania planowanych działań;
- przygotowanie w trybie partycypacyjnym przy zaangażowaniu interesariuszy kluczowych z punktu widzenia danego obszaru strategicznego.

4. Monitoring i ewaluacja postanowień strategii

Monitoring postanowień strategii będzie realizowany przez Biuro Stowarzyszenia LOM. Odpowiednie komórki będą zajmować się weryfikacją postępów w zaplanowanych przedsięwzięciach, wpływających na realizację Celów Strategicznych i Priorytetów Rozwojowych. Proces będzie opierał się o roczne raporty z realizacji wskaźników, opracowywane w ciągu 3 miesięcy od zakończenia każdego roku kalendarzowego. Należy jednak zaznaczyć, że wszyscy Partnerzy LOM będą zaangażowani w niniejszy proces poprzez obowiązek gromadzenia danych dotyczących wskaźników produktu i rezultatu określonych dla poszczególnych projektów.

Rysunek 12 – Procesy nadzorcze Strategii LOM

Źródło: Opracowanie własne

Istotnym elementem procesów nadzorczych nad Strategią LOM będzie trójetapowa ewaluacja jej postanowień. Obowiązek przeprowadzenia ewaluacji dotyczy wyłącznie uprzedniej ewaluacji trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji dokonywanej przed formalnym przyjęciem dokumentu (ewaluacja ex-ante). Ewaluacja mid-term przeprowadzana w połowie okresu obowiązywania dokumentu strategicznego oraz ewaluacja ex-post dokonująca całościowej oceny zrealizowanych przedsięwzięć to elementy fakultatywne. Należy jednak zaznaczyć, że z uwagi na rozbudowany zakres rzeczowy i czasowy dokumentu, sugeruje się ich realizację w celu zapewnienia aktualności postanowień i weryfikacji realizacji założeń Strategii LOM. Ewaluacja mid-term może być również istotną przesłanką do podjęcia decyzji o aktualizacji dokumentu strategicznego.

Konsekwentnie realizowany proces monitoringu i ewaluacji postanowień strategii będzie istotnym elementem systemu wdrażania. Pozwoli na skuteczną ocenę realizowanych działań zarówno pod kątem osiągania zakładanych wskaźników jak i efektywnego wydatkowania środków finansowych. Dodatkowo należy podkreślić, że projekty realizowane w ramach niniejszej strategii z udziałem środków zewnętrznych, będą podlegać monitoringowi instytucji nadrzędnych zgodnie z umową o dofinansowanie i wytycznymi w ramach poszczególnych programów operacyjnych.

Ewaluacja ex-ante Strategii LOM

Przeprowadzenie ewaluacji ex-ante będącej początkowym procesem nadzorczym Strategii LOM wynika z art. 10a ust. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2019, poz. 1295 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Opracowanie dokumentu ewaluacyjnego nastąpiło w 2022 r.

Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM⁸ została opracowana w celu oceny jakości i wartości procesu oraz efektów wdrażania danej polityki czy interwencji publicznej. Zgodnie z wytycznymi zawartymi w opracowaniu pn.: *Strategia Rozwoju Gminy. Praktyczny poradnik. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. 2020 r.* ocenie poddano m.in.:

- diagnozę sytuacji społeczno-ekonomicznej LOM w odniesieniu do realizacji celów strategicznych,
- wewnętrzną spójność dokumentu poprzez ocenę trafności i kompletności dokumentu, poprawności metodycznej dokumentu i systemu realizacji, ocenę merytoryczną wewnętrzną spójności dokumentu oraz wewnętrzną, wizualną ocenę dokumentu,

⁸ <https://slom.bip.gov.pl/dokumenty-diagnostyczne/ewaluacja-ex-ante-projektu-strategii-lom.html>

- zewnętrzną spójność dokumentu,
- ocenę systemu wdrażania i systemu monitoringu,
- ramy finansowe i potencjalne źródła finansowania.

Ewaluację Strategii LOM przeprowadzono po zakończonym etapie konsultacji przez wszystkich jej interesariuszy. W procesie ewaluacji uczestniczyli, poza ekspertami zewnętrznymi, koordynatorzy i władarze JST LOM, a udzielone przez nich odpowiedzi podczas trwania badań jakościowych pozwoliły na wskazanie ich oceny dokumentu w odniesieniu do kryteriów ewaluacyjnych. Badania jakościowe przeprowadzone w formie wywiadów pogłębionych TDI umożliwiły na wskazanie oceny dokumentu w odniesieniu do kryteriów ewaluacyjnych. Analiza badań jakościowych wykazała, iż wyzwania rozwojowe są trafne a wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM postanowienia są możliwe do osiągnięcia. Wysoko oceniono również skuteczność zaplanowanej interwencji, przy czym zwrócono jednak uwagę na dynamiczną sytuację gospodarczą i polityczną na świecie, które mogą wpływać na zmianę kształtu interwencji. Zasoby przeznaczone na realizację działań zaplanowanych w Strategii LOM umożliwiają realizację celów i osiągnięcie przyjętej w dokumencie wizji obszaru. Zdaniem uczestników badań dokument jest spójny, przejrzysty i klarowny a jego poszczególne elementy wynikają z poprzednio podjętych prac i analiz.

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej LOM została sporządzona jako odrębny dokument. Zgodnie z opracowanym raportem ewaluacyjnym: wykorzystanie aktualnych danych dostępnych w ramach baz JST oraz statystyki publicznej wskazuje na rzetelne wykonanie diagnozy.

Opracowanie dokumentu ewaluacyjnego pozwoliło na stwierdzenie, iż poddany ocenie projekt Strategii jest kompletny i zawiera on wszystkie zalecane elementy strategii rozwoju gminy. Ponadto wykazuje się wysoką spójnością wewnętrzną i trafnością. Struktura dokumentu wskazuje na wysokiej jakości konsekwencje podjętych działań. Co istotne w tego typu dokumentach, poruszane aspekty bezpośrednio wynikają z uprzednio przedstawionych w diagnozie. Dopasowanie wskaźników do określonych w dokumencie kierunków działań sugeruje, że system realizacji i monitorowania został prawidłowo zaplanowany. Również ocena zewnętrznej spójności przebiegła pozytywnie. Wykazano, że projekt Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM jest zgodny z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu na szczeblu krajowym i wojewódzkim. Pozytywną ocenę otrzymała również część dokumentu dotycząca systemu jego wdrażania i monitoringu. Ramy finansowe i źródła finansowania wykazano na poziomie szczegółowości odpowiadającemu etapowi realizacji. Przeprowadzona ewaluacja pozwoliła na sformułowanie wniosków i rekomendacji, które zostały wprowadzone na kolejnych etapach prac.

Oczekiwane rezultaty i wskaźniki rezultatu oraz produktu powiązane z realizacją właściwego programu operacyjnego

Oczekiwane rezultaty mają wskazać jakie będą przewidywane efekty planowanych działań. Strategia określa w tym miejscu, jakie zmiany są potrzebne na danym terytorium, aby osiągnięcie założonych celów było możliwe. Mogą być to zmiany o charakterze organizacyjnym, regulacyjnym lub też zmiany w zakresie zasobów materialnych i niematerialnych. W związku z tym, że strategia ponadlokalna pełni jednocześnie funkcję strategii ZIT w tej części dokumentu znajdują się również wskaźniki rezultatu i produktu powiązane z odpowiednimi programami operacyjnymi w tym z programem Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027.

Wskaźniki określone dla Strategii LOM są niezbędnym elementem w procesie mierzenia postępu realizacji dokumentu poprzez monitorowanie postępu w osiąganiu założonych działań i celów. Główną funkcją wskaźników jest zmierzenie, na ile cel (w przypadku wskaźników rezultatu) lub przewidziane w nim działania (wskaźniki produktu) zostały zrealizowane. Wskaźniki rezultatu – określają oczekiwany efekt przeprowadzonych działań w wyniku realizacji celów i dostarczają informacji o wpływie zrealizowanych przedsięwzięć na otoczenie społeczno-ekonomiczne. Wskaźniki produktu – opisują wszystkie produkty, tj. zarówno wytworzone dobra materialne, jak i świadczone usługi, które zostały uzyskane w trakcie realizacji zamierzonych przedsięwzięć.

Tabela 7 – Wskaźniki monitoringu

Cel	Działanie SZOOP	Wskaźnik rozwojowy	Rodzaj wskaźnika	Wartość bazowa	Wymagany trend	Źródło danych
Cel Strategiczny 1 - Wzmocnienie roli kultury, dziedzictwa kulturowego i naturalnego LOM	11.2 11.3	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	11.2 11.3	Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	11.2 11.3	Zintegrowane projekty rozwoju terytorialnego	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	11.2 11.3	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	11.3	Liczba instytucji kultury objętych wsparciem	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	11.2	Długość utworzonych szlaków turystycznych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	11.2	Liczba wspartych obiektów w miejscach dziedzictwa naturalnego	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	11.2 11.3	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
Cel Strategiczny 2 - Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości edukacji i usług społecznych w LOM	7.7 7.5 2.2	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	7.7 7.5 2.2	Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	7.7	Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny

	7.7 7.5 2.2 8.7 10.5	Liczba projektów, w których sfinansowano koszty racjonalnych usprawnień dla osób z niepełnosprawnościami	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	7.7 7.5 8.7 10.5	Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	7.7	Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych podmiotów realizujących usługi społeczne	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	8.7	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	8.7	Liczba opiekunów faktycznych/nieformalnych objętych wsparciem w programie	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	8.7	Liczba osób objętych usługami w zakresie wspierania rodziny i pieczy zastępczej	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	8.7 10.5	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	8.7	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	8.7	Liczba podmiotów, które rozszerzyły ofertę wsparcia lub podniosły jakość oferowanych usług	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny

	8.7	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	7.5	Liczba przebudowanych lub rozbudowanych przedszkoli	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	7.5	Liczba wybudowanych przedszkoli	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	7.5	Liczba wyposażonych przedszkoli	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	7.5	Liczba przebudowanych lub rozbudowanych szkół	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	7.5	Liczba wyposażonych szkół	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	7.5	Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek opieki nad dziećmi	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	7.5	Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek oświatowych	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	7.5	Liczba osób z niepełnosprawnościami korzystających ze wspartych dostosowanych obiektów	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	10.5	Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	10.5	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	10.5	Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny

		objętych wsparciem				
	10.5	Liczba szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	10.5	Liczba obiektów edukacyjnych dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	10.5	Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	10.5	Liczba uczniów uczestniczących w doradztwie zawodowym	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	10.5	Liczba przedstawicieli kadr szkół i placówek systemu oświaty objętych wsparciem świadczonym przez szkoły ćwiczeń	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	10.5	Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	10.5	Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty, którzy uzyskali kwalifikacje po opuszczeniu programu	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	10.5	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	2.2	Instytucje publiczne otrzymujące wsparcie na opracowywanie usług, produktów i procesów cyfrowych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny

	2.2	Liczba podmiotów wspartych w zakresie rozwoju usług, produktów i procesów cyfrowych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	2.2	Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 4 – transakcja	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	2.2	Liczba podmiotów, które udostępniły informacje sektora publicznego/dane prywatne on-line	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	2.2	Liczba rozwiązań wykorzystujących informacje sektora publicznego/dane prywatne	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	2.2	Liczba podmiotów wspartych w zakresie cyberbezpieczeństwa	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	2.2	Liczba osób objętych szkoleniami w zakresie kompetencji cyfrowych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	2.2	Użytkownicy nowych i zmodernizowanych publicznych usług, produktów i procesów cyfrowych	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
Cel Strategiczny 3 - Rozwój i wzmocnienie zrównoważonej mobilności w LOM	5.2	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	5.2	Wspierane strategie zintegrowanego rozwoju terytorialnego	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	5.2	Pojemność ekologicznego taboru do zbiorowego	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny

		transportu publicznego				
	5.2	Długość nowych linii autobusowych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	5.2	Długość nowych linii trolejbusowych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	5.2	Długość przebudowanych lub zmodernizowanych linii autobusowych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	5.2	Długość przebudowanych lub zmodernizowanych linii trolejbusowych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	5.2	Wspierana infrastruktura rowerowa	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	5.2	Liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	5.2	Liczba przeprowadzonych kampanii informacyjno-edukacyjnych kształtujących świadomość ekologiczną	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	5.2	Liczba zakupionych jednostek taboru autobusowego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej i metropolitarnej	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	5.2	Liczba zakupionych jednostek taboru trolejbusowego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej i metropolitarnej	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny
	5.2	Liczba wybudowanych obiektów „parkuj i jedź”	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformacyjny

	5.2	Liczba przebudowanych obiektów „parkuj i jedź”	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	5.2	Liczba doposażonych obiektów „parkuj i jedź”	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	5.2	Liczba miejsc postojowych dla osób z niepełnosprawnościami w wybudowanych, przebudowanych lub doposażonych obiektach „parkuj i jedź”	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	5.2	Liczba wspartych publicznych systemów wypożyczania rowerów	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	5.2	Liczba wybudowanych obiektów „Bike&Ride”	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	5.2	Liczba stanowisk postojowych w wybudowanych obiektach „Bike&Ride”	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	5.2	Infrastruktura paliw alternatywnych (punkty tankowania/ladowania)	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	5.2	Miasta z nowymi lub zmodernizowanymi cyfrowymi systemami transportu miejskiego	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	5.2	Liczba przebudowanych i rozbudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	5.2	Liczba projektów, w których sfinansowano koszty racjonalnych usprawnień dla osób z niepełnosprawnościami (EFRR/FS/FST)	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny

	5.2	Roczna liczba użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinformatyczny
	5.2	Roczna liczba użytkowników infrastruktury rowerowej	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinformatyczny
	5.2	Szacowana emisja gazów cieplarnianych	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinformatyczny
	5.2	Liczba ludności korzystającej z nowych lub zmodernizowanych cyfrowych systemów transportu miejskiego	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinformatyczny
	5.2	Liczba pojazdów korzystających z miejsc postojowych w wybudowanych, przebudowanych lub wyposażonych obiektach „parkuj i jedź”	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinformatyczny
Cel Strategiczny 4 - Przystosowanie LOM do zmian klimatu i poprawa stanu środowiska naturalnego	3.3	Zielona infrastruktura wybudowana lub zmodernizowana w celu przystosowania się do zmiany klimatu	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformatyczny
	3.3	Inwestycje w nowe lub zmodernizowane systemy monitorowania, gotowości, ostrzegania i reagowania w kontekście klęsk żywiołowych i katastrof w przypadku klęsk żywiołowych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformatyczny
	3.3	Liczba nowych/zmodernizowanych stanowisk pomiarowych na potrzeby monitoringu stanu środowiska	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformatyczny
	3.3	Pojemność obiektów małej retencji	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinformatyczny

	3.3	Liczba miast wspartych w zakresie adaptacji do zmian klimatu	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.3	Powierzchnia obszarów objętych nietechnicznymi działaniami powodującymi zmniejszenie odpływu wody ze zlewni	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.3	Powierzchnia gruntu odszczelniona lub zagospodarowana materiałami wodoprzepuszczalnymi	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.3	Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przeciwpowodziowej	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.3	Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przed niekontrolowanymi pożarami	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.3	Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przed klęskami żywiołowymi związanymi z klimatem (oprócz powodzi lub niekontrolowanych pożarów)	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.11	Liczba wspartych obiektów związanych z ochroną przyrody	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.11	Zielona infrastruktura objęta wsparciem do celów innych niż przystosowanie się do zmian klimatu	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny

	3.11	Liczba wspartych form ochrony przyrody	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.11	Długość odnowionych szlaków turystycznych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.11	Długość utworzonych szlaków turystycznych	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.11	Powierzchnia obszarów chronionych i cennych przyrodniczo innych niż Natura 2000 objętych działaniami ochronnymi i odtwarzającymi	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.11	Liczba przeprowadzonych kampanii informacyjno-edukacyjnych kształtujących świadomość ekologiczną	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.11	Liczba gatunków zagrożonych, dla których wykonano działania ochronne	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.11	Liczba przedsięwzięć z zakresu ochrony przyrody wspartych w fazie przygotowawczej	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.11	Ludność mająca dostęp do nowej lub udoskonalonej zielonej infrastruktury	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	3.7	Liczba przeprowadzonych kampanii informacyjno-edukacyjnych w zakresie gospodarki o obiegu zamkniętym	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Dodatkowa zdolność wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł OZE	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny

	4.8	Dodatkowa zdolność wytwarzania energii cieplnej ze źródeł OZE	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Liczba powstałych magazynów energii cieplnej	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Liczba powstałych magazynów energii elektrycznej	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Liczba zmodernizowa-nych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Liczba zmodernizowa-nych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Pojemność magazynów energii elektrycznej	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Liczba zmodernizowa-nych indywidualnych źródeł ciepła	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Liczba zmodernizowa-nych źródeł ciepła (innych niż indywidualne)	Wskaźnik produktu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Ilość wytworzonej energii elektrycznej ze źródeł OZE	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Ilość wytworzonej energii cieplnej ze źródeł OZE	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny

	4.8	Dodatkowa moc zainstalowana odnawialnych źródeł energii	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny
	4.8	Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej	Wskaźnik rezultatu	0	Wzrost	system teleinforma-tyczny

Źródło: Opracowanie własne.

XI. Zasady i tryb wyboru projektów strategicznych/zintegrowanych/komplementarnych etc.

Zasady i tryb wyboru projektów można przedstawić na poziomie wewnętrznym i zewnętrznym. Poziom wewnętrzny związany jest przede wszystkim z identyfikacją projektów w ramach poszczególnych celów strategicznych oraz ewentualnym przypisaniem ich do instrumentów realizacyjnych i źródeł finansowania. Jest to proces w ramach którego, każda JST wchodząca w skład LOM składała propozycje przedsięwzięć zintegrowanych realizujących cele ponadlokalne.

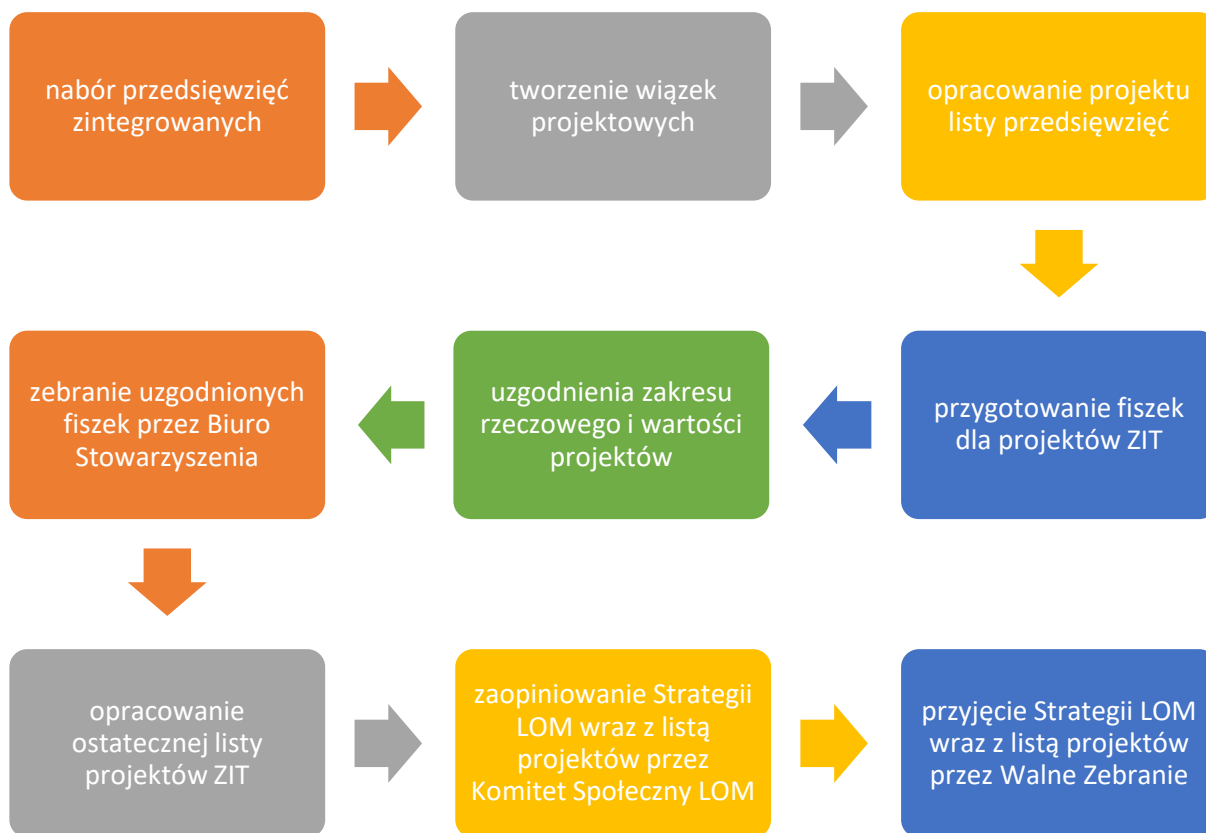
W przypadku projektów do instrumentu ZIT, w trakcie prac nad Strategią LOM, Biuro ZIT przeprowadziło drogą elektroniczną nabór przedsięwzięć zintegrowanych realizujących cele SRP LOM. Następnie dokonano przyporządkowania niniejszych projektów do poszczególnych Celów Polityki, aby dostosować propozycje JST LOM zgodnie z wyznaczonymi programami i podziałami alokacji na ZIT w województwie lubelskim. Zidentyfikowane w ten sposób projekty zostały również zintegrowane obszarowo i tematycznie tworząc wiązki projektów lub projekty partnerskie. Stworzono w ten sposób projekt listy przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w ramach ZIT, które pogrupowane zostały w wiązki przypisane do Celów Polityki i Celów Szczegółowych programu FEL 2021-2027.

Kolejnym krokiem procesu wyłaniania projektów do ujęcia w strategii było opracowanie fiszek dla przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w formule Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym. Fiszki te były następnie przedmiotem uzgodnień z DW EFRR i DW EFS, które weryfikowały poprawność ich opracowania, możliwość realizacji w poszczególnych celach, gotowość do realizacji oraz przestrzeganie zasad horyzontalnych. Proces ten uzupełniony był przez liczne spotkania i dyskusje: przedstawicieli UMWL, władarzy i koordynatorów JST oraz przedstawicieli Biura Stowarzyszenia LOM. Wypracowanie konsensu, szczególnie w zakresie wartości i zakresu rzeczowego poszczególnych projektów było niezwykle dla kolejnych etapów prac.

Na ostatnim etapie prac, Biuro Stowarzyszenia LOM ponownie zebrało od Partnerów uzgodnione z UMWL fiszki, celem opracowania ostatecznej wersji listy projektów do instrumentu ZIT oraz załączenia ich do Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM, a następnie przesłanie do IZ PR w procesie opiniowania ustawowego.

Przesłanie Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM zostało poprzedzone przyjęciem dokumentu wraz z projektami zintegrowanymi przez Walne Zebranie Stowarzyszenia po uprzednim zaopiniowaniu dokumentu przez Komitet Społeczny LOM. Takie podejście pozwoliło na zaangażowanie lokalnych interesariuszy w proces identyfikacji projektów. Walne Zebranie, jako najwyższy organ Stowarzyszenia poprzez zatwierdzenie SRP LOM dokonało również zatwierdzenia projektów zintegrowanych przewidzianych do realizacji w ramach instrumentu ZIT, wypełniając przy tym postanowienia art. 34 ust. 12 ustawy wdrożeniowej w zakresie udziału Związku ZIT w wyborze projektów do dofinansowania.

Rysunek 13 – Schemat procesu identyfikacji projektów do instrumentu ZIT

Źródło: Opracowanie własne

Poziom zewnętrzny w zakresie zasad i trybu wyboru projektów każdorazowo będzie zależny od Instytucji Zarządzającej konkretnym programem. Rozróżnia się odrębne zasady postępowania dla trybu konkurencyjnego i niekonkurencyjnego.

W przypadku instrumentu ZIT przewidywany jest niekonkurencyjny tryb wyboru projektów. Projekty wynikające ze Strategii mogą być finansowane ze środków regionalnego programu zarówno z EFRR, jak i EFS+ w ramach wydzielonych działań. Związek ZIT powinien uzyskać potwierdzenie możliwości finansowania projektów wskazanych w Strategii ZIT ze środków programu regionalnego. Potwierdzeniem finansowania Strategii ZIT, jak również wskazanych w niej projektów, jest opinia właściwej Instytucji Zarządzającej.

Realizacja projektów ZIT w ramach programu regionalnego wymaga wyodrębnienia dedykowanych działań w ramach co najmniej dwóch priorytetów programu finansowanych z co najmniej dwóch celów polityki spójności. Regionalne programy zawierają informacje dotyczące realizacji ZIT, w tym w szczególności: przewidywany obszar/obszary realizacji ZIT, oparty na delimitacji MOF w SRW, indykatorywną wartość środków funduszy (EFRR, EFS+) w ramach wskazanych priorytetów programu przyporządkowanych do celów polityki i celów szczegółowych.

W przypadku źródeł finansowania projektów innych niż instrument ZIT, przewiduje się możliwość tworzenia dodatkowych list projektów, które stanowiąc będą załącznik do Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

XII. Ramy finansowe i źródła finansowania Strategii LOM

Działania zaplanowane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego będą realizowane z wykorzystaniem różnych źródeł finansowania. W zależności od możliwości finansowych poszczególnych JST planowane jest wykorzystanie środków własnych, środków krajowych i europejskich w postaci dedykowanych funduszy i programów. Perspektywa finansowa UE 2021-2027 daje możliwość wykorzystania zarówno instrumentów finansowych jak i dotacji oraz subwencji bezzwrotnych. Istnieje również możliwość wykorzystania finansowania w formie partnerstwa publiczno-prywatnego. Wskazanie źródeł finansowania poszczególnych przedsięwzięć jest niezbędne do oceny możliwości realizacji strategii.

Podstawowym źródłem finansowania przedsięwzięć w ramach Strategii Ponadlokalnej Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego będzie instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Będzie on realizowany w ramach programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027. W ramach instrumentu terytorialnego realizowane będą projekty w trybie niekonkurencyjnym, które mają charakter zintegrowany. Zakładana alokacja przeznaczona dla LOM zostanie podzielona na Cele Polityki UE zgodnie z poniższą tabelą:

Tabela 8 – Podział alokacji przeznaczonej na instrument ZIT

Cel polityki	Nazwa celu	Kwota alokacji w EURO
CP 1	Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej	3 261 405,00 (EFRR)
CP 2	Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej	31 731 646,00 (EFRR - dotacja)
		8 343 634,00 (EFRR – instrument finansowy)
CP 4	Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	5 388 596,00 (EFRR)
CP 4	Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych	6 417 065,00 (EFS+)
CP 5	Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych	11 479 015,00 (EFRR)
RAZEM		66 621 361,00

Źródło: Opracowanie własne

W chwili obecnej, na poziomie krajowym trwają prace nad układem programów polityki spójności. Wymienione poniżej programy stanowią potencjalne źródła finansowania części przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w ramach niniejszej strategii. Szczególnie istotne dla LOM mogą być następujące programy:

- Fundusze Europejskie dla Lubelskiego (FEL) – główne źródło finansowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego. Program będzie składał się z 10 osi tematycznych, w które wpisują się poszczególne cele niniejszej strategii. Planowany budżet programu to około: 2,3 mld euro.

- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) – następca Programu Infrastruktura i Środowisko. Program przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. FEnIKS wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Planowany budżet to: ponad 25 mld euro.

- Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG) – program jest kontynuacją dwóch wcześniejszych programów: Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 (POIG) oraz Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR). FENG będzie wspierał realizację projektów badawczo-rozwojowych, innowacyjnych oraz zwiększających konkurencyjność polskiej gospodarki. Planowany budżet to ok 7,9 mld euro.

- Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS) - następca Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER). Główne obszary działania FERS to: praca, edukacja, zdrowie oraz dostępność. Program będzie wspierał projekty z zakresu: poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienia opieki nad dziećmi, podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji, integracji społecznej, rozwoju usług społecznych i ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.

- Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC) - jest następcą programu Polska Cyfrowa (POPC), który w latach 2014-2020 wspierał cyfryzację w Polsce. FERC będzie koncentrował się przede wszystkim na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego (JST) i przedsiębiorców. Planowany budżet FERC to ok. 2 mld euro.

- Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW) – nowy program dla makroregionu Polski Wschodniej będzie koncentrował się na pięciu obszarach: przedsiębiorczość i innowacje, energia i klimat, zrównoważona mobilność miejska, spójna sieć transportowa, zrównoważona turystyka. W programie wspierane są zadania zapisane w ramach celów polityki: CP 1; CP 2; CP 3 i CP 4. Województwa objęte wsparciem: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie, województwo mazowieckie bez Warszawy i dziewięciu otaczających ją powiatów. W puli FEPW jest ok. 2,65 mld euro.

- Fundusz Sprawiedliwej Transformacji – 4,4 mld euro (pomoc w transformacji dla regionów górniczych: śląskiego, małopolskiego, dolnośląskiego, wielkopolskiego, łódzkiego i lubelskiego)

Nie należy zapominać również o innych zewnętrznych źródłach finansowania. Na podstawie ogłoszonego w maju 2020 r. Europejskiego Planu Odbudowy i jego filaru pn. Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności w Polsce został przygotowany Krajowy Plan Odbudowy (KPO), który będzie uzupełniał interwencje polityki spójności w okresie 2021-2027. Celem interwencji w ramach KPO będzie przede wszystkim odbudowa potencjału rozwojowego gospodarki utraconego w wyniku pandemii COVID-19. Przewiduje się, że w ramach KPO będą m.in. inwestycje związane z zieloną gospodarką, cyfryzacją, innowacyjnością gospodarki, zatrudnieniem, działalnością badawczo-rozwojową, sektorem ochrony zdrowia oraz projekty w obszarze transportu i energetyki. Ważnym źródłem finansowania dla LOM mogą być również programy bezpośrednio zarządzane przez Komisję Europejską np. LIFE, Horyzont, Programy Współpracy Transgranicznej oraz międzynarodowe programy sieciowe (np. Interreg), Mechanizm Finansowy EOG i Norweski Mechanizm Finansowy.

Wszelkie przedsięwzięcia wynikające z realizacji postanowień niniejszej strategii będą realizowane z wykorzystaniem środków własnych jednostek samorządu terytorialnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Wkład własny do poszczególnych projektów wynikał będzie z zasad zarządzania poszczególnymi programami wymienionych powyżej. Przewiduje się również realizację działań wyłącznie ze środków budżetowych.

XIII. Włączenie lokalnych interesariuszy w przygotowanie i realizację Strategii LOM

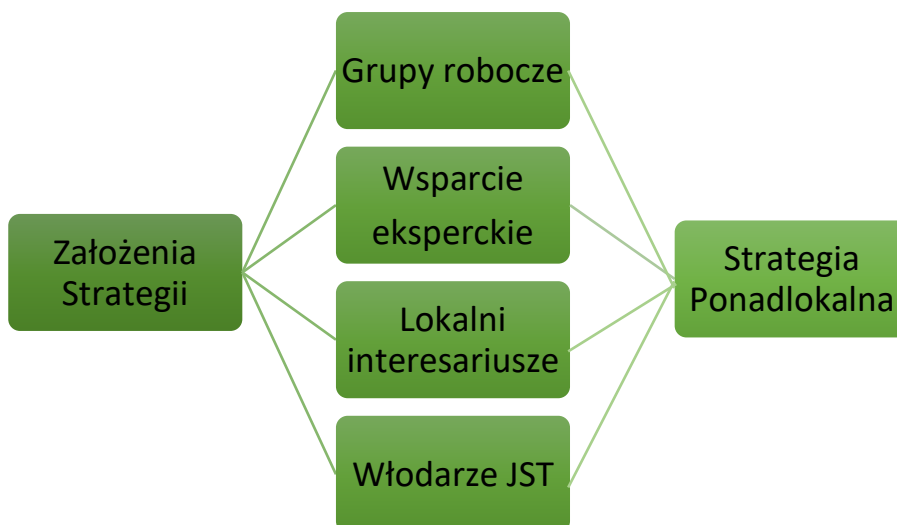
Strategia Rozwoju Ponadlokalnego LOM została opracowana z udziałem partnerów społeczno-gospodarczych na każdym etapie prac. Takie podejście pozwoliło na wykorzystanie potencjału wszystkich zaangażowanych stron i jednocześnie ma budować poczucie wspólnej odpowiedzialności władz samorządowych i mieszkańców za przygotowanie dokumentu, a następnie jego realizację. Lokalne grupy interesariuszy składające się m.in. z przedstawicieli podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji zostały włączone w prace nad przygotowaniem i będą włączone również w działania związane z wdrażaniem Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

W prace nad strategią zostały włączone również powiaty (art. 10g ust 2 ustawy o samorządzie gminnym). Takie rozwiązanie pozwoli zapewnić spójność działań w zakresie zadań przewidzianych dla poszczególnych szczebli administracji samorządowej. W przypadku gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego, wchodzi one w skład powiatów: lubelskiego, lubartowskiego, łęczyńskiego, świdnickiego i puławskiego. Należy zaznaczyć, że strategia ma rozwiązywać problemy rozwojowe obszaru, ze szczególnym nastawieniem na projekty o charakterze zintegrowanym. Dlatego też, proces tworzenia i realizacji dokumentu zaplanowano w taki sposób, aby lokalni interesariusze mieli możliwość przedstawienia własnych potrzeb i pomysłów w zakresie rozwoju obszaru metropolitalnego.

Założenia do Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM

Proces partycypacyjnego opracowania dokumentu strategicznego został podzielony na kilka etapów. Na początku prac Biuro ZIT we współpracy z Partnerami LOM przygotowało „Założenia Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM”. Jego zadaniem było przedstawienie zarysu strategii ponadlokalnej oraz przybliżenie planowanego procesu jej powstawania wszystkim zainteresowanym stronom. W „Założeniach...” wskazano również potencjalne obszary współpracy, które powinny stanowić główną oś działań w obszarze metropolitalnym. Dokument był także podsumowaniem prac grup roboczych ds.: włączenia społecznego, niskoemisyjnego transportu i komunikacji, adaptacji do zmian klimatu oraz Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM. Stanowił pierwszą część prac nad ostatecznym kształtem „Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego”. Ustalenia na tym etapie obejmowały zatem wszystkich interesariuszy szczebla samorządowego.

Rysunek 14 – Proces zaangażowania różnych grup interesariuszy w powstawanie strategii

Źródło: Opracowanie własne

Prekonsultacje – wizja współpracy jednostek samorządu terytorialnego w ramach Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM

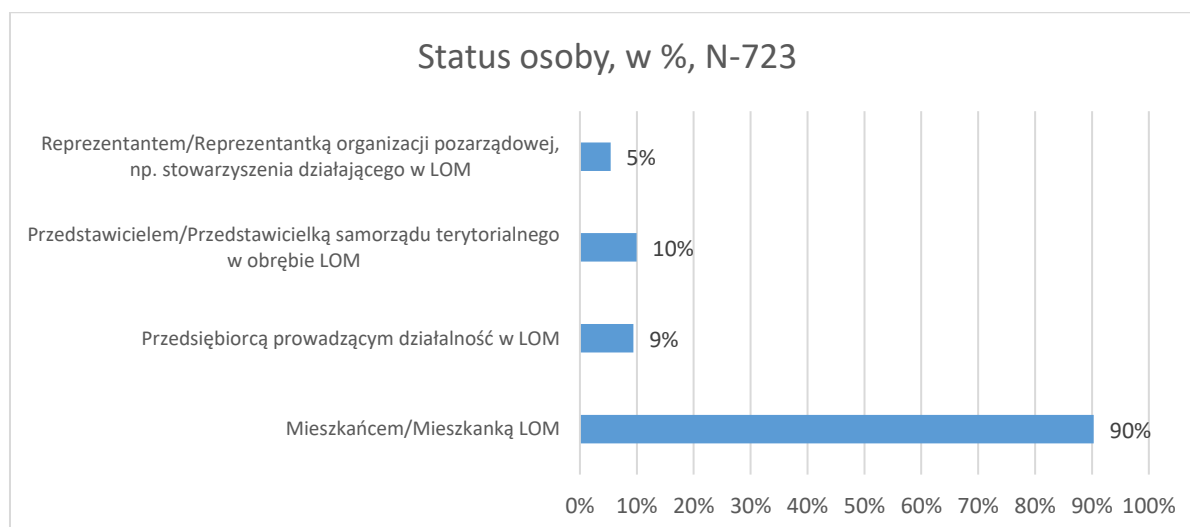
Przygotowanie Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego zostało również poprzedzone procesem szerokich prekonsultacji wśród mieszkańców. Przed powstaniem pierwszej wersji dokumentu strategicznego, w dniach od 1 kwietnia 2021 r. do 5 maja 2021 r. przeprowadzono szereg działań mających określić wizję współpracy jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład LOM na kolejne lata. Celem konsultacji było zebranie potrzeb, pomysłów oraz opinii lokalnych interesariuszy w zakresie współpracy JST przy realizacji wspólnych działań we wskazanych obszarach tematycznych i planowanej Strategii Rozwoju Ponadlokalnego. Dodatkowo konsultacje pomogły zweryfikować: co mieszkanki i mieszkańcy wiedzą o dotychczasowej współpracy ponadlokalnej i jak ją opiniują. Każdy mieszkaniec LOM mógł się wypowiedzieć na temat oczekiwań związanych z możliwą współpracą gmin oraz strategią ponadlokalną i przedstawić swoje propozycje co do treści dokumentu.

W ramach tego działania wszyscy Partnerzy LOM umieścili na swoich stronach internetowych i portalach społecznościowych informację na temat konsultacji prowadzonych przez Biuro ZIT. W celu dotarcia do jak najszerszego grona interesantów, o toczącym się procesie (drogą mailową) informowano również: radnych, sołtysów i lokalnych działaczy i przedsiębiorców.

Podstawowe narzędzia, które zostały wykorzystane w niniejszym procesie to otwarte spotkania konsultacyjne online oraz ankieta online. W spotkaniach online uczestniczyło 40 osób zamieszkujących różne gminy LOM oraz reprezentujących organizacje działające na jego terenie (m.in. OT "Szlak Jagielloński", Fundacja Miasto Obywatelskie Lubartów, Fundacja Wolności, Wydział Energii i Klimatu UM Lublin, Biuro ZIT, LOT Metropolia Lublin, LGD Dolina Giełczwi, OPS Piaski, Urząd Miejski w Kamionce, Katolicki Uniwersytet Lubelski).

Do wypełnienia ankiety podeszło 723 osoby. Najwięcej osób, które wypełniło ankietę konsultacyjną było w wieku od 31 do 40 lat - 37%. Prawie 1/3 osób była w wieku od 18 do 30 lat - 30 % uczestników/uczestniczek. Średnia wieku osób wypełniających ankietę wynosi 35 lat. Pośród osób wypełniających ankietę konsultacyjną najwięcej reprezentantów miała gmina Lublin - 16%, gmina Jabłonna - 12%, gmina Wojciechów - 11%, Lubartów Miasto - 9% oraz gmina Konopnica - 8%. Ankietę konsultacyjną wypełniły przede wszystkim osoby zamieszkujące obszar Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego - 90%. Wśród uczestników konsultacji byli również przedstawiciele/przedstawicielki samorządu terytorialnego w obrębie LOM - 10%, przedsiębiorcy prowadzący działalność w LOM - 9% oraz reprezentanci organizacji pozarządowych - 5%.

Rysunek 15 – Podział uczestników prekonsultacji społecznych

Źródło: Raport z konsultacji społecznych - Wizja współpracy jednostek samorządu terytorialnego w ramach Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego

W ramach konsultacji zebrano opinie dotyczące współpracy między gminami/powiatami. Określono problemy jakie powinny być rozwiązane w ramach współpracy między gminami/powiatami w kategoriach: transport przyjazny środowisku, środowisko i klimat, infrastruktura społeczna, turystyka i sport, przedsiębiorczość i rynek pracy, kultura, gospodarka ściekowa i zagospodarowanie odpadów, edukacja, cyfryzacja. Dokonano również oceny i hierarchizacji potrzeb współpracy gmin i powiatów w ramach LOM na rzecz poprawy warunków we wybranych obszarach tematycznych oraz wskazano oczekiwane efekty realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego LOM.

Przeanalizowany materiał stanowił podstawę diagnozy i założeń do stworzenia dokumentu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Wszystkie opinie i uwagi zostały przyjęte do rozpatrzenia i zostały wzięte pod uwagę w procesie przygotowania dokumentu strategicznego dla Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Konsultacje społeczne - tryb ustawowy

Drugim etapem włączenia lokalnych interesariuszy w proces opracowania dokumentu były konsultacje społeczne prowadzone w trybie art. 6 ust. 3-6 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Zgodnie z wymogami, proces ten powinien trwać nie mniej niż 35 dni od dnia ogłoszenia na stronie internetowej informacji o rozpoczęciu konsultacji.

Zakres, termin i sposób organizacji procesu konsultacji ogłoszono na stronach internetowych jednostek samorządu terytorialnego przygotowujących projekt strategii rozwoju ponadlokalnego. W przypadku Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM konsultacje były realizowane w terminie od 22 kwietnia 2022 r. do 27 maja 2022 r. Narzędzia konsultacyjne, które zostały wykorzystane w procesie to publikacja projektu dokumentu na stronach internetowych wszystkich Partnerów LOM i zbieranie opinii w formie pisemnej z wykorzystaniem formularza konsultacyjnego oraz otwarte spotkania konsultacyjne. W tym czasie każdy interesariusz mógł przesłać swoje uwagi do dokumentu.

W celu zapewnienia udziału w konsultacjach możliwie szerokiego udziału lokalnych interesariuszy, przeprowadzono szeroką akcję informacyjno-promocyjną. Podjęte działania miały na celu poinformowanie i zainteresowanie prowadzonymi konsultacjami wszystkich grup interesariuszy (m.in. mieszkańców, przedsiębiorców i przedstawicieli organizacji pozarządowych). Akcje informacyjno-promocyjne prowadzone były z wykorzystaniem następujących kanałów komunikacji:

- ogłoszenia o konsultacjach w formie kolorowego plakatu w formacie A3 do dystrybucji bezpośredniej w liczbie 130 szt.,
- grafiki oraz krótkie informacje zachęcające mieszkańców do udziału w konsultacjach publikowane w formie artykułów na stronach gmin LOM oraz portalu Facebook,
- mailowe zaproszenia do udziału w konsultacjach społecznych zostało skierowane do 1473 przedstawicieli podmiotów społecznych i gospodarczych, w tym: koordynatorów LOM, radnych, pracowników jednostek organizacyjnych samorządu terytorialnego i placówek oświatowych, przedstawicieli organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, lokalnych aktywistów i mieszkańców zaangażowanych w sprawy społeczne.

Konsultacje prowadzone były w szczególności z sąsiednimi gminami i ich związkami, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami gmin oraz z właściwym dyrektorem regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

W trakcie otwartych spotkań konsultacyjnych został zaprezentowany przedmiot debaty, następnie zebrano opinie uczestników nt. przedstawionych założeń Strategii, dodatkowo były udzielane szczegółowe wyjaśnienia i odpowiedzi na pytania. Głównymi adresatami procesu byli mieszkańcy LOM, przedsiębiorcy oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych. Zaangażowanie lokalnych interesariuszy było niezwykle istotnym elementem procesu opracowania strategii. W spotkaniach konsultacyjnych wzięły udział łącznie 92 osoby w tym w poszczególnych lokalizacjach:

- Łęczna – piątek, 29 kwietnia, godz. 12.00-14.00 – spotkanie dla gmin: Łęczna, Wólka, Spiczyn - 7 uczestników,
- Świdnik – piątek, 6 maja, godz. 12.00-14.00 – spotkanie dla gmin: Świdnik, Mełgiew, Piaski, Głusk - 6 uczestników,

- Jastków – wtorek, 10 maja, godz. 12.00-14.00 – spotkanie dla gmin: Nałęczów, Wojciechów, Garbów, Jastków - 28 uczestników,
- Jabłonna – środa, 11 maja, godz. 17.00-19.00 – spotkanie dla gmin: Bychawa, Strzyżewice, Jabłonna - 5 uczestników,
- Niemce – piątek, 13 maja, godz. 12.00-14.00 – spotkanie dla gmin: Miasto Lubartów, Lubartów, Kamionka, Niemce - 11 uczestników,
- Bełżyce – środa, 18 maja, godz. 12.00-14.00 – spotkanie dla gmin: Bełżyce, Konopnica, Niedrzwica Duża - 27 uczestników,
- Lublin – czwartek, 19 maja, godz. 17.00-19.00 – spotkanie dla gminy Lublin - 8 uczestników.

Konsultacje pisemne, w tym za pośrednictwem poczty elektronicznej, stanowiły uzupełnienie otwartych spotkań konsultacyjnych i pozwoliły na włączenie w proces partycypacyjny jak największej liczby mieszkańców, w tym osób z niepełnosprawnościami. Wypełnione formularze można było przysyłać na adres poczty elektronicznej zit@lublin.eu, ponadto istniała możliwość przekazania wypełnionego formularza podczas spotkań konsultacyjnych lub na adres Biura Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Urzędu Miasta Lublin, ul. Leszczyńskiego 14, 20-069 Lublin. Drogą elektroniczną wpłynęło 16 uwag z wykorzystaniem formularza oraz 6 uwag pisemnych zgłoszonych poza formularzem.

W ramach konsultacji zebrano opinie dotyczące czterech zasadniczych celów strategicznych, które związane są z priorytetowymi dla LOM obszarami współpracy. Opinie odnosiły się do wskazanych celów, priorytetów i zadań z nimi związanych. Wszystkie opinie i uwagi zostały przyjęte do rozpatrzenia i zostały wzięte pod uwagę w procesie weryfikacji i uzupełniania dokumentu strategicznego dla Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Cały proces konsultacyjny opisano na stronie internetowej UM Lublin⁹ na której znajduje się również pełne sprawozdanie z przebiegu i wyniki konsultacji. Dokumenty zawierają w szczególności ustosunkowanie do zgłoszonych uwag wraz z uzasadnieniem. Niniejsze sprawozdanie zostało przygotowywane i opublikowane do publicznej wiadomości zgodnie z wymogami ustawy tj. w terminie 30 dni od zakończenia procesu konsultacyjnego.

Komitet Społeczny LOM

Komitet Społeczny LOM to umocowane statutowo ciało doradcze Stowarzyszenia Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego składające się z wszystkich właściwych dla obszaru realizacji ZIT partnerów społeczno-gospodarczych. Reprezentacja partnerów uwzględnia wszystkie grupy wymagane przepisami ustawowymi m.in. społeczeństwo obywatelskie, podmioty działające na rzecz ochrony środowiska oraz odpowiedzialne za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji. Wśród członków Komitetu Społecznego LOM znajdują się przedstawiciele uczelni, m.in. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz przedstawiciele fundacji, Lokalnych Grup Działania i stowarzyszeń, m.in. Fundacji Sempre a Frente, Fundacji Szpilka, Fundacji Inicjatyw Menedżerskich, LGD „Kraina wokół Lublina”, LGD „Zielony Pierścień”, LGD „Dolina Giełczywi” oraz Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków¹⁰.

Skład Komitetu ma charakter otwarty, zapewniający możliwości udziału w jego pracach wszystkim interesariuszom. Zgodnie z § 6 ust. 3 Statutu prawo do zgłaszania członków Komitetu Społecznego przysługuje Członkom Stowarzyszenia LOM. Po zgłoszeniu kandydatury na członka Komitetu Społecznego, jego kandydatura zostaje poddana głosowaniu na Walnym Zebraniu. Kandydat na członka Komitetu Społecznego musi uzyskać zwykłą większość głosów w głosowaniu Walnego Zebrania Członków SLOM przy obecności co najmniej połowy składu. Takie podejście zapewnia transparentność procesu wyboru członków komitetu, jednocześnie determinując równość partnerów.

Regulamin funkcjonowania Komitetu Społecznego¹¹ został przyjęty Uchwałą Walnego Zebrania Stowarzyszenia LOM nr 2/W/2023. W przypadku powołania jego składu, JST LOM miały możliwość

⁹ <https://lublin.eu/lublin/lublin-w-ue/zintegrowane-inwestycje-terytorialne/strategia-lom/>

¹⁰ <https://slo.m.pl/komitet-spoleczny/>

¹¹ j.w

zgłaszania poszczególnych kandydatów na Członków Komitetu Społecznego. Podczas posiedzenia Walnego Zebrania w dniu 17.02.2023 r., uchwałą nr 3/W/2023 powołano Członków Komitetu Społecznego. Dotychczas, jednokrotnie zmieniano skład organu, poprzez wskazanie nowego Członka (Uchwała 7/W/2023).

Komitet Społeczny LOM uprawniony jest do opiniowania działań Stowarzyszenia LOM związanych z przygotowaniem i wdrażaniem Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM oraz innych dokumentów strategicznych LOM, poprzez przyjmowanie stosownych stanowisk wyrażających pozytywną lub negatywną opinię dla podejmowanych Uchwał Walnego Zebrania LOM.

W celu uzyskania stanowiska Komitetu Społecznego LOM, Biuro SLOM przekazuje drogą elektroniczną wszystkim członkom Komitetu projekt uchwały Walnego Zebrania LOM wraz z Formularzem Głosowania. Członek Komitetu Społecznego, w terminie 7 dni od otrzymania projektu uchwały Walnego Zebrania LOM, przekazuje wypełniony Formularz Głosowania drogą tradycyjną do siedziby Biura SLOM lub drogą elektroniczną. Formularz Głosowania zawiera głos członka Komitetu Społecznego ZA lub PRZECIW pozytywnemu zaopiniowaniu projektu uchwały Walnego Zebrania lub dokumentu strategicznego. Zgodnie z regulaminem Komitetu Społecznego LOM, po otrzymaniu odpowiedzi od wszystkich członków Komitetu Społecznego LOM lub po upływie wskazanego terminu, Biuro SLOM przygotowuje stanowisko Komitetu Społecznego LOM. Treść stanowiska zawiera ilość głosów ZA i PRZECIW pozytywnemu zaopiniowaniu projektu uchwały Walnego Zebrania LOM. Brak przekazania Formularza Głosowania przez członka Komitetu Społecznego LOM uznaje się za wstrzymanie od głosowania. Uzyskanie zwykłej większości głosów ZA oznacza pozytywne zaopiniowanie projektu uchwały Walnego Zebrania LOM, natomiast uzyskanie zwykłej większości głosów PRZECIW negatywnie opiniuje projekt uchwały Walnego Zebrania LOM. W przypadku równej ilości głosów ZA i PRZECIW, Komitet Społeczny LOM podejmuje decyzję o braku zaopiniowania projektu uchwały Walnego Zebrania LOM.

Dodatkowo, poza wskazaną powyżej procedurą opiniowania Uchwał Walnego Zebrania, Biuro Stowarzyszenia LOM może na każdym etapie przygotowania projektu uchwały Walnego Zebrania LOM lub projektu dokumentu strategicznego dotyczącego LOM, poprosić Komitet Społeczny LOM o zgłoszenie do nich uwag.

Opisując udział Komitetu Społecznego na poszczególnych etapach prac nad Strategią Rozwoju Ponadlokalnego należy zaznaczyć, że jego Członkowie będą angażowani na każdym z nich. Wezmą udział w procesie konsultacji dokumentu wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, podczas którego będą mogli zgłaszać swoje uwagi. Przed przyjęciem Strategii LOM przez Walne Zebranie, wydadzą opinię na temat dokumentu w formie stanowiska. Natomiast na etapie wdrażania będą angażowani przede wszystkim do procesów nadzorczych poprzez udział w monitorowaniu wdrażania i w ewaluacji Strategii LOM oraz ewentualnej aktualizacji dokumentu. Doradcza rola Komitetu Społecznego może zostać również wykorzystana podczas przygotowywania i realizacji poszczególnych projektów w ramach instrumentu ZIT.

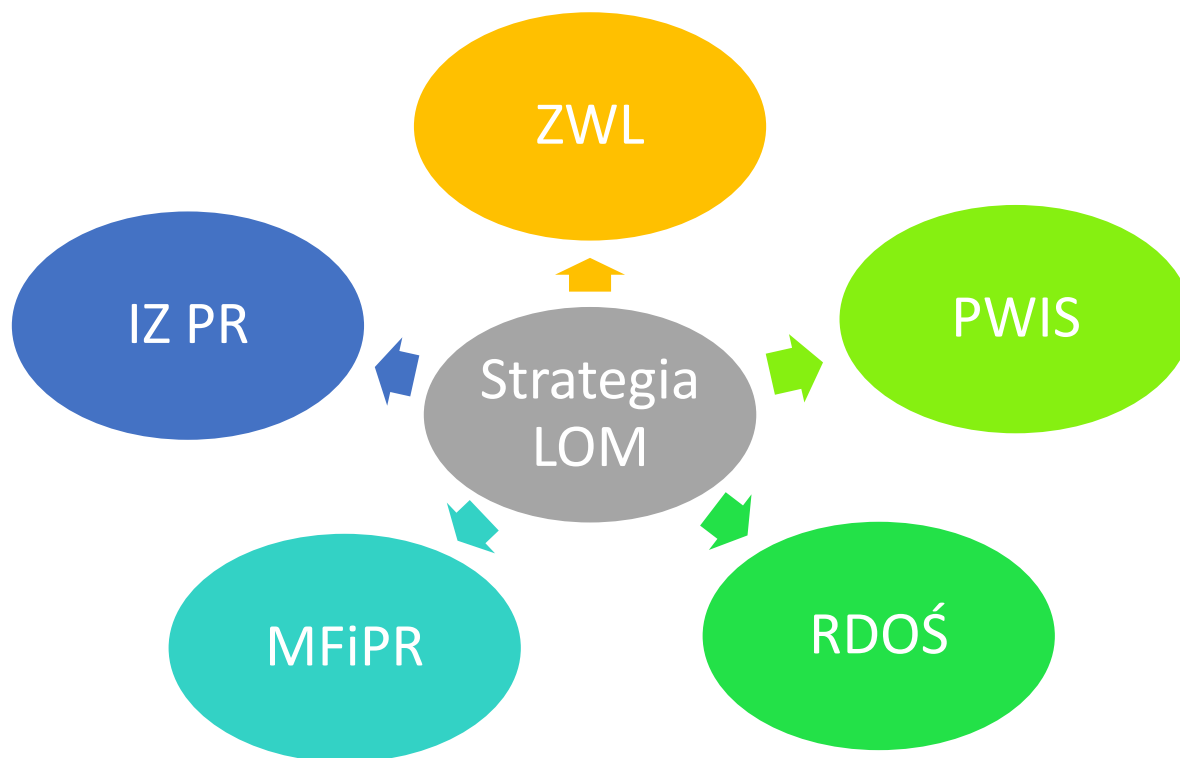
XIV. Opiniowanie dokumentu Strategii LOM

Zgodnie z wymaganiami ustawowymi - projekt strategii rozwoju ponadlokalnego jest opiniowany przez właściwy zarząd województwa w zakresie sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji dotyczących kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie określonych w strategii rozwoju województwa. Podlega on również strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko, o ile wyznacza ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Opinię o zasadności przeprowadzenia oceny oraz o jej zakresie wydaje Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska oraz Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny.

Ze względu na fakt, iż dokument Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM pełni jednocześnie funkcję Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, Związek ZIT powinien uzyskać potwierdzenie możliwości finansowania projektów wskazanych w Strategii ZIT ze środków programu regionalnego. Potwierdzeniem finansowania Strategii ZIT, jak również wskazanych w niej projektów, jest opinia właściwej Instytucji Zarządzającej. Dodatkowo, w związku z tym że przedsięwzięcia

wynikające ze Strategii ZIT mają być współfinansowane również ze środków krajowego programu, wymagana jest dodatkowo opinia ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego pod kątem zgodności Strategii ZIT z Umową Partnerstwa oraz w zakresie możliwości finansowania projektów ze środków programu krajowego.

Rysunek 16 – Opiniowanie dokumentu Strategii LOM

Źródło: Opracowanie własne

Opiniowanie dokumentu przez Zarząd Województwa Lubelskiego

Proces ten ma na celu zapewnienie systemowej spójności dokumentów oraz umożliwienie komplementarności działań podejmowanych na różnych poziomach zarządzania. Zarząd Województwa Lubelskiego wydaje stosowną opinię w terminie 30 dni od dnia otrzymania projektu strategii rozwoju ponadlokalnego. W przypadku braku opinii we wskazanym terminie uznaje się, że strategia rozwoju gminy jest spójna w zakresie polityki przestrzennej ze strategią rozwoju województwa.

Procedura opiniowania strategii pod względem zgodności z SRWL2030 będą realizowane przez Departament Strategii i Rozwoju w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Lubelskiego w Lublinie. Opinia na temat zgodności dokumentów strategicznych zostanie przedłożona niezwłocznie po zakończeniu procesu do DZ PR, odpowiedzialnego za opiniowanie w zakresie możliwości finansowania Strategii ZIT.

Projekt Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM zostanie przekazany do Zarządu Województwa Lubelskiego w celu wydania opinii dotyczącej sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie lubelskim określonych w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku.

Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko

Dokument został poddany procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Przeprowadzenie Prognozy oddziaływania na środowisko projektu Strategii LOM do roku 2030 nastąpiło w 2022 r., na mocy ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko

(Dz. U. z 2022 r. poz. 1029 z późn. zm.) (dalej: ustawa ooś). Opracowanie Prognozy ma na celu dokonanie oceny skutków środowiskowych realizacji ustaleń Strategii LOM w odniesieniu do poszczególnych komponentów środowiska przyrodniczego, wskazanie potencjalnie uciążliwych lub korzystnych dla środowiska ustaleń oraz podanie rozwiązania poprawiającego istniejący i planowany sposób zagospodarowania terenu.

Zgodnie z procedurą zawartą w ustawie ooś, na mocy art. 53, dział IV, rozdz. 2, otrzymano uzgodnienie zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w Prognozie oddziaływania na środowisko od Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie (pismo znak: WOOŚ. 411.48.2022.AŁ) i Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Lublinie (pismo znak: DNS-NZ.7016.127.2022). Kolejnym elementem strategicznej oceny oddziaływania na środowisko było opiniowanie Strategii LOM wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko. Opinie przygotowują organy biorące udział w uzgadnianiu zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w Prognozie.

Przy opracowywaniu Prognozy, zgodnie z przepisami i uzgodnieniami, przeanalizowano oddziaływanie na wszystkie elementy środowiska, w tym, m.in. na: różnorodność biologiczną, zwierzęta, rośliny, integralność obszarów chronionych, wodę, powietrze, ludzi, powierzchnię ziemi, krajobraz, klimat akustyczny, zasoby naturalne, zabytki, dobra materialne z uwzględnieniem zależności między tymi elementami i między oddziaływaniami na te elementy identyfikując stopień i rodzaj oddziaływań. Również z zakresie obszarów chronionych oraz objętych siecią Natura 2000 i ich integralności.

Prognoza została opracowana w taki sposób, aby wnioski z przeprowadzonych analiz, propozycje łagodzenia potencjalnych oddziaływań negatywnych, a także rekomendacje były przydatne na wszystkich szczeblach wdrażania projektu Strategii LOM. Analizy przeprowadzone na potrzeby Prognozy wykazały, że dokument spełnia większość celów dokumentów wyższego szczebla. Ponadto, Strategia LOM będzie pozytywnie wpływać na środowisko Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Szczególnie korzystny wpływ ocenia się w kontekście jakości powietrza, klimatu akustycznego oraz życia i zdrowia mieszkańców. Negatywne oddziaływania na środowisko mogą wystąpić, jednak przewiduje się, że będą miały one charakter krótkotrwały (w trakcie realizacji inwestycji). Strategia LOM przyczyni się do efektywniejszego wykorzystania zasobów naturalnych oraz popularyzacji transportu nisko- i zeroemisyjnego. Kierunki działań Strategii LOM zostały skonstruowane w sposób uwzględniający dbałość o środowisko z zapewnieniem rozwoju gospodarczego i społecznego w perspektywie wieloletniej.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego uzyskała pozytywne opinie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie oraz Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Lublinie w dniach...

Opiniowanie dokumentu przez IZ PR oraz MFIPR

Zgodnie z art. 34 ust. 6 pkt 2 ustawy Instytucja Zarządzająca programem Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 dokonuje weryfikacji możliwości finansowania strategii ZIT w ramach Programu przez Instytucję Zarządzającą Programem w terminie 60 dni od dnia jej otrzymania. Natomiast zgodnie z art. 34 ust. 7, Strategia ZIT będzie analizowana przez MFIPR pod kątem zgodności z Umową Partnerstwa na lata 2021-2027 oraz w zakresie możliwości finansowania strategii ZIT w ramach programów krajowych: Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS) oraz Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021- 2027 (FEPW). Po zakończeniu prac nad Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego, dokument zostanie niezwłocznie przekazany do wskazanych powyżej instytucji celem wydania stosownych opinii, z zastosowaniem zapisów „Procedury opiniowania strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w województwie lubelskim w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027”.

XV. Projekty realizujące strategię

Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w ramach Strategii będą miały zintegrowany i komplementarny charakter, a ich realizacja ma przyczynić się docelowo do osiągnięcia wizji LOM. Projekty terytorialnie będą realizowane na obszarze 22 gmin, które tworzą LOM tj. : gmina Lublin, gmina Bełżyce, gmina Bychawa, gmina Garbów, gmina Głusk, gmina Jabłonna, gmina Jastków, gmina Kamionka, gmina Konopnica, gmina Miasto Lubartów, gmina Lubartów, gmina Łęczna, gmina Melgiew, gmina Nałęczów, gmina Niedzwica Duża, gmina Niemce, gmina Piaski, gmina Spiczyn, gmina Strzyżewice, gmina miejska Świdnik, gmina Wojciechów, gmina Wólka. Z uwagi na możliwość finansowania projektów z różnych źródeł, zakłada się możliwość przygotowania list projektów przypisanych do konkretnego źródła finansowania.

1. Projekty LOM w ramach instrumentu ZIT

Z uwagi na fakt, że Strategia Rozwoju Ponadlokalnego LOM pełni jednocześnie funkcję Strategii ZIT, w niniejszym podrozdziale przedstawiono wykaz i opis projektów przewidzianych do realizacji w poszczególnych działaniach programu FEL 2021-2027.

Zintegrowany charakter przedsięwzięć gwarantuje realizacja projektów kompleksowo rozwiązujących szeroki zakres problemów i potrzeb LOM, które wpisują się w cele rozwojowe obszaru wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Realizacja poszczególnych działań znajduje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii, która koncentruje się na wyzwaniach stojących przed Miejskim Obszarem Funkcjonalnym. Projekty zostały opracowane z uwzględnieniem lokalnych powiązań funkcjonalnych i bazują na potencjałach i potrzebach MOF, które są jednocześnie ukierunkowane na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych. Przedsięwzięcia zostały przygotowane wspólnie w partnerstwie, cechują się oddziaływaniem wykraczającym poza granice pojedynczej gminy i przyczyniają się do realizacji celów Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM. Zintegrowane podejście znajdzie wyraz zarówno na poziomie strategii ZIT jak i w procesie opracowania jak i realizacji projektów, które będą miały formułę zintegrowaną, opartą o wiązki projektów, projekty partnerskie lub zintegrowane projekty indywidualne. Projekty zostały wskazane na podstawie wewnętrznego naboru w ramach LOM, a następnie zaopiniowane przez Komitet Społeczny i zatwierdzone przez Walne Zebranie Członków w formie uchwały przyjmującej dokument Strategii Rozwoju Ponadlokalnego LOM wraz z listą projektów.

Zgodnie z procedurą opiniowania strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w województwie lubelskim dopuszczalne są zarówno wiązki projektów zintegrowanych ZIT jak i przedsięwzięcia całkowicie zorientowane w danym Celu Szczegółowym programu lub Działaniu wskazanym w SZOP. Zintegrowanie w ramach wiązki oznacza wykazanie właściwości i powiązań pomiędzy projektami ZIT ujętymi w różnych CP czy Celach Szczegółowych Programu, które stanowi dowód i uzasadnienie zintegrowanego charakteru działań. Wiazki projektowe będą miały znaczenie w przypadkach gdy bazą dla danego projektu będzie wykorzystanie produktów uprzednio zrealizowanego. Wiazkę projektów tworzą również min 2 projekty o tożsamym zakresie tematycznym (ten sam typ projektu) w danym Celu Szczegółowym, dla których można określić efekt zintegrowanego oddziaływania na obszar więcej niż 1 gminy.

Projekty będą realizowane na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wykorzystując jednocześnie bazę potencjałów kilku JST. Ponadto, działania projektowe wywierają wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF poprzez osiągnięcie wspólnych efektów, rezultatów lub produktów końcowych projektu w postaci poprawy jakości i dostępności usług opiekuńczych, świadczonych w środowisku lokalnym. Będzie to widoczne między innymi poprzez osiąganie odpowiednich wskaźników. Poniżej przedstawiono projekty, które wpisują się w wybrane działania programu FEL 2021-2027.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że przedmiot oraz zakres projektów ujętych w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego do 2030, przypisanych do objęcia wsparciem w FEL 2021-2027 w ramach instrumentu ZIT, nie będzie powielony w innych dokumentach strategicznych, które lokują wsparcie z wykorzystaniem instrumentów terytorialnych w ramach programu regionalnego.

Działanie 2.2 Cyfrowe Lubelskie w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych.

1. Projekt z zakresu cyfryzacji i rozwoju elektronicznych usług publicznych:

Projekt wykazuje zintegrowany charakter przede wszystkim ze względu na jego zakres merytoryczny i terytorialny. Ponadto projekt wpisuje się w postanowienia Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego i znajduje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej dokumentu. Zaplanowane w ramach zakresu rzeczowego elementy będą oddziaływać swoim zasięgiem na więcej niż jedną JST LOM, zapewniając tym samym komplementarność i zintegrowany charakter działań. Przedstawiony pakiet działań pozwoli na rozwój elektronicznych usług publicznych wraz z budową nowych oraz modernizacją istniejących systemów zapewniających bezpieczeństwo świadczenia e-usług, o zasięgu regionalnym i lokalnym.

Zakres tematyczny podejmowanych zadań, ukierunkowany jest na osiąganie wspólnych celów LOM, do których możemy zaliczyć w szczególności: wdrożenie rozwiązań cyfrowych w ramach usług publicznych skierowanych do mieszkańców LOM. Przewiduje się również tutaj realizację elementów związanych z ICT tak aby w pełni wykorzystać możliwości jakie daje wspierana infrastruktura społeczna i edukacyjna tak aby w sytuacji wystąpienia obostrzeń dotyczących możliwości korzystania z tej infrastruktury usługi mogły być świadczone przy wykorzystaniu rozwiązań cyfrowych. Wdrożenie w sektorze publicznym rozwiązań cyfrowych, pozwoli zapewnić wysoki poziom jakości i dostępności e-usług skierowanych do obywateli i przedsiębiorstw. Realizacja wsparcia przyczyni się do zwiększenia zakresu danych dostępnych w postaci cyfrowej oraz usprawnienia procesów w administracji publicznej.

Wśród planowanych do realizacji typów projektów należy tutaj wskazać przede wszystkim na rozwój elektronicznych usług publicznych na poziomie regionalnym i lokalnym: tworzenie, cyfryzacja nowych usług, poprawa funkcjonalności i e-dojrzałości istniejących usług, integracja usług, tworzenie i rozwijanie platform służących udostępnianiu usług, rozwój infrastruktury informatycznej jednostek, wsparcie rozwoju systemów elektronicznego zarządzania dokumentacją, rejestrów publicznych, aplikacji i systemów bazodanowych. Dodatkowe elementy projektu mogą być związane z udostępnieniem informacji sektora publicznego oraz cyfrowych zasobów pozostających w dyspozycji podmiotów spoza sektora publicznego w zakresie zasobów naukowych, kulturowych i administracji, infrastrukturą informacji przestrzennej oraz rozwojem cyberbezpieczeństwa, tj. wzmacniające bezpieczeństwo świadczenia e-usług lub systemów informatycznych poprzez budowę lub modernizację istniejących systemów, o zasięgu regionalnym i lokalnym. Ponadto, część zadań obejmie swoim zakresem wsparcie rozwoju kompetencji cyfrowych pracowników instytucji sektora publicznego w tym zaawansowanych kompetencji kadr.

Nr	Działanie SZOP	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania EURO
1.	2.2	Rozwój i rozbudowa e-usług oraz wzmocnienie cyberbezpieczeństwa	Gmina Lublin	3 261 405,00

Działanie 5.2 Niskoemisyjny transport miejski w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

1. Wiązka projektów z zakresu rozwoju mobilności i niskoemisyjnego transportu:

Realizowane w ramach wiązki inwestycje będą miały charakter zintegrowany. Należy zwrócić uwagę na ich koncentrację tematyczną i terytorialną. Wszystkie projekty wpisują się w cele rozwojowe obszaru wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Inwestycje objęte wsparciem będą opierać się również na postanowieniach Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Realizacja działań w ramach niniejszej wiązki znajduje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej powyższych dokumentów, które koncentrują się na wyzwaniach stojących przed Miejskim Obszarem Funkcjonalnym. Chodzi tutaj przede wszystkim o wzmocnienie istniejących powiązań funkcjonalnych pomiędzy gminami LOM i ośrodkiem rdzeniowym m. Lublin, poprawę jakości powietrza i ograniczania

emisji CO₂, rozwój zrównoważonej, odpornej na zmiany klimatyczne mobilności miejskiej, poprawę dostępności transportu, poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego i zwiększenie ruchu pieszego i rowerowego. Podkreślić należy, że inwestycje z zakresu rozwoju zrównoważonego transportu i poprawy dostępności transportowej są niewrażliwe dla społeczno-gospodarczego rozwoju regionu, w tym dla obszaru LOM.

Wiązka projektów została opracowana z uwzględnieniem lokalnych powiązań funkcjonalnych i bazuje na potencjałach i potrzebach MOF, które są jednocześnie ukierunkowane na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych. Szczególnie widoczna jest potrzeba podjęcia działań zmierzających do osiągnięcia odpowiednich założeń w zakresie środowiska (niska lub zerowa emisja transportu) oraz społeczno-gospodarczych (poprawa dostępności transportowej i wzmocnienie mobilności aktywnej).

Zintegrowany charakter przedsięwzięcia gwarantuje realizacja projektów kompleksowo rozwiązujących szeroki zakres problemów i potrzeb związanych z szeroko pojętą mobilnością i niskoemisyjnym transportem na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wykorzystując jednocześnie bazę potencjałów kilku JST. Większość inwestycji skierowana jest na ograniczenie indywidualnego ruchu zmotoryzowanego, zwiększając jednocześnie ruch pieszego i rowerowy w obszarach funkcjonalnych centrów miast.

Zakres tematyczny podejmowanych zadań, ukierunkowany jest na osiągnięcie wspólnych celów LOM, do których możemy zaliczyć w szczególności: poprawę bezpieczeństwa w ruchu drogowym, stworzenie sprawnego, przyjaznego środowiska systemu transportowego, ograniczającego indywidualny ruch samochodowy, zwiększenie mobilności mieszkańców i dostępności do rynku pracy i nauki, poprawę dostępności i atrakcyjności zintegrowanego systemu publicznego transportu zbiorowego oraz tworzenie warunków do integracji różnych gałęzi transportu (ruch pieszego, ruch rowerowy i publiczny transport zbiorowy).

Zintegrowany charakter projektów wynika również z ich powiązania terytorialnego. Wiązka projektowa swoim zasięgiem obejmuje połowę wszystkich jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego oraz jeden powiat, zrzeszonych w stowarzyszeniu LOM (Lublin, Bełżyce, Wojciechów, Nałęczów, Głusk, Jastków, Konopnica, Lubartów Miasto, Lubartów Gmina, Mełgiew, Niemce, Świdnik, Wólka, powiat świdnicki). Koncentracja zadań widoczna jest w szczególności na interwencji lokowanych na odcinkach przekraczających granicę co najmniej dwóch JST LOM, bądź przyczyniającej się do usprawnienia dostępu do komunikacji publicznej pomiędzy JST. Zatem wszystkie projekty wywierają wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF.

Każda JST będzie realizowała własny projekt, jednak wszystkie przedsięwzięcia w ramach wiązki stanowią spójny pakiet działań, dlatego też procesie ich identyfikacji zwrócono szczególną uwagę na ich wzajemną komplementarność. Wszystkie projekty w ramach niniejszej wiązki są wobec siebie komplementarne i tworzą spójny pakiet działań. Należy zaznaczyć, że będą tutaj realizowane różne typy projektów wskazanych w ramach Działania 5.2 SZOP FEL 2021-2027. Takie podejście pozwoli na uzyskanie efektu synergii pomiędzy przedsięwzięciami, wpływając jednocześnie na zwiększenie zakresu ich oddziaływania. Będzie to widoczne również poprzez osiągnięcie wspólnych efektów, rezultatów lub produktów końcowych projektu.

Nr	Działanie SZOP	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania EURO
2.	5.2	Niskoemisyjny transport miejski w ramach ZIT: 1. Mobilność indywidualna zintegrowana z systemem transportu miejskiego na terenie miasta Lublin 2. Infrastruktura przystankowa na terenie miasta Lublin	Gmina Lublin	12 522 645,16
3.	5.2	Poprawa mobilności w Gminie Głusk	Gmina Głusk	788 930,27
4.	5.2	Utworzenie ścieżki rowerowej łączącej Bełżyce-Wojciechów wzdłuż drogi wojewódzkiej 827	Gmina Bełżyce,	Bełżyce - 828 107,79

			Gmina Wojciechów	Wojciechów - 376 268,79 Razem - 1 204 376,58
5.	5.2	Budowa infrastruktury rowerowej w Gminie Lubartów wraz z budową energooszczędnego oświetlenia	Gmina Lubartów	754 246,45
6.	5.2	Budowa P&R przy drodze powiatowej nr 2202L Garbów - Gutanów - Czesławice – Nałęczów w Nałęczowie	Gmina Nałęczów	556 903,13
7.	5.2	Rozwój infrastruktury rowerowej na terenie gminy Mełgiew	Gmina Mełgiew	643 359,50
8.	5.2	Mobilny Świdnik	Gmina Miejska Świdnik	473 600,00
9.	5.2	Poprawa mobilności w Powiecie Świdnickim	Powiat świdnicki	1 240 220,75
10.	5.2	Mobilny Lubartów	Gmina Miasto Lubartów	1 352 732,18
11.	5.2	Budowa bezpiecznej infrastruktury komunikacyjnej na terenie gminy Jastków	Gmina Jastków	914 943,92
12.	5.2	Poprawa bezpieczeństwa na terenie gmin powiatu lubelskiego poprzez budowę traktów rowerowo-piesznych	Powiat Lubelski, Bełżyce, Bychawa, Garbów, Głusk, Jabłonna, Jastków, Konopnica, Niedzwica Duża, Niemce, Strzyżewice, Wojciechów, Wólka	3 642 939,83
13.	5.2	Przebudowa dróg wraz z budową węzłów przesiadkowych Park&Ride i Bike&Ride w Rudniku, w Bystrzycy, w Łuszczowie Drugim, w Świdniku Dużym Pierwszym	Gmina Wólka	821 841,92
14.	5.2	Zwiększenie ruchu pieszego i rowerowego oraz poprawa dostępności transportu publicznego z niezbędną infrastrukturą na drogach Gminy Konopnica	Gmina Konopnica	377 207,28

Działanie 3.3 Bezpieczeństwo ekologiczne oraz dostosowanie do zmian klimatu i zapobieganie powodziom i suszy w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych

1. Wiązka projektów z zakresu ochrony klimatu i bezpieczeństwa ekologicznego

Realizowane inwestycje będą miały charakter zintegrowany. Należy zwrócić uwagę na ich koncentrację tematyczną i terytorialną. Wszystkie projekty wpisują się w cele rozwojowe obszaru wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Realizacja działań w ramach niniejszej wiązki znajduje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii, która koncentruje się na wyzwaniach stojących przed Miejskim Obszarem Funkcjonalnym. Chodzi tutaj przede wszystkim o dążenie do osiągnięcia bezpieczeństwa ekologicznego i neutralności klimatycznej obszaru.

Wiązka projektów została opracowana z uwzględnieniem lokalnych powiązań funkcjonalnych i bazuje na potencjałach i potrzebach MOF, które są jednocześnie ukierunkowane na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych. Szczególnie widoczna jest potrzeba podjęcia działań zmierzających do ograniczania negatywnych skutków zmian klimatycznych m.in. poprzez rozwój systemów bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego związane ze zmianami klimatycznymi. Zintegrowany charakter przedsięwzięcia gwarantuje realizacja projektów kompleksowo rozwiązujących szeroki zakres problemów i potrzeb związanych adaptacją do zmian klimatu na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wykorzystując jednocześnie bazę potencjałów kilku JST. Ponadto, przedstawione w niej projekty wywierają wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF poprzez osiągnięcie wspólnych efektów, rezultatów lub produktów końcowych projektu. Będzie to widoczne między innymi poprzez osiąganie odpowiednich wskaźników (tych samych dla poszczególnych JST).

Każda JST będzie realizowała własny projekt, jednak wszystkie przedsięwzięcia w ramach wiązki stanowią spójny pakiet działań, dlatego też procesie ich identyfikacji zwrócono szczególną uwagę na ich wzajemną komplementarność. Wszystkie projekty w ramach niniejszej wiązki są wobec siebie komplementarne i tworzą spójny pakiet działań. Należy zaznaczyć, że będą tutaj realizowane różne typy projektów wskazanych w ramach Działania 3.3 SZOP FEL 2021-2027. Realizacja inwestycji w gminach: Lublin, i Świdnik pozwoli na uzyskanie efektu synergii pomiędzy przedsięwzięciami, wpływając jednocześnie na zwiększenie zakresu ich pozytywnego oddziaływania na środowisko.

Nr	Działanie SZOP	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania EURO
15.	3.3	System Zarządzania Bezpieczeństwem miasta Lublin	Gmina Lublin	2 700 000,00
16.	3.3	Zielony Świdnik	Gmina Miejska Świdnik	1 942 495,00

Działanie 3.11 Ochrona bioróżnorodności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych

1. Projekt z zakresu ochrony i wsparcia bioróżnorodności

Realizowana inwestycja będzie miała charakter zintegrowany z uwagi na zasięg przyrodniczy oddziaływania projektu obejmujący tereny gmin, na których znajduje się Krzczonowski Park Krajobrazowy oraz jego otulina oraz Czerniejowski Obszar Chronionego Krajobrazu wraz z otuliną. Będą to m.in. gminy wchodzące w skład Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego takie jak: Jabłonna, Piaski, Głusk, Strzyżewice.

Działania realizowane w ramach projektu prowadzone będą w partnerstwie z Zespołem Lubelskich Parków Krajobrazowych, z którym Gmina Jabłonna posiada podpisaną umowę o współpracy. Partner odpowiedzialny będzie za wsparcie Gminy Jabłonna w zakresie merytorycznym dotyczącym m.in. przygotowania inwentaryzacji przyrodniczej oraz doradztwa dotyczącego ochrony bioróżnorodności, w tym zlokalizowanych na terenie objętym projektem siedlisk i gatunków chronionych. Doradztwo udzielane będzie na każdym etapie realizacji projektu.

Projekt wpisuje się w cele rozwojowe obszaru wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Realizacja działań projektu Gminy Jabłonna, znajduje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii, która koncentruje się na wyzwaniach stojących przed Miejskim Obszarem Funkcjonalnym. Chodzi tutaj przede wszystkim o poprawę stanu środowiska naturalnego, dążenie do osiągnięcia bezpieczeństwa ekologicznego i neutralności klimatycznej obszaru oraz ochronę bioróżnorodności, a także wzmocnienie potencjału przyrodniczego regionu.

Projekt gminy Jabłonna, został opracowany z uwzględnieniem lokalnych powiązań funkcjonalnych i bazuje na potencjałach i potrzebach MOF, które są jednocześnie ukierunkowane na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych. Szczególnie widoczna jest potrzeba podjęcia działań zmierzających do powstrzymania utraty różnorodności biologicznej środowiska przyrodniczego

i ochrony miejsc o znacznych walorach przyrodniczych poprzez rozbudowę infrastruktury, ułatwiającej kanalizowanie ruchu turystycznego.

Zintegrowany charakter przedsięwzięcia gwarantuje realizacja projektu kompleksowo rozwiązujących szeroki zakres problemów i potrzeb związanych z ochroną bioróżnorodności na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Projekt wywiera wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF. Będzie to widoczne między innymi poprzez osiągnięcie odpowiednich wskaźników. Należy również zaznaczyć, że powstała w ramach projektu infrastruktura, będzie ogólnodostępna i wykorzystywana wspólnie przez mieszkańców LOM, a w szczególności miasta Lublin oraz gmin sąsiednich wchodzących w skład LOM (Bychawa, Głusk, Piaski, Strzyżewice).

Planowane przedsięwzięcie będzie jednym z elementów zintegrowanego działania w zakresie środowiska przyrodniczego dolin rzecznych poprzez utrzymanie ciągłości korytarzy migracyjnych dla zwierząt w dolinie rzeki Czarniejówki znajdującej się na terenie gmin: Jabłonna, Głusk oraz Lublin. Działanie będzie zintegrowane z zadaniami prowadzonymi przez Państwowe Gospodarstwo wodne Wody Polskie w zakresie udrażniania koryta rzecznej rzeki Czarniejówki i zachowania charakterystyki fizycznej przepływającej wody, w tym utrzymania wielkości przepływu wody poprzez usuwanie nienaturalnych tam i przeszkód wodnych oraz udrażniania źródeł rzeki.

Nr	Działanie SZOP	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania EURO
17.	3.11	Zagospodarowanie i ochrona doliny rzeki Czarniejówki wraz z niezbędną infrastrukturą	Gmina Jabłonna	509 877,44

Działanie 4.3 Wspieranie efektywności energetycznej i energooszczędności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

1. Projekt z zakresu poprawy efektywności energetycznej i energooszczędności LOM

Projekt wpisuje się w cele rozwojowe obszaru wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Realizacja działań, znajduje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii, która koncentruje się na wyzwaniach stojących przed Miejskim Obszarem Funkcjonalnym. Chodzi tutaj przede wszystkim o dążenie do poprawy efektywności energetycznej i energooszczędności.

Realizacja projektu pn.: „Rozbudowa budynku Zespołu Placówek Oświatowych w Dysie w połączeniu z innymi podobnymi projektami realizowanymi na terenie LOM będzie miała zintegrowane działanie wyrównujące dysproporcje terytorialne w zakresie efektywności energetycznej.

Zintegrowany charakter przedsięwzięcia gwarantuje realizacja projektu kompleksowo rozwiązujących szeroki zakres problemów i potrzeb związanych z ochroną bioróżnorodności na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Projekt wywiera wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF. Będzie to widoczne między innymi poprzez osiągnięcie odpowiednich wskaźników. Należy również zaznaczyć, że powstała w ramach projektu infrastruktura, będzie ogólnodostępna i wykorzystywana wspólnie przez mieszkańców LOM, a w szczególności miasta Lublin oraz gmin sąsiednich wchodzących w skład LOM (Wólka, Jastków).

Nr	Działanie SZOP	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania EURO
18.	4.3	Rozbudowa budynku Zespołu Placówek Oświatowych w Dysie poprzez budowę budynku pasywnego z przeznaczeniem na przedszkole - Etap I	Gmina Niemce	1 285 326,59

Działanie 4.8 Zwiększenie wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

1. Wiązka projektów z zakresu zwiększenia wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii w LOM

Działania infrastrukturalne związane z implementacją przedmiotowych przedsięwzięć skoncentrowane będą na terenie gmin Lublin, Lubartów i Łęczna. Jednak odbiorcami efektów wdrożonych przedsięwzięć będą nie tylko mieszkańcy ww. miast, ale także, mieszkańcy pozostałych JST LOM. Kwestie związane z dywersyfikacją źródeł energii, cen energii, dekarbonizacją, problemem niskiej emisji, czy efektywności energetycznej nie są charakterystyczne dla metropolii, a co najwyżej mogą tam występować w większym natężeniu. Rolą miasta rdzennego LOM jest wdrażanie efektywnych energetycznie rozwiązań, a także promowanie ich wykorzystywania w środowisku lokalnym. Podobne rozwiązania należy stosować w miastach satelitarnych LOM.

Projekty wpisują się w cele rozwojowe obszaru wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego do roku 2030. W Celu Strategicznym 4 Przystosowanie LOM do zmian klimatu i poprawa stanu środowiska naturalnego, wyznaczony został Priorytet Rozwojowy 4.5. Zwiększenie poziomu wykorzystania OZE.

Partnerzy LOM dostrzegali m.in. potrzebę wdrażania rozwiązań polegających na kompleksowej modernizacji energetycznej obiektów użyteczności publicznej w tym: na instalacji urządzeń OZE, polegające na budowie/rozbudowie /przebudowie energooszczędnego oświetlenia ulicznego, na budowie/rozbudowie odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania energii elektrycznej, czy też budowie/rozbudowie/przebudowie lokalnych źródeł energii produkujących energię elektryczną i/lub ciepło/paliwa zdekarbonizowane z OZE na potrzeby lokalne, niewymagającej przesyłania jej na duże odległości w oparciu o lokalne zidentyfikowane zasoby lub wraz z infrastrukturą sieciową. Tak zdefiniowane cele wpisują się zatem w zakres przedmiotowy inwestycji objętych wskazanymi w poniższej tabeli projektami.

Każda JST będzie realizowała własny projekt, jednak wszystkie przedsięwzięcia w ramach wiązki stanowią spójny pakiet działań, dlatego też procesie ich identyfikacji zwrócono szczególną uwagę na ich wzajemną komplementarność.

Nr	Działanie SZOP	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania EURO
19.	4.8	Efektywne wykorzystanie energii w mieście Lublin w ramach IF	Gmina Lublin	5 653 533,00
20.	4.8	Poprawa efektywności wykorzystania energii w budynkach użyteczności publicznej w Lubartowie	Gmina Miasto Lubartów	2 000 000,00
21.	4.8	Zwiększenie wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii w Gminie Głusk	Gmina Głusk	350 000,00
22.	4.8	Budowa instalacji fotowoltaicznych w gminnych obiektach użyteczności publicznej w Łęcznej	Gmina Łęczna	340 101,00

Działanie 7.5 Infrastruktura edukacyjna w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

1. Wiązka projektów z zakresu poprawy równego dostępu do wysokiej jakości edukacji - działanie 7.5 SZOP FEL 2021-2027

Realizowane inwestycje będą miały charakter zintegrowany. Należy zwrócić uwagę na ich koncentrację tematyczną i terytorialną. Wszystkie projekty wpisują się w cele rozwojowe obszaru wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Realizacja działań w ramach niniejszej wiązki znajduje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii, która koncentruje się na wyzwaniach stojących przed LOM.

Wiązka projektów została opracowana z uwzględnieniem lokalnych powiązań funkcjonalnych i bazuje na potencjałach i potrzebach MOF, które są jednocześnie ukierunkowane na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych. Szczególnie widoczna jest potrzeba podjęcia działań zmierzających do poprawy dostępności edukacji na wszystkich poziomach kształcenia (w szczególności na poziomie przedszkolnym oraz szkół zawodowych), modernizacji i unowocześnienia infrastruktury, w szczególności w celu realizacji wysokiej jakości kształcenia, dostępnego dla wszystkich osób. Zintegrowany charakter przedsięwzięcia gwarantuje realizacja projektów kompleksowo rozwiązujących szeroki zakres problemów i potrzeb związanych dostępem do wysokiej jakości edukacji na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wykorzystując jednocześnie bazę potencjałów kilku JST. Ponadto, przedstawione w niej projekty wywierają wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF poprzez osiągnięcie wspólnych efektów, rezultatów lub produktów końcowych projektu. Będzie to widoczne między innymi poprzez osiągnięcie odpowiednich wskaźników (tych samych dla poszczególnych JST).

Rezultatem interwencji będzie wzrost jakości kształcenia oraz wzrost dostępności nauczania dla wszystkich uczniów w regionie. Realizacja zasady dostępności dla osób z niepełnosprawnościami przyczyni się do wzrostu udziału uczniów z niepełnosprawnościami w nauczaniu w placówkach ogólnodostępnych. Co bardzo istotne, powstała w poszczególnych gminach infrastruktura będzie jednocześnie dostępna dla mieszkańców wszystkich JST LOM. Spowoduje to, że samorządy zostaną odciążone w zapewnieniu opieki przedszkolnej i edukacji szkolnej (w tym zawodowej), a dzieci będą miały zapewnione warunki do prawidłowego rozwoju, wychowania i nauczania.

Każda JST będzie realizowała własny projekt, jednak wszystkie przedsięwzięcia w ramach wiązki stanowią spójny pakiet działań, dlatego też procesie ich identyfikacji zwrócono szczególną uwagę na ich wzajemną komplementarność. Należy zaznaczyć, że będą tutaj realizowane różne typy projektów wskazanych w ramach Działania 7.5 SZOP FEL 2021-2027. Przewiduje się również możliwość uzupełnienia interwencji poprzez projekty miękkie współfinansowane ze środków EFS+. Realizacja inwestycji we wskazanych JST (Lublin, Piaski, Strzyżewice, Bychawa, powiat puławski) pozwoli na uzyskanie efektu synergii, wpływając jednocześnie na poprawę jakości kształcenia w LOM.

Nr	Działanie SZOP	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania EURO
23.	7.5	Rozwój szkół zawodowych na terenie Miasta Lublin	Gmina Lublin	2 718 345,12
24.	7.5	Budowa budynku na potrzeby przedszkola na terenie Gminy Strzyżewice	Gmina Strzyżewice	473 334,77
25.	7.5	Rozbudowa przedszkola przy Zespole Szkół w Bystrzejowicach Pierwszych jako drugi etap zadania komplementarnego pn. „Rozbudowa wielofunkcyjnego budynku oświatowego w Bystrzejowicach Pierwszych”	Gmina Piaski	608 232,26
26.	7.5	Przebudowa wraz z remontem istniejącej części przedszkola samorządowego	Gmina Bychawa	393 586,68
27.	7.5	Modernizacja obiektów Zespołu Szkół nr 2 w Nałęczowie	Powiat Puławski	170 761,48

Działanie 7.7. Infrastruktura usług i integracji społecznej w ramach Zintegrowanych Instrumentów Terytorialnych

1. Wiązka projektów z zakresu infrastruktury usług i integracji społecznej

Realizowane inwestycje będą miały charakter zintegrowany. Należy zwrócić uwagę na ich koncentrację tematyczną i terytorialną. Wszystkie projekty wpisują się w cele rozwojowe obszaru wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Realizacja działań w ramach niniejszej wiązki znajduje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii, która koncentruje się na wyzwaniach stojących przed Miejskim Obszarem Funkcjonalnym. Wiązka projektów została opracowana z uwzględnieniem lokalnych powiązań

funkcjonalnych i bazuje na potencjałach i potrzebach MOF, które są jednocześnie ukierunkowane na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych. Szczególnie widoczna jest potrzeba podjęcia działań zmierzających do wspierania włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne.

Zintegrowany charakter przedsięwzięcia gwarantuje realizacja projektów kompleksowo rozwiązujących szeroki zakres problemów i potrzeb związanych dostępem do wysokiej jakości edukacji na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wykorzystując jednocześnie bazę potencjałów kilku JST. Ponadto, przedstawione w niej projekty wywierają wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF poprzez osiągnięcie wspólnych efektów, rezultatów lub produktów końcowych projektu. Będzie to widoczne między innymi poprzez osiąganie odpowiednich wskaźników (tych samych dla poszczególnych JST). Rezultatem interwencji będzie upowszechnienie dostępu do wysokiej jakości usług społecznych poprzez inwestycje w infrastrukturę niezbędną do ich realizacji, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, włączenie społeczne grup marginalizowanych (np. seniorów lub osób z niepełnosprawnościami). Co istotne, powstała w ramach wiązki infrastruktura będzie dostępna dla mieszkańców wszystkich JST LOM (w szczególności gmin sąsiednich). Spowoduje to, że poszczególne samorządy zostaną odciążone w zakresie świadczenia usług opiekuńczych i włączeniowych.

Każda JST będzie realizowała własny projekt, jednak wszystkie przedsięwzięcia w ramach wiązki stanowią spójny pakiet działań, dlatego też procesie ich identyfikacji zwrócono szczególną uwagę na ich wzajemną komplementarność. Wszystkie projekty w ramach niniejszej wiązki są wobec siebie komplementarne i tworzą spójny pakiet działań. Należy zaznaczyć, że będą tutaj realizowane różne typy projektów wskazanych w ramach Działania 7.7 SZOP FEL 2021-2027. Przewiduje się również możliwość uzupełnienia interwencji poprzez projekty miękkie współfinansowane ze środków EFS+. Realizacja inwestycji we wskazanych JST (Garbów, powiat lubartowski, Konopnica) pozwoli na uzyskanie efektu synergii pomiędzy przedsięwzięciami, wpływając jednocześnie na poprawę jakości usług społecznych w LOM.

Nr	Działanie SZOP	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania EURO
28.	7.7	Zwiększenie dostępności usług społecznych, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, włączenie grup marginalizowanych – osób niepełnosprawnych – na terenie Powiatu Lubartowskiego – obszarze LOM, poprzez utworzenie filii ośrodka wsparcia z 30 miejscami dla osób ze spektrum autyzmu i niepełnosprawnościami sprzężonymi	Powiat Lubartowski	770 901,06
29.	7.7	Budowa budynku w Sporniaku na potrzeby rozwoju usług zdrowotnych świadczonych w społeczności lokalnej.	Gmina Konopnica	253 434,62

Działanie 10.5 Wsparcie edukacji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

1. Wiazka projektów z zakresu poprawy jakości i dostępności edukacji

Realizowane projekty będą miały charakter zintegrowany. Należy zwrócić uwagę na ich koncentrację tematyczną i terytorialną. Wszystkie projekty wpisują się w cele rozwojowe obszaru wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Realizacja działań w ramach niniejszej wiązki znajduje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii, która koncentruje się na wyzwaniach stojących przed Miejskim Obszarem Funkcjonalnym.

Wiazka projektów została opracowana z uwzględnieniem lokalnych powiązań funkcyjnych i bazuje na potencjałach i potrzebach MOF, które są jednocześnie ukierunkowane na rozwiązywanie

wspólnych problemów rozwojowych. Szczególnie widoczna jest potrzeba podjęcia działań zmierzających do poprawy dostępności i jakości edukacji na wszystkich poziomach kształcenia (w szczególności na poziomie przedszkolnym i szkół zawodowych), wzmocnienie kompetencji nauczycieli, realizacji zajęć dodatkowych dla uczniów oraz dostosowanie systemu edukacji do wymagań rynku pracy.

Zintegrowany charakter przedsięwzięcia gwarantuje realizacja projektów kompleksowo rozwiązujących szeroki zakres problemów i potrzeb związanych dostępem do wysokiej jakości edukacji na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wykorzystując jednocześnie bazę potencjałów kilku JST. Ponadto, przedstawione w niej projekty wywierają wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF poprzez osiągnięcie wspólnych efektów, rezultatów lub produktów końcowych projektu. Będzie to widoczne między innymi poprzez osiąganie odpowiednich wskaźników (tych samych dla poszczególnych JST). Rezultatem interwencji będzie poprawa kompetencji nauczycieli, wzrost jakości kształcenia oraz wzrost dostępności nauczania dla wszystkich uczniów w regionie. Co bardzo istotne, z efektów realizacji projektów w poszczególnych gminach będą korzystać mieszkańcy wszystkich JST LOM (w szczególności gmin sąsiednich). Spowoduje to, że samorządy zostaną odciążone w zapewnieniu odpowiedniej jakości kształcenia i opieki przedszkolnej i szkolnej, a dzieci będą miały zapewnione warunki do prawidłowego rozwoju, wychowania i nauczania.

Każda JST będzie realizowała własny projekt, jednak wszystkie przedsięwzięcia w ramach wiązki stanowią spójny pakiet działań, dlatego też procesie ich identyfikacji zwrócono szczególną uwagę na ich wzajemną komplementarność. Wszystkie projekty w ramach niniejszej wiązki są wobec siebie komplementarne i tworzą spójny pakiet działań. Należy zaznaczyć, że będą tutaj realizowane różne typy projektów wskazanych w ramach Działania 10.5 SZOP FEL 2021-2027. Przewiduje się również, że projekty będą uzupełnieniem zaplanowanych działań inwestycyjnych, współfinansowanych ze środków EFRR. Realizacja projektów we wskazanych JST (Lublin, powiat puławski, Strzyżewice, Wólka, Piaski, Nałęczów, Bełżyce) pozwoli na uzyskanie efektu synergii pomiędzy przedsięwzięciami, wpływając jednocześnie na poprawę jakości kształcenia w LOM. Projekty planowane do realizacji w ramach wiązki znajdują się w poniższej tabeli:

Nr	Działanie SZOP	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania EURO
30.	10.5	Młodzi - Zdolni - Kreatywni	Gmina Lublin	1 005 968,24
31.	10.5	Lubelski Obszar Fachowców	Gmina Lublin	2 631 518,78
32.	10.5	Szkoła Młodych Liderów w Gminach: Wólka, Piaski, Nałęczów, Bełżyce	Gmina Wólka, Gmina Piaski, Gmina Nałęczów, Gmina Bełżyce	354 884,23 (101 691,97 - Gmina Wólka, 40 907,82 - Gmina Piaski, 34 454,66 - Gmina Nałęczów, 102 467,29 - Gmina Bełżyce)
33.	10.5	Zapewnienie dostępu do edukacji przedszkolnej dla dzieci w wieku 3-5 lat w Gminie Strzyżewice	Gmina Strzyżewice	63 670,06
34.	10.5	Podniesienie jakości kształcenia w ZS nr 2 w Nałęczowie	Powiat Puławski	22 969,78
35.	10.5	Wsparcie działań poprawiających poziom edukacji	Gmina Mełgiew	79 607,15
36.	10.5	Laboratorium Innowacji 3D w szkołach powiatu lubelskiego- kompleksowy program rozwojowy dla uczniów obejmujący kształtowanie i rozwijanie kompetencji uczniów poprzez wsparcie potencjału dydaktycznego szkół oraz doradztwo edukacyjno – zawodowe dla uczniów	Powiat Lubelski	371 040,61

Działanie 8.7 Usługi społeczne w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

1. Projekt z zakresu rozwoju wysokiej jakości usług społecznych

Realizowany projekt będzie realizowany w formule projektu partnerskiego i będzie miał charakter zintegrowany. Projekt wpisuje się również w cele rozwojowe obszaru wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Realizacja zaplanowanych działań znajduje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii, która koncentruje się na wyzwaniach stojących przed Miejskim Obszarem Funkcjonalnym.

Projekt została opracowany z uwzględnieniem lokalnych powiązań funkcjonalnych i bazuje na potencjałach i potrzebach MOF, które są jednocześnie ukierunkowane na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych. Szczególnie widoczna jest potrzeba podjęcia działań zmierzających do poprawy równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług społecznych, w tym usług, które wspierają dostęp do opieki dziennej i długoterminowej skoncentrowanej na osobie, ze szczególnym uwzględnieniem grup w niekorzystnej sytuacji (np. seniorów i osób z niepełnosprawnościami).

Zintegrowany charakter przedsięwzięcia gwarantuje realizacja projektu kompleksowo rozwiązującego szeroki zakres problemów i potrzeb związanych dostępem do wysokiej jakości usług społecznych na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wykorzystując jednocześnie bazę potencjałów kilku JST. W szczególności poprzez realizację działań umożliwiających pozostanie osób z niepełnosprawnościami i osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w społeczności lokalnej, pozwalające tym osobom na w miarę możliwości samodzielne funkcjonowanie, w tym działania zwiększające mobilność, autonomię i bezpieczeństwo tych osób. Projekt wywiera wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF poprzez osiągnięcie wspólnych efektów, rezultatów lub produktów końcowych projektu. Będzie to widoczne między innymi poprzez osiąganie odpowiednich wskaźników. Rezultatem interwencji będzie m.in. poprawa jakości i dostępności usług opiekuńczych, świadczonych w środowisku zamieszkania, w warunkach domowych lub półstacjonarnych, wzrost kompetencji kadr na potrzeby świadczenia usług w społeczności lokalnej oraz włączenie społeczne osób zagrożonych marginalizacją. Co bardzo istotne, z efektów realizacji projektów w poszczególnych gminach będą korzystać mieszkańcy wszystkich JST LOM.

Wszystkie przedsięwzięcia w ramach projektu stanowią spójny pakiet działań. Należy zaznaczyć, że będą tutaj realizowane różne typy projektów wskazanych w ramach Działania 8.7 SZOP FEL 2021-2027. Przewiduje się również, że projekty będą uzupełnieniem zaplanowanych działań inwestycyjnych, współfinansowanych ze środków EFRR. Realizacja projektów we wskazanych JST pozwoli na uzyskanie efektu synergii pomiędzy przedsięwzięciami, wpływając jednocześnie na poprawę jakości usług społecznych w LOM. Projekt planowany do realizacji w ramach działania 8.7 znajduje się w poniższej tabeli:

Nr	Działanie SZOP	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania EURO
37.	8.7	Fiszka powiatu lubartowskiego	Powiat Lubartowski	103 696,65
38.	8.7	Rozwój usług społecznych w LOM	Stowarzyszenie LOM	1 783 709,32

Działanie 11.2 Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i zrównoważony rozwój turystyki obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach ZIT MOF

1. Wiązka projektów z zakresu ochrony dziedzictwa naturalnego w LOM.

Realizowane inwestycje będą miały charakter zintegrowany. Należy zwrócić uwagę na ich koncentrację tematyczną i terytorialną. Wszystkie projekty wpisują się w cele rozwojowe obszaru wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Realizacja działań w ramach niniejszej wiązki znajduje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i w

części kierunkowej strategii, która koncentruje się na wyzwaniach stojących przed Miejskim Obszarem Funkcjonalnym. Chodzi tutaj przede wszystkim o ochronę dziedzictwa naturalnego i rozwoju turystyki.

Wiązka projektów została opracowana z uwzględnieniem lokalnych powiązań funkcjonalnych i bazuje na potencjałach i potrzebach MOF, które są jednocześnie ukierunkowane na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych. Szczególnie widoczna jest potrzeba podjęcia działań zmierzających do odpowiedniego wykorzystania zasobów naturalnych Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w zakresie rozwoju zrównoważonej turystyki.

Zintegrowany charakter przedsięwzięcia gwarantuje realizacja projektów kompleksowo rozwiązujących szeroki zakres problemów i potrzeb związanych z ochroną dziedzictwa naturalnego na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wykorzystując jednocześnie bazę potencjałów kilku JST. Ponadto, przedstawione w niej projekty wywierają wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF poprzez osiągnięcie wspólnych efektów, rezultatów lub produktów końcowych projektu. Będzie to widoczne między innymi poprzez osiągnięcie odpowiednich wskaźników (tych samych dla poszczególnych JST).

Każda JST będzie realizowała własny projekt, jednak wszystkie przedsięwzięcia w ramach wiązki stanowią spójny pakiet działań, dlatego też procesie ich identyfikacji zwrócono szczególną uwagę na ich wzajemną komplementarność. Wszystkie projekty w ramach niniejszej wiązki są wobec siebie komplementarne i tworzą spójny pakiet działań. Realizacja inwestycji w gminach: Łęczna i Kamionka pozwoli na uzyskanie efektu synergii pomiędzy przedsięwzięciami, wpływając jednocześnie na zwiększenie zakresu ich pozytywnego oddziaływania. Ostatecznymi odbiorcami zrealizowanych działań będą wszyscy mieszkańcy LOM, a także turyści zewnątrzni odwiedzający region. Opis projektów planowanych do realizacji w ramach wiązki znajduje się w poniższej tabeli:

Nr	Działanie SZOP	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania EURO
39.	11.2	Wdrożenie elementów zielonej sieci dla Miasta Łęczna	Gmina Łęczna	1 933 179,80
40.	11.2	„Budowa ścieżki edukacyjnej i zagospodarowanie części doliny rzeki Parysówki w Kamionce wraz z infrastrukturą towarzyszącą”	Gmina Kamionka	407 155,11

Działanie 11.3 Ochrona dziedzictwa kulturowego obszarów miejskich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach ZIT MOF

1. Wiązka projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego w LOM.

Realizowane inwestycje będą miały charakter zintegrowany. Należy zwrócić uwagę na ich koncentrację tematyczną i terytorialną. Wszystkie projekty wpisują się w cele rozwojowe obszaru wskazane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Realizacja działań w ramach niniejszej wiązki znajduje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii, która koncentruje się na wyzwaniach stojących przed Miejskim Obszarem Funkcjonalnym. Chodzi tutaj przede wszystkim o ochronę dziedzictwa kulturowego w LOM.

Wiązka projektów została opracowana z uwzględnieniem lokalnych powiązań funkcjonalnych i bazuje na potencjałach i potrzebach MOF, które są jednocześnie ukierunkowane na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych. Szczególnie widoczna jest potrzeba podjęcia działań zmierzających do odpowiedniego wykorzystania zasobów historycznych i kulturowych Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Istotna jest również poprawa sytuacji w zakresie wzmocnienia oferty kulturalnej oraz infrastruktury kultury na rzecz mieszkańców całego obszaru funkcjonalnego. Zintegrowany charakter przedsięwzięcia gwarantuje realizacja projektów kompleksowo rozwiązujących szeroki zakres problemów i potrzeb związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wykorzystując jednocześnie bazę potencjałów kilku JST. Ponadto, przedstawione w niej projekty wywierają wpływ na więcej niż 1 gminę w MOF poprzez

osiągnięcie wspólnych efektów, rezultatów lub produktów końcowych projektu. Będzie to widoczne między innymi poprzez osiąganie odpowiednich wskaźników (tych samych dla poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego).

Każda JST będzie realizowała własny projekt, jednak wszystkie przedsięwzięcia w ramach wiązki stanowią spójny pakiet działań, dlatego też procesie ich identyfikacji zwrócono szczególną uwagę na ich wzajemną komplementarność. Wszystkie projekty w ramach niniejszej wiązki są wobec siebie komplementarne i tworzą spójny pakiet działań. Realizacja inwestycji w gminach: Lublin, Bychawa, Konopnica, Spiczyn, Niedzwica Duża pozwoli na uzyskanie efektu synergii pomiędzy przedsięwzięciami, wpływając jednocześnie na zwiększenie zakresu ich pozytywnego oddziaływania. Ostatecznymi odbiorcami zrealizowanych działań będą wszyscy mieszkańcy LOM. Projekty planowane do realizacji w ramach wiązki znajdują się w poniższej tabeli:

Nr	Działanie SZOP	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania EURO
41.	11.3	Centrum Sztuki Dzieci i Młodzieży w Lublinie	Gmina Lublin	7 315 858,33
42.	11.3	Utworzenie nowego miejsca będącego atrakcją turystyczną poprzez odrestaurowanie ruin pałacu	Gmina Bychawa	294 796,84,00
43.	11.3	Adaptacja zabytkowego budynku Lamusa z przeznaczeniem na cele muzealne	Gmina Spiczyn	494 096,72
44.	11.3	Przebudowa budynku Gminnego Ośrodka Kultury, Sportu i Rekreacji w Niedzwicy Dużej	Gmina Niedzwica Duża	754 436,33
45.	11.3	Przebudowa i rozbudowa budynku byłej szkoły wraz ze zmianą sposobu użytkowania na działce ew. 112/2 w miejscowości Pawlin	Gmina Konopnica	279 491,87

2. Projekty LOM w ramach programu operacyjnego Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027

Lubelski Obszar Metropolitalny jako jeden z obszarów Polski Wschodniej charakteryzują niekorzystne uwarunkowania rozwoju transportu publicznego. Pomimo skutecznie wdrożonych usprawnień, nadal istnieją potrzeby inwestycyjne podyktowane m.in. względami ekologicznymi i przechodzeniem na gospodarkę nisko i zeroemisyjną.

Program FEPW przewiduje wsparcie na rzecz ekologicznych, zintegrowanych sieci transportu miejskiego, dla zmniejszenia emisji zanieczyszczeń i zwiększenia efektywności systemu transportowego, w tym zintegrowanych aktywnych form mobilności.

Zgodnie z zapisami SZOP PW w stolicach województw kontynuowane będzie wsparcie z zakresu zrównoważonej mobilności miejskiej. Działanie 3.1, które obejmuje kompleksowe projekty z zakresu ekologicznych, zintegrowanych systemów mobilności miejskiej (obejmujących transport miejski i aktywne formy mobilności), przyczyniające się do zmniejszenia emisji zanieczyszczeń, hałasu i zaspakajanie potrzeb transportu miejskiego i komplementarnych form mobilności w miastach i ich obszarach funkcjonalnych.

Inwestycje wskazane w niniejszym podrozdziale, które planowane są do objęcia wsparciem w ramach FEPW 2021-2027 opierają się również na zapisach Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (SUMP LOM) zgodnie z właściwymi wymogami Umowy Partnerstwa. Kluczowym rezultatem wdrażanych działań będzie zapewnienie sprawnie funkcjonującego i atrakcyjnego dla mieszkańców systemu mobilności na obszarze miasta i jego OF. Istotna zmiana jakościowa dokona się również w zakresie zmniejszenia zużycia paliw kopalnych, emisji CO₂ i innych zanieczyszczeń uciążliwych dla środowiska i mieszkańców m.in. poprzez zwiększenie efektywności energetycznej systemu transportowego. Stworzone zostaną łańcuchy ekomobilności, poprawiające

warunki przemieszczania się. Lepsze skomunikowane miast z obszarami funkcjonalnymi, powinno wpłynąć na ograniczenie indywidualnego transportu samochodowego, szczególnie w centrach miast. W ramach zaplanowanych działań, Gmina Lublin będzie Beneficjentem następujących projektów:

Tytuł projektu	Krótki opis projektu	Wartość projektu	Wartość dofinansowania
1.Rozwój zintegrowanego systemu transportu publicznego na terenie miasta Lublin	Kompleksowy projekt obejmujący zakup bezemisyjnego taboru, budowę, przebudowę oraz modernizację infrastruktury na potrzeby transportu miejskiego i komplementarnych form mobilności, w celu integracji systemów transportowych w miejskich obszarach funkcjonalnych i nadania priorytetu transportowi zbiorowemu oraz indywidualnemu niezmotoryzowanemu poprzez budowę m.in. węzłów przesiadkowych, w tym pętli autobusowych, parkingów B+R, K+R, P+R (na obrzeżach miasta), infrastruktury przystankowej i okołoprzystankowej, buspasów, ścieżek rowerowych, chodników, oświetlenia, monitoringu, włączenia do ITS	77 980 487,78 euro	45 000 000 euro
2.System Zarządzania Ruchem i Komunikacją Publiczną w Lublinie	Projekt obejmujący swym zakresem przebudowę, rozbudowę Systemu Zarządzania Ruchem oraz Systemu Zarządzania Komunikacją Publiczną w Lublinie, stanowiącego zintegrowane, kompleksowe rozwiązanie umożliwiające efektywne i skuteczne koordynowanie działań w zakresie optymalizacji wykorzystania infrastruktury drogowej miasta z wykorzystaniem technologii informacyjnych i komunikacyjnych stosowanych w obszarze transportu drogowego nadających priorytet transportowi zbiorowemu oraz indywidualnemu niezmotoryzowanemu. Planowane działania mają uatrakcyjnić wykorzystanie m.in. komunikacji publicznej, poprawić bezpieczeństwo ruchu, a także w wymierny sposób wpłynąć na uatrakcyjnienie różnych form mobilności z uwzględnieniem korzyści ekonomicznych oraz środowiskowych. Zakres obejmował będzie m.in.: ITS, infrastrukturę przystankową i okołoprzystankową, infrastrukturę rowerową, chodniki, oświetlenie, monitoring.		

Spis rysunków

Rysunek 1 - Cele Polityki Spójności na lata 2021–2027	10
Rysunek 2 - Układ programów Polityki spójności na lata 2021–2027.....	14
Rysunek 3 – Wizja rozwoju Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.....	45
Rysunek 4 – Priorytety Rozwojowe w ramach CS1	47
Rysunek 5 – Priorytety Rozwojowe w ramach CS2	50
Rysunek 6 – Priorytety Rozwojowe w ramach CS3	51
Rysunek 7 – Priorytety Rozwojowe w ramach CS4	52
Rysunek 8 – Cele Strategiczne i Priorytety Rozwojowe LOM.....	53
Rysunek 9 – Schemat struktury Stowarzyszenia LOM	77
Rysunek 10 – Rodzaje projektów w ramach Strategii LOM	79
Rysunek 11 – Schemat dokumentów wykonawczych do Strategii LOM	81
Rysunek 12 – Procesy nadzorcze Strategii LOM.....	82
Rysunek 13 – Schemat procesu identyfikacji projektów do instrumentu ZIT	96
Rysunek 14 – Proces zaangażowania różnych grup interesariuszy w powstawanie strategii.....	99
Rysunek 15 – Podział uczestników prekonsultacji społecznych	100
Rysunek 16 – Opiniowanie dokumentu Strategii LOM.....	104

Spis tabel

Tabela 1 – Zestawienie liczby mieszkańców w gminach LOM	19
Tabela 2 – Powierzchnia obszarów prawnie chronione w LOM.....	26
Tabela 3 – Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w LOM w latach 2016-2020	29
Tabela 4 – Dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminach LOM w latach 2016–2020	37
Tabela 5 – Analiza SWOT	39
Tabela 6 – Kierunki działań LOM	54
Tabela 7 – Wskaźniki monitoringu	84
Tabela 8 – Podział alokacji przeznaczonej na instrument ZIT	97

Spis map

Mapa 1 – Lubelski Obszar Metropolitalny	5
Mapa 2 – Regionalne OSI na tle subregionów funkcjonalnych	7
Mapa 3 – OSI Miejskie Obszary Funkcjonalne w SRWL 2030	8
Mapa 4 – Obszary zagrożone trwałą marginalizacją oraz miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze	9
Mapa 5 – Lubelski Obszar Metropolitalny na tle Polski i województwa lubelskiego.	18
Mapa 6 – Placówki i ośrodki wsparcia w LOM	21
Mapa 7 – Infrastruktura mobilności aktywnej w LOM.....	22
Mapa 8 – Mapa zagrożenia wystąpieniem suszy atmosferycznej na terenie LOM	24
Mapa 9 – Stosunek liczby ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej do liczby ludności korzystającej z sieci wodociągowej	28
Mapa 10 – Zasoby środowiska przyrodniczego i kulturowego LOM	31
Mapa 11 – Model struktury funkcjonalno-przestrzennej LOM.....	63
Mapa 12 – Ustalenia w odniesieniu do elementów właściwych dla rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych	67
Mapa 13 – Ustalenia w odniesieniu do obszarów i elementów głównej funkcji przyrodniczej	69
Mapa 14 – Ustalenia w odniesieniu do terenów otwartych	71
Mapa 15 – Ustalenia w odniesieniu do elementów sieci infrastrukturalnych	75